

**T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE, YUNANİSTAN VE
ARNAVUTLUK'UN BALKAN ÜLKELERİ VE
ETNİK YAPISI ÜZERİNE STRATEJİK
HEDEFLERİ**

**Halil AKMAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI**

**GEBZE
2006**

**T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE, YUNANİSTAN VE
ARNAVUTLUK'UN BALKAN ÜLKELERİ VE
ETNİK YAPISI ÜZERİNE STRATEJİK
HEDEFLERİ**

**Halil AKMAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI**

**TEZ DANIŞMANI
Prof.Dr. Abdülkadir AKÇİN**

**GEBZE
2006**

ÖZET

TEZ BAŞLIĞI: Türkiye, Yunanistan Ve Arnavutluk'un Balkan Ülkeleri ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefleri

YAZAR ADI: Halil AKMAN

Balkanlar, Avrupa'ya açılan kapı ve Avrupa ile kuzey Afrika, Ortadoğu ve Asya arasında stratejik öneme sahip bir bölgedir. Bu özelliğindedir ki tarihin her devrinde birçok kez istilalara uğramış, birçok millet bölgeye damgasını vurmuş, eserlerini, kültürlerini ve medeniyetlerini bırakmışlardır. Üç Büyük semavi dinin mevcut olduğu, 19 ırkın yaşadığı, 16 dilin konuşulduğu, medeniyetler mozaiği olan bu topraklarda huzuru korumak, her zaman çok zor olmuştur. Bölge insanları hiçbir zaman kendi kaderlerine bırakılmamışlar, büyük devletlerin, bölge devletlerinin ve stratejik taktiklerin arasında kalmışlardır. Bu sebeple bölgeyi iyi anlayabilmek, dünyayı, stratejik güçleri, hedefleri ve taktikleri iyi analiz etmeyi getirir.

Bu çalışmada, Balkan Tarihi ve ülkeleri genel olarak incelendikten sonra, özelde, etkili bölge güçleri olan Yunanistan, Türkiye ve Arnavutluğun Balkan politikaları incelenmiştir. Soğuk savaş sonrasında, Sovyetler sonrasında oluşan yeni dengelere bu üç devlet açısından bakılmıştır. Yunanistan, özellikle Avrupa Birliğine girdikten sonra, bölgede aktif rol oynamaya başlamıştır. Avrupa Birliğinin de imkânlarını ardına alan Yunanistan, tüm Balkan ülkelere yatırımlar yaparak ekonomi-politik anlayışla nüfuzunu arttırma amacındadır. Türkiye'nin bölgeye ilgisi, özellikle komünist blok dağıldıktan sonra artmıştır. Tarihi bağları bulunan, Arnavutluk ve Bosna Hersek'le ilişkilerini geliştirmiş, Makedonya'yı desteklemiştir. Bir başka önemli Balkan ülkesi olan Arnavutluk için diğer ülkelerde yaşayan Arnavutların durumu önemlidir. 6 milyon Arnavut'tan sadece 3,4 milyonunu Arnavutlukta yaşamakta ve geri kalanının komşu ülkelerde, özellikle de sorunlu Makedonya ve Kosova'da olduğu düşünülürse, durumun hassasiyeti daha iyi anlaşılır. Bu bağlamda bu tez, etkili bölge güçlerinin balkan politikalarını, hassasiyetlerini ve hedeflerini anlatma yoluna gitmiştir.

Anahtar Sözcükler: Balkanlar, Türkiye, Arnavutluk, Yunanistan, Güneydoğu Avrupa

SUMMARY

**TITLE OF THE THESIS: Stratejical Aims Of Turkey, Greece And Albania On
Balkan States And Their Etnical Structure**

AUTHOR: Halil AKMAN

Balkans is a door to Europe and a strategically important place between Europe and north Africa, Middle East and Asia. For this reason, it has been invaded for many times throughout the history, several nations have stamped the place by leaving their work of arts cultures and civilizations. It has always been very difficult to keep the peace in the place, the harmony of civilizations, where three great sacred religion and 19 races have lived and 16 languages have been spoken. People of this lands has never been left to their own fate but have always been between the great states, the states of the land and the strategic tactics. So to understand the region better, it takes a very good analysis of the world, strategic powers, goals and tactics.

In this work, after having examined the Balkan History and countries in general, the Balkan politics of particularly effective powers of the land; Greece, Turkey and Albania. After the cold war, it has been looked to the new balances which came out after Soviet Union from the point of these three countries. Greece, especially after having been accepted to the EU, started to play an active role in the land, and looked for ways of increasing its power there economically and politically by making investment in Balkan Countries. Turkey, had its interest to the land after the communist block has split, developed its relations with Albania and Bosnia Herzegovina and supported Makedonia. For Albania, which is another important Balkan country, it is important the well being of the Albanians living in other countries. It would be better of us to understand the sensisitivity of the situation if we think only 3.4 of the 6 million of Albanians live in Albania and the rest live in neighbour countries, especially problematic Kosova and Makedonia. In this aspect this thesis is on telling the Balkan politics of the effective countries in particular, their sensitiveness and goals.

Key Words: Balkans, Turkey, Albania, Greece, South Europe

TEŞEKKÜR

Öğrenim hayatımda önemli yeri olan, ODTÜ Tarih bölümünün değerli hocalarına; her zaman yanımda olan Ankara Üniversitesi SBF, Kamu Yönetimi ve Siyaset Biliminde doktora yapan değerli arkadaşım Serkan ÜNAL'a; değerli meslektaşım Selman YILMAZ'a; bir ev sıcaklığında çalışma ortamı sağlayan değerli İSAM Kütüphanesi personeline, teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın hazırlanırken değerli vakitlerini ayırıp,engin bilgilerini paylaşan ve yol açan Prof. Dr. Abdulkadir AKÇİN hocama, beni ilk bu konuya yönlendiren çalışma metotlarını gösteren ve ilgili kaynaklara yönlendiren Yrd. Doç. Dr. Mesut H. CAŞİN hocama, yoğunluğu içinde değerli vakitlerini ayırıp yüreklendiren Prof. Dr. Zekai ÖKTE'ye özellikle şükranlarımı borçluyum.

Ayrıca, manevi desteklerini eksik etmeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
KISALTMALAR	xvi
1.GİRİŞ	1
2. BALKAN COĞRAFYASI	5
3. BALKANLARIN ETNİK YAPISI	10
3.1. Arnavutlar	11
3.2. Yunanlılar	12
3.3. Rumenler	12
3.4. Slavlar	13
3.5. Türkler	13
3.6. Bulgarlar	13
3.7. Balkan Yahudileri	14
3.8. Balkan Çingeneleri	14
4. TARİHTE BALKANLAR	15
4.1. Eski Uygarlıklar	15
4.2. Roma Dönemi	17
4.3. Bizans Dönemi	17
4.4. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	19
4.4.1. Osmanlı Öncesi Balkanlara Gelen Türkler	19
4.4.2. Osmanlı Balkan Fethi	20
4.4.3. Osmanlı Fetih Politikası	24
4.4.4. Osmanlı Yönetim Politikası	25
4.4.5. Osmanlı İmparatorluğu'nun Çözülüşü	30
4.4.5.1. 18.YY. Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu	31
4.4.5.2. Sırp İsyanı	33
4.4.5.2.1. Birinci Ayaklanma	34
4.4.5.2.2. İkinci Ayaklanma	35
4.4.5.3.Yunan İsyanı	35

4.4.5.3.1. Yunanlıların Durumu	35
4.4.5.3.2. Yunanistan'ın Bağımsızlığı	36
4.4.5.4. Romanya'nın (Eflak-Boğdan) Bağımsızlığı	39
4.5. 19.yy. Balkanlara ve Büyük Devletlere Genel Bakış	41
4.5.1. Rusya	42
4.5.2. İngiltere	44
4.5.3. Fransa	44
4.5.4. Avusturya	45
4.5.5. Prusya	46
4.5.6 İtalya	46
4.5.7. Osmanlı İmparatorluğu	46
4.5.7. Makedonya Sorunu	48
4.5.8. Avusturya'nın Bosna Hersek'i İşgal Etmesi	50
4.6. Balkan Savaşları	52
4.6.1. Savaş Öncesi Balkanların Durumu	52
4.6.2. Birinci Balkan Savaşı	56
4.6.3. İkinci Balkan Savaşı	58
4.7. Birinci Dünya Savaşı	60
4.7.1 Savaşa Doğru	60
4.7.2. Balkanlarda Durum	62
4.7.3. Birinci Dünya Savaşı'nın Sonuçları	63
4.8. İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Balkanlar	64
4.8.1. 1919–1930 Arası Dönem Balkanları	66
4.8.2. 1930–1939 Arası Dönem Balkanları	66
4.8.3. Balkan Paktı	67
4.9. İkinci Dünya Savaşı ve Balkanlar	69
4.9.1. İkinci Dünya Savaşı	69
4.9.2. İkinci Dünya Savaşında Balkanlar	70
4.10. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Balkanlar	72
4.11. Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar	72
5. BALKAN ÜLKELERİNİN DÜNÜ BUGÜNÜ	75
5.1. Bulgaristan	75
5.1.1. Fiziki Özellikler	75
5.1.1.1. Konum	75

5.1.1.2. Sınırlar	75
5.1.1.3. Başkent ve Önemli Şehirler	75
5.1.1.4. Dağlar	75
5.1.1.5. Akarsular	76
5.1.1.6. Göller	76
5.1.1.7. İklim ve Bitki Örtüsü	76
5.1.1.8. Nüfus ve Sosyal Özellikler	77
5.1.1.8.1. Nüfus	77
5.1.1.8.2. Dil	77
5.1.1.8.3. Din	77
5.1.2. Bulgaristan'ın Tarihi	77
5.1.2.1. Bulgarların Kökeni	77
5.1.2.2. Birinci Bulgar Devleti	78
5.1.2.3. İkinci Bulgar Devleti	80
5.1.2.4. Osmanlı Hâkimiyetinde Bulgaristan	82
5.1.2.5. Bulgaristan'ın Bağımsızlığı	84
5.1.2.6. Krallık Dönemi	87
5.1.2.7. İkinci Dünya Savaşı Yılları	89
5.2. Romanya	91
5.2.1. Genel Bilgiler	91
5.2.1.1. Coğrafi Konumu ve Özellikleri	91
5.2.1.2. Sınırlar	91
5.2.1.3. Din	91
5.2.1.4. Nüfus ve Etnik Guruplar	92
5.2.1.5. Başlıca Şehirleri	92
5.2.1.6. İklim	92
5.2.2. Tarihi	93
5.2.2.1. Osmanlı Öncesi Romanya	93
5.2.2.2. Osmanlı Dönemi	93
5.2.2.3. Bağımsızlık ve Sonrası	94
5.3. Yunanistan	98
5.3.1. Genel Özellikler	98
5.3.1.1. Konum	98
5.3.1.2. Dağlar	99

5.3.1.3. Nehirler	99
5.3.1.4. Göller	100
5.3.1.5. İklim	100
5.3.1.6. Nüfus ve Şehirler	100
5.3.1.7. Din	101
5.3.2. Yunanistan'ın Tarihi	101
5.3.2.1. Eski Yunanistan	101
5.3.2.2. Türk Devri	102
5.3.2.3. Yunanistan'ın Bağımsızlığı	104
5.3.2.4. Bağımsızlık Sonrası Dönem	105
5.3.2.5. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yunanistan	108
5.4. Arnavutluk	110
5.4.1. Genel Özellikler	110
5.4.1.1. Konum	110
5.4.1.2. Sınırlar	110
5.4.1.3. Önemli şehirler	110
5.4.1.4. Dağlar	110
5.4.1.5. Akarsular	111
5.4.1.6. Göller	111
5.4.1.7. İklim Ve Bitki Örtüsü	111
5.4.1.8. Nüfus Ve Sosyal Özellikler	111
5.4.1.8.1. Nüfus	111
5.4.1.8.2. Dil	112
5.4.1.8.3. Din	112
5.4.2. Arnavutluk Tarihi	112
5.4.2.1. Eski Dönemler	112
5.4.2.2. Osmanlı Hâkimiyetinde Arnavutluk	113
5.4.2.3. Arnavutluk'un Bağımsızlığı	115
5.4.2.4. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem	117
5.4.2.4.1. Sosyalist Dönem	117
5.4.2.4.2. Komünizmin Çöküşü	120
5.5. Eski Yugoslavya	121
5.5.1. Genel Bilgiler	121
5.5.1.1. Konumu	121

5.5.1.2. Nüfus	121
5.5.1.3. Önemli Şehirleri	121
5.5.1.4. Federasyonun Yapısı	122
5.5.2. Yugoslavya'nın Tarihi	122
5.5.2.1. Eski çağlar	122
5.5.2.2. Roma ve Bizans dönemi	123
5.5.2.3. Küçük Slav devletleri	123
5.5.2.4. Osmanlı Dönemi	123
5.5.2.5. Birinci Dünya Savaşı Dönemi	125
5.5.2.6. Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı	126
5.5.2.7. İkinci dünya Savaşı ve Tito Yılları	127
5.5.2.8. Yeni Yugoslavya ve dağılma	128
5.5.3. Yugoslavya'dan Kopan Devletler	131
5.5.3.1. Slovenya	131
5.5.3.1.1. Koordinatlar	131
5.5.3.1.2. Yüzölçümü	131
5.5.3.1.3. Sınır komşuları	132
5.5.3.1.4. Başkent	132
5.5.3.1.5. İklim	132
5.5.3.1.6. Not	133
5.5.2. Hırvatistan	133
5.5.2.1. Koordinatlar	133
5.5.2.2. Yüzölçümü	133
5.5.2.3. Sınır komşuları	133
5.5.2.4. Başkenti ve Önemli Şehirler	134
5.5.2.5. Nüfus ve Etnik Gruplar	134
5.5.2.5.1. Nüfus	134
5.5.2.5.2. Etnik Gruplar	134
5.5.2.6. İklim	134
5.5.2.7. Din	135
5.5.3. Makedonya	135
5.5.3.1. Koordinatlar	135
5.5.3.2. Yüzölçümü	135
5.5.3.3. Sınır komşuları	135

5.5.3.4. Başkent ve Önemli Şehirler	135
5.5.3.5. Nüfus ve Etnik Gruplar	136
5.5.3.5.1. Nüfus	136
5.5.3.5.2. Etnik Gruplar	136
5.5.3.6. İklim	136
5.5.3.7. Dinler	136
5.5.4. Bosna Hersek	136
5.5.4.1. Koordinatlar	136
5.5.4.2. Yüzölçümü	137
5.5.4.3. Sınır komşuları	137
5.5.4.4. Başkent ve Önemli Şehirleri	137
5.5.4.5. İdari yapı	137
5.5.4.6. İklim	138
5.5.4.7. Nüfus ve Etnik Gruplar	138
5.5.4.7.1. Nüfus	138
5.5.4.7.2. Etnik Gruplar	138
5.5.4.8. Din	139
5.5.5. Karadağ	139
5.5.5.1. Yüzölçümü	139
5.5.5.2. Sınırlar	139
5.5.5.3. Başkenti	139
5.5.5.4. Nüfus	139
5.5.5.5. Din	139
5.5.5.6. Not	140
5.5.6. Sırbistan	140
5.5.6.1. Yüzölçümü	140
5.5.6.2. Sınırlar	140
5.5.6.3. Nüfus	140
5.5.6.4. Din	141
5.5.6.5. Özerk Devletler	141
5.5.6.5.1. Kosova	141
5.5.6.5.2. Voyvodina	141
6. YUNANİSTAN VE BALKANLAR	142
6.1. Yunanistan'ın Etnik Yapısı	142

6.2. Yunanistan'da Dil Grupları	142
6.3. Yunanistan'ın Balkan Politikası	144
6.4. Yunanistan'ın Balkanlardaki Ekonomik Politikası	146
6.4.1. Balkanlar'ın Ekonomik Yapısı	146
6.4.2. Yunanistan'ın Ekonomik Yapısı	147
6.4.3. Yunanistan'ın Balkanlar Üzerine Ekonomik Politikası	148
6.5. Yunanistan-Sırbistan İlişkileri	150
6.6. Yunanistan-Makedonya İlişkileri	152
6.7. Yunanistan- Bulgaristan İlişkileri	155
6.8. Yunanistan Romanya İlişkileri	158
6.9. Yunanistan Arnavutluk İlişkileri	159
6.9.1. Güney Arnavutluk (Epir) Meselesi	159
6.9.2. 1913–1991 Arası Dönem	161
6.9.3. Komünizm Sonrası Dönem	163
7. ARNAVUTLUK VE BALKANLAR	170
7.1. Arnavutluk'un Kısa Tarihçesi	170
7.2. Arnavutlukta Yaşayan Azınlıklar	171
7.2.1. Yunan Azınlık	172
7.2.2. Diğerler Azınlıklar	172
7.3. Arnavutluk Dış Politikası Ve Balkan Devletleriyle İlişkileri	173
7.4. Yeni Dönemde Arnavutluk Dış Politikası	174
7.5. Arnavutların Yoğun Olduğu Ülkeler	175
7.5.1. Kosova	175
7.5.1.1. Kosova Cumhuriyeti İlanı	179
7.5.1.2. Kosova Sorununun Uluslararası Sahneye Çıkışı Ve NATO Harekâtı	180
7.5.1.3. Kosova Sorunu Ve Arnavutluk- Yugoslavya İlişkileri	181
7.5.2. Makedonya	183
7.5.2.1. Makedonya'nın Bağımsızlık İlanı	185
7.5.2.2. Makedonya'nın Bağımsızlığına Yunanistan'ın Tepkisi	186
7.5.2.3. Makedonyadaki Azınlıklar Ve Arnavutluk Makedonya İlişkileri	188
8. TÜRKİYE VE BALKANLAR	190
8.1. Balkan Jeopolitiği Ve Türkiye	191
8.2. Türk Balkan Politikası	194

8.2.1. 1923–1945 Arası Balkan Politikası	194
8.2.2. Soğuk Savaş Yılları Türk Balkan Politikası	196
8.2.3. 1990 Sonrası Türk- Balkan Politikası	198
8.3. Türkiye Bulgaristan İlişkileri	203
8.3.1. Bulgaristan'ın Bağımsızlığı	203
8.3.2. Balkan Savaşları	203
8.3.3. Birinci Dünya Savaşı Ve Türk Kurtuluş Savaşı Sırasında İlişkiler	204
8.3.4. 1923–1944 Arası Dönem	204
8.3.5. Bulgaristan'da Komünist Dönem, Türkiye-Bulgaristan İlişkileri	205
8.3.6. 80'li Yıllar İki Ülke Arası Kriz Dönemi Ve Azınlık Sorunu	206
8.3.7. Jivkov Dönemi Sonrası Türk-Bulgar İlişkileri	208
8.4. Türk-Yunan İlişkileri	209
8.4.1. Yunanistan'ın Bağımsızlığını Kazanması Ve Türkiye Aleyhine Büyümesi	210
8.4.2. 1930–1960 Arası Dönem İlişkileri	211
8.4.3. 1960'lardan 90'lara İlişkiler (1963–96 Arası Dönem)	213
8.4.4. 1996 Sonrası Dönem İlişkileri	215
8.4.5. Yunanistan'ın Türkiye Politikasının Değişmesi	216
8.5. Arnavutluk-Türkiye İlişkileri	218
8.5.1. Osmanlı Dönemi İlişkiler	218
8.5.2. Arnavutluk'un bağımsızlığı ve Bağımsızlık Sonrası İlişkiler	220
8.5.3. İkinci Dünya savaşı ve Enver Hoca Dönemi İlişkileri	223
8.5.4. Komünizm Sonrası Türk-Arnavutluk İlişkileri	224
8.5.5. Türk Dış Politikası Ve Arnavutluk	228
8.6 Diğer Balkan Ülkeleriyle İlişkiler	230
8.6.1. Türkiye-Romanya İlişkileri	230
8.6.2. Türkiye-Bosna-Hersek İlişkileri	231
8.6.3. Türkiye-Sırbistan İlişkileri	232
8.6.4. Türkiye-Hırvatistan İlişkileri	233
8.6.5. Türkiye -Slovenya İlişkileri	233
8.6.6. Türkiye-Makedonya ilişkileri	234
9. BALKAN JEPOLİTİĞİ VE TÜRKİYE İÇİN SENARYOLAR	235
9.1. Jeopolitik ve Strateji	235
9.2. Türkiye'nin Balkanlar Stratejileri ve Senaryolar	237

9.2.1. İyimser Senaryolar	238
9.2.1.1. Kısa Vadede İyimser Senaryolar (2008)	238
9.2.1.2. Orta Vadede İyimser Senaryolar (2015)	239
9.2.1.3. Uzun Vadede İyimser Senaryolar (2030)	240
9.2.2. Kötümser Senaryolar	242
9.2.2.1. Kısa Vadede Kötümser Senaryolar (2008)	242
9.2.2.2. Orta Vade Kötümser Senaryolar (2015)	243
9.2.2.3. Uzun Vade Kötümser Senaryolar (2030)	244
10. SONUÇ	246
KAYNAKLAR	248
ÖZGEÇMİŞ	271
EKLER	272
EK 1 Balkanlar-Göç Yolları	272
EK 2 Balkanlardan Göçler	273
EK 3 Atatürk Dönemi,nde Türkiye ile Balkan Ülkeleri Arasında İmzalanmış Olan Başlıca Anlaşmalar (1923-111938)	274
EK 4 Balkanlara Açılış Dönemi 1352-1450 arası Balkanlarda İnşa Edilen Osmanlı Eserleri	276
EK-5: Balkanlar	279

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ASELSAN	Askeri Elektronik Sanayi Şirketi
A.T	Avrupa Topluluğu
BAB	Batı Avrupa Birliği
BH	Bosna Hersek
BTC	Bulgarian Telecommunication Company (Bulgar Telekomünikasyon Kurumu)
BM	Birleşmiş Milletler
COMECON	The Council for Mutual Economic Assistance (Ekonomik Yardımlaşma Konseyi)
COMINFORM	Communist Information Bureau (Komünist Enformasyon Bürosu)
DOS	Sırbistan Demokratik Muhalefeti
ENOSIS	Kıbrıs ve Yunanistan'ın Birleşmesi Fikri.
FYROM	Former Yugoslav Republic of Macedonia (Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti)
GDAÜ	Güneydoğu Avrupa Ülkeleri
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Kesimi
GSMH	Gayrı Safi Milli Hâsıla
HÖH	Hak ve Özgürlükler Hareketi
IFOR	Implementation Force (Çok Uluslu Uygulama Gücü)
IMF	International Monetary Fund (Uluslar arası Para Fonu)
IMRO	The Internal Macedonian Revolutionary Organization (İç Makedonya Devrimci Örgütü)
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütüne)
OMONİA	Arnavutluk Yunan Azınlığın Siyasi Örgütü (Birlik/Dayanışma)

OTE	Hellenic Telecommunication Organization (Yunan Telekom Şirketi)
PASOK	Panhellenic Socialist Movement (Panhelinik Sosyalist Hareket)
PKK	Partiya Karkerên Kurdistan (Terör Örgütü)
ROMTELECOM	Romanya Telekomikasyon Kuruluşu
SFOR	Stabilization Force (Barış İstikrar Kuvveti)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TİKA	Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi
UÇK	Kosova Kurtuluş Ordusu
UNPROFOR	The United Nations Protection Force (BM Barışı Koruma gücü)
VP	Varşova Paktı
YFC	Yugoslavya Federal Cumhuriyeti

1. GİRİŞ

Balkanlar Avrupa ve Asya arasında geçiş alanı, milletler mozaiği, insanlar karışımı ve bu karışım içinde de kargaşalıklar meydana olmuş bir coğrafyadır. Balkan coğrafyasından geçen insanlar uzun geçmişin sayısız işaretleriyle selamlanır, Müslüman camilerinin yanında Bizans kiliseleri ve Yunan tapınakları yer alır. Balkanlar, Roma hamamlarının, Frank kalelerinin, Osmanlı köylerinin iç içe yaşadığı bir medeniyetler müzesi halindedir. Ancak Yalnızca Avrupa ve Asya'yı değil tüm dünyayı ilgilendiren ateşleyen, günümüzde tüm dünyanın karışıklıklarla andığı bölge, ilgiyi her zaman üzerine çekebilmiş; kimi zaman ateş meydanı, kimi zaman da barut fıçısı¹ durumunda olmuştur. Bu ilginin ve çıkan karışıklıkların, Avrupa büyük devletlerinin; Asya'nın, Doğu Akdeniz'in, Afrika'nın, güneydeki sıcak denizlerin zenginliklerine ulaşabilmek ve kendi güvenliklerini güvence altında alabilmek rekabetinden doğduğu görülmektedir. Balkanlar hâkimiyeti, Karadeniz, Akdeniz, Kızıldeniz, Hint okyanusu güzergâhlarındaki ticaret yolları hâkimiyetinin tamamlayıcısıdır. Balkan güvenliğini tehdit eden gücün, Akdeniz ve Avrupa'nın da güvenliğini tehdit edeceği açıktır. Hatta "Balkanların dışında Balkanları yöneten, batıda Avrupa'yı, doğuda Rusya'yı tehdit edecek güce sahiptir"² stratejik anlayışı bölgeye bakış açısından önemlidir. Günümüzde ise enerji yolları önem kazanmıştır. Bu yolların hâkimiyetinde de Balkanlar önemlidir. Ayrıca Balkan topraklarındaki zenginlikler, bölgenin önemini arttırmaktadır.

Balkanlar, Avrupa, Asya ve Afrika arasında geçiş yolları üzerinde olduğu için tarihte sayısız istilalara uğramıştır. Büyük İskender Dünya İmparatorluğunu kurarken Balkanlardan, Anadolu'ya, oradan Afrika ve Asya'ya açılmıştır. Romalılar, Balkanlardan ve Akdeniz'den, Anadolu'ya geçmiş ve Asya kıtasına açılmışlardır. Daha sonraki dönemlerde Hıristiyanlık, Boğazlar ve Balkanlar üzerinden Avrupa'ya yayılmıştır. İslamiyet ise Anadolu ve Boğazlardan, Balkanlara yayılmıştır.

¹ İhsan, Gürkan, **Türkiye Açısından Balkan Konusunun Çeşitli Boyutları**, Balkanlar Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul, 1993 s. 259

² Oral Sander, **Türkiye'nin Dış Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1989, s.189

Roma ve Bizans hakimiyetleri ardından Balkanlar'a Anadolu'dan gelen Osmanlı Türkleri, kısa sürede bölgede otoritelerini kurmuşlardır. Bölgenin Türkler tarafından ele geçirilmesi çok kısa zamanda olmuştur. Albert Grenier'in: "ancak fethedilmek isteyen toplumlar fethedilebilirler."³ şeklindeki düşüncesi, Osmanlı Balkan fethinin çok kısa sürede olmasının sebeplerini anlamada bize yol göstermektedir. Çok iyi sistemli bir bir fetih politikaları olan Osmanlı, bölge halklarına her türlü güvence vermiş, birlik ve düzeni tam olarak sağlamıştır. Bu sayede bölge halkı, Osmanlıyı hükümran olarak kabul etmiştir. Hatta, Osmanlı'nın dağılma tehlikesi geçirdiği, Ankara savaşından sonra da aynı davranışları devam ettirmişlerdir.⁴ Osmanlı Devleti, kendisine karşı isyan girişiminin aksine, siyasal birliğin yeniden tesisi için bölgeden destek görmüştür.⁵ Bu istek kendini, "Papa'nın tacından ise Sultan'ın sarığı"⁶ değişine varacak derecede bir tercih meselesi olmuştur.

Osmanlı Devletinin güçten düşmesi ile Balkanlar tam bir karışıklık merkezi olmuştur. Bölge, koskoca Dünya savaşına yol açacak bir fitil görevi üstlenmiş ve kıvılcım buradan çakılmıştır. İkinci dünya savaşında da işgallere maruz kalmıştır. Soğuk savaş döneminin konjektürü gereği gerilimle ayakta duran bölge, soğuk savaş sonrası, Bosna ve Kosova olayları ile aynı zamanda mevcut Epir, Makedonya, Transilvanya ve Dobruca ihtilaflarıyla hala ciddi problemlere ve genel savaflara yol açabilecek potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Soğuk savaş sonrası dönemde Balkanlar, kaynayan kazan olma özelliğini tekrar açığa çıkarmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1989'da dağılmasıyla birlikte Doğu Bloğu'nun yıkılma aşaması, sosyalist rejimlerin çökmesiyle sonuçlanmıştır. Balkanlar, Soğuk savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılması ile, otorite boşluğu yaşanan bir bölge haline gelmiştir.

Balkanlarda soğuk savaş sonrası dönemde etnik azınlıklar sorunu ve milliyetçilik dalgaları bölge güvenliği için büyük tehdit oluşturmuştur. Etnik yapının

³ Fernand Braudel, **Akdeniz** c.2, İmge Kitabevi, Ankara: 1993 s.219.

⁴ Nazım Tektaş, **Osmanlı 1, Çadırdan Saraya**, Burak yayınevi, İstanbul, 1999, s.103

⁵ Mustafa Kahramanyol, "Balkanlar ve Türkiye, Türkiye'nin Varolma Şartları" **Yeni Türkiye Cumhuriyeti Özel Sayısı**, cilt 4, no:23-24, s.1427

⁶ B.Jelavich, **History of the Balkans**, N.York, 1983, vol.1, p.53

homojen dağılmaması sonucunda, her ülkede diğer etnik yapıların varlığı ve bu varlığın kışkırtılmaya müsait olması, bölge barışı için en önemli engellerden biridir. Nitekim bölge üzerine politika yapan devletler ve karışıklığı kendi çıkarları için kullanmak isteyen güçler için çok müsait bir yapı mevcuttur. Bölge ülkelerinin çoğunun komşu devlet topraklarında hak iddiaları vardır ve her ülkenin azınlıklarla ilgili problemleri vardır. Yaşanılan ekonomik sorunlar bu ülkelerin güvenlik sorunlarını daha da derinleştirmiştir.⁷

Bir Balkan ülkesi olan Türkiye için bölge büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin, bölge ile tarihi, kültürel, akrabalık bağları vardır. Balkanlarda hala önemli miktarda Türk ve Müslüman toplum bulunmaktadır. Hem geçmiş itibariyle hem de Anadolu'ya yerleşen göçmen Türklerin akrabaları olması itibariyle bölgeyi terk etmeyen Evlad-ı Fatihan'lar arasında akrabalık ve sıkı duygusal bağlar vardır.

Türkiye'nin, Avrupa'ya açılan kapısı olan Balkanlarda meydana gelebilecek değişikliklere kayıtsız kalması düşünülemez. Oluşan değişikliklerin Türkiye üzerine etkisi, mevcut tarihi, kültürel, akrabalık ve stratejik bağlardan kaynaklanmaktadır.

Bölgede 1990 sonrası yaşanan gelişmelere bakılırsa Türkiye'nin aktif rol oynadığı göze çarpmaktadır. Türkiye, Bosna-Hersek ve Kosova krizlerinde direkt müdahil olarak bölgeye ilgisini göstermiştir. Bölge üzerine aktif politikalar uygulamıştır. Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Makedonya ile yakınlaşan Türkiye'nin politikaları, Yunanistan tarafından tehdit olarak görülmüştür. Balkanlar gelecekte de Türkiye için önemini devam ettirecektir.

Arnavutluk, Balkanların her yerine dağılan Arnavut etnik nüfusuyla dikkat çekmektedir. Arnavut nüfusunun en yoğun yaşadığı yerler arasında, Balkanların en problemlili bölgeleri vardır. Ülke nüfusunun %90'ını Arnavutların oluşturduğu Kosova, %25'i Arnavutlardan oluşan Makedonya, daha az miktarda bulunan, Karadağ ve Yunanistan gibi ülkelerde yaşayan Arnavutlar, ilgili ülkeler için potansiyel problem olarak görülmektedirler.

⁷ Ömer E. Lütem.- Birgül Demirtaş Coşkun, **Balkan Diplomasisi**, ASAM yayınları, Ankara, 2001. s.19

Soğuk savaş sonrası yeni yapılanmaya gidilen Balkanlarda, Yunanistan; geliştirdiği tehdit görme politikasıyla, özellikle Makedonya ve Arnavutluk'u ciddi tehdit olarak algılanıp bu devletlerle çok soğuk ilişkilere gitmiştir. Fakat Avrupa birliğiyle entegrasyon çabalarının dış politikada da etkisini göstermesiyle, 1995 yılından sonra Yunanistan'ın Balkanlar'da uyguladığı politika değişmiştir. Tehdit görme anlayışı, yerini işbirliği ve dostluğa dayanan yeni anlayışa bırakmıştır.⁸ AB'nin imkanlarını arkasına alan Yunanistan, bu özelliğini kullanarak bölge ülkelerine büyük yatırımlar yapmış, ekonomi-politik anlaşla bu ülkeler üzerinde nüfuzunu arttırmaya başlamıştır.

Bu çalışmamızda, Balkanları, Balkanlar üzerindeki nüfuz mücadelelerini daha iyi anlamak için, bölge güçleri olarak Türkiye'nin yanı sıra Arnavutluk ve Yunanistan incelenmiştir.

⁸ Joseph Nye, "Yunanistan ve Balkanlar: Bir Fırsat Anı", **Yunan Paradoksu**, çev. Bülent Tanatar, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999, s.180.

2. BALKAN COĞRAFYASI

Avrupa'nın üzerinde durduğu üç büyük yarımada'dan biri olan Balkan yarımadası, Avrupa'dan Asya'ya kara geçiş yolu üzerindedir.⁹ Balkanlar bir yarımada konumundadır. Yarımada'nın genişliği kuzeyden, güneye doğru azalır. Fiume ile Tuna ağzı arasındaki uzaklık 1200, Drina nehri ağzı ile Karadeniz arasındaki uzaklık 700 km. olup, Yunanistan'da iki kıyı arası ortalama 200 km.'den biraz fazladır.¹⁰ Coğrafi olarak yarımada'da, dağlar ve nehirler dikkat çeker. Yarımada, Tuna nehrinden başlayarak Karpat dağları, Bulgaristan'da Balkan ve Rodop dağları ile Karadeniz'e; Transilvanya Alpleri, Pindus, Dinarik Alp silsilesi, Arnavutluk ile Adriyatik Denizi, Ege ve Akdeniz'e açılır.¹¹ Belirtildiği gibi yarımada'nın üç tarafı denizlerle çevrilidir. Batıda Adriyatik, güneyde Akdeniz, doğuda Karadeniz ve Ege denizi vardır. Aslında dört tarafı da suyla çevrilidir de diyebiliriz, çünkü bir görüşe göre kuzey sınırı da Tuna nehridir. Bir görüşe göre diyoruz, çünkü yarımada'nın doğu, batı ve güney sınırları herkesçe kabul edilmesine rağmen kuzey sınırı tartışmalıdır. Bazı coğrafyacılar bölgenin kuzey sınırını Tuna ve Drava nehirleri olarak kabul etmelerine rağmen, Romen ülkelerinin, Rus bölgelerinin ve aynı zamanda Yugoslavya'nın topraklarının Tuna ötesinde de bulunmasından, sınırlara bu bölgeleri katanlar da vardır. Yani Balkanların kapsamına giren ülkelerin hangileri olduğu tartışma konusudur. En dar görüşe göre Balkanlar üç ülkeden oluşur. Bu ülkeler; Yugoslavya, Bulgaristan ve Arnavutluk'tur.¹² Diğer bazı uzmanlar da Romanya'yı¹³ ve Yunanistan'ı¹⁴ bölge ülkeleri olarak eklemişlerdir. Bazı uzmanlar da Türkiye'nin Avrupa'da kalan topraklarından dolayı, Türkiye'yi de eklemişlerdir. Çünkü Balkan tarihi Türklerle çok sıkı bağlantılıdır ve bu etki devam etmektedir.¹⁵ Bu şekilde siyasi coğrafya açısından değerlendirildiğinde bölge; Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Romanya, Sırbistan,

⁹ David A. Norris, **In the Wake of the Balkan Myth**, St. Martin's process INC., New York, 1999 p.4

¹⁰ **Balkan Harbi** (1912–1913), 1. cilt, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1993. s.15

¹¹ Charles, JELAVICH: Barbara, JELAVICH, **The Balkans**, Egnle Wood Cliffs, p.3, Prentice-Hall, New Jersey, 1965; Robert J. KERNEY, **Yugoslavia**, p.8, Berkeley, Uni. Of California Pres, 1949.

¹² George W. Hoffman, **The Balkans in Transition**, Princeton, Van Nostrand, 1963, p.124

¹³ Dragos D. Kösiç, **The Land and people of the Balkans: Albania, Bulgaria, Romania, Yugoslavia**, Philadelphia: Lippincott, 1962. p. 160

¹⁴ L.S. Stavrianos, **The Balkans since 1453**, New York: Holt, Rinehard and Winston, 1958, Charles and Barbara Jelavich, **The Balkans**, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1965

Slovenya, Türkiye (Avrupa'daki toprakları) ve Yunanistan (anakarası) devletlerini kapsar.

Balkan ismi Türkçe bir kelimedir ¹⁶ ve “sıradağ-dağlık” ¹⁷, “sık ormanlarla kaplı sıradağlar” ¹⁸ anlamındadır. Bazı uzmanlar “Balkanlar”ı bölge adı olarak kullanmaya devam ederken, bazıları “Güneydoğu Avrupa” terimini kullanmayı tercih etmektedir.¹⁹ Bu tabir de art niyet olduğunu belirtenler; dilde tek kelimeyle karşılanacak isimler tercih edildiğini ve “Balkans” (Balkanlar) yerine “South East Europe” (Güney Doğu Avrupa), yani üç kelimelik ismin kullanılmasında ısrar edilmesinin, bölge dışı güçlerin bölgenin siyasi coğrafyasını genişletmeyi amaçladıklarını savunurlar.²⁰

İsminden de belli olduğu gibi Balkanlar dağlık bir bölgedir. Dağlar bölge fiziksel karakterinin en belirgin özelliğini oluştururlar. Yarımada'daki başlıca sıradağlar, Rodop dağları, Balkan dağları, Karpatlar ve Dinar Alpleridir. Rumeli ovasını Balkan dağlarından ayıran Rodop dağları, Trakya'nın kuzeyinden geçip Türkiye'de Karadeniz'e doğru uzanır. Yarımada'ya ismini veren Balkan dağları, Yugoslavya'nın doğu sınırından başlayıp Bulgaristan'ın güneybatısına uzanır. Yumrukcal (2371 m.) gibi yüksek zirveleri olan Balkan dağlarının üzerinde Şipka geçidi ²¹, Baba konak geçidi, İsker vadisi geçidi gibi pek çok geçitler vardır. Balkan dağları kuzeyden gelen ordulara karşı iyi bir askeri engel oluşturur.²² Yol vermez dağlar ve engeller, yolcuları geciktirip, orduları da yeni yollar keşfetmeye zorunlu kılar. Makro Strateji düzeyinde Balkanlar, boğazlardan, Süveyş bölgesine ana petrol

¹⁵ Charles and Barbara Jelavich, eds. **The Balkans in Transition: Essays on the Development of Balkan Life and Politics, since eighteenth Century**, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1963. p.451

¹⁶ Francis, W, Carter, **An Historical Geography of the Balkans**, London: Academic Press, s.1
Halil İnalçık: “Türkler ve Balkanlar”, **Balkanlar Semineri**, Ortadoğu ve Balkan incelemeleri Vakfı, , İstanbul, 1993, s..9

¹⁷ Halil İnalçık: “Türkler ve Balkanlar” ..., s.9

¹⁸ T.Stoianovich, **A study in Balkan Civilization**,(Bonzo Studies in History), New York,1967, s.3;
Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük, İstanbul, 1968 s.128

¹⁹ R.R Bets, **Central and South East Europe**, 1945–48 (London and New York, Royal Institute of International Affairs, 1950) p. 227

²⁰ Ortaylı, İlber, **Balkanlar ve Türkiye'nin bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu**, Aralık 1998, s.100.

²¹ John Foster Fraser, **Pictures from the Balkans**, Cassell and Company Ltd., London, New York, Toronto and Melbourne, 1912. p. 77

²² Ferdinand Schevill, **A History of Balkans, From the earliest times to the Present Day**, Dorset Press; New York; pp.14–15

alanlarını hedef alan askeri operasyonların üs ve destek bölgesi olma özelliğini de taşımaktadır.²³

Balkan ve Rodop dağlarının batısında Sırp ve Makedon dağlık bölgeleri vardır. Bu bölgedeki ulaşım çok zordur. Karpatlar, ters yazılmış S gibi Romanya'nın kuzeyinden güneye indikten sonra, Tuna'ya yaklaşınca batıya kıvrılıp Transilvanya (Erdel) Alpleriyle birlikte verimli Eflak ve Boğdan ovalarını, verimsiz Erdel yaylasından ayırır. Bu dağların en yüksek noktası Negoiu zirvesidir (1544 m). Dinar Alpleri, Alp dağlarının devamıdır. Dinar Alpleri, Slovenya'da Doğu Alplerinden başlayıp Hırvatistan'a iner. Oradan, Adriyatik kıyıları boyunca uzanıp güneye, Yunanistan'a inmektedir. Burada Pindus dağları olarak adlandırılır. Pindus dağlarının yüksekliği 1800 m. yi bulur. Dinar Alplerinin yüksekliği 1200 ile 2400 m. arasında değişir ve Karadağ'da Dormitor zirvesinde 2522 m. ye ulaşır.

Balkanlar birçok doğal yapılarla coğrafi bölümlere ayrılır. Bu yapıların en önemlisi şüphesiz dağlardır. Bu Bölgenin dağlık olması, yerleşimi etkileyen en önemli faktördür. Bu dağlar bölgeyi küçük parçalara ayırırlar,²⁴ böylece bir etnik grup, doğal olarak korunaklı bir şekilde barınabilir. Fakat aynı zamanda tüm bölgede ortak homojen ekonomik, politik veya kültürel gelişmenin olmasını engelleyen en önemli faktör de yine bu dağlık yapıdır. Dağlık yapının bölgeye bir diğer etkisi ise; dağların bölgeyi farklı bitki örtüsü ve ekolojik alanlara bölmeleridir. Verimli topraklar üzerine her zaman iktidar mücadeleleri olmuş, kazananlar buraları ellerinde tutmuş, diğerleri ise daha yüksek dağlık alanlarda, daha verimsiz topraklarda yaşamaya mecbur olmuşlardır. Buna göre de geçim kaynakları da farklılaşarak, çiftçiler, ormancılar, hayvan yetiştiricileri, tüccarlar gibi şekillenmiştir.

Bölgenin dağlık olması, geçit vermez görünümü her zaman istilalara uğramasına engel olamamış, tarih boyunca dışarıdan akınlara maruz kalmıştır. Bölge dağları Himalayalar gibi geçilmez değillerdir ancak ulaşımı olumsuz yönde etkilerler. Bu dağlar sebebiyle bölgede geçiş güzergâhları değişmemiştir.²⁵ Avrupa-Asya yolu kuzey batıdan, güneydoğuya; Belgrat'tan, İstanbul'a uzanır. Belgrat'tan

²³ İlber Ortaylı, **Balkanlar ve Türkiye'nin bölgeye**, s.11

²⁴ Stephen D. Kertesz, **The United States and Eastern Europe** , New Jersey : Prentice-Hall,inc., Englewood Cliffs, s.6

başlayan yol Morava vadisinden, Niş'e, oradan Sofya'dan geçtikten sonra Meriç vadisini geçip Edirne'ye; Edirne'den de Trakya platolarını geçip İstanbul'a ulaşır. İstanbul-Edirne üzerinden Meriç vadisini kesen ana yol, Balkan yarımadasını çaprazlama kesen yoldur. Bu yol Doğu-Roma döneminde İmparatorluk Ordu Yolu olarak adlandırılırdı.²⁶ Romalılar döneminde bu yol Roma lejyonları tarafından orta doğuya ulaşmak için kullanılmıştır. Osmanlılar tam tersi Anadolu'dan batıya gidişte bu yolu kullanmışlardır. Diğer bir yol Belgrat-Selanik yoludur. Kuzey-Güney yönündedir. Bu yol da Belgrat'tan başlar. Niş'ten güneye inip Morova ve Vardar arasından geçip Vardar vadisinden Selanik'e ulaşır. Durazzo-Selanik-İstanbul yolu da diğer bir yoldur. Durazzo'dan başlayıp Arnavutluk'a, Manastır'a; oradan Selanik'e ulaşır. Buradan da deniz yoluyla İstanbul'a ulaşılır.²⁷ Morova-Meriç yolu Tuna'yı Bizans'a bağlar. Morova-Belgrat yolu, Belgrat'ı Selanik'e bağlar. Egnatis yolu Draç'ı (Dyrrachium) Selanik'e bağlar. Bu yol, Fiume kapısı ile de Triyeste ve Rijeka'yı Avusturya Macaristan'ın limanı yapmıştır.²⁸ Yani genel olarak Belgrat-Niş-Filibe-Edirne-İstanbul yolu ve Belgrat-Niş-Selanik-Kavala-Keşan-İstanbul yolları iki ana güzergâhtır. Bu yollar sadece ordu menzilleri değildir. Aynı zamanda ticari bir rol de üstlenmişlerdir.²⁹ Günümüzde de ana karayolu ve demiryolu güzergâhı olarak bunlar kullanılmaktadır.

Dağların uzanışı aynı zamanda nehirlerin akış yönlerini de etkiler. Genel olarak bölgenin nehirleri küçük nehirlerdir. Küçük olduklarından taşımacılıkta da kullanılamazlar. Fakat Tuna bu örneğin dışındadır. Güneydeki nehirler Ege denizine, kuzeydekiler ise Tuna'ya dökülürler. Balkanlarda çok önemli etkisi olan Tuna nehri, bölgenin en büyük nehridir. Güney Almanya'dan çıkar, doğu Alplerdeki suları alır, Belgrat'a ulaşır, burada Sava ile birleşir, Belgrat'tan doğuya Karadeniz'e döner ve bu uzun yolculuğunu Karadeniz'le bitirir.³⁰ Sava, Drava, Drina, Morova, Prut, Olt, Tiza nehirleri de Tuna'ya eklenerek Tuna'nın sularını arttırmışlardır. Güneyde ise Ege denizine dökülen nehirlerin önemlileri; Vardar, Meriç, Struma ve Mesta'dır. Meriç Bulgaristan'ın büyük nehridir. Balkan ve Rodop dağları arasındaki verimli

²⁵ Georges Castellan, **History of the Balkans**; New York: Colombia University Press; 1992 s.2

²⁶ Halil İnalçık; **Türkler ve Balkanlar**. s.17

²⁷ Ferdinand Schevill, **A History of Balkans, From the earliest times to the Present Day**, Dorset Pres; New York;1991; s.18

²⁸ Castellan, Georges, **Balkanların Tarihi**, Milliyet yayınları, İstanbul;1993 s.19

²⁹ Jacque Ancel, **Balkan Kavimleri ve Milletleri**, İstanbul, 1932. s. 39

³⁰ Schevill; **A History of Balkans...**, s.16

vadilerden akıp, Edirne’de Tunca ve Arda’nın sularını aldıktan sonra güneye dönüp Ege’ye dökülür. Mesta ve Struma, Rodopların güney kısmındadır. Aynı zamanda Adriyatik’e dökülen Drin nehri gibi birçok nehir mevcuttur.

Tuna nehri dışındaki nehirler, insan veya yük taşınması için uygun değildir. Morova, Meriç, Vardar gibi diğer bazı ırmakların, bazı bölgeleri küçük botlar için uygun olabilir, fakat hiçbiri ulaşım için uygun değildir. Bunun uygunsuzluğun; nehirlerin yazları kurumaları, çok tehlikeli akıntılarının olması, yataklarının yükseklerden gelen çamurlarla kaplı olması gibi sebepleri vardır.

Balkanların en önemli limanları İstanbul, Selanik ve Atina’dır. Tuna’nın taşımacılıkta kullanılmasından dolayı limanları da önemli niteliktedir.

İçinde birçok farklılıkları barındıran Balkanların iklimi-bitki örtüsü de farklı farklıdır. İki ana iklim tipi görülür; Akdeniz iklimi ve Karasal iklim. İstanbul’dan Adriyatik’te Trieste’ye uzanan kıyı şeridinde Akdeniz iklimi görülür. Bu bölümde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise yağışlı ve serindir. Bu iklim bölümünde, zeytin, üzüm, incir, turunçgiller yetişir. İklimin etkisi hayvancılık üzerine de olur. Geniş otlaklar ve ormanlar daha çok iç bölümlerde olduğundan, iç bölümlerde inek, domuz gibi hayvanların; Akdeniz iklimi bölümlerinde ise koyun ve keçinin besiciliği yapılır. Güneydeki Akdeniz iklimi kuzeye gidildikçe, Rus ovalarından gelen soğuk rüzgârların etkisiyle yerini karasal iklime bırakır.³¹ Bu geçiş yükseltiye ve dağların konumuna göre de etkilenir. Bu iklim geçişi farklı iklim bölgelerini oluşturur, farklı iklim bölgelerinde de zengin bitki örtüsü ve tarım imkânları oluşmuştur. Kara iklimi bölgelerinde yağış miktarı fazladır. Böylece geniş ormanlık alanlar oluşmuştur. İyi sulanılmayan bölgelerde ise, buğday, çavdar, yulaf, mısır gibi ürünler yetiştirilir.³² Bölgede aynı zamanda zengin yeraltı kaynakları da mevcuttur.

³¹ Esther Singleton; **Turkey and the Balkan States**; New York: Dodd, Mead and Company; 1908, s.2

³² L.S.Stavrianos; **The Balkans 1815-1914**; New York: Holt, Rinehart and Wiston, Inc., 1958, s.4

3. BALKANLARIN ETNİK YAPISI

Konumu itibariyle Balkanlar, Avrupa, Asya ve Afrika arasında geçiş yollarının birleştiği yerdedir.³³ Yüzyıllar boyunca kavimlerin geçiş alanı olduğundan dolayı bu bölgede birçok milletten insanlar görmek mümkündür. Bin yıldan daha önce Vizigotlar Tuna'yı aşmışlar; Germen kabileleri, Slav'larla çekişmiş; Orta Asya'dan Hunlar, Avarlar, Bulgarlar bölgeyi ele geçirmişler; Roma imparatorluğu, Bizans imparatorlukları kurulmuş; Ruslar bölgeye girmiş; İtalyanların ve Fransızların içinde buldukları Haçlılar geçmiş ve Osmanlıların kesin hâkimiyetinden bugüne kadar bölge, çok çeşitli milletlere ev sahipliği yapmıştır. Osmanlılardan sonra İkinci Dünya savaşı sırasında Alman ve İtalyan işgali yaşayan bölgede, 1944'ten 1989'a kadar da Ruslar son derece etkili olmuşlardır.³⁴ Kuzeybatıdaki ovalar Orta Avrupa'dan; Kuzey doğudaki Boğdan koridoru, Ukrayna bozkırlarından ve İstanbul Boğazı da Anadolu'dan balkanlara girişi sağlar. Ayrıca Akdeniz ve Adriyatik denizine bakan Yunanistan ve Dalmaçya kıyıları da Balkanlara girmeyi kolaylaştırır. Yüzyıllardır bu yönlerden gelen insanlar geldikleri bölgelerin kültür ve etnik yapılarını da bölgeye taşımışlar, bölge böylece milletler, kültürler mozaïği durumuna gelmiştir.

Konumu itibariyle milletleri cezbeden Balkan Coğrafyası aynı zamanda bu topraklarda yaşayan kavimlerin dağınık yerleşmesi ile kültürel kaynaşmalarını, ortak kültür ve şuurunu engellemiştir. Bu önemli olgu, Arnavutça, Bulgarca, Türkçe, Yunanca, Sırpça-Hırvatça ve Slovincenin resmi dil olmasının yanı sıra, Almanca, Macarca, İtalyancanın ise azınlıklar tarafından konuşulmasına yol açmıştır³⁵

Balkanlarda teolojik yapı kültürlere şekil verip, siyasi ve ekonomik yapıyı önemli ölçüde etkilemiştir. Hıristiyanlık, Roma İmparatorluğu ile yayılmasına karşılık, 1054'te İstanbul'da Doğu Ortodoks Kilisesi'nin, Vatikan'dan ayrılmasıyla sonuçlanan tarihi karar ile Yunan, Bulgar ve Sırlar bu tarafta yer almışlardır.³⁶ Bu bölünme öyle çetin olmuştur ki 1204 Haçlı Seferinde, Latinlerin (Katolikler) İstanbul

³³ Huey Louis Kostanick, Balkan Demographic trends and population heartlands, ", **Aspects of the Balkans**, ed.by Henrik Birnbaum and Sperus Urgonis, Mouton, 1972. p.424

³⁴ F.A.K.Yasemee, "Nationality in the Balkans: The Case of Macedonians", **Balkans**, A Mirror of the New International Order, ed. Güney Göksu Edoğan, Kemal Saybaşılı, İstanbul, 1995, s. 122

³⁵ Aleksa, Djilas: , **The Conquered Country**, Harvard Uni. Pres, Cambridge, 1991, p.3; Jelavich and Jelavich, **The Balkans**, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1965, p.2

işgalleri ve bu işgal esnasındaki zulümleri, Ortodoksları Türk ve İslam hoşgörüsüne yaklaştırmış ve “Papa’nın tacından ise Sultan’ın sarığı” deyişine sebep olan tercihi getirmiştir.³⁷ Türklerin Balkanlarda hızla yayılması, beraberinde İslamiyet’in yayılmasıyla yeni bir inanç dalgası getirmiştir. Oluşan inanç grubuna bakıldığında, Yunanlılar, Sırlar, Makedonlar, Karadağlılar, Bulgarlar ve Rumenler ağırlıklı olarak Ortodoks’turlar. Arnavutların geneli Müslüman, yüzde yirmisi Ortodoks, yüzde 10’u Katolik’tir.³⁸ Balkan yarımadasındaki bu inanç farklılığı, bölgeyi nüfuzuna almak isteyen güçler için daima siyasi bir malzeme olabilecek bir unsur oluşturmuştur.

Üç büyük semavi dinin mevcut olduğu, 19 ırkın yaşadığı, 16 dilin konuşulduğu, 10 bağımsız ülkeden oluşan Balkan yarımadasında başlıca etnik gruplar; Arnavutlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Güney Slavları, (Sırlar, Hırvatlar, Slovenler, Karadağlılar) ve Türklerdir. Etnik yapı ve coğrafi şartların da etkisiyle sürekli savunma ve egemenlik dürtüsü getirmiştir. Bu etnik gruplarda görülen aşırı milliyetçilik ve büyük devlet olma özlemi, bu topraklarda yaşayan toplumların ortak özellikleri haline gelmiştir. Tarihte Roma ve Osmanlı haricinde bölgeye hükümranlığını geçirmiş büyük devlet olmaması, “Büyük Sırbistan”, “Büyük Makedonya”, “Büyük Arnavutluk”, “Büyük Hırvatistan”, “Büyük Bulgaristan”, “Büyük Karadağ”, “Büyük Yunanistan”, “Büyük Yugoslavya” söylemlerini getirmiş ve milliyetçiliğin ağır basmasına yol açmıştır.³⁹

3.1. Arnavutlar

İllirya kökenli olduğu kabul edilen Arnavutlar Balkanların en eski toplumlarından.⁴⁰ Milattan önce 1200 yıllarında Balkan yarımadasında yaşamışlardır. Kendi kayıtları olmayan İllirya’lılar Yunan kaynaklarında, kuzey ve batıdaki Yunan olmayan insanlar olarak nitelendirilmişlerdir. Bu verilere göre tarihçiler bu insanların günümüzdeki Arnavutluk civarında olduklarını söylerler.

³⁶ Wayne S. Vucunich, **Contemporary Yugoslavia**, Berkeley, op. 3–282, Uni. Of California Pres, 1969

³⁷ B.Jelavich, **History of the Balkans**, N.York, 1983., vol.1, p.53

³⁸ Kertesz, **The United States and Eastern Europe.....**, s.8

³⁹ William, PFAFF, **The Absence of Empire**, The New Yorker, p. 59–69, August 10, 1992; B.

Jelavich, **History ...**, Vol. 1. p. 347–348

⁴⁰ Esther Singleton, **Turkey and the Balkan States**, New York: Dodd, Mead and Company, 1908, s.3

Tarihçilerin, İlliryahların Arnavutların atası olduğuna ilişkin diğer bir delili ise, bu bölgede yapılan kazılardan elde edilen bilgilere, toplanan materyallere göre, bölgenin başka toplulukların istilasına fazla uğramamış olmasıdır.

Yüksek dağlık bölgelerde yaşadıkları için, Helenizm tehdidinde, Roma tehdidinde, Slav göçünde ve Türk otoritesinde, hiçbir zaman tam esarete alınmamışlardır.

Günümüzde Arnavutların önemli bir bölümü Arnavutluk dışında yaşamaktadırlar. Arnavutlar, Slavlardan dil, din ve kültür yönüyle farklıdır. Arnavutça; Trakya, Latin, Slav ve Türk dillerinin karışımıdır. 15. yüzyılda İslam'ı kabul etmeleriyle dini ve kültürel farklılıkları belirginleşmiştir.

3.2. Yunanlılar

Yunanlılar yarımada'nın ilk yerlileri değillerdir fakat öyle düşünülürler. Çünkü kendileri ve komşuları hakkında yazılı kaynak bırakan ilk toplumdur.⁴¹ Yunan toprakları, diğer Balkan devletlerinde olduğu gibi farklı coğrafi bölgelere yayılmıştır. Bunun sonucunda da diğer balkan devletlerinde olduğu gibi, farklı etnik yapıları barındırırlar. Arnavutça konuşulan bölgeler, Romen çobanlarının yaşadığı yaylalar vardır. Yunanlılar, genel olarak Ortodoks Hıristiyanlarındandır ve İstanbul Fener patrikliğine bağlıdır.

3.3. Rumenler

Rumenlerin kökenleri klasik çağlara dayanır. Fakat Romanya veya Rumen ismi yenidir ve 1862'ye dayanır. Bu topluluk, daha önce Ulahlar olarak bilinmekteydi. Osmanlılar bu halka Slavca “yabancı” anlamına gelen bir sözcükten türeterek Ulah

⁴¹ Ferdinand Schevill, **A History of Balkans...**, s. 3.

adını vermişlerdir. Latince kökenli dil konuşan Rumenler, Romanya Ortodoks kilisesine bağlıdırlar.

3.4. Slavlar

Slavlar Balkanlara Roma imparatorluğunun sonlarına doğru, barbar istilası adını verdikleri göçler sırasında gelmişlerdir. Oder ve Dinyeper ovalarından Karpatlar ve Mora koridorundan güneye geçmişlerdir. Justinian hükümdarlığında Dalmaçya kıyılarına ulaşmışlardır.⁴² Güney Slavları denen bu grup Sırp, Hırvatlar, Slovenler, Makedon ve Bulgarlardan oluşur. Aralarında dil ve kültür birliği bulunan güney Slavları dini bakımdan farklı özellikler gösterirler. Hırvat ve Slovenler Katolik, Sırp ve Karadağlılar ise ağırlıklı olarak Ortodoks'turlar. Bosnalılar Sırp ve Hırvatlar aynı kökenden gelirler ve aynı özellikleri taşırlar. Fakat Sırp gibi Ortodoks değil Müslüman'dırlar.

3.5. Türkler

Balkanlarda Türkler azınlık olarak yaşamaktadırlar. Bu coğrafyada yüzyıllarca hâkim olan Osmanlı kökenlidirler. Türk nüfusu günümüzde Bulgaristan, Yunanistan ve (eski Yugoslavya-Kosova) bölgelerindedirler. Bunların yanı sıra farklı kökenden gelip Müslümanlığı ve Türklüğü benimsemiş topluluklar da mevcuttur.

3.6. Bulgarlar

Bulgarlar, Slavlardan sonra Balkan yarımadasına gelmişlerdir. Kağan Asparuh 679'da Tuna'yı geçerek günümüz Bulgaristan'ına girmiş, Burgaz yakınlarında Doğu Roma ordusunu yenip bölgenin kapılarını açmıştır.⁴³ Asıl kökenleri Türk olmakla birlikte Balkanlara girince Slav çoğunluk arasında asimile olmuş, dil ve dinlerini

⁴² Georges Castellan, **History of the...**s.5

değiştirip, günümüze yalnızca isimlerini getirebilmişlerdir.⁴⁴ Bulgarlar, Slavca konuşup Ortodoksluğu seçmişlerdir.

3.7. Balkan Yahudileri

Balkanlarda bir Yahudi devleti olmamış ancak II. Dünya Savaşına kadar yoğun nüfusları olmuştur. Balkanlarda Yahudilerin varlıkları Roma İmparatorluğu zamanına dayanır. Ancak 1492’de İspanyol baskısıyla sürülen 200.000 Yahudi’nin Osmanlı İmparatorluğu tarafından kabul edilmesi, Balkan Yahudileri için çok önemli bir gelişmedir. Diğer önemli bir gelişme ise II. Dünya Savaşı yıllarıdır. Hitler Almanya’sının etkisiyle, II. Dünya Savaşı sonrasında Yahudi nüfusu önemli miktarda azalmıştır.⁴⁵ Balkan Yahudileri genellikle buldukları ülkenin dilini konuşurlar, ancak bir kısmı da İspanyolcanın bir biçimi olan Ladino dilini konuşmaktadırlar.

3.8. Balkan Çingeneri

Göçebe olarak bilinen Çingenerler, milattan önce 1300’de Hindistan’dan Balkanlara ve Avrupa’ya, Anadolu yoluyla geçmişlerdir. Günümüzde ise Avrupa’da en kalabalık Çingene topluluğu Balkanlardadır. Çingenerler Sanskrit temelli bir Hint dili konuşurlar. Göçebe hayatı devam ettirenler varsa da çoğu, buldukları bölge halklarıyla kaynaşarak yerleşik hayata geçmişlerdir.

⁴³ Yusuf Küpeli, **Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD**, Ankara: Öncü Kitap, 2000. s.12

⁴⁴ L.S. Stavrianos, **The Balkans...**, s.7

⁴⁵ Stephen D.Kertesz, **The United States ...**, s.8

4. TARİHTE BALKANLAR

4.1. Eski Uygarlıklar

Balkanlar, eski Avrupa uygarlığı'nın (M.Ö. 7000–3500) beşiği olarak kabul edilir.⁴⁶ Makedonya ve Romen Oltenya'sında, Yontma Taş devrinin kültürünün izlerini görmek mümkündür. M.Ö 8000'lerde ön Asya'da başlayan Yontma Taş devrinin son dönemlerindeki gelişmelerin etkisiyle Balkanlarda, birkaç bin yıllık gecikme ile ilk şehirlerin doğuşu, tarımla uğraşan köylerin oluşumu, çömlekçilik gibi önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Bu değişim Yontma Taş Devri sonunda kurulan uygarlıkların yayıldığı Kuzey Yunanistan'dan başlayıp; önce yarımada'yı boydan boya geçen, sonra da tüm Avrupa'yı kapsayan ve 7000'lerin sonuna kadar süren bir gelişmeydi.⁴⁷

MÖ. 6000'lerde bakır kullanmaya başlayan eski Avrupalılar küçük yerleşik topluluklar oluşturarak zamanla zanaatlarında uzmanlaştılar. Doğu Balkanlarda ilk neolitik yerleşimler MÖ. 6000 dolaylarında Meriç vadisinde ortaya çıkmıştır. Bu, metal eşya yapımının, ticaretin ve zanaatlarda iş bölümünün ilerlediği bir dönem olmuştur.

Grek aşiretleri Balkanlara, Pelopennes yarımadasına M.Ö. 3000 yıllarında kuzeyden gelmeye başlamışlardır. Grekler MÖ. 1400'lerde Girit'i ele geçirmiş ve Minos (Minoan) uygarlığını yıkmışlardır.

MÖ. 2000'lerin sonlarında Akalar balkanların güneyinden gelmişler Giritten başlayıp, Sicilya'ya kadar uzanan Miken uygarlığını oluşturmuşlardır.

⁴⁶ Türkiye Stratejik Araştırmalar ve Eğitim Merkezleri (TÜRKSAM), **Türk Tarihi Dergisi**, Türk Tarihi Dergisi (TTD), sayı 38, Mart, 2000. s.111.

⁴⁷ Georges Castellan, **Balkanların Tarihi**, Milliyet yayınları; İstanbul, 1992. s.19

MÖ. 1100'lere doğru demir kılıçlı savaşçılar olarak tanınan Dorlar, güçlü bir krallık kurmuşlardır. Bulgar ve Makedonya bölgelerinden Trakya ve İlliryalılarca kovulduktan sonra Epire, Akarnan ve bütün Trakya'ya yerleşmişlerdir. Özellikle kıyı bölgelerinde Yunan Şehir devletleri kurulmuştur.

Almanların ataları olarak kabul edilen Ostragotlar ve Vizigotlar Avrupa'da geniş bir coğrafyaya yayılmışlardı. Vizigotların bir kısmı 300'lerde Hun baskısıyla Tuna'yı geçip Balkanlara, Roma imparatorluğunun sınırları içine yerleşmişlerdir.

Tüm orta ve batı Avrupa, İrlanda, İngiltere'ye yayılmış Keltler M.Ö. 300'lerde kuzeybatıdan Balkanlara girip, İlliryalıları güneye itmiş ve Anadolu'ya kadar uzanmışlardır. Aslında önceden Morova vadisinin batısından, Adriyatik'e uzanan alanda yaşayan İlliryalılar ve Morova ırmağının doğusundan, Tuna'nın kuzeyine dek uzanan Traklar, Balkanlara ilk yerleşen kavimlerdendir. Bu iki kavim de demir çağının göçebe kavimleridir.⁴⁸ Romalılar, Adriyatik'in doğu kıyısını, günümüz Arnavutluğundan çok daha geniş bir bölgeyi İllirya olarak adlandırıyorlardı. İllirya MÖ. 358'de Makedonya kralı Philippe ve daha sonra Büyük İskender tarafından işgal edilmiştir. Romalılar ise bölgeyi 168'de işgal etmişlerdir.⁴⁹

II. Philippe tarafından kurulan ve oğlu Büyük İskender tarafından doğuya doğru geliştirilip bir dünya imparatorluğu haline getirilen Makedonya Krallığı, eski Yugoslavya bölgesi ve Arnavutluk hariç Balkanların büyük kısmını sınırları içine almaktaydı.⁵⁰ Klasik Yunan şehirleri eski önemini yitirmiş, artık Mısır'daki İskenderiye, Antakya ve Korint önem kazanmıştır. Tarihte ilk defa İskender tüm Balkan yarımadasını tek çatı altında toplayabilmiştir. Büyük İskender (M.Ö 336–323) Hint bölgelerine kadar, Mısır ve iç Asya'yı ele geçirmiş, ancak bu büyük imparatorluk pek uzun süreli olmamış ve generalleri tarafından paylaşılmıştır.

⁴⁸ Barbara Jelavich, **History of the Balkans, eighteenth and....**, p. 4

⁴⁹ Yusuf Küpeli, **Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD**, Ankara: Öncü Kitap, 2000. s.8-9

⁵⁰ **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1988, .s.28

4.2. Roma Dönemi

İskender'den sonra halefleri arasında meydana gelen kavgalar, Roma senatosu için Balkan yarımadasına müdahale şansı oluşturmuş ve bu kavgaları çözüme kavuşturmuşlardır. Romalılar, MÖ. 201'de Kartaca'yı yenerek batı Akdeniz'i ele geçirdikten sonra, M.Ö. 167'de doğu Akdeniz'i de hâkimiyetine almışlardır. İskender'den sonra Roma, ikinci kez tüm yarımada'yı hâkimiyeti altına alabilmiş ve hâkimiyeti 400 yıl gibi uzunca bir müddet devam etmiştir. Balkanlarda Egnatia yolu gibi yollar açıp ulaşımı, sevkıyatı kolaylaştırıp ticareti canlandırmışlardır. Romalılar, Balkanlarda büyük doğal yollar üzerinde yerleşim yerleri kurmuşlardır. Bu dönemdeki önemli yerleşim yerleri, Belgrat, Edirne, Niş ve Sofya olmuştur.⁵¹ Aynı zamanda Dalmaçya, Pannonia, yukarı Moesia ve Makedonya gibi büyük eyaletler kurmuşlardır. Temel kuvveti orduya dayanmasına rağmen, güçlü bir medeniyet kurulmuştur. Balkanlar, madencilik açısından da ayrıca önemliydi. Devlet kontrolünde köleler bu madenlerde çalışırlardı. Hun istilalarının zayıflattığı imparatorluk, yönetim güçlükleri sonucunda İmparator Theodore tarafından 395 yılında bölünmüş ve 476 yılında ise son imparator tahttan indirilmiştir.

4.3. Bizans Dönemi

İmparator Konstantin 323'te Edirne zaferiyle tek imparator haline geldikten sonra, 330'da Konstantinopolis'i alıp başkent yapınca Roma dünyasının merkezi İtalya'dan Balkanlar'a kaymış oldu. Bizans'ın Hıristiyanlık inancı, Romalı yapısı ve Helen kültürü, medeniyetini kuvvetlendirmiş ve Balkanlarda derin etki bırakmıştır. Levchenko ise Bizans uygarlığını 3 temele oturtmuştur.

1. Antik gelenekten ve Helenizm'den gelen temel.
2. 4. yy.da devlet dini olmak zaferini kazanmış bulunan Hıristiyanlık'tan gelen temel.

⁵¹ Barbara Jelavich, **History of the Balkans, eighteenth and** s.9

3. Bizans'ın yakın ve sıkı bağlarla bağlı bulunduğu Asyalı ve doğu'nun etkisinden gelen temeldir.

Bizans bu üç unsurun, üç temel birbirene geçmesinin bileşkesidir.⁵²

Bu dönemde Slavlar Balkanlara yerleşmişlerdir. Hun İmparatoru Atilla'nın (434–453) Hunların başında doğuya yönelmesi, Got ve Roma hâkimiyetini parçalamıştır. Bunun üzerine yolu açılan Slavların 400'lerin sonuna doğru başlayan göçleri, 600'lü yıllara kadar sürmüştür. Tuna'yı aşan Slavlar, kitleler halinde Balkanlara yerleşmişlerdir. Slavlar kimi zaman önlerindeki halkı asimle etmiş, kimi zaman da asimle edilmişlerdir. Kültürel olarak imparatorluğun Yunanlaşması, Heraclius'un yönetim dilini Latince'den Yunanca'ya çevirmesiyle sağlanmıştır. Böylece Balkanlar, Yunan-Slav bir yapı içinde kalmıştı.

Göçebe Avarlar 550–575 yılları arasında Macar ovalarına yerleşip güçlü bir imparatorluk kurup, Bizans, Fransa, İtalya yönüne akınlar yapmışlardır. Ancak 800'lerin başında Franklara yenilmişlerdir. Avarlardan sonra bölgeye Magyarlara (Macarlar) gelmişlerdir.

Slavların gelmesiyle Balkanlardaki Bizans varlığı, Slav tehdidiyle sınırlanmıştır. 9. ve 10 yy.da Bulgar gücü Bizans için temel tehditlerden biriydi⁵³. Bu savaşçı toplum krallık kurup Bizans'ı çok meşgul etmiştir. 9. yy.dan itibaren Slavlaşan Bulgarlar, Hristiyan olmuşlardır. Bunun sonucunda Bulgar dininin, Bizans dininden tek farkı Slav dilleri oldu. Sonunda, 1018'de Bizans imparatorunun saldırısıyla, Bulgar imparatorluğu yıkılmıştır.⁵⁴ Balkanlarda Bizans'a karşı diğer Slav tehdidi ise Sırpardı. 9. yüzyılın ikinci yarısında Hristiyanlığı seçen Sırp, 8. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar, Bulgar ve Bizans egemenliğinde yaşamışlardır. 1018'de Bizans İmparatorluğu, Bulgarları yenince, Sırp serbest kalmış ve iyi organize olup

⁵² M.V. Letvtchenko, **Bizans**, Milliyet Yayınları, 1979 s.122

⁵³ Hugh Seton Watson, **Eastern Europe Between The Wars 1918-194**, Cambridge: At the University Pres, 1946. s.13

⁵⁴ E.C.Helmreich, **Eastern Europe in the World History, Man, State and Society in East European History**, Stephen Fischer- Galati, New York: Praeger Publishers

güçlü bir devlet kurmuşlardır.⁵⁵ Sırp lar kendi bağımsız devletlerini kurunca, Bizans'a karşı daha sert bir direniş göstermişlerdir.

Balkan uluslarının dirençlerini kırıp, boyunduruğa almak için Bizanslaştırma gerekliydi. Bizanslılar, bunu din yoluyla yapmışlardır. 11. yy. da Roma'nın dini açıdan devam eden etkisi sayesinde; Papa ile Patriklik arasında rekabet ve yetki tartışmaları alevlenmiştir. Bu çekişmelerden kazançlı olan Konstantinopolis Patrikliği olmuş ve Balkanların büyük kısmı Ortodoks Patrikliğine bağlanmıştır. Katolik kilisesinin katı kurallarına karşın, Sırp ve Bulgar gibi özerk kiliselerin oluşturulmasına ve ibadetin Yunanca'dan başka dillerde de yapılmasına izin veren Ortodoks kilisesi, Balkan milletleri tarafından daha cazip görülmüştür.

Balkanlar, 11. yy.da Volga üzerinden gelen Peçenekler ve Kumanların istilasına uğramıştır. Batıdan Avarların, Slavların, Bulgarların, Doğudan da İranlıların ve Arapların sürekli baskı, akın ve istilalarına maruz kalan imparatorluk zayıflamıştır. 13. yy. başlarında 4. Haçlı seferiyle baştanbaşa çiğnenen ve en feci günlerini yaşayan Konstantinopolis ile Balkanların güneyi (Epir dışında) Latinlerin egemenliğine geçmiştir. Bu Haçlı seferinden sonra Bizans sürekli küçülmüştür.

Osmanlı'nın bir güç olarak sahneye çıkışından önce sürekli toprak kaybeden Bizans, zayıflayıp güçten düşmeye başlamıştır. Her kaybettiği çatışma sonucunda kayıpları telafi için Bizans İmparatoru, halktan topladığı vergileri iyice arttırıp, halkı bezdirmişti. Bu dönemde bir kurtarıcı güç beklenmekteydi.

4.4. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

4.4.1. Osmanlı Öncesi Balkanlara Gelen Türkler

Balkanlar 6. yy.dan itibaren sürekli Türk kavimlerinin gelip, yerleştiği bir mekân olmuştur. Kuzey tarafından gelen bu kavimler, genellikle yerel halk olan Slav, Dak ve Traklar'lara karışmış ve asimle olmuş, bazıları ise egemen hale

⁵⁵ Barbara Jelavich, **History of the Balkans, eighteenth and ...**, p.18

gelebilmıştır. Bunlar arasında en önemlisi devlet kurmuş olan Bulgarlardır.⁵⁶ Yine Hıristiyan dinine geçmiş Kıpçak/Kumanlar da 14. yy.'da beylik kurmuşlardır.

Kuzeyden gelen gruplar asimile olup, yerel halka adapte olmalarına rağmen Anadolu tarafından gelen Türkler kendi kültür ve dinini kaybetmemişlerdir. Bu yönden Balkanlara ilk yerleşme, 1261'de Moğollardan kaçıp Bizans'a ve Kuzey Dobruca'ya sığınan Sarı Saltuk Türkmenleri olmuştur. Rumeli Türklerinin büyük destanı Saltukname'de Sarı Saltuk; Balkanlar'ı İslamiyet'e ve Türklere açan büyük veligazi olarak anlatılır.⁵⁷ Bu tarihten Osmanlıların geçişine kadar olan dönemde Türk geçişleri, genellikle küçük akınlar ve taht kavgalarına davetler yoluyla olmuştur. Osmanlılar, 1352'de Cinbi (Tsympe) de bir köprübaşı kuruncaya kadar pek çok Türk akıncısı Rumeli'ye geçmiştir. Aydınöğlu Umur Bey, Bizans Tahtı için Rumeli'de çarpışan Cantecuzenus ile ittifak kurarak, 1340'larda 300 parçalık bir donanma ile İzmir'den Balkanlar'a akınlar düzenlemiş, Dobruca ve Arnavutluk'a kadar hareket alanını genişletilmiştir.

4.4.2. Osmanlı Balkan Fethi

Osmanlı Devletini kuran Kayı boyu, Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı I. Alaettin Keykubat döneminde, Selçuklular ve Bizans arasında bir uç bölgesi olan Söğüt ve civarına yerleştirilmişlerdi.⁵⁸ İslam dünyasında Hıristiyan devletlerle temas eden sınır bölgesine "Uç Bölgesi" denirdi. Uç bölgesine yerleşen Müslüman beyliğin yapması gereken de "gaza, cihat", yani din için savaştı. 400 çadırlık bu küçük topluluk, uç bölgesinde olmanın sağladığı dini avantajlarının yanında, köhneleşmiş, birliğı ve beraberliğı bulunmayan Bizans'a yapılan akınlardan alınan ganimetlerle ekonomik avantaj da sağlamaya başladı. Anadolu Selçuklu Devleti yıkılınca,

⁵⁶ Francis,W,Carter, **An Historical Geography of the Balkans**, London : Academic Pres,1977 s.3

⁵⁷ P. Wittek: "Yazıdji Oghlu on Christian Turks..." **Bulletin of the School of Oriental African Studies**, Saltukname Metni. Fahir İZ: Saltukname I-VII. Harvard Uni. Pres. Printed Office, 1976. Zikreden Kaynak Halil İnalçık: "Türkler ve Balkanlar" **Balkanlar Semineri**, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul, 1993., sf. 10

⁵⁸ Yücel Aktar, **Osmanlı Devletinin kısa sürede kuruluşu ve balkanlara kısa sürede egemen oluştaki başarısının nedenleri**, Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı 263, 1977, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara. s.89

sağlanan serbestlikle yüzünü Bizans'a ve Balkanlara dönen Osmanlılar, kısa sürede sağladıkları savaş gücü ile bir devlete dönüşebilmişlerdir.

Osmanlılar Bizans'ın iç kavgalarına karışıp, ülkenin yollarını, zenginliklerini öğrenip, Balkan ülkelerinin durumunu, zaafalarını anlayıp, gelecek fetihler için bilgi birikimi oluşturmuşlardır.⁵⁹ Orhan Gazi, Bizans İmparatorlarının talebiyle önce 1345'te, sonra 1346, 1347, 1349, 1353'te olmak üzere Rumeli'ye defalarca geçmiştir.⁶⁰ Cantacuzenus'un müttefiki olarak defalarca yardıma giden Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'ya, 1352'de verilen Cinbi kalesi, Balkanlara açılış için önemli bir üst oldu.

İlginçtir ki o yıllar Gelibolu, Tekirdağ civarları depremler sebebiyle tamamen boşaltılmış, halk kuzeye Bulgaristan tarafına göç etmişti. Bölge Türk iskânı için müsait haldeydi. 1354'te Gelibolu kalesi de ele geçirilince, artık Anadolu'dan geçirilen Türkmenlerle Balkanların fethine girişilebilirdi.

Osmanlılar, Gelibolu yarımadasına geçmelerinden sonra Meriç boyu, Edirne'den Enez'e kadar ilk yayılış güzergâhıydı. Osmanlılar, Balkanlarda çok hızlı yayılmışlardır. Süleyman Paşa'nın atından düşüp öldüğü 1359 yılına kadar geçen beş yıllık sürede, bütün Gelibolu yarımadası, Malkara, Keşan, Çorlu ve Tekirdağ'a kadar bütün Marmara sahilleri ele geçirilmiştir.

I. Murat döneminde asıl Balkan fetihleri başlamıştır. Bizans taht kavgalarından yararlanan Osmanlılar, Trakya'da önlerinde ciddi bir engel görmeden hızla yayılıp, 1363'te Edirne'yi ele geçirmişlerdir.⁶¹ 1365'te de Edirne Başkent yapılmıştır. 1364'te Lala Şahin Paşa komutasındaki ordu Filibe'yi alınca, I. Murat, Paşayı Rumeli Beylerbeyi yapmıştır. Osmanlı kuvvetleri, 1371'de Sırp ordusunu bir baskında yok edince, Osmanlı'ya karşı Balkanlarda direnç kırılıyordu.

⁵⁹ Şerif Baştav, **Osmanlı İmparatorluğunun Yeniden Kuruluşunda Rumeli'nin Katkısı**, 9. Türk Tarih Kongresi, (Ankara 5-9 Eylül 1990) Kongreye Sunulan Bildiriler, Cilt 3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi 1994. s. 829

⁶⁰ Münir Aktepe, "Osmanlıların Rumelide İlk fethettikleri Çimpe Kal'ası", **İÜEF Tarih Dergisi**, Sayı:2 (1950), s.284

⁶¹ Edward A. Freeman, *The Otoman Turks*; Ester Singleton, **Turkey and the Balkan States** (As described by great writers), New York: Dodd, Mead Company, 1908. s.7

I. Murat, Lala Şahin Paşa komutasındaki 20.000 kişilik ordusunu Bosna üzerine yollamış, ancak Kral, Tvrtko, Ploşnik mevkiinde Türkleri bozguna uğratmıştır. Bu olay başlangıçta Türklere karşı ittifakı ümitlendirmiştir. Ancak Sultan Murat I, 1389'da büyük bir ordu ile Kosova ovasında, Sırp, Boşnak, Ulah, Arnavutlardan oluşan orduyu yenince, Balkanlarda Türklere karşı koyabilecek son kuvvetler de yok edilmiştir. Sonucunda, Bizans, Makedonya ve Bulgaristan'daki hanedanlar Osmanlı üstünlüğünü kabul etmek ve haraç verip, Osmanlı ordusunu takviye için bir kuvvet göndermeyi kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Türk akıncı birlikleri, Bosna yakınlarındaki bazı ufak kaleleri⁶² fethedip, Üsküp sancak beyi ile Bosna ve Hırvatistan istikametindeki seferlerine devam etmişlerdir.⁶³

Balkanlardaki Osmanlı ilerlemesi Yıldırım Bayezid döneminde de sürmüştür. Bulgar kralı İvan Şişman, Sultan için tehdit oluşturmaktaydı. Macar kralı, Eflak prensiyle her an birlik yapıp Sultan'a saldırabilirdi. Bu tehdit üzerine Yıldırım Bayezid, Bulgar devleti üzerine gitmiştir. Bu yönde, 1393'te Tirmovo kuşatılmıştır. Sefer sonucunda Bulgar devleti tarihe karışmıştır. Yıldırım'ın Balkanlarda ilerleyişini kesmek için, Papa tarafından desteklenen, Sigismond'un yönettiği bir haçlı ordusu 1396'da Niğbolu'yu kuşatmış, fakat 25 Eylül 1396'da Yıldırım Bayezid'in hızla yardıma gelmesiyle Haçlılar dağıtılmıştır. Niğbolu Haçlı seferi, Bizans'ın ve Balkanların tamamıyla Türklerin kucağına düşmesi sonucunu doğurmuştur. Niğbolu'dan sonra Türkler Sırbistan ve Bulgaristan'ın ilhakını tamamlayıp, Morova Irmağının batısına geçmişlerdir.

Balkanlarda Osmanlı ilerleyişini Haçlılar durduramamışlardır. Ancak, doğudan gelen Moğol hükümdarı Timur'un, 28 Temmuz 1402' de Ankara savaşında Yıldırım'ı yenmesiyle, Osmanlı ordusu dağılmış, can çekişmekte olan Bizans

⁶² İ. Zeki Domaç, 1965–1966 Öğrenim Yılı Lisans Tezi, İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, s.5

⁶³ Hazım, Şabanoviç, "Bosanski Paşaluk".... sf.38

dirilmiş, Osmanlı Balkan ilerleyişi bir müddet durmuş,⁶⁴ Anadolu Türk birliğinin kurulması bir asra yakın gecikmiş ve Osmanlı Devleti karışıklık içine girmiştir.⁶⁵

Anadolu'nun parçalanmışlığı Balkanlara tesir etmemiş, oluşan dumanlı havadan balkan milletleri yararlanıp isyan etmemişlerdir. Devletin güçlü halindeki tavırları neyse, Ankara savaşından sonra da aynı davranışları devam ettirmişlerdir.⁶⁶ İsyân girişiminin aksine, siyasal birliğin yeniden tesisi için bölgeden destek görülmüştür.⁶⁷

Çelebi Mehmet'le tekrar toplanan Osmanlı devleti, II. Murat devrinde ilerleyişine devam etmiştir. Bu arada Arnavutluk'ta Kosova zaferleri (1389,1448) ile Balkan egemenliği pekiştirilmiştir. 1444'de Sultan II. Murat, haçlı ordusunu Varna'da yenerek önemli bir zafer daha kazanmıştır. Bu arada Arnavutluk'ta ayaklanan İskender Bey, 1448'den 1468'e kadar isyanını devam ettirip, Osmanlı'yı güç duruma sokmuştur.

II. Mehmet daha büyük bir iş yapmıştır. Sultan, Konstantinopolis'i alıp İstanbul yaparken; Bizans imparatorluğuna da son vermiş oluyordu. İstanbul'u almasıyla Fatih unvanını da alan II. Mehmet, İslam peygamberinin müjdelediği bir komutan olarak, İslam âleminde prestijini en üst seviyeye çıkartmıştır. Bizans İmparatorluğunu tarihe gömen Fatih, Bizans'ın mirasını da üstlenerek Osmanlı devletini gerçek bir imparatorluk haline getirmiştir.

Fatih Sultan Mehmet aynı zamanda Bosna'nın alınıp Venedik ve Macarlara karşı ileri harekât üssü haline getirilmesini amaçlamıştır.⁶⁸ Bu hedefte ilerleyen Fatih, Bosna Hersek'i fethederek, tüm bölge topraklarına "Bosna Sancağı" adını vermiştir.⁶⁹

⁶⁴ **Ankara Meydan Muharebesi (1402)**, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, 1995, s.106

⁶⁵ Şerif Baştav, Osmanlı İmparatorluğunun Yeniden Kuruluşunda Rumeli'nin Katkısı, 9. Türk Tarih Kongresi, (Ankara 5-9 Eylül 1990) **Kongreye Sunulan Bildiriler**, Cilt 3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi 1994. s. 835

⁶⁶ Nazım Tektaş, **Osmanlı 1, Çadırdan Saraya**, Burak yayınevi, İstanbul, 1999, s.103

⁶⁷ Mustafa Kahramanyol, "Balkanlar ve Türkiye, Türkiye'nin Varolma Şartları" **Yeni Türkiye Cumhuriyeti Özel Sayısı**, cilt 4, no:23-24, s.1427

⁶⁸ **Mufassal Osmanlı Tarihi**: Fatih'in Bosna Seferi, Şehir Matbaası, 1957, C. 1, s. 494

⁶⁹ a.g.e., sf.14

“Muhteşem” olarak tanınan Kanuni Sultan Süleyman ise 1526’da Mohaç’ta Macar ordusunu hezimete uğratmış ve 1529’da Viyana’yı kuşattığında prestij ve gücünün en üst seviyesindedir.⁷⁰ Fakat Viyana kuşatması başarısız olmuştur.

4.4.3. Osmanlı Fetih Politikası

Osmanlı’nın kısa sürede egemenliğini kabul ettirebilmesi sistemli bir politika sayesinde olmuştur. Sınır boylarındaki uç beyleri, alınmak istenen yerler üzerinde sürekli baskı yaparlar, Osmanlı gücünü göstererek idareci ve halkın direnme gücünü kırarlardı. Daha sonra Osmanlı Sultanının ahidnemesi idarecilere, kiliselere, bölge liderlerine bildirilirdi. Bu ahidnamelerde Sultan; can, mal, din hürriyetinin sağlanacağına söz verirdi. Bu sözler aynen yerine getirilir ve halk üzerinde etkili olanlar halka güven verirdi. Bu imtiyazlar ve güvenceler yalnızca sivillere değil, askerlere de verilirdi. Askeri birlikler dağıtılmaz, Sultana bağlı oldukları müddetçe varlıklarının devamı taahhüt edilirdi. Böylece hem Osmanlı askeri yapısı genişletilmiş, hem de daha fethedilmemiş bölge askerlerinin Osmanlı’ya sempatiyle bakması sağlanmış oluyordu.

Osmanlılar fethettikleri bölgelerde halka hoşgörüyle yaklaşır, dinlerine dokunmamışlardır. Mücadelede muhatap halk değil, krallar, dükalar ve Bizans İmparatoru idi. Bu sebeple barışla alınan yerlerin halklarına dokunmamışlardır. Savaşla fethedilen yerlerin halkı ise, genellikle emniyet düşüncesi ile Anadolu tarafına nakledilip, Anadolu’daki ova bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Boşaltılan yerlere de Anadolu’daki Türkmen Yörükler getirtilip, yerleştirmişlerdir.⁷¹

Osmanlı fetih politikası uzun müddetlidir. Vasal hale getirilmiş bölgelerin yöneticilerinin, senyörlerinin sadakatini sağlamak için, çocukları rehin olarak tutulur; böylece bölge yöneticileri, hayatları müddetince sadık kalmaya mecbur kalırlardı.

⁷⁰ D.E.Pitcher, *An Historical Geography of the Otoman Empire, (From earliest times to the end of sixteenth century)*, Lieden, 1972 s.171

⁷¹ Sezai Sevim, “Türklerin Rumeliye İlk Geçişleri ve İskân Faaliyetleri”, *Balkanlarda Türk Kültürünün Dünü-Bugünü-Yarını*, Yayına Hazırlayan Dr. Hasan Basri Öcalan, Bursa, 2002,s.46

Osmanlı kültüründe eğitilmiş çocuklar ise zamanı gelince, babalarının yerlerine gönderilirdi. Sonuçta Osmanlıya, sempatinin çok ilerisinde bağlı olan prenslerle bölge güvence altına alınmış oluyordu.

Balkanlarda rakip hanedanlar arasında meydana gelen kavgalar da sistemli şekilde kullanılmış; önce yardım, sonra bağlılık ve daha sonra topraklara katma şeklinde işletilmiştir. Albert Grenier'in düşüncesine dikkat çekmek isterim. Diyor ki: "ancak fethedilmek isteyen toplumlar fethedilebilirler." ⁷² Balkanlardaki Osmanlı'nın çok hızlı yayılışını anlamak için o dönemdeki balkanların durumunu incelemek gerekir. Bizans, taht kavgalarıyla meşgul ve güçsüz, Bulgar devleti ise üç parçaya ayrılmış, güçlü Sırp çarı Stephan Duşan ölmüş ve kurduğu imparatorluk küçük devletlerce parçalanmış vaziyetteydi. Bu küçük devletler ve hanedanlar rakiplerine karşı dışarıdan güçlü kim varsa yardıma çağırma peşindeydiler. Şüphesiz en güçlü kuvvet de Osmanlı olduğuna göre Osmanlıdan medet umuluyordu. Osmanlı yardım ve himayesi sonunda Osmanlı egemenliği ile perçinleniyordu. Bu diplomasi, fetihlerde önemli rol oynamıştır.

Sağlanan toplumsal ve dini hoşgörü yanında Osmanlı Sultanlarının, bölgenin Hıristiyan prensesleriyle evlenmesi ve evlenirken de din değişiminin zorunlu tutulmaması, diğer önemli bir politikadır. Bu politikaya birkaç örnek olarak; Orhan Bey, Bizans İmparatoru Cantacuzene'nin kızıyla evlenmiştir. I. Murat, Rum ve Bulgar Prensesleriyle, I. Beyazıt da, Sırp prensesiyle evlenmiştir.

4.4.4. Osmanlı Yönetim Politikası

Osmanlı'nın bir devlet için şaşılacak hızda yayılmasının sebebini, sadece savaşma kabiliyetiyle açıklamak doğru olmaz. Osmanlı akınlarının başladığı dönemlerde Balkanlarda Müslüman varlığının bulunduğundan söz edemeyiz. Bu varlık, yalnızca Constantinople'de mevcuttu. Fakat iki yüzyıl sonra 1520–1530 arasında yapılan vergilendirilebilen tebaanın nüfus sayımında, 194,958 vergilendirilebilir Müslüman tebaa, 832,707 vergilendirilebilen Hıristiyan tebaa ve

⁷² Fernand Braudel, **Akdeniz** c.2, İmge Kitabevi, Ankara: 1993 s.219.

4,134 Yahudi tebaa olarak belirlenmiştir.⁷³ Bu hızlı yayılma ve Balkanların kısa sürede yeni gelen topluluğun karakterine bürünmesinin izahını; Osmanlı yerleşme politikasında ve Osmanlı düzeniyle, o günkü Balkan ve Avrupa düzeninin siyasal, sosyal, dinsel ve ekonomik olarak karşılaştırılmasında aramak gerekir.

Osmanlı sisteminde, Müslüman olmayanlar “zımmi” olarak adlandırılırdı. Osmanlılar, baş vergisi olan “cizye” ödemeleri şartıyla, tebaasının mallarını, canlarını korumayı üzerlerine ilahi borç olarak görüyorlardı. Balkanlarda ağırlıklı olarak zımmilerin bulunması sebebiyle millet sistemi özellikle bu bölgede uygulamıştır. Bu sistem ile bölünen topluluk yasalara aykırı hareket etmeden kendi kendisini yönetebiliyordu. Mesela İstanbul fethinden sonra bir Rum milleti oluşturulmuştur. Bu millet sistem oluşturulurken kıstas, ırk veya etnik değil, Yunan kilisesi idi. Patrikliğe, kendine tabii kısımlarda yetkili konum verilmiştir. Patrik resmi niteliğe sahip olup, kendisine üç tuğlu Paşa rütbesi verilmiştir. Ancak Patrik seçimlerinde padişah onayı şarttı. Patriğin yetkileri, Bizans geleneklerine uygun şekilde devam ettirilmişti. Buna göre Rum milleti Piskoposlarca yönetiliyor, yargılanıyor hatta vergilendirilebiliyordu. Rum, Ermeni ve Yahudi toplumları Osmanlı devletinde resmi niteliği olan üç millettir. Katolikler de Rum millet sistemine tabiidiler (Galata Katolikleri dışında). Osmanlı bu sistemde, din ve mezhep hoşgörüsünü ve özgürlüğünü garanti etmişti. Balkanlıların çoğunluğu Osmanlı idaresinde dinlerini değiştirmemişlerdir. İslam öncesi dönemlerdeki inanç ve alışkanlıklarını devam ettirmişlerdir.⁷⁴ Oysa batıda katı bir mezhep bağnazlığının egemen olduğu feodal rejimde derebeyi, alt yapının mezhep özgürlüğünü kendi isteklerine ve inançlarına göre saptardı. Derebeylerinin Katolik veya Ortodoks olduğu toplumda alt yapı da aynı mezhebi kabule zorunluydu.⁷⁵

Osmanlıların Balkanlarda hâkim inanç olan Ortodoksluğa karşı tutumu da, halkı ve kitleleri yanına çekmesi açısından önemliydi. Ortodoks kilisesinin tüm imtiyazları tanınmış, Ortodoksluğu koruyucu, kollayıcı politika izlenmiş, patrik

⁷³ O. Barkan, “Tarihi demografi araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, **Türkiyat Mecmuası**, (1952-1953), ss. 1-26.

⁷⁴ Speros Uryonis, “Religious Changes and patterns in the Balkans, 14th- 16th centuries”, **Aspects of the Balkans**, ed.by Henrik Birnbaum and Speros Uryonis, Mouton, 1972. p.176

⁷⁵ Yücel Aktar, “Osmanlı Devletinin Kısa Sürede Kuruluşu ve Balkanlara Kısa Sürede Egemen Oluştaki Başarısının Nedenleri”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, sayı 263, 1977, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara. s.93

seçimi ve hiyerarşisi Osmanlı öncesinde olduğu gibi kabul edilip, resmi bir kurum olarak tanınmıştır. Hafızalarda yer eden Haçlıların ve diğer Katoliklerin tutumu, Katolikliği hâkim kılıp, Ortodoks kilisesi ve dini vakıflarına el koyma yönünde olmuştur. Osmanlı'nın koyu Ortodoks olan Rumeli halkı üzerindeki Katolik baskıyı engellemesi, Türk idaresinin bir kurtarıcı olarak algılanmasına sebep olmuştur.⁷⁶ Bu sebeple, Katolik Roma kilisesi'nin öncülüğünde Türklere karşı direniş için oluşturulan Haçlı seferlerine, Ortodoks kilisesi iltifat etmemektedir.⁷⁷

Merkezi devlet, küçük çiftçi ve köylüyü, toprak ağalarına ve feodal beylere karşı sürekli koruyan, "tüm topraklar sultana aittir" prensibini uygulamıştır. Uygulanan tımar sistemiyle köylü ve çiftçi emeği devlet kontrolüne, devlet güvencesine geçmiştir. Yerel feodal beyleri bertaraf edip, devlet görevlisi olarak yalnızca kendilerine bağlı kişileri kullanan Osmanlı Sultanları, kusursuza yakın bir mutlak monarşi oluşturmuşlardır.⁷⁸ Batıdaki feodal rejimde sosyal yapının aslını oluşturan sınıflar ve arasındaki sosyal, ekonomik ve dinsel eşitsizlik Osmanlı sisteminde yoktu. Köylü batı sisteminde olduğu gibi "serf" durumunda kalmamıştır.

Gerek reaya, gerekse eski soylulara tanınan dini ve ekonomik haklar, keyfi bir değerlendirmenin sonucu değildi. Sistemli fermanlara, defterlere bağlı ve devlete sadakat devam ettiği sürece geri alınmayan nitelikteydiler. Tarihler bir iki yüzyıl önce bir sultandan alınmış fermanı ileri sürerek imtiyazını koruyan, köy, kilise ve benzeri kurumlardan pek çok örnek kaydetmektedir.⁷⁹ Bunun yanında halkın sadece kilise örgütlerini değil, aynı zamanda fetih öncesi adetlerini, vergilerini ve yerel kurumlarını da korumalarına imkân sağlanmıştır.⁸⁰ Hatta fetihde işbirliği yapan Rum, Sırp, Bulgar ve Arnavut askerlerinin, fetihten sonra da imtiyazları korunup Hristiyan tımar sahipleri olarak Osmanlı askeri sistemine girmesi sağlanmıştır.⁸¹

⁷⁶ H.A Gibbons, **Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu** ... s.112

⁷⁷ Stephen Fischer-Galati, **Man, State and Society in East European History**, New York: Praeger Publishers, 1970, s. 2

⁷⁸ Halil İncalçık, Mirasın anlamı: Osmanlı Örneği, Derleyen Carl Brown, **İmparatorluk Mirası Balkanlarda ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası**, İstanbul, 2000 s.37

⁷⁹ Orhan Koloğlu, **Osmanlı Döneminde Balkanlar (1391-1918)**, Balkanlar, OBIV Yayınları, İstanbul, 1993, s. 66

⁸⁰ Halil İncalçık, "Otoman Methods of Conquest, **Stadia Islamica** 3,1954, s. 103-129

⁸¹ Halil İncalçık, "Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğu'na: 15. Asırda Rumelide Hristiyan Sipahiler ve Meşeleri," **Melanges**, Fuad Köprülü, İstanbul, 1953, s.207-248

Bizans'ın son dönemlerinde ve balkanlarda feodal rejimler altında yönetilen köylülerin durumu, Osmanlıların gelişinden sonraki durumundan iyi olduğunu söylemek mümkün değildir.⁸² Köylü için diğer önemli bir olgu da vergilendirmeydi. Osmanlı vergileri, daha önceki diğer Hıristiyan devletlerin vergilerinden daha düşüktü. Osmanlı öncesi feodal beyliklerce alınan ağır keyfi vergilerin yerine, merkezi vergi sisteminin gelmesi, köylüyü rahatlatmış ve Osmanlı varlığının kabullenilmesi için önemli bir etken olmuştur.

Büyük toprak sahiplerini ortadan kaldırıp, küçük çiftçiye büyük imkânlar veren yeni sistemle toprağa kavuşan halk, Türk idaresini kabul edip, bu idareye memnuniyetle bağlanmıştır. Bu nedendir ki 1402 Ankara yenilgisinden sonra Osmanlı Devleti dağılmanın eşiğine geldiği halde, balkanlardaki Hıristiyan halk Osmanlıya karşı kendiliğinden harekete geçmedikleri gibi, papanın ve Katolik devletlerin de tahriklerine gelmeyerek, bağlılıklarını devam ettirmişlerdir.⁸³

Milletler mozaiği olan Balkanlarda Arnavut, Romen, Yunan, Bulgar ve Sırlar gibi milletler Osmanlı öncesinde olduğu gibi, Osmanlı sonrası da varlıklarını koruyabilmişlerdir. Bu arada Osmanlılar tarafından yeni topluluklar da Balkanlara getirilmişlerdir. Türkmen, Çerkez, Tatar, Ermeni, Çingene, Yahudi gibi topluluklar Balkanlara yerleştirmişlerdir. Osmanlı Devleti özellikle göçebeleri ve isteyenleri Balkanlara geçirmiş ve bunları, Rumeli'deki stratejik yollar boyunca önemli yerlere yerleştirmişlerdir. Özellikle 14. yüzyılda Moğol tehdidinden kaçan Türkmenler, Balkanlara göç etmiş ve bölgenin zengin topraklarına yerleştirilmişlerdir. Aynı zamanda Anadolu'da huzursuzluk çıkaran göçebeler de Rumeli sınır boylarına gönderilmiştir. Balkanlar, Osmanlı tarafından bilinçli ve planlı şekilde yerleştirilmekteydi.⁸⁴ Fakat Balkanlarda Türk nüfusunun en yoğun olduğu dönemde bile, bütün bölgelerde gayrimüslimler, Müslümanlara oranla büyük bir sayısal üstünlüğe sahiptiler.⁸⁵

⁸² H.İncalcık, "The Otoman decline and its effects upon the Reaya", **Aspects of the Balkans**, ed.by Henrik Birnbaum and Sperus Urganis, Mouton, 1972. p. 338

⁸³ Süleyman Kocabaş, **Balkanlarda Panislawizm**, Vatan Yayınları, İstanbul, 1986, s. 29

⁸⁴ Ömer Lütfü Barkan, **Rumeli'nin iskânı için yapılan sürgünler**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 13, 1950

⁸⁵ Ömer Lütfü Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler," **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 11.13.16 (1949–1951).

Osmanlıların devşirme yöntemi, çok tartışılan konuların biridir. Bu sistem I. Murat döneminde kurum haline gelmiştir. Devşirmeler Sultan'ın köleleri hükmündeydi ve devlet idaresinde etkili olan Türkmen aileleri bertaraf etmek için Sultan'ın kozuydu. Kapıkullarının sayıları ve etkileri arttıkça, Sultanın da etkisi artmış ve yönetimde serbest kalabilmiştir. 1300'lerin ortalarında kurulan bu sistemle zeki Hıristiyan çocuklar alınıp, Müslüman yapıyor ve kabiliyetleri oranında hukuk, yabancı dil, bilim, yönetim teknikleri, spor alanlarında çok iyi eğitilip, yalnızca orduda değil devletin çeşitli kademelerinde de görev veriliyordu. Daha az kabiliyetli olanlar da orduya "yeniçeri askerleri" olarak alınıyordu. Osmanlı ordusunda yerli Hıristiyan askerlerin sayısı o kadar fazladır ki, Moğol hükümdarı Timur, Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'i suçlamak için "Sen Müslümanlara karşı kâfir askerleriyle karşı çıkıyorsun" diyebilmiştir.⁸⁶ Stavrianos'un belirttiğine göre 1453 ile 1623 yılları arasındaki 47 Sadrazam'dan 37'si Hıristiyan kökenliydi ve büyük ihtimalle devşirmeydi. Bunlardan 17'si Arnavut, 11'i güney Slavlı, 6'sı Yunanlı, 1'i Çerkez, 1'i Ermeni, 1'i Gürcü ve 1'i İtalyan'dır.⁸⁷ Genel olarak Osmanlı Sadrazamlarına bakılınca da, 215 Osmanlı sadrazamından 62'si, yani % 30'u Balkan ve büyük olasılıkla Hıristiyan kökenliydi. Bu durumu milletlere göre sınıflandıırırsak şöyle bir tablo ortaya çıkar:⁸⁸

OSMANLI SADRAZAMLARI'NIN			
Milliyeti	Adedi	Milliyeti	Adedi
Arnavut	33	Hırvat	5
Boşnak	12	Bulgar	1
Hersekli	1	Pomak	1
Dalmaçyalı	1	Sırp	1
Rum	7	TOPLAM	62

1. Murat döneminde başlayan devşirme sistemi 1637'ye kadar üç asra yakın süre devam etmiştir.

⁸⁶ Halil İnalçık, Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar, **Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanolojinin Dünü, Bugünü ve Sorunları**, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, 1999 s.15

⁸⁷ Stavrianos, L.S., **The Balkans** ... s. 85

⁸⁸ Orhan Koloğlu, "Osmanlı Döneminde... s.66

Yönetim birimi olarak Balkanlar, önce Sancaklara ayrılmış, sonra Rumeli beylerbeyliği olarak örgütlenmiştir. Ülke daha sonra beylerbeyliklerine bölündüğünde de Rumeli, Bosna, Ege takımadaları, Budin ve Temeşvar, Avrupa kısmındaki beylerbeyliklerindendi. 1590'dan sonra bu beylerbeylikleri yerlerine eyalet sistemi getirilmiştir.

Balkanlarda şehirleşme ve yollar büyük ölçüde Osmanlı döneminde şekillenmiştir. Osmanlı öncesi şehirler, Osmanlı döneminde çok daha büyümüş; Sofya, Belgrat, Üsküp, Yenişehir, İlbasan, Manastır, Rusçuk, Köstence, Filibe gibi önceden küçük olan merkezler, Osmanlı döneminde büyük şehirlere dönüşmüştür.⁸⁹ 16. yy. başlarında Balkanlarda nüfusu 25.000'i aşan şehirler olarak, Edirne ve Selanik göze çarpmaktadır. Atina 100.000 nüfusa sahipti, ardından da 100.000 den az olan Niğbolu ve Vidin şehirleri, nüfus yoğunluğunu oluşturmaktaydı. Osmanlı yönetimi altındaki Hıristiyanlar ve Müslümanlar birbirlerinden etkilenmişler, Ortak kutsal saydıkları azizler için dua etmişlerdir. Yiyecek ve halk eğlenceleri alanında da Türk gelenekleri, klasik İslam ve Bizansınkiler üzerinde etkili olmuşlardır.⁹⁰ Sanat ve zanaat alanında hem yerleşmiş olan Hıristiyanların, hem de ön Asyadan gelen Müslümanların sahip oldukları ileri derecede gelişmiş ve uzun bir geçmişe sahip gelenekleri, Osmanlı yönetimi altında birbirleriyle karışarak ve zenginleşerek yan yana yaşamaya devam etmişlerdir.⁹¹

4.4.5. Osmanlı İmparatorluğu'nun Çözülüşü

1550 sonrası Osmanlı İmparatorluğu, doğal sınırlarına ulaşmıştı. Merkezi ordu sistemi bu kadar geniş coğrafyayı kaldıramaz duruma geldi. Merkezi ordu İstanbul'dan çıktığında, kış gelmeden geri dönebilmesi için 90–100 günü kalıyordu. Mesela 1529'da Viyana kuşatmasına giden ordu, kuşatmayı ancak 27 Eylül'de yapabildi. Bu uzun yolu, kış olmadan dönebilmeleri için kuşatma süreleri sınırlıydı. Fetihlerin ve zaferlerin bitmesi hazineyi olumsuz etkiledi. Ordu için sürekli para

⁸⁹ Bak. N.Todorov, *The Balkan City, 1400–1900*, Seattle, 1983

⁹⁰ S. Vryonis, *The decline of medieval Hellenism in Asia Minor and the process of Islamization from the eleventh through the fifteenth century*, Berkeley, California, 1971

⁹¹ S.Vryonis, *The Byzantine Legacy and Otoman Forms*, *Dumbarton Oaks Papers*, No: 23-24, Washington DC., 1969. p.280

gerekiyordu ve sonucunda vergiler ağırlaştırıldı, tımar sistemi bozuldu, adalette rüşvet başladı.

Askeri bilimlerin ilerlemesiyle Avrupa ordularının modernleşmesine karşın, Yeniçeriler bozuldu. Yeniçeriler, huzuru bozar ve tüm yeniliklere direnir hale geldiler.

Rönesans ve Reform hareketleri Osmanlı milletlerini etkilemiş, ancak Osmanlı devleti bunlara gereken önlemi alamamıştır.

Portekizli denizcilerin, Hindistan'a giden yeni yollar keşfetmeleriyle Osmanlı üzerinden yapılan ticaretler bu yollara kaymış; Avrupa ve Asya arasında Osmanlı ticareti durmuş ve sonucunda şehir endüstrisi bitmiştir. Avrupa'dan ucuza getirilen mamuller, iç üretimi bitirmiştir. Aynı zamanda enflasyon da artmıştır. Avrupa sanayi malları Osmanlı İmparatorluğunu doldurmuş ve daha ilkel olan yerli sanayiye öldürmüştür. Bir Tanzimat tarihçisi şöyle yazmaktadır: “ Bu koşullar altında Bursa, Manchester'den getirilmiş Bursa havlularıyla dolmuştu.”⁹²

Kapitülasyonlar, Osmanlı Devleti ticaretine büyük zarar vermiştir. Kapitülasyonları elde eden devletlerin, aynı zamanda gayrimüslim Osmanlı halklarının korumacılığına da girişmeleri, Osmanlı Devleti idaresinde büyük sorun oluşturmuştur.⁹³

4.4.5.1. 18. yy. Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu

Yapılan sürekli savaşlar sonucunda Osmanlı, hazinesini tüketmişti. Artık zaferler sonucu ganimetler kesildiği gibi, kaybedilen yerlerden alınan vergilerden olunması hazineyi ciddi etkilemiştir. Bu olumsuz durumu bertaraf için yeni ve ağır vergiler konulmuştur. Mesela Müslüman olmayanlardan alınan cizye, 16. yüzyılda 45 akçe, 17. yüzyıl başında 305 akçe, yarım yüzyıl sonra ise 789 akçeye

⁹² Roderic H. Davidson, *Reform in the Ottoman Empire, 1856–1876*, Princeton, NJ, 1963 s.110

⁹³ Yusuf Akçura, *Osmanlı Devletinin Dağılma Devri (18. ve 19. asırlarda)*, TTK Yayınları, Maarif matbaası, İstanbul, 1940 s. 6–7

yükselmiştir.⁹⁴ Bu vergiler de huzursuzluğun artmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda devlet, maaşları ödeyemeyince ciddi bağıllık ve disiplin problemleri çıkmaktaydı.

Osmanlı düzeninin temel taşı tımar sisteminin bozulmasıyla, toprakların yönetimi sipahiler ve yerel liderlere geçmiştir. Bunun sonucunda Osmanlı'yı, toprak sisteminden ve köylüyü korumasından dolayı rahatça tercih eden köylünün durumu bozulmuş, angaryası artmıştır. Keyfi vergilendirmeler, rüşvetçi liderler, askeri kurumların çökmesi, tımarların çiftliğe dönüştürülmesi, devletin sonunu hazırlıyordu. Yerel liderlerin (Ayan) gelişmesiyle İmparatorluk için merkezi otoriteyi tehdit eden bir unsur oluşmuştur.⁹⁵

Bu arada Avrupa daha zenginleşmiş, Amerika altınları Avrupa'ya taşınmış, sanayisi gelişmişti. Osmanlı ise bu gelişme karşısında sadece pazardı ve Avrupa'ya ekonomik bağımlı hale gelmişti.

Sarayın durumu da hiç iç açıcı değildi. Yönetime hâkim olmak için kardeş katli uygulaması mevcuttu. Kardeşler arasındaki rekabetten galip çıkan Sultan, güvenliği için geride kalanları halletmesi ihtiyacı duyuyordu. Mesela, III. Mehmet (1595–1603), 19 kardeşini ve 20'nin üzerinde kız kardeşini öldürtmüştü.⁹⁶ Ancak kardeş katli uygulaması, bu konuda entrikaları önleyememiştir. Entrikalar, sarayda gruplar oluşturmuştur. Bu gruplar arası çekişmelere, padişah eşleri, bunların etrafındaki sadrazam veya sultanın lalalarının etkilediği haremağaları ve yeniçeri ağaları da eklenince, ciddi karışıklıklar baş göstermiştir. Bu sebeple pek çok sadrazam hayatlarından olmuş, hatta daha sonra II. Osman ve III. Selim gibi padişahlar dahi aynı akıbeti paylaşmışlardır.

Baştaki disiplinsizlik alta da yansımıştır. Yeniçeriler başa buyruk hareket etmeye başlamışlar, istedikleri zaman başkaldırıp, İstanbul'u basar hale gelmişlerdir. Bu başlarına buyruk hareketleriyle yalnızca yönetimi değil, halkı da bezdirmişlerdir.

⁹⁴ Kristo Frasher, **The History of Albania**, Tirana:1964 s.95

⁹⁵ Sina Akşin, "Factors Put Forward to Explain Independence Movements In The Balkans", **Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanolojinin Dünü, Bugünü ve Sorunları**, Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1999, s.41

Evlenme aile kurma izni aldıktan sonra, zanaatla uğraşma iznini de kopartmışlar, ücretlerini de yükseltirmişlerdir. Osmanlı ordusunun disiplinsiz oluşu ve varoluş amacı dışındaki hareketlerine şahit olunulan yıllarda, Avrupa'daki rakip devletler yeni sistemle güçlü ordular kurmuşlardır.

Osmanlı saray yönetimindeki bu karışıklıklar ve bölgedeki savaşlar Balkan halklarını olumsuz olarak etkilemiştir. Özellikle de savaşlarda kaybetmeye başlayan Osmanlı Devleti'nin prestiji zedelenince, bölgedeki otoriteyi sağlamak daha da güç bir hale gelmiştir. Balkanların birçok bölgelerinde, yol kesip haraç alan eşkıyalar türemiştir. Avrupa devletleriyle yapılan uzun savaşlar sonucunda hazine boşalmış, tımar sistemi bozulmuş, haydutlarla birlik olan sipahiler ciddi problemler oluşturmuşlardır. Bu şartlara bir de yabancı devletlerin kışkırtmaları eklenince isyanlar başlamış, durumdan hoşnutsuz olan halk da bu isyanlara katılmıştır.

4.4.5.2. Sırp İsyanı

14. yüzyılın ortalarında, Sırp Çarı Duşan, "Büyük Sırbistan"ı kurmayı başarmıştı. Osmanlıların 1346'da Balkanlara ulaşmalarından önce Sırbistan, Bizans'ı da tehdit eden güçlü bir Balkan ülkesiydi. Çar Duşan'ın ölümü ile birlikte imparatorluk dağılmaya yüz tutmuş, Osmanlılar da bu yıkılışı tamamlamışlardı. Osmanlı önlerinden kaçan bir kitle ise, Macaristan ovasına yerleşmişti. 400 yıl Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan Sırp, Osmanlı hoşgörüsü altında dinlerini, kültürlerini değiştirmeden yaşayabilmişlerdi.

400 yıl sonra ise işler değişmişti. 1804'te 386.000 civarı nüfusa sahip olan Belgrat Paşalığı, başarılı ilk milli Balkan isyanının merkezi oldu.⁹⁷ İsyanda Avusturya'nın da etkisi olmuştur. Avusturya; Macaristan'ı tekrar ele geçirince, Sırp topraklarına komşu olmuştur. Bu komşuluk ise Sırp için ticaret hayatını geliştirip, iyi kazanç elde etmelerine sebep olmuştur. Avusturya yoluyla ticaret, eğitim ve diğer sebeplerle seyahat eden Sırp, Avrupa gerçekliğini, fikirlerini, felsefelerini,

⁹⁶ Stanford J. Shaw and Ezel Kural Shaw, **History of The Otoman Empire and Modern Turkey**, vol 1. Cambridge: Cambridge Universty Pres, 1976,1977, s. 184

politikalarını yakından öğrenmişlerdir. Bu etkilerle Rusya örneği, modern bir Ortodoks Sırp devleti kurma düşünceleri filizlenmiştir. Bu arada Rusya da etkinlik kazanma şansını kaçırmak istememiş ve ajanlarını bölgeye sokmuştur.

Kültürel eserler, Sırp milli kimliğinin oluşmasını sağlamıştır. Dimitrije Obradovic, modern Sırp dili gramer kitapları ve sözlükleri yazmıştır. Vuk Karadzic (1787–1864) ise Sırp milli bilincinin oluşmasına çalışmış,⁹⁸ milli bilinç oluşturmak için destansı şiirler toplamıştır. Diğer Sırp entelektüelleri de bu yoldan devam etmişlerdir.

4.4.5.2.1. Birinci Ayaklanma

Sırp ayaklanmaları mahalli yeniçerilere ve ayanlara karşı bir direniş olarak başlamış, hatta Bab-ı Ali'nin de desteğini görmüş olmasına rağmen, sonrasında liderleri Kara Yorgi'nin şahsında milli bir isyana dönüşmüştür.⁹⁹

Avusturya ile olan uzun savaşlar, bölgede huzursuzluk oluşturmaktaydı. Bu huzursuzluğun diğer bir boyutu da, savaş sırasında bölgeye gelen yeniçerilerin, savaş sonrasında da bölgede kalıp topraklara yerleşmesi, halkın sırtından kazanç sağlamasıydı. Bu yeniçerilere karşı başlayan ilk isyan, Kara Yorgi liderliğinde hızla yayılmıştır. Fransa ile ittifak yapan Osmanlılara karşı Rusya, Sırp isyanını desteklemiştir. Rus desteği arkasına alan Kara Yorgi karşısında, III. Selim tarafından gönderilen güçler daha fazla ilerleyememiş ve Sırp orduları 1807'de Belgrat'a girmişlerdir. Fakat 1807'de Rus çarı Alexandre, Napolyon ile anlaşınca, Sırbistan'a desteğini kesmiştir. Yalnız kalan Sırp'lar için bu bir diplomasi dersi olmuştur. Osmanlı Orduları Belgrat'a tekrar geri döndüklerinde ilk Sırp ayaklanması bitmiş demektir. Osmanlı orduları Hurşit Paşa önderliğinde ilerleyerek Karayorgi birliklerini dağıtıp, Belgrat'ı almışlardır.¹⁰⁰

⁹⁷ Vladimir Dedijer et al., **History of Yugoslavia**, Trans. Kordija Kueder, New York. Mc Graw Hill, 1975. s.263

⁹⁸ Ivo Banac, Nationalism in Serbia, F., Balkans, **A Mirror of the New International Order**, ed. Güney Göksu Edoğan, Kemal Saybaşı, İstanbul, 1995, p.134

⁹⁹ K. Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, **Osmanlı Devleti Tarihi**, C.1, İstanbul, 1999, s.83

¹⁰⁰ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.5, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, s.106

4.4.5.2.2. İkinci Ayaklanma

Birinci ayaklanmadan sonra Osmanlı yönetimi genel af ilan etmiştir. Bu aftan yararlananlardan biri de Rudnik bölgesi Knezi olarak atanan Miloş Obrnoviç idi. Miloş, Sırp bağımsızlığı için önemli bir isimdir. Okuma yazma bilmeyen, eğitimsiz bir kişi olmasına rağmen, çok zekiydi ve politik kabiliyeti yüksekti.¹⁰¹ Bir müddet sonra Türklerle gerilim gene yükselmiştir. Silahlarını gömen Sırpların gizli silahların aranması ve vergilerin yüksekliği, Sırpı rahatsız etmiştir. III. Selim'im halefi II. Mahmut (1808–1839), Sırp direnişinin kırılmış olduğuna inanarak 1814'te ordusunun büyük kısmını paşalıktan çekmiştir.¹⁰² Bundan yararlanan ve bir isyan girişiminin Osmanlı kuvvetlerinin şiddetli şekilde bastırmasından dolayı kendi geleceklerinden endişelenen Sırp liderler, 1815'te yeniden ayaklandı ve başa Miloş getirildi. Kısa sürede Knezler paşalığının büyük kısmını denetimleri altına aldılar.

Bu sefer dış dengeler daha uygundu. Rusya, Osmanlı'ya karşı Sırpılara tekrar yardım ediyordu. Bundan çekinen Osmanlı, Sırbistan'a özerklik verdi. Buna göre; tüm yeniçeriler bölgeden çıkartılmış, genel af ilan edilmiş, silahlar korunmuş, vergi toplama Sırpılara verilmiş, Sırp tüccarlarına serbest dolaşım hakkı tanınmış, bir Sırp yönetimi oluşturulup başa Miloş getirilmiştir. Miloş, Rusya'nın desteğinde Karayorgi'nin tekrar ayaklanma fikrine karşı çıkararak kafasını kestirip İstanbul'a yollamıştır. (1816) Miloş aynı zamanda, Rusya'nın, Sırp haklarının savunuculuğu rolünü de reddetmiştir. 1830'da Osmanlı Sultanı, Sırbistan'ın özerkliğini kabul edişinden sonra Özerk Sırp Kilisesi, Sultan'ın fermanıyla kurulmuştur.¹⁰³

4.4.5.3. Yunan İsyanı

4.4.5.3.1. Yunanlıların Durumu

Yunanlılar, Osmanlı yönetimi altındaki en rahat halklardan biriydi. Diğer topluluklarla karşılaştırıldığında hakları, öncelikleri, standartları bakımından bariz üstünlükleri vardı. Osmanlı yönetiminde, özerk yönetime sahip olmuşlardır. Tüm

¹⁰¹ Barbara Jelavich, **History of the Balkans, eighteenth...** S.239

¹⁰² Misha Glenny, **Balkanlar 1804–1999**, Çev. Mehmet Harmanacı, İstanbul: 2001. s. 38

¹⁰³ Orhan Koloğlu, **Osmanlı Döneminde ...**, s.84

Hıristiyanları temsil eden Ortodoks patrikhanesine sahip olup, bu ayrıcalığın avantajlarını kullanmışlardır. Dini ayinler Yunanca yapılmaktaydı ve Patrik üç tuğlu paşa rütbesindeydi. Kilisenin yetkileri genişti ve kilise büyük zenginliğe sahipti. Sadece Balkanlarda değil, İstanbul ve Anadolu'nun birçok yöresinde yaşayan Rumlar, devlet yönetiminde önemli görevler almışlardı ve büyük bir ekonomik gücü ellerinde bulundurmaktalardı. Fenerli Rumları, özellikle tercümanlıkta ve dışişlerinde görev almışlardır. Hatta Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları da 18. yy. sonrasında Fenerli Rumlar arasından seçilirdi.¹⁰⁴ Ticaret yaptıkları için Avrupa ile yakın ilişki içindeydiler. Deniz ticaretinde iyi durumdaydılar. Rum aileler, özel filolar kurmuş ve büyük servetler kazanmışlardır. Rum tüccarlar, Kafkasyadan, güney Rusya'nın Karadeniz kıyılarına ve diğer yandan Venedik topraklarından batı Anadolu'ya kadar uzanan etki alanlarından büyük kazançlar sağlamaktaydılar. Selanik'te deniz ticaretini ellerinde bulunduran Yunan tüccarları, aynı zamanda İstanbul ve İzmir'de de çok etkiliydiler. 1816 yılında 600'a yakın ticaret gemisi vardı ve bu gemiler Kuzey Afrika'daki korsanlar dolayısıyla iyi şekilde silahlanmışlardı.¹⁰⁵ Adalarda yaşayanlar çok daha rahattı. Osmanlı filolarına lojistik destek yapmaları karşılığında, vergiden muaf olup, kendi yönetimlerini belirleme hakları vardı.

18.yy. sonrasında özellikle edebiyat ve kültür alanındaki gelişmeler, bağımsızlığa giden yolda etkili olmuştur. Denizciliklerinden ve tüccarlıklarından dolayı Avrupa'ya açık olan Yunanlılar, orada gelişen akımlardan da etkilenmişlerdir. Avrupalıların Rönesans ve hümanizm akımlarında, Eski Yunan hayranlıklarını ve Yunanlılara sempatilerini öğrenmişlerdi.¹⁰⁶ Aynı zamanda Fransız ihtilali'nin getirdiği fikirleri öğrenme fırsatları da olmuştur. Bunun yanında Rusya'nın Balkanlara ilgisi ve isyana kışkırtıcı rolü de Yunan ayaklanmasının sebeplerindedir.

4.4.5.3.2. Yunanistan'ın Bağımsızlığı

Balkanlarda Ortodoks Hıristiyanlarının olduğu her yerde olduğu gibi Yunanlıların oturdukları bölgelerde de I. Petro'dan itibaren Rus ajanları ve

¹⁰⁴ K. Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa"... s.84

¹⁰⁵ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi...** C.5, s.107

¹⁰⁶ a.g.e. s.109

propagandacıları işlerini yapmaktalardı.¹⁰⁷ Rumlar, Sırp isyanından 30 yıl önce ilk ayaklanma girişiminde bulunmuşlardı. 1770'de Rus donanmasının Mora açıklarında görünmesi üzerine ayaklanmışlar, fakat bir sonuç elde edememişlerdi. Ancak artık durum farklıydı. Yunanistan'a sıcak bakan bir Avrupa, özellikle de Rusya ve Avusturya desteği, Yunanlılar için büyük bir güçtü. Gerçi Yunan bağımsızlık hareketi yalnızca Osmanlı'yı değil, Avrupa büyük kuvvetlerini de zor duruma sokmuştu. Çünkü büyük devletlerin aldıkları karar, müdahale sistemi üzerineydi. Statüko korunacaktı ancak, diğer yandan da Müslüman Osmanlılara karşı, Hıristiyan Yunanlıları korumak ve desteklemek zorunluluğunu hissetmekteydi.¹⁰⁸ Bağımsızlık için ilk hareket, 1814'te Odesa'da ikisi Rum biri Bulgar üç kişiyle, gizli Etniki Eteryaya örgütünün kuruluşu kabul edilir.¹⁰⁹ Etniki Eteryaya'nın (Dostluk derneği) tek politik hedefi "anayurdu kurtarmak" tı.¹¹⁰ Örgütün başına Rusya'yla ilişkileri iyi olan ve Çarın desteğini alan Aleksandr İpsilanti getirilmiştir. İpsilanti önce Boğdan'da ayaklanma çıkartmaya çalıştı. Ancak halk fenerli yöneticilere karşı tutumu ve nefreti yüzünden isyana rağbet etmedi.

1788'den beri Yanya Valiliği'nde bulunan Tepedelenli Ali Paşa'nın otoriter tutumu, bölgedeki ayrılıkçı Rum faaliyetleri için ciddi bir engeldi. Hatta Rumların bölücü faaliyetler içinde olduklarını Sultan'a bildiriyordu. Bu sebepten de Rumların durumlarını kontrol altında tutuyordu. Fakat kışkırtmalar üzerine Tepedelenli Ali Paşa'nın görevden alınması üzerine, Paşa, isyan etmiş ve bu isyan 1820–1822 yılları arasında sürmüştür. İsyân sırasında ve sonrasında rahat hareket eden Rumlar için ciddi bir otorite sorunu kalmamıştır. Hatta bir tarihçi şu yorumu getirmiştir: "Yunan isyanının başlama sebebi, Osmanlıların, bu isyanı engelleyebilecek tek kişiyi, Ali paşa'yı, küçümsemiş olmalarıdır."¹¹¹

Boğdan'dan sonra yeni isyan Mora'da patlak verdi. İsyân kısa sürede bütün Mora ve adalara yayıldı. Rumlar, 1 Ocak 1822'de bağımsızlıklarını ilan edip siyasi bir nitelik kazandılar. İsyân haberi ve Rum zulmü, Osmanlı İmparatorluğunu

¹⁰⁷ Yusuf Akçura, **Osmanlı Devletinin Dağılma Devri, (18.-19. asırda)** İstanbul: Maarif matbaası, 1940. s. 17

¹⁰⁸ Suphi Nuri İleri, **Siyasi Tarih**, İstanbul: Güneş Matbaası, 1940. s. 132

¹⁰⁹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Cilt 5., s.190

¹¹⁰ Richard Clogg, **A Short History of Modern Greece**, 2nd edition, Cambridge: 1986. s.97

¹¹¹ Dennis N. Skiotis 'Ali Pasha's last gamble', **Hellenism and the Grek war of liberation, (1881–1830): Continuity and Change**, Diamandouros, Selanik: 1976. s.97

karıştırdı. Halk Rumlara saldırdı. Patrik Grigorius, isyanı desteklediği gerekçesiyle Fener Patrikhanesinin önüne asıldı. Aynı zamanda Rumlar on binlerce Müslüman'ı öldürdüler.¹¹²

İstanbul'daki Rum Ortodoks Patriği, bizzat bu işin içindeydi. Statüsü farklı olmakla birlikte Osmanlı vatandaşı olan bu kişi vatana ihanet suçlamasıyla, her devletin hiç duraksamadan yapacağı gibi 1821'de idam edildi.¹¹³ (O günden beri bu papazın asıldığı Patrikhanenin orta kapısı Rumlar tarafından kapalı tutulmakta, içeriye kapının içinden değil, yanından dolaşarak girilmektedir.)

Osmanlı isyanı bastırmakta zorlanınca çaresiz, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'dan, yardım istemek zorunda kaldı. Mehmet Ali Paşa, oğlu İbrahim Paşa'yı Mora'ya gönderince disiplinli, iyi eğitilmiş bir ordu karşısında isyancılar fazla dayanamadı ve isyan bastırıldı.

Bölgeyi Mehmet Ali Paşa gibi güçlü bir lidere bırakmak istemeyen Rusya, Türk düşmanı yeni Çar I. Nikola'nın isteğiyle, soruna büyük devletlerin karışmalarını sağladı. Büyük devletler de Mısır ve Yunanistan'da güçlü bir yönetim istemezlerdi. İngiltere, eninde sonunda Yunanistan'ın kurulacağı düşüncesiyle, bölgede etkinliği Rusya'ya bırakmama kararındaydı. Ruslar ve İngilizler, mesele üzerinde görüşmeler sonucunda 4 Nisan 1826'da "Petersburg Protokolü" nü imzaladılar. Daha sonra Fransa'nın da kabul edeceği bu protokolle, Yunanlıların Osmanlı'ya bağlı özerk bir devlet olacakları ve Türklerin bölgeden çıkarılması kararı alındı. 6 Temmuz 1827'de Londra'da imzalanan Londra protokolünde de aynı görüş teyit edildi ve Osmanlı Devletinin direnmesi durumunda baskı kararı alındı. Karar, bildirilince, Osmanlı Devleti'nin tepkisiyle ve reddiyle cevap buldu. Bunun üzerine Rus, İngiliz ve Fransız gemileri 20 Ekim 1827'de, Navarin'de demirlemiş olan Osmanlı-Mısır donanmasını yaktı ve Osmanlı devleti donanmasız hale geldi. Navarin olayı, Yunan bağımsızlık hareketi için önemli bir hadisedir. İngiliz, Fransız ve Rus donanmalarının Yunanlıları desteklemesi, 1827 Londra antlaşmasına aykırıydı. Üç büyük devlet bu olayla, Yunan bağımsızlığının garantörü haline gelmiştir.

¹¹² Misha Glenny, s. 45

¹¹³ Mehmet Maksudoğlu, **Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Tarihi 1299–1922**, İstanbul, 1999

Navarin olayı, Osmanlı-Rus savaşı çıkmasına sebep olmuştur. (1828–1829). Ruslar, batıdan ve doğudan, Tuna ve Kafkas cepheleri olarak iki cephe açmışlardır. Doğuda Erzurum'un alınması, batıda ise Edirne'nin Rusların eline geçmesi üzerine, Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmıştır. 14 Eylül 1829'da Edirne Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Osmanlı devleti Yunanistan'ın muhtariyetini kabul ediyordu.¹¹⁴ 3 Şubat 1830'de İngiltere, Fransa ve Rusya yeni bir "Londra Protokolü" imzalayarak bağımsız Yunanistan Devleti'nin kurulduğu ilan etmişler ve Osmanlı Devleti de 24 Nisan 1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul etmiştir. Ancak bunun karşılığında 13 milyon Frenk altını tazminat istemiştir. Kurulan Yunan Krallığı'na da Bavyera Kralı Louis'in oğlu Otto seçilmiştir.

Yunanistan, Osmanlı Devleti idaresindeki Balkanlarda ilk bağımsız olan devlettir. Ardından diğer Balkan devletlerinin bağımsızlığı takip edecektir.

4.4.5.4. Romanya'nın (Eflak-Boğdan) Bağımsızlığı

Osmanlılar 1391 yılında Eflâk'ı, 1461'de Boğdan'ı almışlardır. Bu ülkeler "voyvoda"larca yönetiliyordu. Önceleri bölge kendi prensleri tarafından yönetilmekteydi. Ancak 1711'de prens Rusya ile işbirliğine girince ve aynı zamanda prenslik için yapılan kavgaları ve karışıklıkları engellemek için, Osmanlı yönetimi Eflak ve Boğdan yöneticilerini Fenerli Rumlardan seçmeye başladı. Bölge halkı bu yöneticilerden memnun değildi. Bölgenin toprak zenginleri ise, yönetimin bölgede doğmuş, yerli kişilerce yönetilmesi arzusundaydı.

Rus askerleri Osmanlı-Rus savaşında, 1769–1774 arasında bölgeyi işgal altında tuttu. Ortodoks olan bu büyük güç 1774'te Küçük Kaynarca antlaşması ile bölge halkının garantörlüğünü elde edince bölgede Rus etkisi iyice arttı.

22 Şubat 1821'de Etnik-i Eteryaya başkanı Alexandre İpsilanti ayaklanma çıkarmak için Boğdan'a girdi. Fakat bu giriş, beklediği sonucu getiremedi ve daha sonra Rus Devleti desteğini de çekince, ayaklanma Osmanlı Devletince bastırıldı.

¹¹⁴ Suphi Nuri İleri, **Siyasi Tarih**, İstanbul: Güneş Matbaası, 1940. s.139

İpsilanti hareketi Fenerli Rumlarının bölge yönetimindeki etkisinin sonunu getirdi. Fenerli Rumları atama politikasını Babıâli terk etti¹¹⁵ ve yerli prenslerin atanması imkânı doğdu. Rus devleti baskı yaparak Ekim 1826’ da, Osmanlı ve Rus tasdikiyle 7 yıllığına bölge halkından prens seçmeyi getiren Akkerman Antlaşmasını, Osmanlı Devletine imzalattı. Ancak Navarin olayı sonrasında çıkan Osmanlı-Rus savaşı ile Rus işgaline uğrayan bölge, Eylül 1829 Edirne Antlaşması ile özerkliğe kavuşmuş oldu. Buna göre prensler hayat boyu görev yapabileceklerdi. Yönetim yapılanması ve sistem Rus yöntemiyle olmuştur.

Osmanlılar Eflak ve Boğdanlılara “ULAH” derlerdi. Ulahların bir kısmı, şimdiki Transilvanya’da idiler. Eflak ve Boğdan Ulahları Ortodoks olmalarına rağmen, Transilvanya Ulahları Katolik’tiler. Katoliklerden, papaz olmak isteyenler Roma’ya gidiyorlar, orada papalık propagandası altında kendilerini yüksek ırklı Roma İmparatorluğu’nun torunları olarak görüyorlar ve milliyetçilik duyguları ateşleniyordu. Eflak gençleri eğitim için Avrupa’ya, özellikle de Fransa’ya gidiyorlardı. Buralarda Avrupa hayat şartlarını, felsefesini ve milliyetçilik fikirlerini elde ediyorlardı. Ayrıca birçok Romen öğrenci 1848 Paris’te devrim gösterilerine katılmışlar, daha sonra ülkelerinde de bunu uygulama yoluna gitmişlerdi. Eylül 1848’de aynı gösteriler Boğdan’da da gözükmeye başladı. İstekler, vatandaşlık hakları, sosyal ve ekonomik reformlar, politik düzenlemeler ve bağımsızlık konusunda yoğunlaşmaktaydı. Büyük devletler, diğer isteklere sıcak bakmaktaydı, ancak bağımsızlık konusunda farklılardı. Eflak ve Boğdan’ın birleşip, bağımsız olması isteklerine karşı Osmanlı ve Rus ordusu müdahaleye hazırды.

Kırım savaşı (1853–1856) Romanya için önemli bir olaydı. Haziran 1853’te Çar birlikleri Boğdan’a girince, olayı diplomasiyle çözemeyen Osmanlı devleti, Rusya’ya savaş açtı. İngiltere ve Fransa’nın da Osmanlı yanında yer almasıyla Çar birlikleri, sınır gerisine çekilmek zorunda kaldı. 30 Mart 1856’da Paris antlaşmasıyla Eflak ve Boğdan üzerindeki Rus garantörlüğü kalktı. Eflak ve Boğdan ayrı olarak kalmıştır.

¹¹⁵ Orhan Koloğlu, **Osmanlı Döneminde...** S.85

Ağustos 1857'deki seçimleri Eflak ve Boğdan'ın birleşme yanlıları kazanmıştır. III. Napolyon'un girişimleriyle, 1858 Mayıs'ında yedi büyük devletin temsilcileri Paris'te konferansa katıldılar. Sonuçta Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi onaylanmıştır.

Paris Antlaşması şartları doğrultusunda, 6 Aralık 1861'de Eflak ve Moldavya'da Osmanlı himayesinde, Prens Cuza tarafından hükümet kurma yetkisi tanındı.¹¹⁶ Romanya'nın Osmanlı himayesinde, iç işlerinde serbestiyeti tanınmıştır. Romanya Meclisi, Belçika Kralının kardeşi Leopod'u Romanya Prensi olarak seçti.¹¹⁷ Fakat o kabul etmeyince Fransa'nın baskısıyla Şarl bu makama seçilmiştir.¹¹⁸ Şarl 1866'da İstanbul'a gelip Sultana sadakatini sundu. Sultan da onu Osmanlı idaresini tanınması ve ordu mevcudunun 30.000 askeri geçmemesi şartıyla tanımıştır.¹¹⁹

4.5. 19.yy. Balkanlara ve Büyük Devletlere Genel Bakış

Yeni oluşturulan siyasal, sosyal ve ekonomik şartlara alışma, Osmanlı devletinin çekildiği toprakları paylaşma ve paylaşırma, yönetim krizleri gibi birçok iç sorunlarla uğraşmak zorunda kalan Balkan milletleri, kendi kaderlerini tayin konusunda Avrupa güçlerinin vereceği kararlara bağıydılar. Büyük kuvvetler arasındaki rekabet her geçen gün artış göstermekte, bu rekabetlerin önemli bir bölgesini de Balkanlar oluşturmaktaydı. "Doğu sorunu" rakip devletler için bir çekişme alanıdır. Osmanlı Devleti sonrasında yeni şekillenmede tüm büyük kuvvetler en fazla kazançla çıkma, aslan payını kapma arzusundadırlar.¹²⁰ Bu sebeple Balkanlarda çıkan tüm hareketler yandaş bulabilmiş, ancak sonuç itibariyle genellikle rakiplerin alacakları kazançlar göz önünde bulundurulup eski durumun korunması yönünde kararlar alınmıştır. Büyük güçlerin "Doğu Sorunu"na ilgilerinin artması aslında 1774 Küçük Kaynarca antlaşmasından sonra olmuştur. Rusya'nın Küçük Kaynarca antlaşması ile Eflak, Boğdan ve Ortodoks Hıristiyanlarının

¹¹⁶ Mehmet Maksudoğlu, **Kuruluşunun 700.**,s.273

¹¹⁷ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi...**, C.VII, s.10

¹¹⁸ Mehmet Maksudoğlu, **Kuruluşunun 700.**, s.274

¹¹⁹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi...**, C.5., s.11-13

¹²⁰ Philip Emerson, The Geography of Current Events- The Balkan War, **Journal of Geography**, 11, 1912/1913, s.132

koruyuculuğu hakkı; Karadeniz'e inme ve Rus ticaret gemilerinin Osmanlı topraklarında ticaret hakkı alması, diğer büyük devletler için tehdit oluştuyordu. Güçsüz kalmış Osmanlı topraklarına doğru büyüyen Rusya tehdidine karşı, diğer büyük devletler de her hamleyi gözlemiş ve oyun alanına direkt girme gereği duymuşlardır. Rusya'nın Balkanlarda rahatça at koşturmasına razı olmayan büyük devletlerin zorlamasıyla Berlin antlaşması imzalanarak, Balkanlara getirilen Rus sistemi değiştirilmiştir. "Büyük Bulgaristan"; Özerk Bulgaristan Prensiği, Özerk Doğu Rumeli vilayeti ve Osmanlı Devletine verilen Makedonya olarak üçe bölünmüştür. Böylece, çevre devletlerin çetecilik faaliyetleriyle karıştırdığı Makedonya sorunu da ortaya çıkmış oldu. Berlin antlaşmasında Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın tam bağımsızlıkları Ayastefanos'ta kararlaştırıldığı gibi kabul edilmiştir.¹²¹

Balkanlar, Berlin antlaşması sonrasında büyük devletlerin çatışmalarının odak noktası haline gelmiştir. Çünkü her zaman görülmüştür ki, dışarıdan Balkanlara hâkim olan devlet, Batıda Avrupa'yı, Doğuda ise Rusya'yı tehdit etme gücüne sahiptir. Dönemin büyük güçleri Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu idi. Her birinin politikaları farklı özellik arz etmekteydi. Balkanlarla en çok ilgilenen Rusya'nın amacı, Akdeniz'e inmekti. Bu amacını gerçekleştirmek için Balkanları himayesi altına almak istiyordu. Aynı amacı paylaşan Avusturya ile bu bölgede çatışma durumuna gelmiştir. İngiltere'nin ilgisi, geleneksel İmparatorluk yolunu korumak içindi. Fransa, İtalya ve Prusya ise, kendi sömürge imparatorluğunu kurmak için Balkanları kullanmak istemiştir.

4.5.1. Rusya

Rusya ciddi bir güç olarak devletler arenasına çıktıktan sonra ana politikasını Osmanlı toprakları üzerine kurmuş, geniş Osmanlı coğrafyasından pay alıp sıcak denizlere inmeyi planlamıştır. Rusya; Balkanlarda etkili olmak, bölgenin politik, ekonomik, kültürel ve tüm alanlarında önemli bir aktör olmak ve aktif rol almak isteğinde olmuştur. Aynı zamanda Ruslar ile Balkanlıların etnik ve dini bağlarını da

¹²¹ Dr. Kemal Beydilli, "Balkanlarda dönüm noktası 93 bozgunu ve sonrası", **Berlin Antlaşmasından**

göz önüne almak gerektir.¹²² Bu politika ile Petro yüzünü Osmanlı topraklarına dönmesinden sonra asıl uygulayıcı, Petro'dan sonra yönetimi alan II. Katharina'dır. II. Katharina, Rus dış politikası için önemli bir açılım oluşturmuştur. Rusya, XVIII. yüzyılın başlarından itibaren önce Karadeniz'in kuzeyini ele geçirmiş, sonra da Kafkaslara, Boğazlara ve Balkanlara inme politikası gütmeye başlamıştır. Bu, Rusya'nın "Akdeniz'e açılma" isteğinin doğal bir sonucudur. Rus yöneticileri öteki Avrupa devletleri ile yarışabilecek duruma gelmek için sıcak denizlere açılmanın kaçınılmaz olduğunu düşünmekteydiler.

1768–1774 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Küçük Kaynarca antlaşması Rusya'nın "Akdeniz'e yönelme" politikası için önemli bir kilometre taşıdır. Bu antlaşma ile Rusya, Karadeniz'e açılma hakkı elde etmiş, daha da önemlisi, Ortodoks mezhebinden Hıristiyanları himaye hakkını elde ederek; Osmanlı'nın içişlerine müdahale fırsatını yakalamıştır. Rusya, bundan sonra her fırsatta Balkanlarda, Osmanlı himayesindeki toplulukları ayaklanmaya teşvik etmiştir. Özellikle Bulgar milliyetçiliği, Osmanlı'ya karşı girişilen Rusya'nın 'Panslavizm' politikasının en önemli malzemesi haline gelmiştir.¹²³ Balkan halklarının kökeninin Slav olması, Rusya'nın bir Slav Birliği politikaları için büyük çabalara girişmesini kolaylaştırmıştır.¹²⁴

Rusya bu politikasıyla Balkan coğrafyasını sürekli kışkırtıp, ajanları vasıtasıyla ayaklanmaya teşvik etmesi sonucu, XIX. yüzyıldaki Osmanlı-Rus savaşlarının hemen hepsi Balkanlardan kaynaklanmıştır. Aslında Balkanları huzursuzluk mekânına getiren ve Büyük devletleri bölgeye çekip yeni yapılanmalar oluşturulmasına sebep olan Rusya'nın balkanlara bu ilgisi olmuştur.

Günümüze Balkanlar, ed. Mustafa Bereketli, İstanbul: Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, 1999. s. 31

¹²² Albert S. Chernishev, "Balkans and Russia", ed. Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşı,

Balkans a Mirror of the New International Order, Marmara University Department of International Relations, İstanbul, 1996, s.243

¹²³ Mahir Aydın, **Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına**, İstanbul: 1996. s.50-56

4.5.2. İngiltere

Avrupa'nın en endüstrileşmiş devleti olan İngilizler için, ekonomik değerler çok önemliydi. Dış politikası da ekonomik kazançları elde ettiği sömürge coğrafyasıyla şekillenmekteydi. Sömürgelerine giden yollar Osmanlı coğrafyasından geçtiğinden, İngiltere bu yollar üzerinde güçsüz Osmanlı'yı, diğer güçlü devletlere tercih ediyor ve toprak bütünlüğünü savunuyordu. Ancak yer yer çelişkili hareketlerde de bulunuyordu. Buna bir örnek, Yunan ayaklanmasında Yunanlılara destek vermeleridir.

19. yüzyılın başlarına kadar İngiltere, Osmanlı Devleti topraklarıyla ve durumuyla yakından ilgili değildi. Çünkü Osmanlılar güçlü oldukları sürece bu yolun bekçiliğini yapıyorlardı. Aynı zamanda güçsüz Osmanlı, İngiltere için bir tehdit değildi. Fakat II. Katharina ve Avusturya Kralı II. Jozef, 1781 yılında Osmanlı ülkesini bölecek "Grek Projesi"ni kararlaştırmaları akabinde Rusya'nın, Kırım'a girmesi ile 1787 yılında Osmanlı-Rus savaşı başlamıştı. İngiltere, her Osmanlı-Rus savaşında kazançlı çıkanın Rusya olduğunu ve sürekli güneye inen, İngiliz sömürge yollarına önemli tehdit oluşturan Rusya'nın, kendisi için kuvvetli bir rakip olacağını öngörerek, Osmanlı'nın geleceği ile yakından ilgilenmiştir.

1798 yılında Napolyon'un Mısır'a çıkması da İngiltere politikasını etkilemiştir. Mısır, Hindistan yolları üzerinde tehditti. Gerek Rus, gerek Fransız ve diğer büyük devletlere karşı İngiltere'nin Osmanlı devletinin toprak bütünlüğünü savunma politikası, 1878 Berlin Konferansına kadar devam etmiştir.

4.5.3. Fransa

Fransa'nın politikası da İngiltere politikası gibi olmuş, politik kararlarına ekonomik etkenler öncelik etmiştir. Fransa, Atlantik ötesindeki sömürgelerini 18. yüzyılda İngiltere'ye kaptırdıktan sonra Akdeniz'de, Kuzey Afrika'yı ve Orta Doğu'yu içine alan bir sömürge imparatorluğu kurma niyetindeydi. Bu niyetle

¹²⁴ İzzet Akça, "Balkanlardaki Gelişmelerin Türkiye'nin Dünya Dengesindeki Yerine Etkileri", 5. Askeri Tarih Semineri Bildirirleri -2, **Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açılardan**

İngiltere'yi dengelemek için sömürge yolları üzerinde stratejik öneme sahip Mısır'a asker çıkartmıştır. Mısır'a asker çıkarılmasından sonra, İngiltere-Osmanlı-Rusya, Fransa'ya cephe almışlardır.

III. Napolyon döneminde Fransa, Balkanlarda milliyetçilik hareketlerini destekleyen pozisyonundadır. Bunun bir sebebi de Fransa'da eğitim gören ve hissi bağları olan Romen liderlerin varlığıdır. Hâlbuki Yunan isyanı sırasında Fransa, isyana sıcak bakmıyordu.

4.5.4. Avusturya

18. yüzyılda Balkanlarda, Rusya'yla beraber Osmanlı Devleti için önemli bir tehdit oluşturan Avusturya, 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması yönünde politika izlemiştir. Çünkü Rusya'nın daha fazla kuvvetlenmesi, Osmanlı Slavlarını Rus nüfuzu altına girmesi; Osmanlı ile aynı yapıya sahip olan Avusturya'nın da Rusya karşısında zayıflaması demektir. Avusturya, içinde Osmanlı gibi çeşitli milletleri barındırıyordu. Ayaklanıp Osmanlı Devletinden bağımsızlık isteyen Slavlar, Avusturya'nın birliği ve bütünlüğü için de tehdit oluşturmuyordu. Bu politikanın bir göstergesi ise Osmanlı ile Avusturya'nın 1791 Zıştov Barışından, Birinci Dünya Savaşına her ikisi de parçalanana kadar birbirleriyle savaş yapmamalarıdır.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, statükonun korunması taraftarı olmasına rağmen faaliyetlerini Balkanlara yöneltmiş ve bu bölgede genişleme yoluna gitmiştir. Avusturya kara devleti olmasının sıkıntılarını çekmekte ve bu sıkıntılarını Balkanlar üzerinden denize açılmakla çözmek istiyordu.¹²⁵ Böylece bölgede Avusturya ve Rusya çatışma haline geliyordu. Stratejik sebeplerle 1878'de Bosna- Hersek'i işgal etmiş ve 30 yıl sonra kendine bağlamıştır.

Balkanlarda yeni devletler olan Romanya ve Sırbistan'ın ortaya çıkmasıyla, Avusturya bu devletlerle işbirliğine girmiştir. Rus işgalinden korkan Romanya,

Türkiye, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, s.369

¹²⁵ Dr.Mahir Aydın, Prenslikten Krallığa Büyük Bulgaristan, **Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar**, ed. Mustafa Bereketli, İstanbul: Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, 1999. s. 36-37

Avusturya ile işbirliğine girmiş, Sırbistan'da ise kendisine yakın hanedanı desteklemiştir.

4.5.5. Prusya

Prusya, Büyükler sahnesine yeni gelenlerdendi. 1871'de parçalanmış Alman devletlerini birleştirip, Alman birliğini kurması ile Avrupa'nın ciddi güçleri arasında yerini almıştır. 1866 Königgratz savaşında Avusturya'yı yenmesiyle büyük devletler, Prusya'nın askeri potansiyelinin farkına varmışlardır. 1870'de Paris savunmasını kolayca yarmalarındaki başarılarıyla, İngiltere'nin karşısına yeni bir askeri gücün çıktığı anlaşılmıştı. Birliğini kurması sonrasında Prusya, Balkanlarla fazla ilgilenmemiştir. Fakat "Doğu Sorunu"nu çözmek için 1878 Berlin konferansı düzenlenmesinde ve arabuluculu rolü üstlenen Bismark'ın etkisiyle Rusya, Avusturya, İngiltere ve Fransa'nın yanında Almanya, büyük bir güç olarak Balkan politikasında rol almaya başlamıştır. 1878'de Balkanlarda dengelerin değişmesi ve Rusya'nın büyümesine karşı, 1890'dan itibaren Avusturya ile ittifak içine girmiştir. Daha sonra İngiltere'yi de karşısına almıştır.

4.5.6 İtalya

İtalya'da Almanya gibi birliğini geç tamamlayan Avrupa gücüydü. Avusturya'ya karşı 1859 ve 1866 savaşlarını kazanarak bir güç haline gelmiştir. Bu yeni güç için en kolay etki alanı Osmanlı topraklarıydı. Doğal etki alanları olan Arnavutluk'u almak, aynı zamanda Dalmaçya kıyılarını ele geçirmek isteğindeydiler. Tabii bu politikasıyla yalnızca Osmanlı devleti için değil, Avusturya, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan için de tehditti.

4.5.7. Osmanlı İmparatorluğu

Berlin antlaşması, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'nın ağırlıklı güçlerinden biri olmasını sona erdirmiş ve elinde sadece Balkan dağlarının güneyinde, Karadeniz'den Adriyatik'e Makedonya, Trakya, Selanik ve Arnavutluk kalmıştır. Milyonlarca

Müslüman mülteci her şeylerini bırakıp Osmanlı topraklarına göç etmiştir.¹²⁶ Osmanlı Devletinin Balkanlarda politikası, daha fazla toprak kaybetmeme üzerine kurulmuştu. Gerçekte zayıflığını, büyük devletlerin topraklarının koruması politikasıyla dengeleme çabası içinde olmuştur.

Topraklarını korumak ve birliğini devam ettirmek için Osmanlı devleti birçok alanda reform yapma ihtiyacı hissetmiştir. Fakat bu reformlar geleneksel olarak kalmış, kötüye gidış devam etmiştir. Reformlara karşı geleneksel sistem yanlıları, ulema ve askerler direnç göstermişlerdir. Hatta yeniçeriler Osmanlı ordusunda reform yapmak isteyen II. Osman ve III. Selim'i öldürebilecek güce ulaşmışlardır.

Geleneksel reformlardan sonra, modern inkılâplara girişilmiş, Fransız danışmanlar tavsiyesiyle modern topçu ocağı ve modern yeni ordu için çalışılmıştır. 1727'de Osmanlı'da ilk Türkçe basımevinin açılması, önemli bir gelişme kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra orduda, mimaride, eğitimde, silah sanayinde batılılaşma hamleleri yapılmıştır. III. Selim tahttan indirilince, II. Mahmut gerçek bir reformcu olmuştur. Öğrencileri Avrupa'ya, özellikle Fransa'ya göndermiş, askeri akademi kurmuş, askerlerin Avrupai şekilde giyinmelerini sağlamış, sosyal alanda, eğitim alanında birçok reformlar yapmıştır. Özellikle 1800–1850 yada 1875 yılları arasında ciddi gelişmeler ve reformlar yapılmıştır.¹²⁷

II. Mahmut'tan sonra yerine gelen I. Abdülmecit, reformları devam ettirmiştir 1839'da "Gülhane Hatt-ı Hümayunu" ile Tanzimat ilan edilmiştir. Buna göre, devlet mal, can ve haysiyet güvencesi vermiş; eski vergi sistemi yerine düzenli yeni vergilendirme kurulmuş; askerlik hizmeti ve süresi yeniden düzenlenmiş, Hıristiyanlar da buna dâhil edilmiş; devlet tüm tebaasına dini, milli ayırım yapmadan eşit haklar taahhüt etmiştir. Devletin İslami özelliklerini devam ettirirken, Müslüman olmayan unsurların, birden Müslümanlarla aynı seviyeye getirilmeleri çelişki oluşturmuştur.

¹²⁶ Stanford J. Shaw and Ezel Kural Shaw, **History of The Otoman Empire and Modern Turkey**, vol 2. Cambridge: Cambridge Universty Pres, 1976,1977 s. 195

¹²⁷ Sina Akşin, "Factors Put Forward to Explain Independence Movements In The Balkans", **Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanolojinin Dünü, Bugünü ve Sorunları**, Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1999, s.41

Çok iyi niyetli hazırlanan ve yürütülen bu yenilik hareketlerinin halk tarafından kabulü kolay olmamıştır. Çünkü bu istekler halktan gelmemiştir ve yüzyıllardır alışılan sistem geleneklerinin, çok kısa sürede değiştirilmesi, tek kanunla yeniliklerin uygulamaya konmasının kabulü, elbette halk açısından zordu. Zaten bu yenilikçi grup ta sınırlı, küçük bir elit kadrodan oluşmaktaydı. Yenilikleri anlatacak ve uygulayacak kadro'nun geniş olması, tüm vatana dağılması ve uygulanması için belki birkaç neslin geçmesi gerekliydi.

4.5.7. Makedonya Sorunu

Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan arasında bir bölgedir. Stratejik konumu itibariyle çevresindeki ülkelerin hepsinin, topraklarından hak alabilme girişimlerine maruz kalmıştır. Tuna nehrini, Ege denizine bağlayan Vardar ovası ve Sofya'yı Ege denizine bağlayan Struma ovası bu bölgededir. Bunun yanında Adriyatik'i Ege denizine bağlayan Egnitia yolu da bölgenin konumunu kuvvetlendirir. Selanik ise, tüm yolların birleştiği çok önemli bir limandır. Makedonya, Balkan yarımadasının kavşağı hükmündedir. Orta Avrupa'dan Selanik limanına veya Adriyatik'ten İstanbul'a gitmek için bir tüccar balkan dağlarını aşmaktan kurtulmak için, hep Makedonya'dan geçerdi.¹²⁸ Bismarck bile bölgenin stratejik önemi hakkında "Vardar nehri vadisini kontrol altında tutan Balkanların efendisidir"¹²⁹ yorumunu yapmıştır. Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan bu sebeplerle bölgeyi almak istiyorlardı. Osmanlı Devleti Makedonya ismini hiçbir zaman kullanmamış ve bölgeyi Vilayeti Selse (üç vilayet) olarak adlandırmıştır. Bölgenin, Müslüman ve gayri Müslimlerden oluşan nüfusu, geniş bir din, mezhep ve ırk yelpazesi oluşturur. Yalnız çevresindeki devletler değil, konumu ve durumu itibariyle büyük devletler de bölgeyle ilgilidirler.¹³⁰ İdareciler daha sonra ortaya çıkabilecek tehlikeleri engellemek için bölgeyi tek bir isim altında adlandırmaktan kaçınarak, Manastır, Kosova ve Selanik vilayetleri, Drama ve Serez Sancağı olarak idari bölgelere ayırmışlardır.¹³¹

¹²⁸ Misha Glenny, **Balkanlar** s. 145

¹²⁹ A. Michael Radin, **IMRO and Macedonian Question, Üsküp.....**s.19

¹³⁰ Y.H Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, Ankara, 1940, I/1, S. 164

¹³¹ Gül Tokay, Makedonya Sorunu, Berlin'den Bükreş'e 1878-1913, **Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar**, ed. Mustafa Bereketli, , İstanbul: Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, 1999. s. 52

1877 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında yapılan Ayestafanos antlaşması ile oluşturulan Büyük ve Otonom Bulgaristan Devleti, içine Makedonya'yı da alıyordu. Ancak 1878 Berlin antlaşması ile Küçük ve Otonom Bulgaristan kabul edilmiş, Makedonya da Osmanlıya bırakılmıştı. Ancak çevre ülkelerin Makedonya hayali devam etmekteydi. Bulgarlar, bölge çiftçilerinin Bulgar olduğunu iddia etmekteydi. Çünkü Bulgarca'ya yakın bir Slav dili konuşuyorlardı. Sırbistan, bunların Sırp olduğunu iddia etmekteydi, çünkü kültürleri Sırp kültürü özelliklerini taşıyordu. Yunanlılar ise Büyük İskender'den kalma olduklarını savunup, hak iddia etmekteydi. Bölge Bulgar, Yunan ve Sırp çetelerinin çatışma alanı haline gelmişti.¹³² Öte yandan 20. yüzyılın başında büyük devletler, Avusturya ve Rusya'nın öncülüğünde, bölgedeki durumun daha kötüye gitmesini engellemek için reform bahanesi altında müdahalelerin imkânını aramaktalardı. Büyük devletlerin, Makedonya meselesini Osmanlı devletini denetim altında tutmak, ekonomik sömürü altında bulundurarak istismar etme yolunda koz olarak kullanma politikası devam etmiştir.¹³³ Makedonya halkı da kışkırtılabilecek çeşitli milletlerden oluşmaktaydı. 1904'te buraların başında bulunan Hüseyin Hilmi Paşa'nın istatistiğine göre nüfus:

1.508.507 Müslüman (çoğu Türk, azı Arnavut)
 894,497 Bulgar
 307,000 Rum
 100,717 Rum
 99,000 Valak
 Yani toplam 2.911.700 kişiden ibaretti.¹³⁴

1899'da Makedonya Hıristiyanları bir taraftan kendi fakir ve geri kalmışlıklarının bilincine varıp komşu devletlerdeki ırktaşlarının refahlarını arttırdıklarını görmeleri, diğer taraftan da büyük devletlerin ardı arkası kesilmeyen para, propaganda ve teşviklerine, Orta ve Batı Avrupa'nın, Rusya'nın kültürel ve entelektüel tesirleri¹³⁵ de eklenince, bölgedeki huzursuzluk iyice artmıştır. Özellikle

¹³² Mahir Aydın, “Arşiv Belgeleriyle Makedonya'da Bulgar Çete Faaliyetleri”, **Osmanlı Araştırmaları**, IX, 1989, S. 209–234

¹³³ K. Beydilli, “Makedonya”, s.82

¹³⁴ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, kısım 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1983, cilt 1, s.166

¹³⁵ F.A.K.Yasemee, “Nationality in the Balkans: The Case of Macedonians”, **Balkans, A Mirror of the New International Order**, ed. Güney Göksu Edoğan, Kemal Saybaşı, İstanbul, 1995, S.126

Makedonya Bulgar komitesi, hazırlıklarını epey ilerletmiş ve açıktan ayaklanmaya cesaret edecek hale gelmiştir. Aynı zamanda Osmanlı-Yunan savaşı, Balkanlarda bir coşkunluk oluşturmuştu. Yunanlıların, savaşta ezilmiş olmasına rağmen Giritlilerin istediklerine ulaşmış olmaları, Makedonyalılara aynı yolda yürümek için kuvvetli bir teşvik olmuştur. Osmanlı'nın zayıflığı, Bulgar, Sırp ve Yunanlıları azami gayretle çalışmaya, yani kargaşalık çıkarmaya ve Makedonya'da nüfuz alanlarının geniş olduğunu göstermeye götürecekti. Bunun için de çeteler vasıtasıyla halkı tehdit edip, büyük kitleleri kendi taraflarına, gerekirse zorla çekmeye, yani boğuşmaya gidilecekti. Bu sebeple büyük huzursuzluklar çıkartılmış, birçok kişi öldürülmüştür. 21.9.1902 de Makedonya'da iki büyük ayaklanma olur. Bastırılması bir ay kadar sürer. Siyasal durum nedeniyle bu işe özellikle İngiliz, Fransız ve İtalyan basını önem vermektedir. 1.12.1902'de Abdülhamit, Hüseyin Hilmi Paşa'yı Vilayet-i Selase (Selanik, Manastır, Kosova) Müfettiş-i Umumisi yapar.¹³⁶ Paşa ekonomik, adli ve eğitim alanında yenilikler yapar. Fakat, Osmanlı Devletinin yaptığı reformlar yetersiz kalmıştır.

4.5.8. Avusturya'nın Bosna Hersek'i İşgal Etmesi

Bosna Hersek, Osmanlı hâkimiyetinde uzun müddet kalmış ve halkın büyük kısmı Müslüman olmuştur. Avusturya, özellikle 1870'den sonra bu coğrafya ile yakından ilgilenmeye başlamış, Rus ve Sırp'ların oluşturduğu Slav tehdidi üzerine, siyasetini orta Avrupa'dan Balkanlara kaydırmıştır. Berlin tartışmaları sırasında, Avusturya'nın Bosna Hersek'e girmesi, buraları yeniden düzenleyip, modern hale getirmesi kararlaştırılmıştır. Ancak paşalık, Osmanlı hâkimiyeti altında kalacaktı. Avusturya bu kararı uygulamakta gecikmedi ve Ekim 1878'de, birliklerin yerleştirilmesi tamamladı.

Rusya, Avusturya'nın Balkanlardaki rakibiydi. Rusya Balkanlarda özellikle Sırbistan'ı destekleyerek, Avusturya'nın önünü kapatıp, bölgede kendi hâkimiyetini kurma düşüncesindeydi.¹³⁷ Rusya'nın desteklediği Sırbistan ise küçük bir ülkeydi, ancak "Büyük Sırbistan" olma hayallerindeydi. Büyük Sırbistan hayallerinde Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya'nın yanı sıra Avusturya içerisindeki Sırp,

¹³⁶ Mehmet Maksudoğlu, **Kuruluşunun 700. Yılında ...**, s.115

Hırvat ve Slovenlerin de Sırbistan hâkimiyetine girmesi planlanıyordu. Bu ise Avusturya için bitişin başlangıcı olurdu. Çünkü Avusturya kozmopolit bir imparatorluktu. Bir kıvılcım, içindeki tüm milletlerin ayaklanması için yetebilirdi.

Almanya ve İtalya'nın birliklerini tamamlaması ve büyük devletler olarak Avrupa devler arenasına çıkmalarından sonra ekonomik ve siyasi sebepler, büyük devletleri, ihtilaf ve bu ihtilafı dengeleyecek ittifaklara mecbur etti. Böylece büyük devletler ikiye bölünmüştür. Bir tarafta Almanya, Avusturya ve İtalya diğer tarafta ise İngiltere, Fransa ve Rusya yer almışlardır.

1890'dan sonra Avusturya'nın ekonomisi gelişmiş, üretimi artmıştı. Bu sebepten Avusturya, pazar ihtiyacı hissetmekteydi. Balkanlar hem pazar, hem de Ortadoğu'ya açılmak için bir yol olacaktı. Bu sebepten Selanik limanı, Avusturya için çok önem kazandı. Avusturya'nın Selanik'e çıkması, Almanya'nın çıkması demektir. Böylece İngiltere'nin sömürgelerine giden Hindistan, Mısır yolları Alman tehdidine girecekti. Bu durumdan İngiltere hayli rahatsızdı.

1904'te Rusya'nın Uzakdoğu'da Japonya'yla savaşından mağlup çıkması üzerine yüreklenen Avusturya, bir hamle yaptı. Osmanlı Devleti Meşrutiyet'le uğraşırken Ekim 1908'de Avusturya, Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini duyurdu. Bir nota ile Osmanlı Devletine duyurulan bu ilhaktan bir gün sonra, Bulgaristan bağımsızlığını duyurdu. Zaten Bulgar Kilisesinin 11 Mart 1870 tarihinde Rum kilisesinden resmen ayrılması,¹³⁷ ruhani sınırları olan ancak siyasi sınırları henüz mevcut olmayan bir Bulgaristan oluşturmuştu. Artık siyasi bir varlık haline de gelmişti. Prens Ferdinand, Çar unvanını aldı. Bunda da Osmanlı protestosu yetersiz kaldı. Aynı zamanda Girit'in, Yunanistan'la birleşme sorunu çıktı. Giritliler Yunanistan'la birleşmek için ayaklandı. Ancak büyük devletler buna sıcak bakmayınca Girit isyanı, 18 Ağustosta büyük devletlerin adaya asker çıkartmasıyla sona ermiş oldu. Diğer olaylar da peş peşe gelirken Avusturya'nın Bosna Hersek ilhaka Osmanlı devleti direnmeye çalışmış, ancak şartların ağır olması sebebiyle bir oldubittiye maruz kalmıştır. Yapılan en büyük tepki ise Osmanlı halkının Avusturya mallarına yaptığı boykot olmuştur.

¹³⁷ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, S.105–106

¹³⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), **Mühime Defteri**, nr. 961. nr. 111-113

4.6. Balkan Savaşları

4.6.1. Savaş Öncesi Balkanların Durumu

Yunanistan, Sırbistan, Karadağ, Romanya ve Bulgaristan'ın bağımsızlıklarını kazanmaları, bu devletler açısından sorunlarını bitirmemiş aksine yeni başlatmıştır. Balkanların kozmopolitik durumu sebebiyle hemen her devletin milletinden olan unsurlar, diğer devletlerin de içerisinde kalmıştı. Aynı zamanda hızla geri çekilen Osmanlı Devletinin boşalttığı veya boşaltacağı beklenen bölgeler hepsinin de hülyalarını süslüyordu.

Bağımsızlıklarını kazanmalarından itibaren Balkan devletleri çok hızlı bir şekilde silahlanmaya girişmişlerdir. Bulgar hükümeti, Avrupa silah üretiminin en büyük rakipleri olan Fransız Schneider-Creusot ve Almanya'nın Krupps şirketlerinden büyük miktarlarda top satın almaya başladı. Bulgaristan yıllık bütçesinin üçte birinden fazlasını orduya ayırıyordu.¹³⁹ Bulgaristan'da en yüksek ücret alanlar arasında subaylar önemli noktaya gelmişler ve halk arasında orduya ilgi artmıştı. Sırbistan da aynı yolu izliyordu. Fransız Scheider Creusot firmasından ciddi miktarlarda top alıyordu. Yunanistan ise askeri alanda diğerleri kadar hızlı değildi, ancak Balkan savaşına kısa süre kala o da aynı çizgiye geldi. Bu devletlerin planları şöyledir:

Bulgaristan: Ayestafanos antlaşmasındaki sınırlarını elde etmek istiyor, geniş topraklar kazanıp, büyük bir Bulgaristan devleti haline gelmeyi planlıyordu. Ege denizine açılmak ise diğer bir istektir. Diğer Balkan devletlerinin de gözü üzerinde olan Makedonya, Bulgar ihtiraslarını süslemekteydi.¹⁴⁰ Bu bölgeyi ele geçirmek için Makedonya'da en fazla karışıklık çıkaran unsur Bulgarlar olmuştur. Dönemin Bulgar başbakanı Stoyan Danev, "O dönemde halkın görüşüne göre Bulgar dış politikası yalnız bir sorun etrafında dönüyordu. O da Makedonya'ydı" demektedir.¹⁴¹

¹³⁹ Handbook of Bulgarian Army, 1909, **Armies of Balkan States**, War Office, London, 1915 s.3

¹⁴⁰ Falls Cyrill, **The Balkan Wars, 1912-1913**, History Today, 13: 9(1963: Sept.) s. 607

¹⁴¹ St. Danev "Kabinetüt D-r. St Danev 1901-1903 godina", Rodina III 4, 194. p. 70

Sırbistan: Sırbistan'ın niyeti de “Büyük Sırbistan”ı kurmaktır. Bosna Hersek'in Avusturya tarafından ilhak edilmesiyle, Sırbistan sıkışmış, Adriyatik denizine açılma ihtimali kapanınca, tek yol Makedonya üzerinden Ege denizine açılmak olmuştur. Fakat Avusturya da aynı niyettedir. Makedonya'da Sırp gizli örgütleri birleşip Kara el adıyla örgütlenmişler, bölgeyi Sırbistan kontrolüne almak için daha sistemli çalışmaya başlamışlardır.

Yunanistan: Yunanistan da mevcut durumdan fazlaca yararlanmak peşindedir. Makedonya üzerinde tarihi hak iddia ediyor, Makedonya'daki huzursuzluğu arttırmada rol oynuyordu. Megalo Idea peşinde olan Yunanistan için Makedonya yanında, Girit ve tüm Ege adaları da alınması gereken topraklardandı.

Görüldüğü gibi Balkan devletleri arasındaki ihtilafların ve savaşa götüren sebeplerin en önemli kısmını Makedonya meselesi oluşturuyordu.¹⁴² Bunun yanında “kiliseler meselesi” de bu ihtilaflardan biriydi. Bulgar kilisesinin, Rum Ortodoks kilisesinden ayrılmasından sonra, Makedonya'da bulunan kiliselerin ve okulların kime ait olduğu tartışması ve kavgaları çıkmıştır.¹⁴³ II. Abdülhamit, Balkan devletleri arasındaki bu ihtilafı, Osmanlı Devletine karşı birleşmemeleri için çok iyi kullanmış ve sürekli gündemde tutmuştur. Ancak II. Abdülhamit'ten sonra yerine gelen İttihat ve Terakki yönetimi, Sırp, Bulgar ve Yunan'larla işbirliği yapıp sorunu, 3 Temmuz 1910'da çıkarılan Kiliseler ve okullar kanunu ile çözüme kavuşturarak, bu kozu kaybetmişlerdir.¹⁴⁴

1905'teki Japonya yenilgisi ve 1909'da Avusturya'ya karşı diplomatik yenilgisi üzerine Rusya, Balkanlarda daha aktif rol oynama yolları aramaya başladı.¹⁴⁵ Balkan devletlerinin ihtilaflarının çözümünü en çok isteyen Rusya idi. Zaten Rusya'nın siyaseti Slavları birleştirip, tüm Balkan topraklarını aralarında paylaştırmak ve üzerlerinde Rus hâkimiyeti kurmaktır. Balkanları Slavlara verdikten sonra Osmanlı elinde kalan İstanbul ve boğazları ele geçirmek niyetindeydiler. Balkan devletleri ise, Rusya'nın Balkanlarda daha aktif politika yapması konusunda

¹⁴² Jacop Gould Schurman, **The Balkan Wars 1912–1913**, Princeton: Princeton Universty Pres, 1914. p.30

¹⁴³ Cevdet Küçük, **Balkan Savaşları, İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992., cilt 5, s. 25

¹⁴⁴ Stefanos Yerasimos, **Milliyetler ve Sınırlar**, İstanbul, 1995, s. 100

bölünmüşlerdi.¹⁴⁶ Balkan Devletleri, Rusya'nın öncülüğünde ve diplomatik yardımları ile özellikle Makedonya'nın paylaşılması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Böylece, 13 Mart 1912'de Sırp ve Bulgarlar anlaşmaya varmışlardır.¹⁴⁷ 29 Mayıs 1912'de Bulgar-Yunan, Mayıs 1912 Karadağ-Yunanistan ve Ağustos 1912'de Bulgaristan-Karadağ ittifak antlaşması imzalanmıştır. Böylece Balkan ittifakı kurulmuştur.¹⁴⁸

Balkan orduları birçok yönden birbirlerine çok benzemektedir. Eğitim lojistik, iletişim ve sağlık konularında hepsi Avrupa modelini uyguluyorlardı. Bulgar, Yunan veya Sırp eğitimi almış askerler ilgili ülkenin ortaçağ'ın şanlı sayfalarıyla dolu milliyetçilik ideolojisiyle dolduruluyorlardı.

Bulgar ordusu iyi eğitilmişti. Hem piyade hem de topçusu, yabancı gözlemcilerden övgü almıştı. 1910 yılında Paris'teki Amerikan askeri ataşesi Binbaşı T. Bentley Mott, yaptığı bölge gezisinden sonra “ Bulgar ordusu Avrupa askeri çevrelerinde olağanüstü değere sahip bir kuruluş olarak görülmektedir. Küçük, iyi eğitilmiş, Avrupa'nın en iyi imalatçılarından seçilmiş modern silahlarla donatılmıştır...”¹⁴⁹ Yunan ve Sırp Subaylar da benzer eğitim ve deneyimlere sahiptiler.

Balkan devletleri, ittifaklarını kurdukları sırada Osmanlı devleti zor durumdaydı. 1911 yılında başlayan Trablusgarp savaşı devam etmekteydi. İtalya, Trablusgarp'taki direnişi kırmak için 12 adaya yerleştikten sonra Çanakkale önlerine gelip İstanbul'u tehdit altında tutmaktaydı. Mayıs 1912, de Arnavutluk'ta çıkan ayaklanmayı, Balkan devletleri desteklemiş ve kışkırtmışlardır. Bu da, Osmanlı devletine güçlük oluşturmuştur. 1908'den beri devam eden ayaklanmalar, karışıklıklar, Trablusgarp savaşı, Arnavutluk ayaklanmaları ve siyasi etkiler ordunun zayıflamasında etkili olmuştur.

¹⁴⁵ Richard C Hall, **The Balkan Wars, 1912-1913**, London and New York, 2000. pp. 10-11

¹⁴⁶ Edward Thaden, **Russia and the Balkan alliance of 1912**, Univerty Park, Pennsylvania, 1965. pp. 38-57

¹⁴⁷ Anlaşma maddeleri için, George Young, **Nationalism and War in the Near East**, Oxford, 1915. p. 387-89

¹⁴⁸ Katrin Beckh, **Von den Balkankriegon zum Ersten Weltkrieg**, Munich, 1996. p. 29

Osmanlı devletinin sürekli karışıklıklarla uğraşması gerekiyordu ve tabii ki çok geniş olan sınırlarında asker ve askeri malzemenin sürekli yer değiştirmesi gerekiyordu. Abdullah Paşa hatıratında 1 numaralı cetvelinde şark ordusunun 12 tümeninden yalnızca ikisinin yerinde bulunduğunu, 10 tümenin ve 3 nişancı alayının bütününe veya bir kısmının başka yerlerde olduğunu bazen de gelemeyecekleri çok uzak yerlerde bulduklarını gösterir.¹⁵⁰ Askeri kuvvet açığını kapatmak için, bulunan kişilerin rasgele silâhına alınması uygulaması başlatılmıştır. Bu da büyük olumsuzluklar getirmiştir. 20 yaşındaki bir gençle 40 yaşında insanlar, çok iyi silah kullananlar ile silah kullanmasını hiç bilmeyenlerin bir arada olması, daha önce süvari olanları piyade, piyadeyi süvariye ve topçuya çevrilmesi ordu açısından olumsuzluktu. Orduda disiplinsizlik mevcuttu¹⁵¹ ve ordunun komutanları arasında çekişme de büyük ölçüdeydi. Bu durum, hem zamanın komutanlarının yazılarından, hatıralarından (Abdullah, Zeki, Mahmut Muhtar ve Pertev paşalar) hem de bu olayları çok sonra ve bu sebepten daha tarafsız olarak incelemiş olan Yarbay Nihat'ın eserinden anlaşılmaktadır.¹⁵²

Ordunun bu durumuna ek olarak, içerde Sait paşa kabinesi düşmüş fakat ittihatçıların nefesleri yönetimin ensesindeydi. Böyle bir durum da Balkan devletleri için, Osmanlı'dan toprak almak için en uygun fırsattı. Rusya ve Avusturya-Macaristan, Balkanlıları destekliyorlar, İngiltere ve Almanya ise büyük sonuçlar verebileceğini düşünüp diplomatik çözüm yanlısı gözüküyorlardı. Savaş öncesinde büyük devletler savaşı önlemeye çalışmışlardır. Çünkü Osmanlı ve Balkan devletleri arasında yapılan savaşta, Türklerin galip geleceği,¹⁵³ Balkan devletlerini hezimete uğrayacağı görüşü hâkimdi.¹⁵⁴

¹⁴⁹ National Archives, Washington DC, **War Collage Division, General Correspondence, 1912–1920, Records Group 165-5964-3**, Binbaşı T. Bentley Mott'un raporu”, 28 Temmuz 1910.

¹⁵⁰ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılâbı**... s. 8

¹⁵¹ Avni Mutlu, Balkan Savaşından Çıkarılan Dersler, **Askeri Tarih Bülteni**, yıl 10, Sayı 18, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1985. s.79-80

¹⁵² a.g.e. s.12

¹⁵³ Lt. Colonel Sir Reginald Rankin Bt. **The Inner History of the Balkan War**, Vol. 2, London: John Lane the Bodley head Ltd., 1930. p 354

¹⁵⁴ Fahir Armaoğlu, **19. yy Siyasi Tarihi, Türk Tarih Kurumu**, Basımevi, Ankara, 1997. s. 667

4.6.2. Birinci Balkan Savaşı

Beklenen çatışma, 8 Ekim 1912’de Karadağ’ın Osmanlı Devletine savaş ilanı ile başlamış oldu. Bu ilanı diğer Balkan devletleri Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan’ın, Osmanlı Devletine savaş ilanları izledi. Yunanistan ve Sırbistan, Makedonya’daki Türk birliklerine zarar verip dağıtırken, Bulgaristan’a da Osmanlı ana ordusu düşmüştü. Osmanlı Kuvvetleri iki kısma ayrılmışlardı. Doğu cephesinde Bulgarlarla, Batı cephesi ise Sırlarla savaşıyorlardı. Osmanlı ordusu özellikle lojistik sorunlar yaşıyordu. Geri ikmal çok güç oluyor, askerin yiyecek, beslenme ihtiyacı karşılanamıyordu. Lüleburgaz bozgununda Osmanlı lojistik sistemi tamamen çökmüştü. Taşımak için at bulmak dahi zordu.¹⁵⁵ Bu durumu anlatan 1. kolordu komutanı Ömer Yaver Paşa ile 2. ordu komutanı Osman Paşa arasında (Lüleburgaz ile Babaeski arasında) yapılan telgraf görüşmesi’ni örnek olarak verebiliriz.

Osman Paşa’dan, Yaver Paşa’ya: “Ben ve Prens Aziz paşa ve maiyetimiz zabitan peksimet bile bulamadık. Efradın haline Allah acısın.”

Yaver Paşa’dan Osman Paşa’dan : “Paşa biraderler. Gerek ben gerekse refakatimde bulunanlar bugün bir şey yemediğimiz gibi Lüleburgaz’da bir dilim ekmek bile bulamadık. Efrat burada da böyledir. İnşallah iyi olur...”

Osman Paşa’dan Yaver Paşa’ya: “inşallah”¹⁵⁶

Bu ordu Bulgar ordusu karşısında direnemedi ve Çatalca’ya kadar geriledi. Burada bir savunma hattı kuruldu. Batı ordusu ise 23–24 Ekim 1912’de Komanova’da Sırlara yenildi. Yunanlılar da saldırıya geçti ve 8 Kasım 1912’de Yunan ordusu Selanik’e girdi. Gerçi Bulgaristan, Selanik’i istemekteydi ve birliklerini göndermişti ama daha erken davranan Yunanistan, Selanik’e yerleşmişti. Mevcudu 11.000’in üzerinde olan Tuğamiral Puul Kundouriotis’in komutanlığındaki Yunan donanması Ege denizine hâkimdi¹⁵⁷ ve bu sebepten Osmanlılar denizden,

¹⁵⁵ Colin Ross, **Im Balkan krieg**, Munich, 1913. p. 83.

¹⁵⁶ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı** ... s. 6

¹⁵⁷ D.J. Cassavetti, **Hellas and The Balkan Wars**, London, 1914. s. 31

Anadolu'dan Avrupa'ya asker geçiremediler.¹⁵⁸ Yunanlılar aynı zamanda Bozcaada, Limni Samotraki ve Taşoz adalarını alıp Makedonya ile İstanbul'un deniz bağlantısını kesmişler, merkezden Makedonya kuvvetlerine yardım gönderilmesini engellemişlerdir. Karadağlılar da İşkodra'yı kuşatmışlardır.

Bu gelişmeler üzerine 29 Ekim 1912'de Osmanlı hükümeti, Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesi, istifa etti. Rusya telaşa kapıldı. Çünkü Rusya'nın gözü olduğu İstanbul ve boğazlar Bulgaristan tehdidindeydi. Aynı zamanda Yunanistan donanması da İstanbul'u tehdit etmekteydi.¹⁵⁹ Rusya, Bulgaristan'ın daha ileri gitmesini istememekteydi. Kırkkilise ve Komanova bozgunları duyulunca, Almanya ve Avusturya'da büyük huzursuzluk oluşmuştur. Türk ordusunun yetiştirilmesinde Alman ordusunun payı vardır ve sonucunda çıkan başarısızlıklardan bir pay da kendilerine çıkartılacaktı. Avusturya açısından bakılacak olursa, Avusturya'nın Balkanlarda ilerleme, Selanik'e doğru uzanma planları bitme noktasındadır. Aynı zamanda Bu imparatorlukta yaşayan Slavların, diğer ırkdaşlarının galibiyetinden örnek alıp huzursuzluk çıkaracakları tehdidi kuvvetlenmiştir. Fakat Rusya-Bulgaristan ihtilafı işlerine gelirdi. Çünkü Rusya-Bulgaristan çatışması faydalı olacak ve Bulgaristan'a yardım edip kendi saflarına çekebileceklerdi. İngiltere, Fransa, Almanya açısından Osmanlı galibiyeti, Balkan galibiyetine tercih edilmiştir. Çünkü zayıf olan Osmanlı Devletlerinden daha sonra uygun fırsatta istenilen yerler alınabilirdi. Ancak Balkanlılar galip gelirse ellerindeki toprakları bırakmak istemeyecekler ve Rusya da bunlara arka çıkacaktı. Avusturya'nın telaşı, Sırbistan ilerlemesinden dolayı olmuştur. Sırbistan, Arnavutluk'a girip, Durazza limanını alarak Adriyatik'e çıktı. Sırbistan'ın Adriyatik'e çıkması, Avusturya tarafından protesto edilmiş ve derhal çıkması istenmiştir. İtalya'da, bağımsız Arnavutluk'u istemekteydi. Böylece kolayca etki alanına alacaktı ve Adriyatik, kendi kontrolünde olacaktı.¹⁶⁰ Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki ilişkiler iyice gerilmiş, çatışma tehlikesi doğmuştu. Almanya'nın da Avusturya- Macaristan isteklerini desteklemesi sonucu, bu sorundan genel savaş çıkmasını istemeyen İngiltere, Fransa ve Rusya, Sırbistan'dan çekilmesini isteyince, Sırbistan çekilmek zorunda kaldı. Bu

¹⁵⁸ Ivan Fichev, *Balkanskata voina 1912–1913, Preshivelitsi, Blezhki i dokumenti*, Sofia, 1941. p. 69

¹⁵⁹ **The War in the Balkan Peninsula**, Royal United Service Institution, Joynal, 57 part 1, (1913: Jan/June) s. 140

da gösteriyor ki en küçük bir kıvılcım, büyük savaşları doğuracak potansiyel oluşturunuyordu.

Bulgarlar tekrar saldırılarla Çatalca hattını yarmaya çalışmışlardı ve Edirne de kuşatma altındaydı. 13 Aralık 1912'de Londra'da barış görüşmeleri başladı. Ancak sonuç alınamadı. Osmanlı içinde de, 23 Ocak 1912'de İttihat ve Terakki grubu İstanbul'da, Babı Ali baskını yapıp, Kamil Paşa'yı istifa ettirip, Mahmut Şevket Paşa'ya hükümet kurdurmuşlardır.¹⁶¹ 3 Şubat'ta savaş yeniden başlamıştır. 6 Martta Yunanlılar Yanya'yı, Bulgarlar ise 26 Martta Osmanlı Devletinin Rumeli'deki ilk başkenti olan Edirne'yi ele geçirmişler, Karadağlılar ise 23 Nisanda İşkodra'yı işgal etmişlerdir. Bu başarısızlıklar nedeniyle Osmanlı devleti büyük devletlerin aracılığını kabul edeceğini bildirince Londra konferansı tekrar toplanmış, 30 Mayıs 1913'te Osmanlı Devletiyle, Balkan devletleri arasında anlaşmaya varılmıştır. Midye-Enez hattı Osmanlı-Bulgar sınırı olmuş, Edirne, Dedeağaç, Trakya Bulgaristan'a verilmiş; Yunanistan'a Güney Makedonya ve Girit, Selanik; Sırbistan'a kuzey ve orta Makedonya; Romanya'ya ise Silistre verilmiştir.

4.6.3. İkinci Balkan Savaşı

I. Balkan savaşı sonucunda tüm devletle toprak kazanmalarına karşın, toprak dağılımları hiçbirisini memnun etmemiştir. 1912 Aralığından 1913 Ocağına kadar geçen dönem, Balkan ligi üyeleri için hayal kırıklığı dönemidir. Hiçbirisi tam olarak hedeflerine ulaşamamıştır. Bu dönemde aynı zamanda Bulgaristan'ın izolasyonu söz konusudur. Bulgaristan; Yunanistan ve Sırbistan'la Makedonya konusunda anlaşmazlığa düşmüştür.¹⁶² Makedonya'nın büyük kısmının Bulgaristan'da kalmasına, Sırbistan ve Yunanistan itiraz etmiştir. Özellikle Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki durum gergindir. Bulgaristan, her fırsatta Selanik'in Yunanistan'a bırakılmayacağını yinelemektedir. Yunanistan, Bulgaristan'ın Dedeağaç ve Kavala'yı almasından rahatsızdı. Sırbistan ise hem Bulgarların durumu, hem de Bulgaristan'ın Manastır'a yayılıp, Yunanistan'la arasına girmesinden çekinmektedir. Bu hadiseler çok geçmeden Sırbistan'la Yunanistan'ı, Bulgaristan'a

¹⁶⁰ Philip Emerson, The Geography of Current Events- The Balkan War, **Journal of Geography**, 11, 1912/1913, s.132

¹⁶¹ Philip Emerson, **The Geography of Current Events- ...** s. 257

karşı birleştirecektir. Bulgaristan ile Romanya arasında da gerginlik vardır. Savaşa girmeyen Romanya, Bulgaristan'dan sınır düzeltmesi yapmasını ve kendisine toprak vermesini ister. Bu durumda Osmanlıya karşı, Bulgaristan'a asker yardımı yapacağını da bildirir. Ancak Bulgaristan buna razı değildir. Osmanlıyla savaşırken geride Romanya'ya karşı savunmasızdır. Daha sonra Romanya Mayıs 1913'te, Silistre'yi elde etti fakat bu da Romanya için tatmin edici değildi.

Sırbistan ve Yunanistan 1 Haziran 1913'te ittifak antlaşması imzaladılar. Bulgaristan ordularının, 29–30 Haziran gecesi Sırp-Yunan birliklerine saldırmasıyla II. Balkan savaşı başlamış oldu. Fakat Bulgar ordusu püskürtülmüştür. Yunanlılar Kavala'yı ele geçirip İstanbul'a yaklaştırmışlardı. 10 Temmuzda altın fırsatı kaçırmak istemeyen Romanya, Bulgaristan'a savaş ilan etmiş, Bulgar Dobrucasını işgal edip Bulgaristan içerlerine doğru ilerlemeye başlamıştır. Osmanlı Devleti de durumdan yararlanıp 20 Temmuzda Edirne'yi geri almıştır.¹⁶³ Balkanların kapısı konumundaki Edirne, John Keegan'ın ifadesiyle, Osmanlı hükmü altında yaşadığı uzun barış dönemine rağmen, dünyanın en fazla kuşatılan şehri olarak dikkat çekmektedir. (15 defa)¹⁶⁴ Bulgaristan için II. Balkan savaşı, tam bir hezimet olmuştur.

10 Ağustos'ta Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ arasında Bükreş antlaşması imzalanmıştır. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında 29 Eylül'de İstanbul Antlaşması imzalanmış, Meriç nehri iki devlet arasında sınır kabul edilmiştir. Anlaşmada, Batı Trakya Bulgaristan'da kaldı. Yunanistan ve Osmanlı arasında, 14 Kasım Atina antlaşması imzalandı. Adalar konusunda ise anlaşamadı. Büyük devletlerin aracılığıyla İmroz, Gökçeada ve Meis Osmanlı Devletine bırakılmıştır. Osmanlı Devleti güvenlik sorunu oluşturan adalar konusunda verilen adaları almış, ancak diğer adalar konusunda hakkından vazgeçemediğini bildirmiştir. 13 Martta Sırbistan ve Osmanlı Devleti arasında İstanbul antlaşması imzalanmıştır. Osmanlı Devleti Balkan devletleriyle yaptığı antlaşmalarda, ilgili ülkelerde kalan Türklerin durumunu tespit ettirmiş, onların durumlarını ve güvence altında olacaklarını, antlaşma maddelerine koydurmuştur. Balkan devletlerinde Müslümanlar, müftülerini kendileri seçecek, ilk ve ortaokul açılacak, eğitim

¹⁶² Richard C Hall, **The Balkan Wars, 1912–1913**, London and New York, 2000. p.79

¹⁶³ Falls, Cyril, **The Balkan Wars, 1912–1913**, **History Today**, 13: 9(1963: Sept.) s. 612

¹⁶⁴ John Keagan, **Savaş Sanatı**, Sabah Yayınları, İstanbul, 1998

Türkçe yapılacak, vakıflar ve eğitim kurumları İslam cemaat meclisleri tarafından yönetilecekti.¹⁶⁵

Bulgaristan, Balkan savaşları öncesinde nüfus bakımından en güçlüsü idi. Fakat savaştan sonra Sırbistan, Yunanistan, Romanya da ciddi oranda büyümüştür. Bu devletler Bulgaristan'dan çok yer almışlardır. Savaştan sonra da tek tek yakalanmamak için bağdaşıklıklarını devam ettirmek, tetikte beklemek durumundaydılar. Bulgaristan ise kendisini çembere alan bu üç devletin baskısı altında yaşayacaktır. Bu baskıdan kurtulma ve intikam alma düşüncesi, Bulgaristan'ı Avusturya-Macaristan ve Osmanlı tarafına yaklaştıracaktır. Diğer Balkan devletleri de rakip bloğa kaymaktaydı. Bloklar arasında da kırgınlıklar olmuş, Sırbistan'ın fazla büyümesine müdahale etmeyen Almanya'ya, Avusturya kırılmıştır. Aynı zamanda, Sırbistan'ın Adriyatik limanından, Almanya ve Avusturya tehdidiyle geri çekilmek zorunda kalması, Sırbistan ve Rusya'nın, İngiltere ve Fransa'ya kırılmasına yol açmıştır. Bu kırgınlıkların giderilmesi için uygun zaman gerekiyordu. Balkan Savaşlarının en önemli sonuçlarından biri de, bağımsız Arnavutluk devletinin kurulmasıdır. 29 Temmuzda büyük güçlerin garantörlüğünde bağımsız Arnavutluk'un kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁶⁶

Görülüyor ki Balkan savaşları sonucunda yeni kutuplaşmanın, yeni savaşın şartları oluşmuştur ve bu kutuplaşma yine bölgeden başlayan bir kıvılcımla bir dünya savaşına yol açacaktır.

4.7. Birinci Dünya Savaşı

4.7.1 Savaşa Doğru

I. Dünya savaşı diken üzerinde duran, patlamaya hazır halde kıvılcım bekleyen Balkan topraklarında ateşlendi. Sırbistan'da özellikle ordu, Büyük Sırbistan istiyordu. Bu amaçlarına ulaşmak için gizli örgütler kurulmuştu. Bu hareketin en önemli noktası Yüzbaşı Dragutin Dririyeviç'in başında bulunduğu "kara el"

¹⁶⁵ Cevdet Küçük, Balkan Savaşları, **İslam Ansiklopedisi** cilt 5, ...s. 25

¹⁶⁶ Richard C Hall, **The Balkan Wars, 1912–1913**, London and New York, 2000. p.130

örgütüydü. Cihan savaşının başlamasına sebep olan suikastta başrol oynayan Gavriilo Princip, bu teşkilatın bir ajanıydı.

Gavrilo Princip'in suikastında sorumluluk arayışı polemiğe dönüştü. Viyana, sorumluluğu Sırp hükümetine yükledi ve savaşa karar verdi. Belgrat ile Rus ve Fransız koruyucuları bu olayı Viyana'nın kurnaz bir manevrası olarak nitelendirdiler. "Her şey Avusturyalı devlet adamlarını suçlar gibiydi" diye yazıyordu Emile Haumant.¹⁶⁷

28 Haziran 1814'te Bosna başkenti Sarayev'o'da, Avusturya-Macaristan imparatoru Francis Ferdinand ve eşi bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülünce, 36 devlet, 1,5 milyar insan ve 10 milyondan fazla kişinin ölümüne sebep olan bir Dünya Savaşı patlak verdi. Siyasal cinayetlerin başkenti olarak nitelendirilebilecek Balkanlarda 8 başarılı cinayette iki başbakan ve Osmanlı ordusunun başkumandanı öldürülmüştür.¹⁶⁸ Ancak tarihte hiçbir cinayet bu kadar büyük sonuçlar doğurmamıştır. Tabii asıl sebep bir Sırp'ın girişiminin yankısı değildi. Dünya sanayileşmiş birkaç ülke tarafından sömürülünce, birliklerini yeni tamamlayan Almanya ve İtalya gibi ülkeler bu paylaşımın yeniden, kendilerinin de payı olacak şekilde yapılmasını istemektelerdi. Bu istekler büyük devletleri kutuplaşmaya yöneltti. 1882'de Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İtalya arasında Üçlü İttifak'ı oluşturuldu. Bu ittifakla, Avrupa'da üstünlük kurmaya çalışan Almanya karşısında, 1894'te, Fransız-Rus, 1904'te Fransız-İngiliz ve 1907'de İngiliz-Rus anlaşmalarıyla, Üçlü İtilaf oluşturuldu. Bu bloklaşmalardan sonraki sürtüşmeler, özellikle Balkanlar üzerinde yoğunlaştı. Haziran 1908'de yapılan "Reval Buluşması"ndan sonra, İngiltere'nin Rusları Ortadoğu'da ve Balkanlar'da serbest bırakması, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun işine gelmedi. Amacı Balkanlar'daki Slav topluluklarını nüfuzu altına almak olan Rusya, bu imparatorluk içindeki Slavları da etkilediği için, tehlike unsuru haline gelmişti. Rusya'nın Balkan siyasetinin aleti olan Sırbistan; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki Slavların yaşadığı yerleri kendi topraklarına katmak istiyordu. Almanya, Sırbistan eliyle Balkanlar'a egemen olmak isteyen Rusya'ya karşı, Avusturya-Macaristan'ı daha fazla desteklemek zorunda kaldı. Alman desteğini arkasına alan Avusturya-Macaristan da

¹⁶⁷ Emile Haumant, **Yugoslavya'nın oluşumu**, Paris, 1930. s. 683

¹⁶⁸ Misha Glenny, **Balkanlar** s. 257

Balkan savaşı sonrasında Sırbistan'ın fazlaca büyümesinden çok rahatsızdı ve saldırmak için bahane bekliyordu. Bahane de ortaya çıkınca cezalandırmak için Sırbistan'a saldırdı.

Almanya; 1 Ağustos'ta Rusya'ya, 3 Ağustos'ta da Fransa'ya, 4 Ağustos'ta ise Belçika'ya savaş ilan etti. Almanya'nın Belçika'ya savaş ilan etmesi üzerine, 4 Ağustos 1914'te, İngiltere de Almanya'ya savaş ilan etti. 6 Ağustos'ta da Avusturya, Rusya'ya; 23 Ağustosta Japonya, Almanya'ya savaş ilan ettiğini açıkladı. Böylece Avusturya-Sırbistan savaşı bir genel savaş haline dönüştü. 1915 Mayısında da İtalya savaşa girdi.

4.7.2. Balkanlarda Durum

Almanya, Osmanlı Devletini hem itilaf devletleri safında savaşa girecek Balkan devletlerini dengelemek, hem de İngilizleri Avrupa dışında oyalamak için kendi safında istemekteydi.

Romanya hem itilaf devletleriyle, hem de ittifak devletleriyle ilişkiliydi. Çünkü istediği topraklar her iki blokta da vardı. Rusya'da Basarabya, Avusturya-Macaristan'da ise Boğdan, Bokovina ve Banat Romanya'nın hayallerini süslüyordu. Her iki blok ta yanlarında savaşa girmeleri karşılığında diğer blok elindeki toprakları önermekteydi. Sırbistan, Avusturya-Macaristan işgali altında olduğundan, bu durumda mecburen tek kurtarıcı şans itilaf devletleri yanında olmağı.

Yunanistan ikiye bölünmüş haldeydi. Yakın ilişkilerinden dolayı Kral Konstantin, Almanlar safında yer almak istemekteydi, ancak başbakan Venizelos, bu durum olursa Yunanistan için kendilerinin hayallerini süsleyen İstanbul'u ele geçirme şansını kaybedeceklerdi.

Bulgaristan, II. Balkan savaşı sonunda kaybettiği toprakları yeniden alma ve Ege denizine açılma düşüncesindeydi. İtilaf devletleri, Doğu Trakya'daki Osmanlı toprakları ve Makedonya'nın Sırbistan'daki bölümünü önerebilirlerdi. Hâlbuki ittifak

kuvvetleri, Yunanistan üzerinden hak verince bu, Bulgaristan'ın daha fazla işine geliyordu. Sonunda 6 Eylül 1915'te Bulgaristan, İttifak Kuvvetlerine katıldı.

Yunanistan ve Sırbistan 1912'de bir ittifak anlaşması imzalamışlardı. Fakat Sırbistan'ın yardım isteklerine Yunanistan cevap vermeyince, 21 Eylül 1915'te İtilaf kuvvetleri Yunanistan'a girip kendilerini destekleyen Venizelos'un, gücü eline almasına yardımcı oldular.

Bulgaristan, Balkanlarda etkili olmaya başladı ve Makedonya'nın büyük kısmını ele geçirdi. Balkanlarda Bulgaristan'ın etkisi arttıkça, bölge üzerinde beklentileri olan diğer ittifak gücü Osmanlı Devletiyle çıkarları çatışmaktaydı. Almanya bu durumu gördüğünden Osmanlı Devletini Balkanlardan uzak tutmak için hedef olarak Mısır'ı, Kafkasya'yı, gösterdi. Hâlbuki Osmanlı Devleti'nin savaş sonunda beklentilerinden biri Balkanlarda kaybettiği toprakları geri almaktı.

İtilaf devletleri Çanakkale'ye geldiklerinde, Çanakkale'yi kolayca geçip, İstanbul'u işgal etmeyi, oradan da Rusya'ya yardıma gitmeyi planlıyorlardı. Ancak deniz muharebelerinde 18 geminin 5'i batırılmış ve daha sonra da kara savaşı başlamış, sekiz ay şiddetli muharebelerle süren Gelibolu çıkartması da sonuç vermemişti. Viyana önlerinden başlayan, Balkan savaşlarından sonra bozguna dönüşen Türklerin geri çekilmesi Çanakkale'de durmuştur. 19 Şubat 1915'te başlayan saldırılar, sonrasında kara çıkartmaları sonuç vermemiştir. Sonucunda ittifak kuvvetlerinin morali artmış ve Rusya, İngiliz yardımını alamayınca iyice izole olmuştur.

Yunanistan, savaşa son dönemlerde girdi. Çünkü İtilaf devletleri Yunanistan'a pek bir şey vaat edememişlerdi. İstanbul'a ise İngiltere'nin ilgisi vardı. Yunanistan başbakanı Paris'e gelip İzmir'in işgali konusunu gündeme getirince, İngiltere'nin desteğini alabilmiştir.

4.7.3. Birinci Dünya Savaşı'nın Sonuçları

1916'da Almanlar savaşın galibi gibi görünüyorlardı. İngiltere, Fransa ve İtalyan gemileri Çanakkale'yi geçip Ruslarla birleşememişti. Ancak 1917'den

itibaren Almanlar kaybetmeye başladı. 28 Haziran 1918'de Versay Antlaşması ile Almanya'nın yapabilecek bir hareketi kalmadı.

İki büyük imparatorluk I. Dünya Savaşı sonunda dağıldı. Avusturya-Macaristan tarihe karıştı (Saint German antlaşması 16 Temmuz 1920). Macaristan bağımsız bir devlet oldu. Osmanlı İmparatorluğu 10 Ağustos 1920 Sevr antlaşması ile yıkıldı ve itilaf devletlerince paylaşıldı. Ancak Türk kurtuluş savaşı sonucunda, Osmanlı'nın bünyesinden çıkan Türkiye Cumhuriyeti 24 Temmuz 1923 Lozan antlaşması ile kuruldu.

Balkanlarda savaşın en önemli sonuçlarından biri, Slovenya ve Hırvatistan'ın Sırbistan'a katılıp Yugoslavya devletini oluşturması oldu. Yeni kurulan bu devletin başına Georgoviç sülalesinden bir kral getirilip, başkent Belgrat yapıldı. Karadağ, Makedonya, Bosna-Hersek'in de devlete katılmasıyla Sırbistan, Balkanlarda ağırlıklı bir güç oldu.

Romanya, savaşın galipleri yanında yer aldığından, Bukovina, Boğdan ve Basarabya'nın eklenmesiyle toprakları iki kat arttı. Bulgaristan'ın 27 Kasım 1920 Neuilly antlaşması ile batı bölgelerini Yugoslavya'ya, Rodop dağlarından Ege kıyılarına kadar olan bölgesi ise Yunanistan'a verildi. Bulgaristan'a ise Edirne'nin kuzeyi bırakıldı.

4 Ocak 1919'da Paris (Versay) Barış Konferansında İngiltere, Fransa ve Yunanistan; Arnavutluk'un İtalyan, Sırbistan ve Yunanistan arasında paylaşılmasına karar verdiler. Arnavutlar, 1920'de İtalyan kuvvetlerini attılar ve 1921'de büyük devletler Arnavutluk'u 1913 sınırlarını kabul ederek tanıdılar.

4.8. İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Balkanlar

Sürekli şekillendirilmelere maruz kalan Balkanlar, büyük savaş sonrası galiplerin isteği doğrultusunda yeniden şekillendirildi. Balkanlar üzerinde doğrudan etkili olmuş, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya'nın yıkılması sonucunda dünya savaşında galip çıkan devletlerin lehine, Balkan toprakları yeniden

şekillendi. Fakat bu şekillendirmelerde Winston'un "milletlerin kendi kaderini tayini hakları" doğrultusunda adaletli bir sınır belirleme olmadığından, toprak sorunları ve azınlıklar sorunları bu dönemde önemli problemler arasındadır. Yeni belirlenen sınırlar ile Balkanlarda hemen hemen her devlet, diğerleri üzerinde hak talep edebilir duruma gelmiştir. Romanya'nın; Macaristan ile Transilvanya, Sovyetler Birliği ile Baserabya, Yugoslavya ile Banat, Bulgaristan ile Dobruca; Arnavutluk'un; Yugoslavya ile Kosova, Yunanistan ile Güney Arnavutluk; Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya arasında Makedonya sorunları oluşmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Balkan devletlerinin önemli problemleri olarak şunları sayabiliriz:

- Politik kültür eksikliği. Kitlelerin yönetime katkısını ve etkisini düşündüğümüz parlamenter sistem için, Balkanlarda sosyal yapı uygun değildi. Orta sınıf çok güçsüzdü ve geleneksel bakış açısı yenilikler için önemli engellemeler oluşturuyordu.¹⁶⁹

- Milli ve bölgesel bilincin eksikliği. İçinde farklı birçok etnik ve kültürü barındıran devletler için bu farklılıkları birleştirmek ciddi problem oluşturmuştur. Bu sorunun en ciddi yaşandığı ülke Yugoslavya olmuştur.¹⁷⁰ Bu durum, Yugoslavya dışında diğer Balkan ülkeleri için önemli bir sorun teşkil etmiştir.

- Ekonomik yetersizlik.

- Dışardan gelen etki ve baskılar. Büyük güçlerin Versay sonrası bölgeye ilgileri.¹⁷¹

Bu problemler, 1919–1930 yılları arasında kendini yoğun olarak hissettirmiştir.

İki savaş arasında Balkanları değerlendirirken, bu periyodu ikiye ayırmak gerekir. Birincisi 1919–1930 arası dönemdir. Bu dönemde, demokrasi denemeleri yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşını kazanan ülkelerin parlamenter demokrasi ile

¹⁶⁹ G.M Luebbert, 'Social Foundations of Political Order in İnterwar Europe' **World Politics** (vol. 39, 1986), pp 449-478

¹⁷⁰ Ivo Banac, **The National Question**, London, 1984, pp.214–225

yönetilmeleri, Balkan devletleri üzerinde etkili olmuştur. Böylece demokrasi denemeleri ve gerekli kurumların oluşturulmasına başlanmıştır. 1930–1939 döneminde ise faşist diktatörlükler görülür.

4.8.1. 1919–1930 Arası Dönem Balkanları

Birinci Dünya Savaşını bitiren galiplerin antlaşmaları, Balkanlara huzur getirememiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi hemen her devletin diğeriyle sorunu vardı. Bu da ciddi siyasal problemlere yol açmaktaydı. Bu problemlerin çözümü için en büyük engel ise, bölge ülkelerinin ekonomik gelişmişliklerinin az olmasıydı. Almanya'nın savaş sonrası harap duruma gelmesi sonrasında kendi içine dönmesi ve Sovyetler Birliği'nin Almanya ile ilgilenmesi sonucunda bölgede etkili olmaması üzerine, bölgede etkili güç olarak bir tek Fransa kalmıştı. Fransa, Balkanlarda etkili olmasıyla, henüz güçlerini toplayamamış Balkan devletleri için iyi bir model olarak görülmüş ve parlamenter sistem, Balkan devletlerince benimsenmiştir.

Sanayileşmeyi sağlayamayan Balkan ülkelerinin mevcut yapısı tarım üzerine kuruluydu. Köylü nüfusun ağırlıklı olduğu Balkanlarda, Çiftçi partileri iktidara gelmeye başladı. Gelişme tarımla, köylüler üzerinden yapılacaktı. Bu amaçla toprak reformları yapıldı. Fakat yapılan bu reformlar köylülerin hayat şartlarını yükseltmedi. Bunda 1929 ekonomik bunalımı da etkili oldu. Köylünün durumu iyileşmenin aksine daha da kötüleşti, yeni vergiler köylü üzerine salındı. Durum böyle olunca, siyasal rejim aleyhine hoşnutsuzluk artıp, faşist örgütlerin desteklediği gösteriler sonucunda liberal-demokratik oluşumlar daha fazla direnemedi.

4.8.2. 1930–1939 Arası Dönem Balkanları

1929 ekonomik bunalımının da etkisiyle Balkanlarda ekonomik alanda kötüye gidiş vardı. Parlamenter sistemin halkın durumunu rahatlatması mümkün olamayınca, huzursuzluk, gösteriler ve şiddet olayları bu sistemin sonunu getirdi.

¹⁷¹ Wolfgang Höpken, Political Culture in the Balkan States During the İnterwar Period, **Balkans, A Mirror of the New İnternational Order**, ed.by Güney Göksu Özdoğan- Kemal Saybaşı, İstanbul,

Dış koşullarda da değişimi yaşamıştı. Fransa'nın tartışılmaz modelliğinin yerini artık Almanya ve Sovyetler Birliği almaya başladı. Sovyetler Birliği de etkili bir dış politika izlemeye başladı. Almanya ise Nasyonal Sosyalist Partisi ile yeni bir canlanmaya girmiş, iç dinamiklerini tamamladıktan sonra dışa dönmeye başlamıştır. Güçsüz olan Balkan devletleri yeni model olarak Alman anlayışına yöneldiler ve faşist diktatörlükler kurulmaya başladı.

4.8.3. Balkan Paktı

I. Dünya savaşı sonunda Kurulan Milletler Cemiyeti'nin savaşları ne kadar engelleyebileceği tartışmalıydı. Devletler ise güvenliklerini bölgesel ittifaklarla sağlama yoluna gitmişlerdir. I. Dünya Savaşı sonrasında iki blok ortaya çıkmıştı. Büyük savaş sonucu oluşturulan düzenle huzursuz olan revizyonist grubu Almanya, İtalya ve Bulgaristan oluşturuyordu. Yeni sistemden memnun olan anti-revizyonist grubu da Fransa başta olmak üzere Yugoslavya, Romanya, Çekoslovakya, Yunanistan oluşturmaktaydı.

Düzenini yeniden kuran Almanya dışa açılma isteğindeydi. Ülkenin batı sınırları 1925 Locarno antlaşması ile güvence altına alınmıştı ancak doğu sınırı açıktı. Doğuya yönelmek bekleniyordu. İtalya'nın ise Balkanlara ilgisi her zaman mevcuttu. Bu endişeler içinde Balkan devletleri bir savunma ve işbirliğine ihtiyaç duymuşlardır. Türkiye, İtalyan tehdidi dururken, Balkanlarda istikrarın korunması ve en azından yeni bir tehdidin çıkmamasını arzulamaktaydı.¹⁷² Türkiye'nin Balkanlarda işbirliği ve istikrar çabalarına karşın İtalya ve Almanya, Balkan Paktının kurulmaması yönünde faaliyetlerini arttırmaktalardı.¹⁷³ Türkiye ile Balkan devletleri arasındaki ilişkilerin artması ve iyi ilişkiler kurulması, Türkiye'nin bölgeye yönelik iyi niyetini ortaya koyduğu gibi, varlığını ve güvenliğini sağlamaya yönelik çabalarının da başarısını ifade etmektedir.¹⁷⁴

ss.86–87

¹⁷² Mehmet Gönlübol, A.Şükrü Esmer, vd., **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Genişletilmiş 7. Baskı, Alkım Kitabevi, İstanbul, 1989, s. 103

¹⁷³ Mehmet Gönlübol, A.Şükrü Esmer, vd., **Olaylarla...**, s. 105

Balkan Antantı düşüncesinin ilk girişimi, Milletlerarası Barış Bürosu'nun 1929 Ekimi'nde Atina'da yaptığı toplantıda yapılmıştır. Kongre başkanı ve eski Yunan başbakanlarından Aleksandr Papanastasiu, devamlı bir Balkan birliği kurulması fikrini ortaya atmış¹⁷⁵ ve bütün Balkanlı delegasyonlar bu fikri kabul ederek, gayri resmi konferanslar yapılması kararını almışlardır. Bu doğrultuda 5 Ekim 1930'da Atina'da, Birinci Balkan Konferansı yapılmıştır. Konferansa Türkiye, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk ve Yugoslavya katılmıştır. Daha sonra bu konferanslar Atina, İstanbul, Bükreş ve Selanik'te olmak üzere her yıl tekrarlanarak, Balkan milletleri arasında bir işbirliği kurulmuştur. Bu konferanslar sonunda, Balkan Ticaret ve Sanayi Odası, Balkan Denizcilik Bürosu, Balkan Ziraat Odası, Balkan Tıp Federasyonu, Balkan Turist Federasyonu, Balkan Hukukçuları Komisyonu gibi kuruluşlar oluşturulmuştur. Fakat askeri ve siyasi alanda bir işbirliği tesisi mümkün olamamıştır. Bulgaristan ise 3. Balkan Konferansında azınlıklarla ilgili bir konuda anlaşma sağlanamaması üzerine toplantıyı terk etmiştir. İtalyan baskısındaki Arnavutluk da birliğe giremezdi. Böylece bir Balkan birliğinin tüm Balkan devletlerini kapsayamayacağı görülmüş oldu. Buna rağmen Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Romanya dışişleri bakanları Şubat 1934'te, Belgrat'ta bir araya gelip Balkan Antantı Paktı tasarısını hazırladılar. Bu fikir 9 Şubat 1934'te Atina'da imzalanarak hayat bulmuş oldu.¹⁷⁶

Balkan Antantı ile taraflar, sınırlarını karşılıklı olarak garanti altına almakla beraber, birbirlerine danışmadan herhangi bir Balkan devletiyle bir siyasi harekette bulunmamayı veya bir siyasi anlaşma yapmamayı da taahhüt ediyorlardı.¹⁷⁷ Balkan paktı üç maddeden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Balkanlarda mevcut toprak düzeninin sürdürülmesi konusunda kararlı olduğu bildirilmektedir. 1. maddesinde taraflar, kendine ait tüm Balkan sınırlarını güvence altına aldıkları belirtilmiştir. 2. madde ise Paktın amacı konusundadır. Balkanlarda, bir Balkan devleti saldırısına karşı paktın işleyeceği açıklanmaktadır. Dolayısıyla Pakt, Bulgaristan tehlikesine

¹⁷⁴ Abdulkadir Baharçipek, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Balkanlar Politikası, 1980-2003 **Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları**, ed. Turgut Göksu, H.Hüseyin Çevik, vd. İstanbul, 2003, s. 9-10

¹⁷⁵ M. Gönlübol, Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, (1919-1973), SBF Yayını, Ankara, 1974, s.99

¹⁷⁶ Mehmet Gönlübol, A.Şükrü Esmer, vd., **Olaylarla ...** s. 102

¹⁷⁷ Sibel Turan, "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenlerin Işığında Türk-Bulgar İlişkilerinin Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme 1923-2004", **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Bildiriler**, Osmangazi Üniversitesi, İstanbul, 2005, s.301

karşıdır. Büyük devletlerden veya Balkan dışı bir devletin saldırması durumunda, bu Pakt etkisiz bir birlikti. Pakt, öbür Balkan devletlerine (Bulgaristan, Arnavutluk) de açık tutulmuştu, ancak böyle bir katılma isteği olmayacaktı. II. Dünya savaşı öncesine kadar işleyen Pakt, büyük devletlerin Balkan politikaları ve bölgeye ilgileri sonucu, II. Dünya savaşı öncesi yetersiz kılındı ve ikili antlaşmalara gidilmek zorunda kalındı. Balkan Paketi, 1941’de Balkanların tümünün Almanya denetimi altına girmesinden dolayı fiili işlevini yitirmiştir.

Dört devlet Avrupa’daki siyasal gelişmeler karşısında genellikle ortak bir tutum izlemişlerdir. Örneğin İtalya 1935 Ekiminde Habeşistan’a saldırınca, Milletler Cemiyeti kararı gereğince yaptırım önlemlerine birlikte katılmışlardır. 1936’da Montreux Konferansında, Boğazlar rejimi değiştirilirken Türkiye’yi desteklemişlerdir. 1936 İspanya iç savaşında ortak davranış içinde Fransa ve İngiltere ile işbirliği içinde olmuşlardır.¹⁷⁸ Paktın yedi yıllık ömrü boyunca Bulgaristan’ın herhangi bir saldırısı ve büyük bir devlete alet olması engellenmiştir.¹⁷⁹ Son toplantı Şubat 1940’da, II. Dünya Savaşı içinde yapıldı. Bundan sonra konsey bir daha toplanamadı.

4.9. İkinci Dünya Savaşı ve Balkanlar

4.9.1. İkinci Dünya Savaşı

I. Dünya savaşı ile çözülemeyen sorunlar veya bu savaşın bıraktığı sorunlar, devletleri diğer bir Dünya Savaşına sürüklemiştir. Zaten, Versailles barış antlaşmasıyla oluşan yeni duruma karşı, belirgin tepkiler oluşmuştu.

Versailles antlaşmasından en fazla rahatsız olan Almanya’nın, şartları kendi lehine düzeltmek için 1 Eylül 1939 sabahı savaş ilan etmeksizin Polonya’ya saldırması üzerine, İngiliz ve Fransızlar 3 Eylül 1939’da Almanya’ya savaş açınca, II. Dünya Savaşı başlamış oldu. Almanların hızla ilerleyip, 14 Eylülde Varşova’ya gelmeleri üzerine Sovyet Rusya da harekete geçti ve 28 Eylülde aralarında anlaşarak

¹⁷⁸ İsmail Soysal, 1934 ve 1954 Balkan Paketleri, **Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar**, ed. Mustafa Bereketli, İstanbul, 1999. s. 94

Polonya'yı paylaştılar.¹⁸⁰ Verdikleri garantiye rağmen İngiltere ve Fransa, Polonya'ya yardıma gidemediler, çünkü savaşa hazır değillerdi.

Sovyetler Birliği, daha sonra tehditle Estonya (28 Eylül), Letonya (5 Ekim) ve Litvanya (10 Ekim 19389) ile antlaşma imzalayıp üstlerini ele geçirdi. Aynı antlaşmayı Finlandiya ile yapmak isteyince Finlandiya direndi ve savaş sonunda bazı üstler vermek zorunda kaldı. (12 Mart 1940) Buna rağmen ülke, bağımsızlığını korumuştur.

Almanya Polonya'yı işgalinden sonra, 9 Nisan 1940'ta Danimarka ve Norveç'i alarak, Doğu ve Kuzey sınırlarını güvence altına almıştır. Ardından, Fransa'ya giren Alman orduları, 14 Haziran 1940'ta Paris'e girdiler. Fransa'yı susturduktan sonra da Hitler, yönünü İngiltere'ye dönmüştür.

4.9.2. İkinci Dünya Savaşında Balkanlar

Almanya, 27 Eylül 1940'ta, İtalya ve Japonya ile üçlü paktı imzaladıktan sonra Sovyetler Birliği, İspanya, Fransa Romanya, Yugoslavya ve Bulgaristan'ı da bu paktın içine almaya gayret etti. Ancak 1940'ta Almanya ile Sovyet Rusya arasındaki müttefiklik, Balkanlardaki çıkar çatışması yüzünden sona ermiştir. Almanya bunun üzerine Balkan devletlerine daha fazla önem vermiştir. Sovyet Rusya'ya saldırma planları yapan Almanya, önce Balkanların güvenliğini sağlamaya girişti. 23 Kasım 1940'ta Romanya'nın ardından, önce karşı koyan Bulgaristan, 1 Mart 1941'de Üçlü Pakta katılmak zorunda kaldı. Yugoslavya ise 25 Mart 1941'de Üçlü Pakta katılmasına rağmen, 27 Martta ülkede Alman aleyhtarı bir darbe yapıldıktan sonra Sovyet Rusya ile yakınlaşarak, 6 Mart 1941'de dostluk antlaşması imzalamıştır. Bunun üzerine Hitler yüzünü Yugoslavya'ya dönmüştür. 6 Nisan'da başlayan işgal, 17 Nisanda Yugoslavya'nın teslim olmasıyla amacına ulaştı. Hitler Yugoslavya'yı parçaladı. Makedonya'yı Bulgaristan'a, Banat'ı Macaristan'a, Slovenya'yı ise İtalya'ya verdi.

¹⁷⁹ Soysal, age., s. 97

¹⁸⁰ William L Shirer, **Nazi İmparatorluğu**, Çev. Rasim Güran Ağaoğlu, İstanbul, 1968. c.2, s. 977

Yunanistan'a İtalya 28 Ekim 1940' ta saldırmış ancak başarılı olamamıştır. Almanya ise Bulgaristan'da toplanmış kuvvetleriyle, 6 Nisanda Yunanistan'a girmeye başlamış, 25 Nisanda Atina'yı ele geçirdikten sonra, 20 Mayıs'ta başlayan Alman paraşütçü harekâtı ve şiddetli bombardımanı sonucunda 31 Mayıs 1941'de Girit'i işgal etmiştir. Almanya bu işgallerle, Balkanlara, Ege Denizine ve Doğu Akdeniz'e hâkim duruma gelmişlerdir.

Balkan hâkimiyetini kuran Almanya, 22 Haziran 1941'de Sovyet Rusya'ya saldırdı, ancak sonucunda başarılı olamadı. II. Dünya savaşının kaderini önemli derecede etkileyen diğer bir olay, Japonya'nın 7 Aralık 1941 Pearl Harbour baskını sonucunda, 8 Aralıkta ABD'nin savaşa girmesi olmuştur. 1942'den sonra savaş Müttefiklerin lehine döndü. Müttefikler, Ağustos 1943'te İtalya'yı işgal ederek Mussolini'yi iktidardan ettirdiler. İtalya'nın tesliminden sonra İngiltere ile Birleşik Devletler arasında, Balkanların olası işgali hakkında anlaşmazlık çıktı. İngiltere, Nazileri Alplerin gerisine itme amacıyla, hızla batı Balkanlara girmek istiyordu. Teşvik edici istihbarat raporlarına rağmen Amerikalılar, Güney ve Batı Fransa'ya denizden saldırı amacını güden Dragoon operasyonuna hazırlık olarak, engembeli İtalyan topraklarını aşmakta ısrar ediyorlardı. Wehrmacht'ın Tito'ya karşı mücadelesini koordine eden General Rendulic, "Müttefiklerin, Ağustosta (1943) Sicilya'yı almalarından sonra neden Balkanlara girmekten vazgeçtiklerini anlamıyorum" diye yazıyordu. "Bunun yerine İtalya'nın dar yollarında ilerleyip, Batı Fransa kıyılarına varana kadar, aylar boyunca çok kayıp vermeyi tercih ettiler. Bence Müttefikler, 1943'te Balkanlara saldırıdan vazgeçmekle, savaşın sonunu bir yıl ertelediler"¹⁸¹

6 Nisan 1944'te Normandiya çıkartması ile ikinci cepheyi açan müttefikler, 24 Ağustosta Paris'e, 3 Eylülde Brüksel ve Amsterdam'a, Eylül sonunda Almanya'ya ulaştılar.

Diğer taraftan Balkan harekâtı da devam etti. Müttefikler Romanya'dan Sovyetler Birliği'ne karşı saldırıların durdurulmasını, Almanya'ya savaş ilan edilmesini ve Sovyet ordularına geçiş izni verilmesini istediler. Romanya bu istekleri

¹⁸¹ Janusz Piekalkiewicz, **Krieg auf dem Balkan**, 1940–1945, Münih, 1984 s. 228

reddedince Sovyetler birliği, Balkan işgaline Mayıs ayında Romanya'dan başladı. İşgal sonucunda Romanya, barış antlaşması imzalamak zorunda kaldı (12 Eylül 1944).

Bu arada Balkanlar, Ekim 1944'de Moskova'da buluşan Stalin ve Churchill arasında paylaşılmıştı. Buluşmada Churchill, yarım sayfalık bir kâğıt parçası üzerine Balkan ülkelerinin adlarını, bu ülkeler üzerindeki İngiliz ve Rus nüfus alanlarının oranı yazmaktaydı.¹⁸²

Romanya'dan sonra, Sovyet Kızıl ordusunun işgal ettiği ikinci Balkan ülkesi Bulgaristan olmuştur. Ülkeye giren Sovyetler, 28 Ekim 1944'te Bulgaristan'a mütareke imzalattı. Sovyet kuvvetleri daha sonra Macaristan ve Yugoslavya'ya girdiler. Böylece Balkanlar, Rus işgali altına girdi. Bunu gören İngiltere, Yunanistan'ı Sovyetlere kaptırmamak için Eylül 1944'te ülkeye asker çıkarttı. Arnavutluk'ta ise Eylül 1944'te komünist idaresi kuruldu.

2 Mayıs'ta Berlin'in düşmesi üzerine Almanya 7 Mayıs 1945'te teslim antlaşması imzalayarak savaşamayacak duruma gelmiştir.

4.10. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Balkanlar

İkinci Dünya savaşı sonrasında, Türkiye ve Yunanistan dışında Balkanlarda komünist rejimler kurulmuş ve bölge Sovyetler Birliğinin etkisi altına girmiştir.

4.11. Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar

Soğuk savaş sonrası dönemde Balkanlar, kaynayan kazan olma özelliğini tekrar açığa çıkarmıştır. Sovyetler Birliğinin 1989'da dağılmasıyla birlikte Doğu Bloğu'nun yıkılma aşaması, kapalılık ve uyguladığı sistemle etnik ayrımcılığı bastıran sosyalist rejimlerin çökmesiyle sonuçlanmıştır. Balkanlar, Soğuk savaş sonrası Sovyetler

¹⁸² Nureddin Türsan, **Yunan Sorunu**, Ankara, 987, s.57

Birliği'nin dağılması ile, otorite boşluğu yaşanan bir bölge haline gelmiştir. Bölgedeki çekişmeler aslında Doğu-Batı arasındaki çekişmelerin sonucuydu.¹⁸³

Soğuk savaş sonrasında Doğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Balkanlarda da Soğuk savaş döneminin şartları nedeniyle var olan siyasal rejimler hemen çökmüştür.¹⁸⁴ Balkanlarda buna ek olarak, soğuk savaş döneminde bastırılan problemler de gün yüzüne çıkmıştır.

Doğu Bloğu'nun yıkılma süreci de sancılı olmuştur ve bölgede ciddi siyasi değişimler yaşanmıştır. Bulgaristan'ı 35 yıl yöneten Todor Jivkov, iktidardan ayrılmak zorunda kalmış, yerine daha liberaller gelmiştir. Romanya'da ise bu geçiş biraz daha sert olmuştur. 25 yıl iktidar olan Ceausescu, kendisine karşı toplu ayaklanmadan kaçarken, yakalanıp idam edilmiştir. 1990 seçimlerinde ise İlisku liderliğinde ılımlı parti olan, Ulusal Selamet Cephesi iktidara gelmiştir.¹⁸⁵

Yugoslavya'da ise barındırdığı etnik farklılıkların çeşitli olması sebebiyle sadece rejim değişikliği değil sınır, yapı ve dengelerin değişmesini getirecek yeni durum oluşmuştur.

Balkanlarda soğuk savaş sonrası dönemde etnik azınlıklar sorunu ve milliyetçilik dalgaları, bölge güvenliği için büyük tehdit oluşturmuştur. Etnik yapının homojen dağılmaması sonucunda her ülkede diğer etnik yapıların varlığı ve bu varlığın kısıktılmaya müsait olması, bölge barışı için en önemli engellerden biridir. Nitekim bölge üzerine politika yapan devletler ve karışıklığı kendi çıkarları için kullanmak isteyen güçler için çok müsait bir yapı mevcuttur. Bölge ülkelerinin çoğunun komşu devlet topraklarında hak iddiaları vardır ve her ülkenin azınlıklarla ilgili problemleri vardır. Yaşanılan ekonomik sorunlar bu ülkelerin güvenlik sorunlarını daha da derinleştirmiştir.¹⁸⁶

¹⁸³ İrfan Kaya Ülger, "Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990'lı yıllar, **Türk Dış Politikası**, (ed.) İdris Bal, Noel Yayınları, Ankara, 2004, s.229

¹⁸⁴ Hasan Ünal, "Balkanlarda Son Askeri ve Siyasi Durum-1" **Yeni Türkiye Dış Politika Özel Sayısı**, cilt 1, No.3 s. 272

¹⁸⁵ İlhan Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler", Baskın ORAN (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bu güne Olaylar, Bölgeler, Yorumlar**, Cilt.II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 481

Bölgede 1990 sonrası dönemde siyasi yapılarını değiştiren Balkan ülkeleri aynı zamanda buna paralel olarak ekonomik yapısını da değiştirmek zorunda kalmışlardır. Bu değişimin gereği ciddi ekonomik sıkıntılarla karşılaşan devletler, bunu aşmak için dış finansman ve ülke kapılarını dış sermayeye açma yoluna gitmişlerdir. Yunanistan'ın da aralarında bulunduğu birçok Avrupa ülkesi için, ekonomik değişim sürecindeki bu ülkeler, yatırım yapılması için uygun birer pazar olarak düşünölmüştür.¹⁸⁷

¹⁸⁶ ¹⁸⁶ Ömer E. Lütem.- Birgül Demirtaş Coşkun, **Balkan Diplomasisi**, ASAM yayınları, Ankara, 2001. s.19

5. BALKAN ÜLKELERİNİN DÜNÜ BUGÜNÜ

5.1. Bulgaristan

5.1.1. Fiziki Özellikler

5.1.1.1. Konum

Bulgaristan, Avrupa'nın güneydoğu, Balkan yarımadasının kuzeydoğusunda 41° 14' - 28° 36' boylamları arasındadır.

5.1.1.2. Sınırlar

Bulgaristan, coğrafi olarak yarımadanın ortasında yalnızca Balkan devletleriyle çevrili tam bir Balkan ülkesidir.¹⁸⁸ Yaklaşık yüzölçümü 110.994 km² olan Bulgaristan, kuzeyde Romanya, batıda Makedonya ve Sırbistan, güneyde Yunanistan, güney doğuda Türkiye ile sınırlara sahiptir. Toplam sınırları 1.808 km.dir. Sınırdış ülkeler: Yunanistan 494 km, (Eskiden Yugoslavya'ya bağlı olan) Makedonya 148 km, Romanya 608 km, Sırbistan 318 km. Türkiye 240 km.dir. Kıyı şeridi uzunluğu ise 354 km.dir.¹⁸⁹

5.1.1.3. Başkent ve önemli şehirler

Başkent Sofya'dır. Önemli şehirleri, Filibe, Varna, Rusçuk, Burgaz, Plevne'dir.

5.1.1.4. Dağlar

Çeşitli yüzey şekilleri mevcut olan Bulgaristan'ın arazisi engebeli yapıda olup, 2/3'ü 600 m. yüksekliğin altındadır. Özellikle kuzeyinde ve güneydoğusunda alçak alanlar mevcuttur. Bulgaristan, doğudan batıya uzanan Balkan Dağları ve Rodopların ayırdığı dört bölgeden meydana gelir. Bunlardan birincisi Tuna Nehri ile sıra dağları

¹⁸⁷ Charalambos Tsardanidis, Evangelos Karafokatis, "Greece's Economic Diplomacy Towards the Balkan Countries", *Perceptions*, cilt V, No. 3 September- November 2002, s. 2.

¹⁸⁸ Ekaterina Nikova, "Changing Bulgaria In The Changing Balkans", *Balkans, A Mirror of The New International Order*, ed.by Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşı, İstanbul, 1995, p.189

¹⁸⁹ http://www.balkantimes.com/html2/turkish/country_info_bulgaria.htm#geography#geography

arasındaki ovalardır. İkinci bölge, ülkeyi baştanbaşa kesen Balkan Sıradağlarıdır. En önemli geçidi Şıpka Geçididir. Üçüncü bölge de güneyde bulunan Trakya Ovasıdır. Dördüncü bölge, Rila ve Pirin ve esas olarak Rodopları içine alır. Bu bölgede yalnız Bulgaristan'ın değil, Balkanların en yüksek tepesi bulunur. En yüksek tepe, daha sonra Stalin olarak bilinen 2925 metrelik Musula'dır.

Balkan dağları ülkenin merkezinden doğu ve batıya uzanır. Rodop dağları batıdan doğuya doğru, ülkenin güney bölümünde uzanır. Pirin, güneybatı; Rila, orta batıdadır.

5.1.1.5. Akarsular

Ülke akarsular bakımından zengindir. Ülkenin en önemli akarsuyu, kuzey sınırının büyük bölümünü çizen Tunadır. Öteki akarsular küçüktür. Tuna, Meriç, İskar, Kamçıya, Tunca, Arda, Yantra, Provadiya, Şutruma, Mesta bu akarsulardan bazılarıdır. Bu ırmaklardan kuzeydekiler ilkbaharda, güneydekiler de kışın maksimum debiye ulaşır.

5.1.1.6. Göller

Bulgaristan da çok sayıda göl vardır. Bunun yanında beş yüz civarında yeraltı su kaynaklarının yarısı, ılık yâda sıcaktır.

5.1.1.7. İklim ve Bitki Örtüsü

Bulgaristan'da, Dağlar sebebiyle karasal iklimden, Akdeniz iklime değişik iklim çeşitleri görülür. Ülkeyi, ılımlı kara iklimi, geçici kara iklimi, geçici Akdeniz iklimi, Karadeniz iklimi ve dağ iklimi olarak beş çeşit iklim bölgesine ayırabiliriz. Karasal iklim özellikle Tuna ovalarında, Akdeniz iklimi ise ağırlıklı olarak Balkan Dağları'nın güney kısmında görülür. Yıllık ortalama sıcaklık 13° C, Ocak ortalaması 0° C, Temmuz 22° C'dir. Kuzey kısımları güneye nazaran daha soğuktur.

Bulgaristan Avrasya'nın büyük biyolojik ve coğrafi bölgelerin birkaçının birleştiği noktalarda olması sebebiyle çok sayıda bitki ve hayvan türüne ev sahipliği yapar. Bozkır türlerine daha çok kuzey, kuzeydoğu ve güneydoğu bölgelerinde rastlanır. Güneyde ise, Ege yöresine uygun türler görülür.

5.1.1.8. Nüfus ve Sosyal Özellikler

5.1.1.8.1. Nüfus

7.707.495 nüfusa sahip (2001) olan Bulgaristan'ın etnik yapısı, Bulgar: %83,6, Türk: %9,5, Roman: %4,6, Diğer: %1,5 şeklindedir. Büyüme oranı ise % -1.14'dir. (2001).

Bulgaristan'da en büyük azınlık genellikle Rodop bölgesinin kuzey ve doğu kısımlarında yaşayan Türklere aittir. Bulgar hükümeti Makedonları etnik bir azınlık olarak görmemekte, onları etnik olarak Bulgar kökenli saymaktadır.

5.1.1.8.2. Dil

Resmi dil Bulgarca'dır. Türkçe ise en çok konuşulan ikinci dildir.

5.1.1.8.3. Din

Bulgaristan'ın dini yapısına bakılınca ülkede, Ortodoks %83,5, Müslüman %13, Roma Katolikleri %1,5, Diğer Katolikler %0,2, Musevi %0,8, Protestan, Ermeni Grigoriyanları ve diğer %1 gibi bir dağılım mevcuttur. (1998) Bulgaristan'da kilise ve devlet ayrıdır, fakat anayasasında Ortodoksluk "geleneksel" din olarak belirtilmiştir. Dağlarda birçok manastır vardı. Buların en ünlüsü Sofya'nın güneybatısındaki Rila Manastır'dır.¹⁹⁰

5.1.2. Bulgaristan'ın Tarihi

5.1.2.1. Bulgarların Kökeni

Bulgarların Türk soyundan geldikleri kabul edilmektedir. Bu konuyu ilk olarak A. Vambery meydana çıkarmıştır.¹⁹¹ Bulgar isminin Türkçe manası ise karışmak, karışmış anlamındadır.¹⁹²

630'da Göktürk devleti yıkılınca Türk birliği dağılıp, ülke, Çin'in etkisi altına girmişti. Avarlar ise ülkenin batı bölgelerinde hâkimiyetini kurduktan sonra,

¹⁹⁰ Temel Britannica, İstanbul, 1992, c.VI. S. 54

¹⁹¹ A.Vambery, *Der Ursprung der Mayyaren*, Leipzig, 1982, p. 555

¹⁹² A. Caferoğlu, *Eski Uygur Sözlüğü*, İstanbul, 1968 s. 52

İstanbul'u kuşatırlarken (626) liderleri ölünce "Bulgar" isimli ilk devletin kurulmasına imkan oluşmuştur..

Bugünkü Bulgaristan topraklarında insan yerleşimin izleri Paleolitik, ilk tarımsal toplulukların ortaya çıkışı ise Neolitik çağlara kadar gider. Bölgenin ilk sakinlerinden olan Traklar'ın geçmişi, M.Ö 2500 yıllarına kadar gider. Bilinen ilk Trak krallığı M.Ö. 5. yy da kurulmuştur.

Bulgarlar M.S. 370'lerde Hunlarla birlikte Volga ırmağının batısındaki bozkırlara yerleşmişlerdir. Sonrasında yine Hunlarla birlikte geri çekilerek yaklaşık 460'ta, Azak denizinin doğu ve kuzey kesimlerini bir yay gibi çevreleyen topraklara yerleşmişlerdir. Kendi başlarına ve zaman zaman Slavlarla da birleşerek, 6. yy boyunca Bizans imparatorluğuna sürekli akınlar düzenlediler. Bulgar saldırıları, Avarlar'ın 560'larda Asya'dan Avrupa'ya doğru ilerleyişleri sonucunda bir tehdit unsuru haline gelmesine kadar sürdü. Avarlar, sonuçta, batıdaki Bulgar kabilesi olan Kutugur'ları yok ettiler. Doğu kısmında kalan Uturgur kabilesi ise Asya'dan yeni gelen Türk akıncılarına boyun eğmek zorunda kaldı. Bulgar devleti, ancak bu Türk akıncılarının geri çekilmesinden sonra kurulabilmiştir.

5.1.2.2. Birinci Bulgar Devleti

Bulgarlar ilk büyük devletlerini 635'te Kuzey Kafkaslarda kurmuşlardır.¹⁹³ Kurt'un kurduğu Büyük Bulgar Devletinde, On oğuzların çoğunluğu oluşturduğu bilinmektedir. Kurucusunun hayatıyla gücü sınırlı olan Bulgar Devleti, prensler arası taht kavgaları ve Hazarların baskısı ile dağılmıştır.. Yalnız en büyük çocuk olan Bayan, Kazan civarında İtil (Volga) Bulgar devletini kurdu. Üçüncü çocuk olan Asparuh ise kararını batı yönüne verip, emrindekilerle Tuna Balkan Devletini kurdu. Kurt'un kurduğu devlet beylik sistemindeydi. Asparuh ta bey olarak tanınmıştır. (681)¹⁹⁴ Tuna Bulgar Devleti öncesinde beylik il (devlet)in bir alt rütbesiydi. ¹⁹⁵ Asparuh adamlarıyla Tuna'ya ilerleyince Bizans İmparatoru 4. Constantine (668–685) ile karşılaştı fakat mücadelelerden sonra Bizanslılar, Bulgar Devletini tanıyıp,

¹⁹³ İbrahim Kafesoğlu, **Origins of Bulgars**, Ankara, 1986, Institute for The Study of Turkish Culture, pp. 1-3

¹⁹⁴ Bahareddin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, İstanbul, 1988, s. 230-235

yıllık vergi ödemeyi kabul etmişlerdir.¹⁹⁶ Bulgarlar, disiplinsiz gruplar halinde yaşayan Slav nüfusuyla tanışmalarından sonra, kültürlerinden etkilendiler. Slavları disipline edip Bizans imparatorluğuna karşı savunma konumunda kullandılar.¹⁹⁷ Bu dönemde Bulgar devleti ile Bizans İmparatorluğu arasında sıkı ilişki vardı. Bizans İmparatoru II. Justinian, Bulgar Hanı Tervel'in yardımıyla yeniden tahta gelmiştir. (705)¹⁹⁸. Bizans İmparatorluğunda anarşinin olduğu dönemlerde, İstanbul'a kadar gelen Bulgar ordularının tehdidiyle, imparator Philippicos tahttan indirilmiştir.¹⁹⁹ İlişkilerin iyi olduğu dönemde Bulgarlar, Bizans'ı kuşatan Araplara karşı yardıma gelmişlerdir. (717–718)²⁰⁰ Fakat daha sonra Karmış (737–754) ve Sever Han döneminde, Bulgar-Bizans ilişkileri kötüleşmiş ve savaşlar olmuştur. Bizans İmparatoru Nicephoros I, Bulgar tehdidine karşı Trakya'ya asker kaydırmış, fakat Bulgar hanı Kurum'un saldırısında (809) Bizans kuvvetleri yenilmiştir. Ardından, Bulgarlar Balkan topraklarında para ve ganimet toplayıp ilerlemişlerdir. Nicephoros I ise, Kurum'la yaptığı savaşta öldürülmüştür. (26 Temmuz 811)²⁰¹

Boris Han döneminde, Bulgar tarihi için çok önemli bir olay oldu. Bu önemli olay Boris'in din değiştirmesiydi. Başlangıçta Boris, Bizans'ın etkisinden kurtulabilmek için Roma'daki dini liderliği kabullenmeyi istiyordu. Ama Papanın, Bulgaristan'da bağımsız bir patrikliğin kurulmasına razı olmaması ve Boris'in İstanbul'u almayı kolaylaştıracağı düşüncesi sonucunda, İstanbul'daki patriklige bağlanıldı. 870 yılında ülkeye bir başpiskopos atanması sonucunda, milli kilise kuruldu. Bu milli kilisenin resmi dili Slavca idi. 864'te Bulgarlar Ortodoks Hıristiyanlığı seçince, Slav-Bizans kültürünün bir parçası haline geldiler ve zamanla Slavlaştılar.²⁰² Dinlerini, kültürlerini, geleneklerini değiştirip, Yunan alfabesine geçip, kendi kültürlerini kaybetmeye başladılar. Daha önce gök tanrı inancına sahip olan Bulgarlar²⁰³, bağımsız Ortodoks Bulgar Patrikliğini kurdular.

¹⁹⁵ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Chapter “**Social Structure**”, İstanbul 198.

¹⁹⁶ A.A. Vasilev. **Bizans İmparatorluğu Tarihi 1**, İstanbul: 1943, s. 227

¹⁹⁷ G. Feher, Turko-Bulgar, Macar ve bunlara akraba milletlerin kültürü, (Culture of Turco-Bulgar, Magyar and related nations, **Minutes of IInd Congress of Turkish History**, 1937, 1943, p.290

¹⁹⁸ C.Head, "On the Date of Justinian II's Restoration", **Byzantion**, XXXIX, 1970. pp.106 and passim.

¹⁹⁹ A.A. Vasilev. **Bizans İmparatorluğu ...** pp.202 and passim

²⁰⁰ V. Bahevliev, **Die Protobulgarischen...** pp.55-56

²⁰¹ A.A. Vasilev. **Bizans...** s.352

²⁰² Mehmet Maksudoğlu, **Kuruluşunun 700. Yılında ...**, s.5

²⁰³ İ.K. afesoğlu, **Eski Türk Dini**, Ankara 1980

Kuzeyden gelen istilalara maruz kalınan dört yüz yıl sonrasında, Peçenekler, Kumanlar ve Kıpçakların eklenmesi ile Bulgar unsurundaki Türk etkisi güçlendi. Fakat Hıristiyanlığa bağlı kalmaları, daha sonraları Müslüman Türklerle kaynaşmalarını engelledi. Aynı zamanda Slav diline bağlı kalmaları da Osmanlıların resmen tanıdığı Rum Ortodoks kilisesine hâkim olan Rumların etkilerinden korunmalarını sağladı.

Boris'in ortanca oğlu Simeon'un (893–927) hükümdarlığı döneminde, Büyük Bulgaristan yolunda en önemli işler yapıldı. Simeon, Sırp topraklarını, Belgrat, Batı Makedonya ve Arnavutluk'a kadar aldı. Ülkesinin sınırlarını güneybatıda Adriyatik kıyılarından, Sava ve Drina ırmaklarına kadar genişletti. Simeon Edirne'yi iki kere (914 ve 923) ele geçirdi. İstanbul'u kuşattı. Onun döneminde Bulgar uygarlığı büyük bir gelişme gösterdi, edebiyat gelişti ve Başkent Preslav, büyük sarayları ve kiliseleriyle Konstantinopolis'e rakip olarak görüldü.

Simeon'un ölümünden sonra Bulgar devleti zayıflamaya başlamıştır. Hanedanlık için iç kavgalar, Bizans kışkırtmaları, Sırpların düşmanlığı sonucunda iyice zayıflayan ülkeden, Sırbistan 933'te bağımsızlığını kazandı. Yıkılma, Çar II. Boris döneminde oldu. Ülkeyi önce Kiew'li Ruslar, (967–972 istilası) sonra da Bizans İmparatoru İoannes Tmiskes yönetimindeki Bizanslılar işgal etti. Sonrasında, II. Boris tahttan indirildi. Bizans, aynı zamanda patrikliği de kaldırdı. Yalnız Batı Bulgaristan bağımsızlığını koruyabildi. Bizans baskısının sertliği, şiddeti milli bir ayaklanma doğurdu. (980) Samuel, (980–1014) Bulgaristan'ın kuzey kesimlerini ve Sırbistan'ı ele geçirerek yeniden bir Bulgar devleti kurabildi. Fakat 1014'te Bizans imparatoru II. Basileios, Bulgar ordusunu yenince devletin sonu da geldi. Basileios, bu savaş sonrasında esir aldığı 15 bin askerin gözlerini oydurarak "Bulgar cellâdı" olarak ad yapmıştır. Samuel bu olayın üzüntüsüyle öldü ve ülke Bizans hâkimiyetine geçmiş oldu.

5.1.2.3. İkinci Bulgar Devleti

Bizans hâkimiyeti 1018–1186 yılları arasında sürmüştür. 11. yy.'ın ikinci yarısından itibaren Bulgaristan'da işgal akınları yapan Peçenekler ve özellikle Kumanlar, ülkede Bizans'a karşı ayaklanmaları desteklediler. Tırnova beyleri olan

İvan ve Petir Asen kardeşlerin Bizans'ın Anadolu'da, Selçuklu Türkleriyle mücadelesini fırsat bilerek çıkardıkları ayaklanma sonucunda, Bulgaristan'ın kuzey kesimi 1185'te yeniden bağımsızlık kazandı. Bulgaristan'ın eski başkenti Preslav alınınca Bizans kendileriyle barışa zorlandı. Asen sülalesi Kuman kökenli olduğundan, Kumanlardan büyük yardım görmüştür.

Asen'in ikinci kardeşi Kaloyan, Macaristan'la da savaşarak ülke sınırlarını, Güneyde Filibe'yi, Makedonya'nın büyük kısmını ve batıda da Niş ve Sofya'yı içine alacak şekilde genişletti. Kaloyan, Bulgar kilisesinin Roma kilisesi ile birleşmesini kabul ederek Papa İnnocentius'tan krallık tacı almıştır. (1204) Papalığın bu tanınması sonucunda İkinci Bulgar Devleti, Avrupa tarafından da tanınmış oldu.

Bulgar Devleti, en parlak çağını II. Asen (1218–1241) döneminde yaşamıştır. II. Asen, Edirne ve Dimetoka dâhil Trakyayı, Makedonya'yı, Arnavutluk'u ve Banat'ı sınırlarına katmıştır. Aynı zamanda, İznik Rum imparatorluğu ile anlaşarak Bulgar kilisesini Patriklik haline getirmiştir. II. Asen döneminde ülke zenginli artmış, ticaret, edebiyat ve sanat alanlarında gelişmeler olmuştur.

Bulgar devletinin Balkanların en güçlü devleti olduğu yıllarda, büyük bir tehlike kapılarına yaklaşmıştır. Dünyayı kasıp kavuran Moğol istilası sonunda, Bulgaristan çökmeye başlamıştır. Hükümdarlar da güçlü bir hâkimiyet kurma başarısını gösterememişlerdir.

Bulgarlar Altınordu devrinde, (1283–1452) biraz toparlanıp varlıklarını devam ettirmişlerse de Altınordu Hanı Pulat, Timur'un saldırısına uğramıştır. 1391'de ise Timurlenk'in Altınordu hanı Toktamış'a karşı giriştiği seferde Altınordu şehirleriyle birlikte, İdil Bulgarlarının şehirleri de yıkılmıştır Bundan sonra Bulgarlar Kazan Hanlığına tabi olarak yaşamışlardır.²⁰⁴

Balkanlara giren yeni ve çok kuvvetli bir güç, Bulgar devletinin asıl sonunu getirmiştir. Osmanlılar, 1362'de Plovdiv'i, 1382'de de Sofya'yı ele geçirdiler. Balkanlarda hâkimiyetleri için önemli bir atlama taşı olan Kosova'da (1389) Sırp,

²⁰⁴ Mehmet Maksudoğlu, **Kuruluşunun 700. Yılında ...**, s.6

Hırvat ve Bosna güçlerini bozguna uğratan Osmanlılar, İvan Şişman'ın üzerine yönelmişlerdir. Başkent Tırnova, 1393'te Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. Böylece II. Bulgar Devletinin de sonu gelmiştir.

5.1.2.4. Osmanlı Hâkimiyetinde Bulgaristan

Türk ordusu, I. Murat döneminde (1360–1389) Güney Bulgaristan'ı fethetmesine karşın, 3 büyük şehrin hâkimiyet altına alınması Yıldırım Bayezid döneminde olmuştur.²⁰⁵ Yıldırım Bayezit, 1392'de Bulgaristan'a bir ordu göndererek başkenti Tırnova'yı, sonra Niğbolu, Silistre ve Vidin'i ele geçirerek buralara Türkleri yerleştirmiştir. Bu şehirlerin aynı zamanda kalelerini takviye edip, Türk garnizonları haline getirmiştir. Böylece Doğu Bulgaristan 1393'ten itibaren Osmanlı vilayeti haline gelmiştir.²⁰⁶ Bu tarihe kadar Karadeniz'in kuzeyinden gelip Bulgaristan'a yerleşen Türk boyları, bundan sonra Anadolu'dan göç etmeye başlamışlardır.²⁰⁷

Osmanlı hâkimiyeti 1396–1878 arasında, 500 yıllık bir uzunca bir süre Bulgaristan'a hâkim olmuştur. Yeni güçle birlikte, Bulgaristan'a birlik ve merkezi idare gelmiştir. Osmanlı iskân projesi ile Anadolu'dan gelen Türklerin yerleştirildiği Bulgaristan'ı, Sofya'da oturan Rumeli Beylerbeyi yönetirdi. Ülke, Silistre, Niğbolu, Sofya ve Çirmen sancaklarına ayrılmıştı. Şehirlere yerleşen Türkler, Türk-Müslüman kardeşliğini göstermişlerdir. Osmanlılar, taşrada ise genellikle yeni köyler oluşturmuşlardır. Tekkeler, zaviyeler gibi dini kurumlar, yerleşim hayatının merkezini oluşturmuştur.²⁰⁸ Gelişlerinden çok kısa süre sonra Osmanlılar, Bulgaristan'ı diğer bölgeler gibi geliştirmek için, köprüler, hamamlar, camiler, vakıflar ve diğer sosyal kurumları oluşturmuşlardır.²⁰⁹ Osmanlılar zamanında ülke, merkeze yakınlığı ve sefer yolları üzerinde olması sebebiyle büyük ölçüde gelişmiştir. Osmanlılar, Bulgar tüccarlarına büyük haklar vermişlerdir. Hıristiyan

²⁰⁵ Ömer Turan, **The Turkish Minority in Bulgaria**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s. 18

²⁰⁶ Mustafa Cezar, Mithat Sertoğlu, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, C. 1, İstanbul, Şehir Matbaası, 1957, s.157

²⁰⁷ Refik Korkud, **Bulgar Yönetimi ve Tarihi Yalan**, Ankara, Türkiye Fikir Ajansı, 1986, s. 4

²⁰⁸ Yaşar Yücel, "Balkanlarda Türk Yerleşmesi ve Sonuçları" **Bulgaristan'da Türk Varlığı I**, Ankara, 1987, s.69–75

²⁰⁹ A. Taha Özaydın "Bulgaristan'da Türk-İslam Eserleri, **Vakıflar Dergisi**, S. 17, Ankara, 1983, s.112

halka askerlik zorunluluğu yoktu. Dinleri ve dilleri bakımından bir zorlama ve asimile çabası yaşanmamıştır. Müslümanlardan fazla olarak sadece, cizye vergisi ödüyorlardı.

Bulgar halkı işlerini, dini yetkileri yanında idari yetkileri de olan “knez” adlı yöneticilerce yönetilmekteydi.

Bulgaristan’da, Osmanlı idaresine karşı 17. yüzyılın sonuna değin yalnızca bir ciddi ayaklanma girişimi görülmüştür. Güçlü dönemlerinde bölgede sorunla karşılaşmayan Osmanlı idaresi, 1683'teki başarısız II. Viyana Kuşatması'ndan sonra zayıflamasıyla birlikte Balkanlar'da anarşi yayılmıştır. Toprak sisteminin bozulması, halkın hoşnutsuzluğunu getirmiştir. Sistem bozulunca, babadan oğula geçen yeni bir sınıf doğmuştur. Ayanlar, ağalar, beyler gurubu devletle halkın arasına girdi. Bu gruplar, devletin malını kendi ellerine almışlardır.²¹⁰ Osmanlı yönetimine meydan okuyan asker kaçaklarının, haydutların baskıları, 18. yüzyılın sonlarına doğru durumu daha da kötüleştirmiştir. Vidin'de Pazvandoğlu Osman (1758–1807) adlı bir feodal bey 1794'te bağımsızlığını ilan etmiştir.²¹¹ Rusya'nın, Balkanlar’daki Ortodoks Hıristiyanların koruyucusu olduğu iddiası, 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasında resmen yer almıştır.

18. yy da Bulgarlar, diğer Balkan milletlerinin uyanış hareketlerine katılmadılar. Avrupa'da da Bulgar halkının varlığı pek bilinmiyordu; çünkü Bulgarlar, coğrafi konumlarından dolayı Hıristiyanlıktan soyutlanmış biçimde yaşıyorlardı. Şehirlerde yerleşmiş, ticaretle uğraşan, ekonomik gücü elinde bulunduran Rumlar, Bulgarları Rumlaştırmaya çalışıyorlardı. Rumlaştırma çabalarına ilk tepki Bulgar rahiplerince verildi. Bulgaristan'daki ulusal hareket, Bulgar çarları ve azizleri üzerine “Bulgar milletinin Çarlarının ve Azizlerinin Tarihi” adlı bir kitap (1762) yazan keşiş Paisiy ve daha sonra Piskopos Sofroniy tarafından kaleme alınan yazılarla başlatıldı. Paisi, Bulgarların kendi milli

²¹⁰ Halil İnalçık, **Tanzimat ve Bulgar Meselesi**, Ankara, 1943, s. 83-90

²¹¹ Yücel Ozankaya, **Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İsyanları**, Ankara, 1983, s.79-84

karakterlerini ve dillerini gururla dile getirmelerini istemekteydi.²¹² 1824'ten sonra çağdaş Bulgar diliyle yazılmış bazı yapıtlar ortaya çıktı. 1835'te Gabrovo'da ilk Bulgar Okulu açıldı. On yıl içinde 50 kadar Bulgar Okulu ve beş Bulgar basımevi etkinlik göstermeye başladı. Bu kültürel gelişme, Rum- Yunan din adamlarının etki ve otoritesine karşı bir hareketin doğmasını sağladı. Bunda Rusların da desteği büyüktür. 1828–29 Türk-Rus harbinde, Rusya yanında savaşan Bulgarlar savaş sonrasında Eflak'a, Boğdan'a ve Osmanlının da kabul etmesiyle, yeniden memleketlerine döndüler. Bunları iyi kullanan Ruslar Bulgaristan'da faaliyet alanı bulup, Bulgar milliyetçiliğini desteklemişlerdir. 1828'den sonra görülen askeri ayaklanmaların önderleri arasında Georgi Mamarçev, Georgi Rakovski, Panayot Hitov, Hacı Dimitr ve Stefan Karaca bulunuyordu. Kırk yıl boyunca Bulgar milliyetçiliğinin öncüleri Yunan etkisinden bağımsız, özerk bir kiliseye sahip olmak için mücadele vermişlerdir. Patrikhane ve Rum rahiplerine karşı mücadele veren Bulgarlar, tüm Rum rahiplerini Bulgar şehirlerinden kovdular. (1825) Osmanlı Sultanı, 28 Şubat 1870'te bir ferman yayınlarak aralarında Niş, Pirot ve Veles de (bugün Titov Veles) bulunan 15 bölge üzerinde Bulgaristan piskoposluğunun yetki sahibi olduğunu açıkladı.²¹³ Buna göre ilk piskopos, Şubat 1872'de seçildi. Rumların ruhani meclisi de Bulgarların dinden sapmış olduklarını ilan etmesiyle, iki kilise birbirinden tamamen ayrılmış oldu.

5.1.2.5. Bulgaristan'ın Bağımsızlığı

Bulgar milli hareketi, Osmanlı Devleti hâkimiyetindeki diğer güney Avrupa ülkelerinkinden daha geç oluşmuştur. Bunun sebeplerine bakılırsa; Bulgarlar, diğer milletler kadar milli bilince henüz sahip değillerdi. Osmanlıya sadık olarak bilinirlerdi. Coğrafi olarak ta merkez İstanbul'a yakınlıkları, bölgenin kontrolünü daha kolay kılıyordu. Aynı zamanda yüksek orandaki Müslüman nüfusu da bu durumda diğer önemli etkendir.²¹⁴

²¹² J.F Clarke, "Father Paisii and Bulgarian History" **Teachers of History**, (ed.)H.S Hughes, Cornell Universty Press, 1954, pp.258–283

²¹³ Ömer Turan, **The Turkish Minority in ...**, 1998, s. 43

²¹⁴ Ömer Turan, **The Turkish Minority in ...**, 1998, s. 38

1835'ten itibaren Rusların desteğiyle Bulgar milliyetçileri, bir takım isyan hareketleri sonunda büyük devletlerin ilgilerini bölgeye çekip, bağımsızlıklarını kazanmak için karışıklık çıkarmaya başladılar. Özellikle 1860'lardan sonra ayaklanma hareketleri hızlandı. 1869'da Bükreş'te kurulan Bulgar Merkezi İhtilal Komitesi, büyük bir isyan hareketi planladı. 1875'te başlatılan büyük isyan, şiddetle bastırılmıştır. Aralık 1876'da İstanbul'da toplanan büyük devletler, iki muhtar bölge oluşturulmasını teklif ettiler. Fakat Osmanlı, bu teklifi reddetti. Bunun üzerine 24 Nisan 1877'de, Osmanlı Devletine karşı savaş ilan edildi. Bulgarlar da savaşta Ruslara katılıp destek verdiler. Rus kuvvetlerinin Çatalca'ya kadar ilerlemesi üzerine, Osmanlı yönetimi Bulgarların hemen bütün isteklerini karşılayan Ayastafanos (Yeşilköy) Antlaşması'nı kabul etmek zorunda kaldı. Pirot, Üsküp, Ohri, Dibar (Debre), Kastoria (Kesriye) ve Vranje'yi (Vranya) içine alan ve Balkan Yarımadasının beşte üçünü kapsayan, yaklaşık 4 milyon nüfuslu bir Bulgar Prenslığı kurulmuştur.

Avusturya, İngiltere ve Osmanlı devletleri, Bulgaristan'ın Rusya'nın etkisi altında olmasından hoşnutsuzları sebebiyle duruma müdahale ettiler. Berlin Kongresi sonrasında imzalanan 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması'yla, Bulgaristan Prenslığı'nin sınırları daraltılmıştır. Makedonya'nın hemen hemen tamamı Osmanlılara geri verilmiştir. Samokov, Pirot, Köstendil, Vranje ve Niş de Sırbistan'a bırakıldı. Antlaşmaya göre Bulgaristan Prenslığı özerk, ama Osmanlılara bağlı olacaktı. Halkın seçtiği bir prens, Bab-ı Ali tarafından da tasdik edilecek ve başkenti Sofya olacaktı. Benzer biçimde, Balkan ve Rodop dağları arasındaki bölgede gene özerk, ama Osmanlılara bağlı "Rumeli-i Şarki Vilayeti" adı altında Doğu Rumeli Vilayeti kuruldu. Bu vilayet, Bab-ı Ali'nin seçtiği Hıristiyan bir vali tarafından idare edilecek ve Başkenti Filibe olacaktı.

Bulgar kurucu meclisi 22 Şubat 1879'da Tırnova'da toplandı. Üyeler çoğunlukla köylülerden ve liberallerden oluşmaktaydı. Bu meclis, bir demokratik anayasa hazırlamıştır. 29 Nisan 1879'da toplanan ilk parlamento, Rus çarının 22 yaşındaki yeğeni Aleksandır Battenberg'i Bulgar prensi seçildi. I. Aleksandır, bir Bulgar prensinden çok Rusya'nın dış ve iç politikadaki temsilcisi gibi hareket etti. Bulgaristan'ı Rusya'dan beraberinde getirdiği generallerle idare etmeye başladı. Bu uygulamalar ile kısa sürede Bulgar liberallerini karşısına aldı. Büyük

devletler Bulgaristan'da Rus nüfuzunu istemediklerinden, içerden ve dışardan bir nüfuz mücadelesi başladı. Bulgar prensi Rus çarı ile bozuşunca hükümeti Karavelov'a devretti. Önce muhafazakâr bir hükümet, sonra da halkın baskısıyla, Aleksandr Tsankov başkanlığında liberal bir hükümet kuruldu.

Doğu Rumeli'de farklı siyasi düşünceleri olan Muhafazakâr ve Liberal partiler vardı. Rus yanlısı bir politika izleyen Muhafazakârlar, Bulgaristan Prensiyle birleşmek için zamanın gelmediğini savunuyordu. Fakat Liberal Komitacılar, 18 Eylül 1885'te yaptıkları darbede valiyi tutuklayarak, şarki Rumeli vilayetini Bulgaristan'la birleştirdiler. Prens I. Aleksandır Plovdiv'e giderek hükümeti devraldı. Kendi nüfuz alanı içinde, kendisine danışılmadan yapılan bu hareketten Rusya rahatsızdı ve Doğu Rumeli'de yeniden Osmanlı otoritesinin kurulmasını istedi. Bulgaristan'ın kuvvetleneceği için duruma karşı olan, büyük devletler ise bu duruma onay verdi ve destekledi. Osmanlı devleti de durumu kabul etmek zorunda kaldı.

Bu karışıklıklardan yararlanmak isteyen Sırbistan, Bulgaristan'a saldırdı (14 Kasım 1885). Fakat Sırp kuvvetleri, Bulgar ordusuna yenildi. Bulgaristan, Bükreş Antlaşması (3 Mart 1886) ve Tophane Konferansıyla (5 Nisan 1886) durumunu kuvvetlendirdi.

Rus desteğini yitiren Aleksandır, Rusların baskısıyla tahtını kesin olarak bıraktı. (7 Eylül 1886). Büyük Meclis 7 Temmuz 1887'de Saksonya-Coburg-Gotha sülalesinden, Louis-Philippe'nin torunu Ferdinand'ı prens seçti.²¹⁵

Hükümetin başına da Stefan Stambulov geldi. Rusya buna karşı çıkararak Osmanlı yönetiminden seçimi onaylatmasını istedi. Büyük devletler Ferdinand'ın meşruluğunu kabul etmediklerinden ve Rus desteğinin çekilmesi ülkeyi büyük güçlülere ittiğinden, Bulgaristan'ın hiç dostu kalmamıştı.²¹⁶ Başbakanlığa getirilen, Osmanlılarla dostluk kurmaya çalışan Stambulov, 1894'te Prens Ferdinand'ın Rusların desteğini kazanmaya yönelik bir politika izlemesi nedeniyle görevinden istifa etti. Yerini alan Konslantin Stoilov'un başbakanlığı sırasında Bulgar hükümeti,

²¹⁵ Ömer Turan, **The Turkish Minority in ...**, s. 69

²¹⁶ Misha Glenny, **Balkanlar: ...** s.171

Rusya yanlısı bir çizgi benimsedi. Ferdinand, 14 Şubat 1896'da büyük oğlu Prens Boris'i (sonra III. Boris) Ortodoks Kilisesinde vaftiz ettirdi ve vaftiz babalığı Rus çarı II. Nikolay yaptı. Rusya'yla uzlaşmayı güvence altına alan bu davranış Avusturya-Macaristan'ın hoşnutsuzluğuna yol açtı. Büyük devletlerin onayı üzerine Osmanlılar, 14 Mart 1896'da Ferdinand'ı, Bulgaristan prensi ve Doğu Rumeli genel valisi olarak atadı. Böylece, Bulgaristan'da Rus etkisi artmaya başladı.

Rusya ve Avusturya nüfuz mücadelesi sonucunda Bulgaristan, Makedonya meselesini milletlerarası bir mesele haline getirdi. 1903'te başlayan ayaklanma, Osmanlı Devleti ile Bulgaristan'ın arasını iyice açtı. Avusturya'ya ile dostluk kuran Ferdinand, Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakından bir gün önce, 5 Ekim 1908'de Doğu Rumeli'yi de kapsayarak biçimde Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan ederek, "Çar" unvanı aldı.²¹⁷ Zor durumda kalan Osmanlı Devleti 100 milyon mark karşılığında Rumeli-i Şarki eyaletini Bulgaristan'a bıraktı. (Nisan 1909).

5.1.2.6. Krallık Dönemi

Rusya'nın kışkırtmasıyla Osmanlılara karşı bir Balkan ittifakı arayışı başladı. Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ arasında gizli ittifak antlaşmaları imzalandı. 8 Ekim 1912'de, Karadağ'ın Osmanlı Devletine savaş ilanını, 13 Ekim 1912'de Yunanistan devam ettirdi. Bulgarlar bu savaşta daha aktifti. Bulgar orduları hızlı bir ilerleyişe geçtiler. Kırkkilise ve Lüleburgaz savaşlarını kazanmalarının ardından ateşkes ilan edildi. (3 Aralık 1912). Barış görüşmeleri Londra'da yapıldı. Ancak Edirne üzerinde anlaşmaya varılamayınca tekrar başlayan savaşta (3 Şubat 1913) Bulgaristan üstün çıktı ve yeniden ateşkes ilan edildi (16 Nisan 1913). Londra Konferansında taraflar bir araya gelip, Osmanlı Devletine Enez-Midya hattının doğusuna çekilmeyi kabul ettirdiler. Ayrıca Arnavutluğun bağımsızlığını da kabul ettirdiler. Savaştan galip çıkan Balkan devletlerinin kendi arasında anlaşmaya varması güçtü. Özellikle Makedonya'nın paylaşılması konusu problem oldu. Sonucunda Bulgaristan'ın; Sırp ve Yunanlılara karşı savaş açmasıyla II. Balkan savaşı başlamış oldu. Durumdan faydalanmak isteyen Osmanlı Devleti ise, sınır kabul edilen Enez-Midya hattını aşp Edirne'yi

²¹⁷ Ömer Turan, *The Turkish Minority in Bulgaria*, ... 1998, s. 76

ve Meriç nehrine kadar olan toprakları geri aldı. Savaş sonunda yenilen Bulgaristan imzalanan Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913) ile Makedonya'yı bıraktı ve Dobruca'yı Romanya'ya verdi. Makedonya, Sırbistan ve Yunanistan tarafından paylaşıldı. Edirne ve Dedeağaç yolu da İstanbul Antlaşmasıyla (29 Eylül 1913) Osmanlı devletine bırakıldı.

I. Dünya Savaşında, başlarda süren tarafsızlık düşüncesi yerini Almanya yanında olma kararına bırakmıştır. 6 Eylül 1914'te ittifak devletleri ile antlaşma imzalayan Bulgaristan, savaşta safını belirlemiş oldu. 14 Ekim 1915'te Sırbistan'a saldırmasıyla da fiilen savaşa katılmış oldu. Başlangıçta kazanılan başarılarından sonra, ülkede sıkıntılarının olması, savaş karşıtlarının güçlenmesi ve cephedeki başarısızlıklar, Bulgaristan'ı zor duruma soktu. Bulgaristan'ın savaşa girmesinde halkın ancak yarısının desteğini alınmıştı. Savaşın, 10–12. ayında Almanya ile ittifaka duyulan heyecan tümüyle tükenmişti. Bunun için pek çok sebep varsa da ilki ve en önemlisi verilen kayıplardı. Resmi istatistiklere göre Bulgarlar 101.224 ölü ve 144.026 yaralı vermişlerdi. Bu, savaşan ülkelerde nüfus başına verilen en büyük kayıptı. Köylülerinin askere alınması ve iki yıl üst üste yaşanan kuraklık sonucunda, ülke ekonomisinin temeli olan tarım tümüyle çökmüştü. Rejimin el koyması nedeniyle, 1918 Haziranında ülkede “at ve sığır kalmamıştı. Yaşlı ve sakatların, arabalarını kendilerinin çektiği görülüyordu.”²¹⁸ Hoşnutsuzluklardan dolayı Kral Ferdinand tahttan çekilerek, yerine oğlu III. Boris'i bıraktı. (3 Ekim). Neuilly Antlaşmasına göre silahsızlandırılan Bulgaristan, (ordusunu 33.000 kişiye indirdi ve hava kuvvetlerini dağıttı) ağır bir tazminat ödemeyi kabul etti. Bunun yanında Dobruca'nın güneyi Romanya'ya; Çaribrod, Strumitsa Yugoslavya'ya; Makedonya'da kazanılan topraklar da Yunanistan'a bırakıldı. Neuilly Antlaşması eski Bulgar yönetiminin hatası olmasına rağmen antlaşmayı imzalamak, 1919'da başbakan olacak Stamboliyski'ye kalacaktır.²¹⁹

Savaş sonrasında Çiftçi Partisi lideri Aleksandır Stamboliyski'nin etkinliğinde bir Bulgaristan görünmeye başladı. 28 Ekim 1920 seçimlerinde ciddi başarı kazanan Stamboliyski, başbakan olduktan sonra köylü demokrasisi kurmak

²¹⁸ Richard Crampton, **Bulgaria 1878–1918: A History**, Boulder, Colç, 1983. s.480

²¹⁹ Sibel Turan, “Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenlerin”, s.299

istiyordu. Bu amaçla, toprak reformu ve zorunlu hizmet uygulamasını getirdi. Fakat özellikle dış politika anlayışı ülke milliyetçileri tarafından tasvip edilmedi. Dobruca, Trakya ve Makedonya'da örgütlenmiş Bulgar milliyetçilerinin saldırıları, dış politikada sorun oluşturmaktaydı. Staboliyski, bunları engelleme çalışıyordu. Sonunda Milliyetçiler ve subaylar darbe yaptılar. (8–9 Haziran 1923 gecesi) Darbe sırasında da Stabuliyski öldürülmüştür.

Darbenin ardından oluşturulan yeni hükümette, liberaller, çiftçiler ve komünist partiler yoktu. Başbakanlığa Aleksandır Tsankov getirildi. Bu tarihten sonra yine olaylar başladı. Ülke, iç savaşın eşiğine geldi. Sonunda bastırılan isyanların ardından Tsankon istifa ederek, (2 Ocak 1926) yerine Andrei Lyapçev getirildi. Lyapçev döneminde düzenin tekrar sağlanması ve ortamın durulması için siyasi af ilan edildi. Türkiye'yle dostluk antlaşması imzalandı. (18 Ekim 1925) Lyapçev hükümetinin görevi, 21 Haziran 1931'de son buldu. 12 Ekim 1931'de kurulan Ulusal Blok hükümetinde liberal, demokratik, çiftçi ve radikal partiler yer almaktaydı ve başkanı Nikola Muşanov'du. 1932'den sonra Bulgaristan'ı da etkileyen Büyük Bunalımla, diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi baskıcı ve otoriter rejimler görülmeye başlandı. Özellikle 1935'te Kral III. Boris, ülkeyi totaliter bir rejimle yönetmek için tüm yetkileri elinde topladı.

5.1.2.7. İkinci Dünya Savaşı Yılları

Bulgaristan, yeniden ordu kurabilme hakkına, imzaladığı Balkan Antantı (31 Temmuz 1938) ile kavuştu. Kurulan Bogdan Filov hükümeti, (15 Şubat 1940) Alman yanlısı politika izlemeye başladı. SSCB, Romanya'dan Basarabya'yı alınca, Almanya'nın baskısıyla, Bulgaristan da güney Dobruca'yı aldı. (7 Eylül 1940) Almanya'ya yaklaşan Bulgaristan'ın Anti-Komitern Pakta katılmasıyla (Mart 1941) ülke, Alman kuvvetleri için stratejik bir üs haline geldi. Hitler, Bulgar kuvvetlerinin, Yunan ve Sırp Makedonya'larına girmelerine izin verdi. 1941'de Hitler SSCB'ye saldırdığında, Bulgar birlikleri savaş açmamıştı. Almanya tarafından, ABD ve İngiltere'ye savaş açmaya sürüklendilerse de SSCB'yle ilişkilerini kesmemişlerdir. Sofya, savaş sırasında hem Alman hem de Sovyet askeri atışlarının bulunduğu tek başkent oldu. 1944'te Sovyet Orduları

Bulgar sınırına yığılarak, Bulgaristan'a savaş ilan etti. Ülkeyi işgal eden SSCB, Bulgaristan'ı kendi safına çekerek, kendi savaştığı cephelerde Bulgarları da kullanmaya başlamıştır.

9 Eylül 1944'te başlayan Vatan cephesinin önderliğindeki ayaklanmalardan sonra, hükümet binaları ele geçirildi ve Kimon Georgiev başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu. İttifak devletleriyle barışın (Moskova Mütarekesi, 28 Ekim 1944) ardından, eski ideolojiden siyasi ve askeri yöneticiler yargılanarak idam edildiler. Toplam 2680 kişiye idam cezası verildi. (3 Kral naibi, 22 bakan, 68 meclis üyesi, kral III. Boris'in 8 danışmanı)

8 Eylül 1946 referandumunda, halkın yüzde 92'sinin Bulgaristan'ın bir Cumhuriyet olması yönünde oy kullanmasının ardından, Kral III. Simeon ve ana kraliçe, ülkeyi terk etmişlerdir. (16 Eylül 1946) 27 Ekim 1946 seçimleri sonucunda Vatan Cephesi'nce kurulan hükümete, Dimitrov başbakan oldu. 4 Aralık 1947'de, Rus ve Yugoslav anayasaları örnek alınarak yapılan anayasa yürürlüğe girdi. Aynı yılın sonunda ise Sovyet işgal birlikleri ülkeyi terk etmiştir

Sovyet Birlikleri ülkeyi terk etmesine rağmen, Bulgaristan ve SSCB arasındaki ilişkiler kuvvetlenmeye başlamıştır. Bulgar ordusu Sovyet yardımı ve yönetimi altında yeniden kuruldu. Toplum yapısı, sosyalist modele göre yeniden yapılandırılmaya çalışıldı. Bu gelişmeler üzerine ABD, 1950'de Bulgaristan'la diplomatik ilişkilerini kesti. Stalin'in 1953'te ölümünden sonra, Bulgaristan dış siyasetinde değişiklikler olmuştur. Aralık 1955'te Bulgaristan, Birleşmiş Milletlere üye oldu. Mart 1959'da ise, ABD ile ilişkiler yeniden normale döndü.

27 Mart 1966 seçimlerini Vatan cephesi kazandı. Todor Jivkov, 11 Mart 1966'da tekrar seçildi. İktisadi kalkınmayı öngören planında (1966–70 arası) milli gelirden sanayinin payının artırılması öngörülmekteydi. 1980 ortalarından itibaren, merkezi planlamanın daha esnek yapılması yönünde uygulamalar yapıldı. Bulgaristan'ın Yugoslavya ile ilişkilerinde Makedonyalıların hakları sorunu problem olarak kalmıştır.

Bulgaristan'ın Türkiye ile ilişkileri ise, 1985 başından itibaren Türk azınlığa karşı uygulanan, Türk adlarının Slavlaştırılması, Türkçe eğitim ve dini ibadet alanlarında baskıcı davranılması ve dayatmaları ile gerilmiştir.

5.2. Romanya

5.2.1. Genel Bilgiler

5.2.1.1. Coğrafi Konumu ve Özellikleri

Romanya orta Avrupa'da, Balkan yarımadasının kuzeyinde, Tuna'nın alt kısmında Karadeniz'e sınırı olan bir ülkedir. 43° 37' 07" ile 48° 15' 06 kuzey meridyenleri ve 20 °15' 44 ile 29° 41'24" kuzey paralelleri arasındadır. Önemli bir coğrafi konuma sahip olan Romanya, Karadeniz ve Tuna bağlantılarının yanı sıra kömür, doğalgaz, petrol gibi önemli yeraltı zenginliklerine sahiptir. Aynı zamanda Romanya'da ekilebilir tarım arazileri çok geniştir.

5.2.1.2.Sınırlar

238,391 km² yüzölçümü olan Romanya'nın 735 km. si batıdan doğuya, 530 km. si kuzeyden güneye uzanır. Güneydoğuda Karadeniz'de 190 km.lik kıyısı vardır. Romanya'nın komşuları, Kuzey-Doğu tarafında Moldova Cumhuriyeti, Kuzey ve Kuzey-Doğu'da Ukrayna, Kuzey-Batı'da Macaristan, Güney-Batı'da Sırbistan, Güney'de Bulgaristan ve Güney-Doğu'da Karadeniz'dir. Karpat dağları, kuzeybatı sınırından girer ve ülke merkezinde geniş bir yay çizerek Tuna ırmağına ulaşır. Karpat dağlarının kuzey ve batı yamaçlarıyla çevrelenen bölgeye Transilvanya denir. Karpat dağları ile SSCB arasında kalan bölgeye ise Moldovya (eski Boğdan) denir. Güney yamaçları ile Tuna ırmağı arasındaki ova Eflak adını alır.²²⁰

5.2.1.3. Din

Romenlerin % 86,8'i Ortodoks, % 5,1'i Romano-Katolik, % 3,5'i Reformat, 1'i, Yunan-Katolik, % 1'i Baptist ve diğerleri Adventist, Unitariyen, Müslüman ve Musevi'dir. Romanya Anayasasına göre din serbesttir.

²²⁰ Temel Britannica, ..., c.14 s.277

5.2.1.4. Nüfus ve Etnik Guruplar

Romanya nüfusu 2000 sayımlarına göre 21.700.000'dir.

Etnik Guruplar (%)

Romen	: 89,5
Macar	: 7,1
Çingene	: 1,8
Alman	: 0,5
Ukraynalı	: 0,3
Rus-Lippovan	: 0,2
Türk+Tatar	: 0,2
Sırp	: 0,1
Slovak	: 0,1
Diğerleri	: 0,3 ²²¹

5.2.1.5. Başlıca Şehirleri

Bükreş, Braşov, Timişoara, Yaş, Köstence, Cluj-Napoça, Galati, Braila, Ploeşti, Craiova, Oradea, Sibiu, Tirgi, Mureş, Baia Mare

5.2.1.6. İklim

İklim Avrupa'nın kıtasal özelliklerini yansıtır. Yazlar sıcak ve kışlar soğuktur. Özellikle dağlarda kar yağışı yoğunken ülkenin güney kesimleri nispeten ılıktır. En sıcak ay Temmuz (ortalama 16–30 derece), en soğuk ay ise Ocak'tır (ortalama eksi 7–1 derece). Buna karşılık en az yağış alan ay Şubat, en fazla yağış alan ay ise Haziran ayıdır.²²²

²²¹ <http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc>

²²² <http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc>

5.2.2.Tarihi

5.2.2.1. Osmanlı Öncesi Romanya

Paleolitik çağlardan beri, bugünkü Romanya toprakları üzerinde insanların yaşadığı yapılan arkeolojik kazılardan anlaşılmıştır.²²³ Bronz çağında bölgeye Traklar yerleşmiştir. Traklar ilk demir çağında iki kola bölünmüş ve Rumenlerin ataları olan Daçlar (Dachians) oluşmuştur. Roma hâkimiyetine giren Daçlar asimile edilmiş, Latince dilini konuşur hale gelmiştir. Bugünkü Romanyalılar, dilleriyle birlikte Doğu Roma dünyasının torunlarındandır.²²⁴ Daçlar, M.Ö. 100 ve 275 yılları arasında Roma hâkimiyetinde kalmışlardır. Roma'nın bölgeden çekilmesiyle, doğu ve kuzeyden gelen akınlara maruz kalmışlardır. Ancak 13.yy.dan sonra Erdel oldukça bağımsız bir prenslik durumuna geldi. 14. yy.da bölgede iki Rumen devleti doğmuştur. Bunlar; Güneyde Eflak (1330) ve doğuda Boğdan (1359)'dır. Her iki devlette, bir voyvoda ya da hospodar tarafından yönetilmekteydi. 16. yy.da her iki devlet Eflak ve Boğdan eyaletleri olarak Osmanlı yönetimine geçmiştir.

5.2.2.2. Osmanlı Dönemi

Osmanlı orduları her yönden güneydoğu Avrupa'ya girince, Rumenler de Türk hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmışlardır. 15. yy.da Eflak (Wallacia), 16. yy da Moldovya Türk hâkimiyetine geçmiştir. Türkler, Rumen tebaalarının dinlerine, dillerine ve geleneklerine saygı göstermiş, geniş bir otonomi vermişlerdir. Rumenler kendi prenslerini serbest seçimle seçebilmekteydi. Prenslerin iç işlerine ve voyvodaların ayrıcalıklarına karışılmıyordu. Sadece Osmanlı hâkimiyetinin kabulü ve vergi ödenmesi istenmekteydi. Osmanlı dışındaki Rumenlerin durumu daha kötüydü.²²⁵ Fakat Osmanlı devleti güç yitirdikçe, komşu güçlü devletler devreye girmeye başladı. 1699 Karlofça antlaşmasıyla Transilvanya, 1718 Pasorofça Antlaşması ile Banat ve 1775 de Bukovina Avusturya hâkimiyetine geçmiştir.

Osmanlı hâkimiyeti zayıfladıkça Ruslar da devreye girmiş, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla bölgedeki Hıristiyan tebaanın koruyuculuğunu kazanmışlardır. Avusturya, 18. yy da Erdel bölgesini topraklarına kattı. Ardından da

²²³ Constantin C. Giurescu, **Chronological History of Romania**, , Bucharest, 1972. s. 11

²²⁴ **Romania**, Directory 1997, Bucharest, 1997, s.20

Bukavina'yı aldı. (1775). Rusya da Basarabya'yı ele geçirdi. Osmanlı zayıfladıkça bir yandan Rumen milli hareketi artarken, bir taraftan da bölgede koruyuculuk görevini Rusya üstlenmeye başladı. 1822'de Osmanlıların uyguladıkları, Fener Rum yönetimine son verildi. Edirne Antlaşmasından (1829) sonra Çar'ın baskısıyla yapılan rejim değişikliği ile yeni yöneticiler yaşam boyu seçilmeye başlamasına rağmen, 1849 Baltalimanı antlaşmasıyla bu süre 7 yıla indirildi.

Kırım savaşı (1853–56) sırasında Rusya, sonra da Avusturya ordularınca bölge işgale uğramış, sonrasında imzalanan Paris Antlaşmasıyla (1856) özerk prensliklere dönüştürülmüş ve prenslikler büyük devletlerin güvencesi altına girmiştir. Bu prenslikler, 1859'da Romanya adıyla birleşmiş ve başına bir Alman prens olan I. Carol getirilmiştir.

5.2.2.3. Bağımsızlık ve Sonrası

Rumen milliyetçiliği geç, fakat hızlı gelişti. Romanya, 9 Mayıs 1877'de bağımsızlığını ilan etmiştir. 1877–78 savaşında Rusya'nın yanında savaşa katılan Rumenler, Plevne kuşatmasında Rus ordusuna kritik yardımlarda bulunmuşlardır.²²⁶ 1878'de yapılan Berlin Antlaşması ile Romanya tam bağımsızlığına kavuştu ve I. Carol taç giyerek kral oldu. Antlaşma gereği Basarabya Rusya'ya verildi. Karadeniz kıyısındaki Türk ve Bulgar nüfusun yoğun olduğu Dobruca, Romanya topraklarına katıldı.²²⁷

1878'de bağımsız prenslik ve 1881 de krallık olan Romanya 127.584 km² idi. Nüfusu 5.376.000 olmasına rağmen o sırada küçük Balkan devletleri olan Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ ile mukayese edilemez bir üstünlük taşımaktaydı.²²⁸

I.Balkan savaşına katılmayan Romanya, II. Balkan savaşına katılmış ve 1913 Bükreş barışı ile Güney Dobruca'yı topraklarına katmıştır.

²²⁵ L.S. Stavrianos, **The Balkans Since....** s.340

²²⁶ Stavrianos, a.g.e, s.484

²²⁷ **Büyük Ansiklopedi**, İstanbul 1990, c. XIII, s 4731

Dünyada savaş çanları çalarken Romanya'nın yeri, müttefiklerin yanındaydı. Savaşta Rusya desteğini yitirince ülke, Alman, Osmanlı ve Bulgar ordularınca işgal edilmiş, Erdel ve çevresi de, Avusturya-Macaristan tarafından topraklarına katılmıştı. Ancak savaşın bitiminde durum tersine döndü. Savaşı müttefikler kazanınca Avusturya-Macaristan'ın Macaristan krallığına ait büyük topraklar, Romanya'ya geçti. Aynı zamanda Komünist ihtilal olan Rusya'dan da topraklar alındı. Macaristan'dan Transilvanya ve Banat, Avusturya'dan Bukovina, Rusya'dan Basarabya alınarak, 1919–1940 yılları arasında “Büyük Romanya” oluşmuş oldu. Bu durum Saint Germain (1919) ve Trianon (1920) antlaşmalarıyla tescil edildi. Bu yeni durumda nüfusun dörtte biri Macarlar, Almanlar, Bulgarlar ve Ukraynalılardan oluşmaktaydı.

Romanya, büyük toprak sahipliğine dayalı feodal yapılı bir tarım toplumu görünümündeydi. Savaş sonrasında, savaşın ekonomik ağırlığı hayat standardını iyice düşürürken, siyasi istikrar için de büyük sorun teşkil etmekteydi. Halktan sürekli şikâyetler yükseliyordu. Kızıldudunun işgalinde kalmış olan Baserabya'da, halk sosyalizm etkisi altındaydı. Romanyaya katılan Macar azınlığın durumu, katılımdan sonra iyice kötüleşmiş ve huzursuzluk artmıştı.²²⁹

1920'de Kralın göreve getirdiği General Averescu, halk desteğinden yoksundu fazla dayanamayarak Aralık 1921'de istifa etmek zorunda kaldı. Yerine gene tam halk desteği bulunmayan fakat örgütlü bir muhalefetle de karşılaşmayan Liberal parti geçti. Yönetimde siyasi iktidar sağlayabilen parti için, 1926–27 yılları zor yıllar oldu. 1928 yılına kadar liberaller Rumen politikasında ağırlıkta olmuşlar,²³⁰ fakat baskıya daha fazla dayanamayarak, 1928'de iktidardan ayrılmışlardır. Liberal parti'nin yerine Iuliu Maniu önderliğindeki Ulusal Çiftçi Partisi geçmiştir.

1929 ekonomik bunalımı, Romen ekonomisini altüst etti. Ülkede işsizlik artmış, vergiler yükselmiş, ücretler azalmıştır.²³¹ Ülkede, Kredit Anstalt bankasının iflası ile Romanya'ya kredi akışı durdu.

²²⁸ **Türk Ansiklopedisi**, 1978 Ankara. c.27, s.415

²²⁹ Sina Akşin, Melek Fırat, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar, **Balkanlar**, OBİV yayınları, İstanbul, 1993, s.106

²³⁰ L.S. Stavrianos, **The Balkans** ..., s.692

²³¹ Sina Akşin, Melek Fırat, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar, **Balkanlar**,... , s.107

Dünyada faşist hareketlenmenin artması, Romanya'yı da etkilemiştir. Krala karşı Faşist bir darbe beklentisinin olduğu günlerde, bu durumdan çekinen Kral Karol diktatörlüğünü ilan etti.

İki savaş arasındaki dönem, Büyük Romanya'nın ulusal kimliğini güçlendirme ve ekonomisini kalkındırma çabalarıyla geçmiştir. Romanya, II. Dünya Savaşı'nın ilk yılında tarafsızlığını korumuştur. 1940 Kasımında Rus-Fin savaşı başladı. Almanya Bükreş'e çok açık bir mesaj göndererek İngiltere ve Fransa'nın petrol ticaretine müdahalesine diremediği takdirde, Romanya'nın tarafsızlığını ihlal etmiş olduğunu kabul edeceğini bildirdi. Romanya, 1940 Martında Almanya'ya dünya fiyatlarının altında ayda 200.000 ton petrol satmaya razı oldu. Buna karşılık Almanya da kendisine Polonya ordusundan ele geçirdiği silahları verecekti. Alman silahları çok daha üstün olduğu için Almanya, Romanya ordusunun Wehrmacht'a bir tehdit oluşturamayacağı fikrindeydi. Bu petrol anlaşması, İngiltere'yi Reich'e karşı ekonomik savaşında en etkili silahların birinden yoksun bırakmıştı.²³²

Savaş sonrasında Romanya, Ruslara Besarabya ve kuzey Bukovina'yı, Bulgaristan'a Dobruca'yı ve 1940 Viyana ahdi ile Macaristan'a Transilvanya'nın kuzeyini bırakmak zorunda kalmıştır. Bu olayların getirdiği hoşnutsuzlukla, ülkede antifaşist ve antiemperyalist hareketler yükselişe geçmiş, Romanya Komünist Partisi kurulmuştur. 1944'te Romanya'da demokratik güçler, Alman yanlısı Ron Antenescu'nun diktatörlüğüne (1940–44) son vermişlerdir. Diktatörlüğe karşı ayaklanıp yönetimi devirdikten sonra Almanya'ya karşı savaş açıldı. Savaş sonunda müttefikler Romanya'nın eski topraklarından, Transilvanya'nın alınmasına izin verdiler. 6 Mart 1945'te devrimci hükümet kurulmuş, 30 Aralık 1947 de ise Romanya Halk Cumhuriyeti ilan edilmiştir.

9 Aralık 1967'de Çavuşesku devlet konseyi başkanı, 28 Mart 1974'te de Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olmuştur. Bu tarihten sonra Romanya milli politikası Çavuşesku tarafından belirlenmeye başlanmıştır. Çavuşesku'nun diktatörlüğü, savaş sonrası Avrupa'nın en baskıcı rejimlerinden biri oldu.²³³ Çavuşesku milli bir politika izlemeye çalışıyordu. Halk demokrasileri,

²³² Dov B. Lungu, **Romania and The Great Powers, 1933–1940**, Durham, 1989. s.220

²³³ **Romania directory...**, S21

maden kaynakları ve özellikle petrol için Sovyet Rusya'ya bağımlıydılar. Ama Romanya'nın kendi petrolü vardı. Ayrıca doğal gazı, kerestesi, boksiti, manganezi, kömürü, bakırı, kurşunu, çinkosu ve uranyumu da vardı. Eğer iyi yönetilirse gerçek bir tahıl ülkesiydi. Kruşçev, Romanya'nın sanayileşmesini kabullenmeyeceğinden, destek için COMECON'un ötesine, sosyalist Çin, Yugoslavya ve Arnavutluk ile AET'deki ülkelere yönelindi. Romanya'nın Sovyetler Birliği ile ticareti 1964'ten sonraki üç yıl içinde %42'den, %27'ye düşerken, COMECON ülkeleri de 1967'de ticaret hacminin yarısından azını oluşturuyordu.²³⁴

Çavuşesku, SSCB den daha bağımsız davranmaya başlamış, Avrupa ve az gelişmiş ülkelerle ilişkilerini arttırmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti ile de yakın ilişkilere girilmiştir. 1968'de Çekoslovakya'ya yapılan müdahaleye açıkça karşı çıkan Çavuşesku ile SSCB ve diğer Varşova Paktı üyeleri ile ilişkiler iyice gerginleşmiştir

Çavuşesku, halk üzerinde ciddi baskı yapmıştır. Yaşam standartları çok kötü seviyelerdeydi. Uluslararası Para fonu 1982'de Romanya'dan, o sırada 13,2 milyar dolara çıkmış olan borcunu ertelemek için yeni kemer sıkma önlemleri almasını istedi. Batılı ekonomik kurumlar Çavuşesku'ya güvenmiyorlardı. Ancak Çavuşesku, dış baskıya boyun eğmek zorunda kalmasına kızarak, 1980'lerin sonunda sadece faizleri değil, anaparayı da ödemeye karar verdi. (1989 Martında, ölümünden 6 ay önce bunu yaptı da). Ülkede gıda maddesi kıtlığı hüküm sürerken Çavuşesku, Romenlerin çok yemek yediklerini iddia ederek 'Rasyonel yemek programı' nı ilan etti. 1982-85 dönemi için kişi başına sınırlar getirildi. Program günlük kalori alımını % 9-15 kısıyordu. 1984 programında ise limitler, 'bilimsel plan'dan bile aşağıya çekilmişti.²³⁵ 1987 kışında Bükreş'te gaz tüketimi 2 saate indirildi ve genellikle o da verilmedi.

1980'lerde artan muhalefetin yanı sıra, SSCB ve diğer Doğu Avrupa ülkelerindeki reform hareketlerinin getirdiği havaya karşı sert tedbirler alan, baskı ile yıldırma politikası daha fazla sürdürülemedi. Çavuşesku, 1989 yılında başlayan halk hareketlerini şiddetle bastırılmış, ancak ordunun da ayaklanmacıları desteklemeye

²³⁴ Misha Glenny, **Balkanlar 1804-...** s. 476

²³⁵ Vlad Georgescu, **The Romanians, A History**, Columbus, Ohio, 1991 s.260

başlamasıyla hükümlanlığını yitirmiştir. Kaçmaya çalışırken yakalanmış ve kurşuna dizilmiştir.

1989'da halk ayaklanmasıyla diktatörlük rejimi yıkılarak demokrasinin yolu açılmış, çok partili hayat, serbest ekonomi gibi unsurlarla Avrupa kültürel ve politik hayatıyla yeniden entegrasyon sağlanmıştır.²³⁶ 20 Mayıs 1990'da ise ilk serbest seçimler yapılmıştır.

5.3. Yunanistan

5.3.1. Genel Özellikler

5.3.1.1. Konum

Avrupa'nın güneydoğuya uzanan kısmında yer alan Yunanistan, dört devletle komşudur. Bunlar: Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Türkiye'dir. Yunanistan'ın batısında İyon denizi, güneyinde Akdeniz ve doğusunda Ege Denizi yer alır. Toplam sınır uzunluğu 1228 km. olan Yunanistan'ın, Arnavutlukla 282 km, Makedonya'yla 228 km, Bulgaristan'la 494 km ve Türkiye'yle 206 km. sınırı vardır.

Yaklaşık 131.944 km²'lik bir ülke olan Yunanistan yüzölçümünün, 106.788 km²'sini Kıta Yunanistan'ı, 25.166km²'sini ise adalar oluşturur.

Yunanistan, yaklaşık 400 km uzunluğunda derin koy ve körfezlerle oyulmuş girintili çıkıntılı bir kıyı şeridinde sahiptir.

Yunan denizi ve Ege denizinde, en büyüğü Girit adası olan yaklaşık 1400 adası vardır. Bu adaların 149'u meskûn vaziyettedir.

Asıl Yunanistan, Balkan yarımadasının güneye doğru uzanan bir yarımadasıdır ve bu yarımada'nın güneyine, Mora yarımadası eklenmiştir. Ana Yunanistan, Attika

²³⁶ Romania directory...s.21

yarımadası ile ona yapışık gibi bulunan Ağrıboz adası ve Ağrıboz adasının güney doğuya doğru uzantıları olan Kiklad adalarıdır.²³⁷

Güney ve Güneydoğusunda Ege, güneyde Akdeniz ve batısında Yunan denizi olan küçük bir ülke görünümünde olan Yunanistan'ın konumu kritik bir yerdedir. Ülke, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirlerine en çok yaklaştığı yerlerin birinde bulunur. “Avrupa-Kıbrıs-Ortadoğu”, “Avrupa-Süveyş-Hint Okyanusu” ve “ Rusya-Boğazlar-Ege denizi-Akdeniz” suyollarını kontrol edebilecek coğrafi özelliğe sahiptir.²³⁸

Genel olarak beş bölüme ayrılır. Makedonya, Trakya, Epirus, Teselya ve Mora.

5.3.1.2. Dağlar

Yunanistan'ın dörtte üçü dağlıktır, Yunan mitolojisinde tanrıların dağı olarak kutsal bir yer tutan Olimpos dağı 2917 m. ve Parnassos Dağı ise 2457 m. yüksekle ülkenin en yüksek dağlarıdır.

Ülkenin büyük kısmı sıradağ zincirleriyle kaplıdır. Bu dağlardan başlıcaları Makedonya Dağları, Siklat Dağları ve Pindos Dağlarıdır. Makedonya dağlarının bir kısmı Bulgaristan'da, bir kısmı da Eski Yugoslavya'da kalır. Yunanistan'a geçen kısmı Rodopların güney ucu ile Halkidikya yarım adası üzerindeki dağlardır. Burada Athos dağı (1935 m.) en yüksek dağdır. Daha batıda Yunanistan'ın en yüksek dağı Olimpos vardır. Siklat dağları bölümünde, bu sıradağların denizdeki bölümü, Ege denizine serpili adaları oluşturur. Pindos Dağ bölümü ise, Sırbistan'dan ve Arnavutluktan gelen kireçli dağların bir ucundan oluşur. En yüksek tepesi 2574 m. ye varır.²³⁹

5.3.1.3. Nehirler

Yunanistan nehirleri, dağlardan köpürerek sel halinde akan düzensiz nehirlerdir. Bu nehirler, karlardan ve sürekli yağmurlardan sonra kabarrır, yaz aylarında sularının çoğu azalır.

²³⁷ **Yeni Türk Ansiklopedisi**, Baş Redaktor Ayvaz Gökdemir, otoken yayınlar,1985, İstanbul, c.12 s.4806

²³⁸ **Yeni Rehber ans.**, İstanbul,1994, c.20 s.265

²³⁹ **Yeni Hayat Ansiklopedisi**, doğan Kardeş Yayinlari, 6. Cild s. 3374

Meriç, batı ve doğu Trakya'yı Türkiye ile Yunanistan'dan ayırarak Ege denizine dökülür. Karasu, Trakya'yı Makedonya'dan ayırıp, Ege'ye dökülür. Struma, Makedonya'da Orfani körfezine, Vardar ise Selanik körfezine dökülür. Makedonya'yı güneyde Tselyadan ayıran Aiakmon çayı da, Vardarın güneyinde Selanik körfezine akar. Pintos ırmağı Tselaya'yı ortadan böler. Archeloos ise Yunan denizine dökülür.²⁴⁰

5.3.1.4. Göller

Presba (denizden 853m.) ve Doyran Yunanistan'ın önemli göllerindedir.

5.3.1.5. İklim

Ülkenin tamamına yakınında Akdeniz iklimi görülür. Yazları sıcak ve kurudur. Sıcaklık ortalama 26 –29° C arasında değişir. Kışlar ise yumuşaktır.

5.3.1.6. Nüfus ve Şehirler

Yunanistan'ın resmi nüfusu 10.665.989'dur.²⁴¹ Nüfusun yarısı şehirlerde yaşar. En büyük şehirler: Atina, Selanik, Pire, Patras, Larisa ve Girit adasındaki Iraklion'dur. Ülke nüfusunun yoğunluğu, Atina-Pire metropoliten alanında toplanmıştır. Diğer kalabalık bölgeler Makedonya, Tselya ve Mora'dır.²⁴²

Nüfusun büyük bölümünü Yunanlılar oluşturur. Azınlıklar arasında Makedonlar, Türkler, Arnavutlar, Bulgarlar ve Çingeneler vardır. Makedonya'da Slavlar, (Bulgar ve Sırp) Epir ve Orta Yunanistan da Arnavutlar, Pindos dağlarının iki yanında ve aslen Romanyalı olan Ulahlar, Batı Trakya'da da Türkler yaşar.²⁴³ Resmi dil Yunanca olmakla birlikte çok farklı milletten ve kültürden insan olduğundan, Arnavutça, Türkçe, Makedonca gibi diller ve lehçeler de konuşulmaktadır.

²⁴⁰ Yeni Türk ans.....s.4806

²⁴¹ CIA- The World Factbook – Greece, 01 Ağustos 2004

²⁴² Türk Ansiklopedisi,c.33 s.462

5.3.1.7.Din

Yunanlıların geneli Ortodoks'tur. Çok sayıda Katolik ve Protestan da vardır. Bizanslılar zamanından beri Rum Ortodoks kilisesinin merkezi İstanbul'da bulunmaktadır. Lozan antlaşması ile İstanbul'da bırakılan patrikhanenin başındaki patrik Türk kanunlarına bağlı ve Türk uyrukludur.

5.3.2. Yunanistan'ın Tarihi

5.3.2.1. Eski Yunanistan

Ege uygarlığının tarihi M.Ö.3000 yıllarına kadar gider. Ege Uygarlığı adı verilen bu uygarlığın merkezi Girit adası idi. Uygarlığın kurucuları Hititler, Lidyalılar ve Friklerdi. M.Ö. 2000 yıllarından itibaren Yunanistan ve adalar, kuzeyden gelen kavimlerin istilasına uğradılar. Bu kavimler Akalar, Dorlar, İonlar, Traklar ve İlliryalılar'dı. Bu saldırı ve istilalarla birlikte Ege medeniyeti zamanla Yunanistan yarımadasına kayarak, buralarda tarihin en büyük uygarlıklarından birini meydana getirmişlerdir.

Grekler, aslen bugünkü Yunanistan in kuzeyinden, Balkanlardan, doğu Avrupa ve Rusya'dan gelmişlerdir. Akalar ve İonlar, ilk gelenler grubunu oluşturmuş ve M.Ö. 2000'in ilk yarısında kuzeyden Yunanistan'a girmişlerdir. Akalar aslen Orta Asyalı olmakla birlikte, İonlar'la beraber Yunanistan a geldikleri kabul edilir. Akalara "Egeliler" adı da verilir. İyonlar Attik bölgesinde, Ege adalarında ve Anadolu kıyılarına yerleştiler. En ünlü medeniyet merkezleri şimdiki İzmir, Efes ve Miletos'dur.

Bölgeye daha sonra Dor'lar göç etti. Bunlar Doris şehrine ve Pelopenes'e (Mora) yerleşip, burada Messenya şehrini kurdular.

Bu göçlerden sonra Yunanistan'ın yapısı tamamen değişti. Ülkede şehir devletleri kuruldu. Ege, Akdeniz, Karadeniz kıyıları bu devletlerin saldırılarına maruz kaldı. Şehir devletlerinden en ünlü olanlar, Atina ve Isparta şehir devletleri oldu. Bu şehir devletlerinin kurduğu birliklere, diğer şehir devletleri de katılmıştır.

²⁴³ Yeni Hayat ans., s.3374

Göçlerle birlikte nüfusun artması, ülkenin dağlık olması sonucunda tarıma, yaşamaya elverişli yeni topraklar ve sömürgeler aramaya girişen Yunanlılar sömürge şehirleri kurdular. Sömürge alındıktan sonra Yunanlılar oraya göç eder, fakat ana vatanlarıyla bağlarını hiçbir zaman koparmazlardı. Yunanlılığın yayılmasında, milli duygunun oluşmasında ve artmasında bu Yunan sömürgelerinin yeri büyüktür.

Bu arada siyasi yapı da gelişmeye başladı. Halk arasında eşitlik fikri ortaya çıktı. Önce zenginlerin yönetimi, daha sonra herkes için eşitlik istendi.

Yunan uygarlığı M.Ö. 6. yy.dan itibaren çok gelişti. Büyük filozoflar, edebiyatçılar, bilim adamları, hukukçular yetişti. Devrin en büyük medeniyet merkezi Atina oldu.

Bu dönemde Yunanlıların en büyük rakibi ve düşmanı Persler idi. Persler Yunanlılara karşı yaptıkları Salamis'te yaptıkları deniz savaşını kaybedince Yunanistan'dan çekilmek zorunda kaldılar. M.Ö. 43'te Atina ve Sparta arasında yapılan savaşı kazanan Spartalılar, Grek devletlerinin liderliğini ele geçirdiler.

M.Ö 338'de Makedonyalılar, Yunanistan'ı işgale başladılar. Büyük İskender aynı zamanda Pers imparatorluğunu da yıktı. Fakat Romalılar, M.Ö. 146 da Yunan yarımadasını işgal ederek Makedonya'ya son vermişlerdir.

Roma imparatorluğu Doğu ve Batı olarak ikiye bölününce Yunanistan, Doğu Roma imparatorluğunda kaldı. I. Constantinus, M.Ö. 7. yy.da Romalılarca kurulmuş olan Byzantion kentine Konstantinopolis (İstanbul) adını vererek başkent ilan etti. Bu tarihten itibaren bu şehir bir Hıristiyan başkenti oldu. Bizans imparatorluğu Grekleşti, imparatorluğu yönetenlerin çoğu Yunanlıydı.

5.3.2.2. Türk Devri

Yunanistan tarihinde Türk hâkimiyeti dönemi 500 yıl gibi uzun bir zamanı kapsadığı için önemli bir yer tutmaktadır. Osmanlı öncesinde de Türklerin bu bölge üzerinde etkileri olmuştur. Anadolu Türk beylikleri zamanında, beylikler bölgeye akınlar yapmış ve ilişkiye girmiştir. Yunan adalarıyla ilk temasa geçen beylikler Menteşe, Aydın oğulları, Saruhan oğulları beylikleridir. Kurdukları deniz gücüyle

hem askeri akınlar ve planlar, hem de Anadolu'yla ticareti kontrollerine almışlardır. Aydın oğulları bu ilişki ağında önemli bir yer tutmaktadır. Gazi Umur Bey, adalar hâkimiyeti için çetin mücadeleler vermiştir. Menteşe beyliği Rodos ve Girit adalarıyla sıkı ilişkiye girmiş ve bölge deniz güçleriyle çatışmıştır. Saruhan Beyliği sakız adasını ellerinde bulduran Cenova Cumhuriyetiyle ilişkiye girmiştir. Bu ilişkiler ve mücadeleler Türk Denizciliğinin temellerini atmış, Osmanlıların hâkimiyet kurduktan sonra, bu kültür ve potansiyelin topluca Osmanlı devletine geçmesiyle kuvvetli bir deniz kuvveti oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Deniz seferlerinin ardından Osmanlı döneminde karada da fetihler hızlanmış, 1383'te Serez, 1387'de Selanik ele geçirilmiş, 1394'te Tselya alınarak Mora üzerine akınlar kolaylaşmıştır. 1397'de Atina ele geçirilip Mora yarımadası alınmıştı. Ancak 1402 Ankara savaşında Yıldırım Bayezid'in Timur önünde yenik düşmesinden sonra süren 11 yıllık "fetret dönemi"nde Atina, Mora, Selanik ve Tselya'da, eski derebeyleri yönetimine geçmiştir. Tekrar toparlanan Osmanlı Devleti, II. Murat döneminde eski alınan yerleri tekrar ele geçirmiş ve 1446'da Turhan Bey komutasındaki akıncılar Korent ve Patras'ı alarak, Mora'nın önemli bölümünü ele geçirmişlerdir.

1453'te Osmanlıların İstanbul'u fethetmesiyle Bizans İmparatorluğu yıkıldı. Bundan sonra Yunanistan, yaklaşık 400 yıl Osmanlılarca yönetildi. Atina 1458 sonbaharında Osmanlı topraklarına katıldı. Fatih Sultan Mehmet hemen Atina'ya geldi ve 4 gün kaldı.²⁴⁴

Türkler, ele geçirdikleri şehirleri ciddi şekilde imar etmişlerdir. Türk ve Yunan arşivlerine göre Atina'da Türk idaresi zamanında tekke, küçük kervansaray, çeşme ve sebillerin dışında 9 cami ve tam teşekküllü bir medrese yapılmıştı.²⁴⁵ Osmanlılar yerli Ortodoks halkı, Katolik olan Venediklilerin baskılarından kurtarmayı hedeflemişler, topladıkları vergiler ve limanda uyguladıkları kanunlar, halkın ödeme gücünü aşmamıştır.

²⁴⁴ Yeni Rehber ans. C.20, s.264

²⁴⁵ Yeni Rehber, ... s. 264

Osmanlılar Ege adaları hâkimiyeti için uzun yıllar Venediklilerle çarpışmışlardır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde güçlendirilen donanma, 1522'de Rodos adasını şövalyelerin elinden aldı. 1566'da Piyale Paşa sakız adasını ele geçirdi. 1699'da ise Girit adası Türkler tarafından ele geçirildi.

Yunanlılar Osmanlı yönetimine karşı zaman zaman ayaklandılarsa da fazla direnmediler. Bunun sebebi Osmanlıların Rum Ortodoks kilisesine ayrıcalık tanınması,²⁴⁶ Hıristiyanlara ticarete serbestlik tanınması ve Yunanca eğitime izin vermesiydi. Osmanlılar, Rumeli eyaleti içinde kalan Yunanistan'ı çeşitli sancaklara ayırmışlardır.

Ege ve Akdeniz'de işleyen gemilerde çoğunlukla Yunanlı denizciler çalıştırdıkları için, Akdeniz'de konuşulan denizcilik dilinde Yunanistan'ın büyük etkisi olmuştur. Bu etki tek taraflı kalmamış, Türkçe'nin de bu dile büyük katkısı olmuştur. Doğu kökenli kelimeler de Türk yönetimi zamanında Yunanca'ya geçmiştir.²⁴⁷

1650 de Mora eyaleti özerk yönetim birimi oldu. Avrupa devletleri Osmanlılarla savaşları sırasında sık sık Yunanistan'a müdahale ederek halkı kıskırtmışlar, ancak 1769'daki ayaklanmadan bir sonuç elde edememişlerdir.

5.3.2.3. Yunanistan'ın Bağımsızlığı

18. yy. sonlarına doğru Fransız devriminin ardından bu ihtilalin kamçılacağı milliyetçilik fikirleri devrin büyük devletleri tarafından, Yunanistan üzerinde de kullanılmıştır. Panhellen hareketi desteklenmiş, Rusya ve İngiltere'nin desteğinde Mora'da 1821'de başlayan isyanlar öteki bölgelere de yayılmıştır. Osmanlı'nın Mora'ya asker çıkarıp durumu kontrol altına almasından sonra tekrar Fransız ve İngilizlerin desteğini alan Yunan birlikleri isyana devam etmiş, sonunda Rusya'nın da baskısıyla Osmanlı Devleti 1829'da Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımıştır.

²⁴⁶ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi...** C.5, s.107

²⁴⁷ **Türk Ans...** S.464

Yunanistan'da önce geçici hükümet kuruldu, ardından 1832'de Londra'da yapılan anlaşma sonucunda Bavyera Prensi Otto, I. Otho adıyla Yunan tahtına geçti.²⁴⁸ O yıllarda Yunanistan, oldukça küçük bir ülkeydi. Epir, Trakya, Makedonya, Tselya'nın büyük bölümü ve adalar ülke sınırlarının dışındaydı.²⁴⁹ Kurulan "Küçük Yunanistan" ın, "Büyük Yunanistan" olması çabaları her zaman en büyük gündemi oluşturmuştur. Bu amaçla, kurulduğu tarihten itibaren "Megali İdea" olarak adlandırılan bu felsefeyle yönetilen Yunanistan'da, hangi görüşten yöneticiler gelirse gelsin; büyük devletler, dünya şartları ve bölge dengelerini kullanarak "Megali İdae" nın gerektirdiği "Büyük Yunanistan" ı kurma hedefi için çaba sarf etmişlerdir.

"Büyük Yunanistan" ın kurulması için safha safha "Enosis" (birleşme) yoluyla yayılma politikası izlenmiş ve "Enosis" Yunanlıların toprak kazanma yönteminin adı olmuştur.²⁵⁰

5.3.2.4. Bağımsızlık Sonrası Dönem

Bağımsızlık tarihten sonra sınırlarını genişletmek isteyen Yunanistan, nüfus çoğunluğunu bahane ederek daha kuzeye ve adalara yönelip isyanlar çıkartmıştır. Türk donanmasının yeterince güçlü olamaması ve Avrupalı devletlerin desteğiyle Yunanistan, topraklarını hızla genişletmiştir.

Avrupa büyük devletlerinin desteğiyle kurulan Yunanistan'ın, içindeki siyasi yapılanma da bu devletlerin etkisindeydi. Bağımsız kral olan Bavyera kralı Louis'in oğlu Otto'nun, 1932'de Yunan krallığına getirilmesi de kendi çıkar çatışmaları sonucundadır.²⁵¹ İktidarı belirleyen büyük güçler muhalefeti de belirlemekteydi. Rusya, Balkanlarda Ortodoks birliği kurma ve Yunanistan'a Ortodoks bir kral getirme amacıyla Mora'da popüler olan Napiste Partisini desteklemekteydi. Fransa, orta Yunanistan'da daha popüler olan Celetti partisini, İngiltere ise daha çok adalarda popüler olan Mavrokadarto Partisini desteklemekteydi. Bu partiler üzerinde büyük devletlerin desteği o kadar belirgindi ki partiler, Rus Partisi, Fransız Partisi ve İngiliz

²⁴⁸ Temel Britannica....., c.19.s.209

²⁴⁹ Temel Britannica. ... c.19. s. 209

²⁵⁰ Lütem Ö.E.,Coşkun B. Demirtaş, **Balkan...** S. 35

²⁵¹ Karal Enver Z., **Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri**,Cilt IV, Ankara, TTK Yay. 4. Baskı, 1998, s. 79

Partisi olarak adlandırılıyorlardı.²⁵² 1844 yılında yapılan ilk seçime giren bu partiler arasından seçimi başkanlığını İoannis Kolettis'in (1788–1847) yaptığı Fransız Partisi kazanmıştır.

İngilizler 1815'ten beri ellerinde işgalde olan, fakat aslen Osmanlı topraklarında bulunan 2260 km.² olan “Yedi Ada” yı 1864'te Yunanistan'a verdiler. 1877 Osmanlı- Rus harbinden sonra toplanan “Berlin Kongresi” ne Rusya'nın isteği üzerine Yunanistan da davet edilmiş, kongre kararları sonucunda 1881 yılında Girit adası dışında, 13.500 km² Osmanlı toprağı verilmiştir. 1897'de başlayan Türk-Yunan savaşı sonucunda ağır yenilgiye uğrayan Yunanistan, bu kez de Rusya tarafından korunmuş, Çar II. Nikola'nın (1868–1918) baskıları sonucunda II. Abdülhamit, (1842–1918) savaşı durdurmak zorunda kalarak Yunanistan çıkarları doğrultusunda sınır düzeltmesi yapılmıştır. Yunan politikası daha çok büyük devletlerin politikasına göre şekillenmekteydi. Bir Yunan tarihçisi 1940'ta şöyle yazmıştır: “Yunan politikası bir yüzyıl boyunca millet içindeki güçlerin birleşmesi veya çatışmasından çok, dış politikadaki zorunlulukla belirlenmişti. Monarşi aleyhtarı hareket de dış politika üzerindeki bir çatışmadan çıkmıştır.”²⁵³

Rusya'nın kışkırtmaları sonucu alevlenen Yunan yayılcılığı, Sırp, Karadağ ve Bulgar devletleriyle beraber yürütülen 1912–1913 Balkan savaşının ardından Yunanistan, yüzölçümü 55.000 km² olan, Batı Trakya'nın büyük bölümünü Girit'i Ege adalarının çoğunu ve Makedonya'nın güneyini topraklarına kattı.

I. Dünya Savaşı sırasında da Yunanistan'ın genişleme düşüncesi devam etmekteydi. Batı Anadolu'yu ele geçirmeyi planlayan Yunanistan kendilerine çok şey vaat eden itilaf devletleri yanında savaşa girdi. İngiltere Dışişleri bakanı şöyle diyordu: Yunanistan'ın yakın doğuda büyük imkânları vardır ve bunlardan yararlanmak için askeri bakımdan mümkün olduğunca güçlü olmalısınız. Biz Amerika'ya İstanbul Mandaterliğini yüklemeye çalışıyoruz, onun oradaki varlığı İstanbul'un zamanı gelince Yunan egemenliğine geçmesini önleyemeyecektir. Başkan Wilson bu fikre karşı değildir. Ama Amerikan kamuoyunun ve de Senatonun

²⁵² Clogg, Richard, **Modern Yunanistan Tarihi**, İletişim Yayınları, 1997. s. 70

²⁵³ N.Kaltchas, **Introduction to the Constitutional History of Greece**, New York,1940, s.137

onayı konusunda bazı kuşkuları vardır. Eğer onlar kabul etmezlerse İngiltere'nin İstanbul için kabul edeceği tek çözüm kentin Yunanistan'a verilmesidir"²⁵⁴

1918'de Venizelos, Yunan birliklerini Makedonya'ya yollayarak savaşa resmen katıldı. Ardından Paris Barış Konferansında önemli kazanımlar elde ettiler.

Savaş sonrasında Yunanistan, diğer Balkan ülkeleri gibi ekonomik anlamda zor seneler geçirmiştir. Bu yıllarda ülke topraklarının ancak %25'inde tarım yapılabilmekte ve gıda ihtiyacının %50'sini ithal etmek zorundaydı.²⁵⁵ Yunanistan için diğer önemli bir sorun mülteci meselesiydi. Yaklaşık 1,4 milyon mültecinin olması, zaten zor durumda olan ülke ekonomisi için ciddi problem oluşturmuştur.²⁵⁶

Savaş sonrasında galip devletlerin paylaşım planlarının yapıldığı Paris Barış Konferansında Venizelos, İngiltere'nin desteğiyle Anadolu'dan hak iddia etti.²⁵⁷ Batı Anadolu planını gerçekleştirmek isteyen Yunan ordusunun 1919 yılında İzmir'i işgal etmesi, Yunanistan için çok olumsuz sonuçlandı. Anadolu'daki Türk direnişini kıramayan Yunanistan, üç yıl süren Anadolu macerası sonucunda büyük bir yenilgiye uğradı ve geri dönmek zorunda kaldı Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış antlaşmasıyla Yunanistan ve Türkiye arasındaki savaş, resmen sona erdi.

Anadolu hüsrانından II. Dünya savaşına kadar geçen süre boyunca Yunanistan, Krallık ve Cumhuriyet rejimleri arasında gidip geldi. Monarşi yanlısı güçler ile Cumhuriyet yanlısı güçler arasında ciddi rekabet mevcuttu. Büyük bozgun, kamplaşma ve Türkiye'den gelen göçmen akını Yunanistan'ın sosyal ve ekonomik yapısını etkilemiştir.²⁵⁸

Mevcut huzursuzlar sebebiyle, Venizelos yanlısı askerlerin yaptığı darbe ile I. Konstantin tahttan indirildikten sonra, yerine II. Georgios getirildi. Ardından, 1924'te halkoyuyla Cumhuriyet kuruldu. Cumhuriyet yönetimi 1935 yılında yapılan

²⁵⁴ Michael Llewellyn, Smith, **Ionian Vision: Greece in Asia Minor 1919–1922**, Londra, 1923 s. 80

²⁵⁵ Charles-Barbara Jelavich, **The Balkans, Spectrum**, New Jersey, 1965,s.93-94

²⁵⁶ Barbara Jelavich, **History of The Balkans**, V.2, Cambridge University Press, Cambridge 1991. s. 209-212

²⁵⁷ Haluk Alkan, **Türkiye-Yunanistan, Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar**, ASAM Yay. , Ankara, 2002. s. 64

²⁵⁸ Haluk Alkan, **Türkiye-Yunanistan** s. 69

bir askeri darbe ile son buldu. Krallık rejimi kurularak II. Yorgi kral oldu. Bu arada bir süre de General Metaksas Yunanistan'ı dikta rejimi ile yönetti.²⁵⁹ Bu diktatörlük Almanların Yunanistan'ı işgal yılı olan 1941'e kadar devam etmiştir.²⁶⁰

Birinci Dünya Savaşında İtalyan birlikleri Arnavutluk ve sonrasında da Yunanistan'ı işgal ettiler. Ama püskürtülen saldırılardan sonra İtalya'ya yardıma gelen Alman birlikleri bütün ülkeyi işgal ettiler. Fakat 1944 yılında işgalciler İngilizlerin de yardımıyla ülke dışına atıldılar. Bu mücadelede Komünist Partisinin de payı büyük olmuştur. Ülke içinde mücadele örgütleri kuran Komünist Partisi savaştan sonra ülke yönetimini ele geçirip, krallığa ve faşist yönetime son vermeyi planlamaktaydı.²⁶¹

5.3.2.5. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yunanistan

Savaş sonrasında Churchill ve Stalin Moskova'da buluştular ve yaptıkları anlaşma ile İngiltere'nin Yunanistan üzerindeki otoritesi daha belirgin hale geldi. Bu anlaşma gereği bölgede Sovyet politikası değişmiş, bölgedeki Komünistler Rus desteğinden yoksun kalmışlardır. Yunanistandakilerin de yapılan anlaşmadan haberi yoktu.²⁶² Tabii her seferinde olduğu gibi büyüklerin kararlarından habersiz ufak oyuncular kendilerine biçilmiş kadere doğru oyunlarını oynamaktalardı. Şubat 1946'da, Yunan Komünist Partisi'nin savaşa başlama kararı almasından sonra Yunanistan, 1944'ten 1949'a kadar komünistler ve milliyetçiler arasında yapılan savaşa sahne oldu. Sonunda Amerika'nın yardımıyla komünist çeteciler yenildiler ve 1952'de ülkede yeni seçimler yapıldı. İç savaş sonrasında Yunanistan, yaralarını çabuk sardı. Özellikle kendilerine sempati duyan ve stratejik önem düşünceleriyle batılıların ekonomik ve askeri yardımlarıyla ülke toparlandı. Amerika'nın desteğini alan hükümet, 1952 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütüne (NATO) üye oldu.

1967'ye kadar bir krallık olan Yunanistan'da, 21 Nisan 1967 de Albaylar sivil hükümeti devirdiler. Başkanları Panayotis Kanelopoulos idi. Potansiyel bir komünist müdahalesini bahane eden askeri yönetim, oldukça sert ve baskıcı bir yönetim kurdu.

²⁵⁹ **Yeni Hayat ans.** S.3379

²⁶⁰ Nurettin Türsan, **Yunan**, s. 249

²⁶¹ age., s. 252-253

1952 anayasası kaldırıldı. II. Konstantin ülkeden ayrılmak zorunda kaldı. Birçok siyasetçi hapsedildi.

1973'te ordu yönetimden çekildi. 1 Haziran 1973'te Yunan başbakanı Papadopoulos krallığı tamamen kaldırarak devlet rejimi olarak halk oylaması sonucunda Cumhuriyeti getirdi. Sıkıyönetim kaldırılarak normal hayata dönüldü.

26 Kasım 1973'te ordu yeniden yönetime el koydu. Başbakan Papadopoulos devrilerek gözaltına alındı. Çok sıkı bir "cunta" (askeri idare) rejimi kuruldu. Ordu sarsılan konumunu güçlendirmek amacıyla 1974'te Kıbrıs'ta Yunanistan'la Kıbrıs'ın birleşmesini (enosis) amaçlayan bir darbe girişiminde bulundu. Kıbrıs'taki darbeye Cumhurbaşkanı Makeryos devrildi. Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi hareketlerinin hızlanması sonucu adada garantör olan Türkiye Cumhuriyeti, adaya silahlı müdahale kararı aldı. 3 günde Türk ordusunun Lefkoşa'ya kadar gelmesi üzerine hem Kıbrıs'taki, hem de Yunanistan'daki cunta devrildi.

Cuntanın devrilmesi üzerine Konstantin Karamanlis'in kurduğu Yeni Demokrasi Partisi, 1974 seçimlerini kazandı. Daha sonra gücünü yitiren bu hareket yerini, Andreas Papandreu'nun kurduğu Panhelinik Sosyalist Hareket (PASOK)'e bıraktı. 1981'de seçimleri kazanan Papandreu başbakan oldu. Yunanistan 1981'de Avrupa Topluluğu'na üye oldu.

Avrupa para birimine dâhil olduğu 1 Ocak 2001'den sonra Avrupa ile ilişkilerini daha da arttıran Yunanistan, komşularıyla ilişkilerini daha iyi seviyeye getirmek zorunluluğunu hisseden bir durumda kalmıştır.

²⁶² Clogg, Richard, **Modern Yunanistan**, s. 163

5.4. Arnavutluk

5.4.1. Genel Özellikler

5.4.1.1. Konum

Balkan yarımadasının en küçük devleti olan Arnavutluk kuzeyinde Karadağ, doğudan Sırbistan ve Makedonya, güneydoğusunda Yunanistan, batısında İon ve Adriya denizi ile çevrilidir. Adriya Denizi'ne bakan kıyısının uzunluğu 316 km.dir. 42°39'-39°38' kuzey enlemleri ile 19°16'-21°04' doğu boylamları arasında yer alır. Toplam alanı 28750 km² olan Arnavutluk'un kara alanı 27400 km² dir. Kuzeyden güneye 340 km, doğu-batı doğrultusunda ise en geniş yeri 155 kilometredir.

5.4.1.2. Sınırlar

Arnavutluk; kuzeyden Karadağ, doğudan Sırbistan ve Makedonya, güneydoğudan Yunanistan, batıdan Adriya Denizi'yle çevrilidir. Adriya Denizi'ne bakan kıyısının uzunluğu 316 km.dir. Yunanistan'la 282 km., Makedonya ile 151 km., Sırbistan'la 114 km., Karadağ'la 173 km. sınırı olan Arnavutluk'un toplam 720 km. kara sınırı vardır. Sahil alanları ise 362 kilometredir.

5.4.1.3. Önemli şehirler

Arnavutluk'un önemli şehirleri olarak; Tiran, İşkodra, Elbasan, Dıraç, Körçe, Avlonya'yı sayabiliriz.

5.4.1.4. Dağlar

Arnavutluk büyük oranda dağlık bir ülke olup, topraklarının üçte ikisi dağlar ve tepelerden oluşur. Yarıdan fazla bölgesinin yüksekliği, 1000 metreyi geçmektedir. Alplerin uzantısı olan, Adriyatik denizine paralel uzanan Dinar Alpleri, bölgede Arnavutluk Alpleri olarak adlandırılır ve Arnavutluk'ta önemli bir yer kaplar. En yüksek yerleri, 2751 metre olan Korab tepesi ve 2694 metre olan Yezerts

Zirvesi'dir. İç tarafta dağlar arasında vadiler bulunur. Batıya doğru gittikçe dağlar yüksekliklerini kaybederler. İç Arnavutluk'un kenar dağları kalkerlerden meydana gelmiştir. Dağların en yüksek yeri Korab olup 2750 metredir.

5.4.1.5. Akarsular

En önemli akarsuları Drina, Mat, Erzen, İşkumbi, Semen ve Viyosa'dır. En büyük ırmağı 282 km. uzunluğunda olan Drina'dır. Lim ırmağı Tuna'ya dökülür, bunun dışındaki tüm ırmaklar sularını Akdeniz'e ulaştırırlar. Nehir seviyelerinde en yüksek su seviyesi Kasım-Nisan ayları arasında görülürken, yazın su seviyesi oldukça düşer, bazıları da kurur.

5.4.1.6. Göller

Sınırları içinde bazı küçük gölleri de barındıran Arnavutluk'un en büyük gölleri, İşkodra, Öhri ve Prespa'dır. Bu göllerden İşkodra kuzeybatıda, Öhri gölü ve onun güneydoğusunda kalan Prespa gölü ülkenin doğusundadır.

5.4.1.7. İklim Ve Bitki Örtüsü

Arnavutluk farklı arazi yapısı ve konumu itibariyle farklı iklim bölgelerine sahiptir. Kıyı kesimlerinde ılık, iç ve dağlık kesimlerinde ise soğuk ve sert iklim görülür. Kıyı kesimlerinde görülen Akdeniz ikliminin özelliği, yazların kuru sıcak ve güneşli, kışların ise bol yağmurlu ve yumuşak geçmesidir. Topraklarının % 36'sı ormanlık, % 17'si tarım alanı, % 14'ü otlaktır. Kıyı kesimlerinde Akdeniz bitki örtüsü bitkisi olan makiler, yükseğe doğru gidince yerlerini meşe, kayın ve çam türlerine bırakır.

5.4.1.8. Nüfus Ve Sosyal Özellikler

5.4.1.8.1. Nüfus

Nüfusu 3,510,484 (2001 Temmuz ayı tahmini) olan Arnavutluk'un halkı Geg ve Tosk olarak iki gruba ayrılır. Geg'ler genel olarak, İşkumbi nehrinin kuzeyinde, Tosklar ise güneyindedirler.²⁶³ Halk, % 95,3 Arnavut, % 2,5 Çingene, % 1,8 Yunan,

²⁶³ Raymond Zickel, Walter R. Iwaskiw, **Albania: A Country Study**, Washington, 1994. p. 66

% 0.14 Makedon, kalanı diğer etnik unsurlardan (Eflâklı, Çingene, Sırp, Karadağlı, Bulgar) oluşmuştur. Arnavutlar, Makedonya ve Kosova başta olmak üzere eski Yugoslavya cumhuriyetlerine ve dũnyanın birçok ũlkesine yayılmışlardır.

5.4.1.8.2. Dil

Resmi dil Arnavutça'dır. Arnavutça Gega ve Toksa olarak iki lehçeye ayrılır. Resmi Arnavutça'da Toksa lehçesi kullanılır. Arnavutluk dili, Hint-Avrupa dil ailesine mensuptur. Birçok milletle beraber yaşamış, aynı zamanda hâkimiyeti altına girmiş olan Arnavutların dilleri de bu etkilerle zenginleşmiştir Arnavutça'yı etkileyen diller arasında Yunanca, Latince, Tũrkçe, Slav ve Roma dillerini sayabiliriz.

5.4.1.8.3. Din

Arnavutluk'un % 70'i Mũslũman, % 20'si Ortodoks Hıristiyan, % 10 da Katolik Hıristiyanlardan oluşmaktadır. 732'de İstanbul'da bulunan Fener Ortodoks Patrikhanesine bağlanan Arnavutluk, 1054'te Roma ve Bizans arasında bũlũřũlũnce Kuzey Arnavutluk, Roma egemenliğinde Katolik etkisinde kalmıştır. Osmanlıların bũlgeyi hâkimiyetlerine almalarından sonra, halka olan mũsamaha politikalarıyla Arnavutlar, Mũslũmanlıđı kabul etmeye başlamışlardır. İlk kabul edenler Tımar sahibi beylerdi. Bektaşi olan Tepedelenli Ali Paşa dũneminde Bektaşilik ũlkede yayılmıştır. Osmanlı sonrasında 1944'te Enver Hoca'nın iktidara gelmesiyle dine karşı olan tutum gũrũldũ. 1976'da yeni anayasa ile devlet hiçbir dini tanımadı ve yasakladı.

5.4.2. Arnavutluk Tarihi

5.4.2.1. Eski Dũnemler

Bu gũnkũ Arnavutların kũkenine ait en yaygın gũrũř, soy olarak İllirlere dayandıklarıdır.²⁶⁴ İllirler MÖ. 425'de İşkodra çevresinde İllirya Devletini kurmuşlardır. 385'de Kral Bardhylli 30 yıllık krallığı sırasında sınırlarını

²⁶⁴ Ramadan Marmallaku, **Albania and the Albanians**, London: 1975. s.6

Dalmaçya'dan Makedonya'ya ve Kuzey Epir'de Visoya ırmağına kadar genişletti. Kralın 358'de ölmesi üzerine devlet, Kuzey ve Güney İllirya olarak ikiye bölünmüştür. Büyük İskender İllirya kralını öldürüp, ülkenin bir kısmını kendi topraklarına kattı. Romalıları uğraştıran İllirler, MÖ. 3. yüzyılda deniz ticareti sebebiyle birçok kere savaşlar yaptıktan sonra, 167'de Roma hâkimiyeti altına girmişlerdir. Romalılar Drin ırmağının kuzey kısmında kalan toprakları İllirya eyaleti olarak teşkilatlandırmışlardır. Bölge daha sonra, çeşitli uluslar tarafından sürekli barbar akınlarına uğradı. İllirya kabilelerinin siyasal birliklerini tamamlayamaması, MS. 1. yüzyıldan itibaren yabancı devlet işgallerini kolaylaştırmıştır.²⁶⁵ 224–246 'da Gotlar, 374'de Germen asıllı Guedeşler ve Sermatlar, 396'da Vizigotlar, 434-447'de Hunlar, 449'da Crabatesler, 460'da Ostragotlar, 548'de Slavlar, 619'da Avarlar, 687-746'da Sırplar, 917'de Bulgarlar, 980'de Nomandesler... vs. İlliryayı kısmen veya tamamen işgal etmişlerdir. Etnik olarak Slav nüfusu bölgeye hızla yerleşerek, İlliryalı nüfus ile büyük ölçüde karışmıştır.²⁶⁶ Daha sonra bölgede büyük toprak sahibi güçlü aileler çıkmıştır. ²⁶⁷ Bu aileler hem kendi aralarında, hem de bölgeye yerleşmiş yabancı toprak sahipleri arasında sürekli çatışmalar olmuştur. Bu çatışmalar 14. yüzyılın ilk yarısında Arnavutluk bölgesini ele geçiren Stefan Duşan (Dushan) döneminde de devam etmiştir. ²⁶⁸ Osmanlı egemenliği altına girmeden önce bölgede, kuzeyde Sırp, Güneyde Bizans etkisi vardı.

5.4.2.2. Osmanlı Hâkimiyetinde Arnavutluk

Arnavutlar tarafından Arnavutluğa, Arbanya veya Arberya denilmesinden dolayı, Orada oturanlara Osmanlılar Arnavut demişlerdir. Arnavutlar kendilerine Şikiptar derler.²⁶⁹

14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlılar bölgeyi hâkimiyetleri altına almaya başlamışlardır. Bölgeye giren Osmanlı orduları, Arnavutluk'ta güçlü feodal

²⁶⁵ Nuray Bozboru, **Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Ulusçuluğunun gelişimi**, Boyut Matbaacılık, İstanbul: 1997. s.24

²⁶⁶ Arben Puto and Stefanaq Polo, **The History of Albania, from its origin to the present day**, London: Boston and Henley, 1981. s.27–32

²⁶⁷ Kristo Frasher, **The History of Albania**, Tirana, 1964. s.48

²⁶⁸ George Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret Işıktan, Ankara: Türk Tarih Basımevi, 1999 s. 469

²⁶⁹ Süleyman Külçe, **Osmanlı Tarihinde Arnavutlar ve Arnavutluk**, İzmir, 1944. s. 9

beylerle karşılaşmışlardır.²⁷⁰ En güçlüsü olan II. Balşa (Balsha)'nın gücü kırıldıktan sonra Osmanlıya bağlılığını kabul eden feodal beyler, vasal yöneticiler olarak tanınmıştır.²⁷¹ Osmanlıya karşı girişilen bölge güçlerinin mücadelesine, Arnavut aileler de katılmış ve Kosova Savaşında yenilince dirençleri önemli oranda kırılmıştır.

Ankara savaşı sonrasında Osmanlı hâkimiyetinin sekteye uğraması ile Venedik, bölgedeki etkinliğini arttırarak birçok Arnavut aileyi hâkimiyeti altına almıştır. 1404'te Osmanlı birliğini yeniden kuran I. Mehmet, Arnavutluk'u işgal edip, vasallık konumuna son vererek, bölgeyi doğrudan Osmanlı kontrolü altına almıştır.

İskender Bey, Arnavutluk tarihi açısından önemli bir isimdir. Devşirme olarak alınan İskender Bey'in Hıristiyan adı Gjergj Kastrioti idi. Sultan II. Murat döneminde saraya alınan bu kişi askeri sahada iyi yetiştirilmiş, 20 yıl sonrasında iyi bir asker ve stratejist haline gelmiştir.²⁷² Osmanlı saraylarında yetiştikten sonra, 1438'de 'Bey' unvanı verilerek Akçahisar olarak bilinen Kruja vilayeti sınırları içindeki Misia bölgesine vali olarak atanmıştır.²⁷³ Hedefi büyük olan İskender Bey, ayaklanma başlatmış ve ayaklanan diğer beylerle 1444'te Lezha toplantısını düzenleyerek başkan seçilmiştir. Böylece bir Arnavut birliği kurulmuş oldu. İskender Bey'in orduları Osmanlı'yı uğraştırmışlar ve peş peşe zaferler kazanmışlardır. Osmanlıların bölgeye hâkim olması, İskender Bey'in hastalanarak 1468 yılında ölmesi sonucunda sağlanmıştır.

Arnavutlar 1630–1650 yılları arasında yarı yarıya İslam dinine girmişlerdir. Böylece 'reaya' sayılmaktan kurtulup devletin hâkim unsuru olarak sayıldılar ve Osmanlı idari, askeri, sosyal ve kültürel yaşamının her safhasında devlet hizmetine girdiler. Osmanlı sadrazamlıklarına, vezirliklerine, eyalet paşalıklarına getirildiler.²⁷⁴

²⁷⁰ Halil İnalcık, **Arnavutluk'ta Osmanlı Hâkimiyetinin yerleşmesi ve İskender Bey İsyanının Menşei**, Fatih ve İstanbul, c.1 sayı 2, İstanbul, 1953. s. 158

²⁷¹ Arben Puto and Stefanaq Polo, **The History of Albania....**1. s.55

²⁷² Ramadan Marmullaku, **Albania and**, s.12

²⁷³ Arben Puto and Stefanaq Polo, **The History of Albania....**s.70

²⁷⁴ Necip Alpan, **Tarihin ışığında Arnavutluk'un Bağımsızlığı**, Ankara: 1982. s.16

Kapıkulu askerlerinin çoğunluğu her zaman Arnavutlardan oluşturulmuştur. Osmanlı sadrazamlarından otuz üç tanesinin Arnavut kökenlidir.²⁷⁵

Osmanlı devletini yeniden toparlamak için girişilen Tanzimat uygulamalarına karşı, Arnavutluk bölgesi direnç göstermiştir. Tanzimat ayaklanmaları, yerel ayaklanmalar patlak vermiştir. Osmanlı toprak sistemi bozulunca geniş malikâneler ve zengin toprak ağaları ortaya çıkmıştır.

5.4.2.3. Arnavutluk'un Bağımsızlığı

Balkan savaşı sırasında Arnavutluk, Sırp, Karadağlılar, Yunanlılar ve Bulgarların işgaline uğramıştır. Arnavutluk milliyetçileri İsmail Kemal, önderliğinde harekete geçtiler. İşgal altında, ülkenin çeşitli yerlerinden gelen 83 delege, 28 Kasım 1912'de Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmiştir.²⁷⁶ Arnavutluk'un doğuşu 28 Kasım 1912'de İsmail Kemal'in organize ettiği hareketle sağlanmıştır.²⁷⁷

Arnavutluk bağımsızlığının ardından iç karışıklıklar ve dış tehditlerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Kuzeyli Arnavutlar, güneyde Avlonya'da kurulan hükümeti tanımamışlar ve İsmail Kemal hükümetini geçersiz kılmışlardır. Esat Topani Paşa, Draç'ta bir hükümet kurup, Arnavut kralı olmaya çalışmış ancak o da başarılı olamamıştır. Arnavutluk içinde, Gegler ve Tosklar, farklı partiler, aşiretler birbirleriyle mücadeleye girmiş ve kapışmışlardır.

İsmail Kemal 22 Ocak 1914'te başkanlıktan çekilip, ülke idaresini Ekim 1913'te faaliyete geçen Uluslar arası Denetleme ve Himaye Komisyonu'na bıraktı. Avrupa güçlerinin seçtiği Avusturyalı prens Wilhelm zu Wied, devlet başkanlığına getirildi. Mart 1914'te Arnavutluk'a gelen Wied, Durazzo limanını başkent yaptı.²⁷⁸ Wied'in idaresi uzun sürmedi. Birinci Dünya Savaşı çıkınca 3 Eylül 1914'te Arnavutluk'u terk etti. Arnavutluk savaş süresince Yunan, Sırp, Avusturya, İtalya, Fransız gibi birçok devletin işgaline uğramıştır.

²⁷⁵ Orhan Koloğlu, **Osmanlı Döneminde...** S.66

²⁷⁶ Anton Logoreci, **The Albanians**, London, Victor Gollancz Ltd.,1977 s.47

²⁷⁷ Constantine A. Chekrezi, **Albania Past and Present**, Mc. Millan, New York, 1919, reissued Arno Pres., New York,1971,, pp. 77–79

²⁷⁸ Anton Logoreci, **The Albanians**..... s. 49

Birinci Dünya savaşı sonunda işgal altında parçalanmış ülkeyi kurtarmak için, Arnavutluk liderleri 21 Ocak 1920’de Lushnje şehrinde bir kongre toparlamışlar ve bu kongrede Arnavutluk’un bağımsızlığını istemişlerdir. Süleyman Delvina başkanlığında yeni hükümet oluşturuldu. Yeni hükümetin en büyük sorunu İtalyan kuvvetlerini ülkeden çıkarmaktı.²⁷⁹ Arnavutluk’un her yanında gösteriler yapıldı ve yer yer silahlı mücadelelere girildi. Oluşturulan milislerle İtalyanlar, Avlonya’dan çıkartıldılar. İtalya sonunda, 3 Ağustos 1920 Tiran Antlaşması ile Arnavutluk bağımsızlığını kabul etti. 17 Eylül 1920’de ise bağımsız Arnavutluk, Milletler Cemiyetine üye kabul edilmiştir.

1921–1924 yılları arasında bir ayaklanma ile toprak reformu taraftarlarının, bir Geg olan Fan Noli liderliğinde iktidara gelmesiyle, siyasal iktidarsızlık dönemi başlamıştır. Daha sonra İngiliz desteğini de alan Geg beyinin oğlu Ahmet Zogu, Noli’yi devirip iktidara gelmiştir.²⁸⁰

Ahmet Zogu, 31 Ocak 1925’te cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından, 1 Eylül 1928’de kendisini ‘Kral’ ilan etti. Zogu döneminde ülke, faşist İtalya’nın himayesi altına girmiştir. O yıllarda Arnavutluk çok zor durumdaydı. 1927’de kişi başına milli gelir sadece 40 dolardı ki, bu da diğer Balkan ülkelerinininkinin ortalamasının yarısıydı. Bir Arnavutluk tarihçisi şöyle diyor:

“Balkan ölçütlerine göre bile Arnavutluk halkının yaşam standardı çok düşüktü: kötü sağlık koşulları ve koruyucu ilaç olmaması salgın hastalıklara, özellikle de bataklık arazide sıtmaya yol açıyordu. Sosyal sigorta diye bir şey yoktu. 1927–32 arasında Kamu Sağlığı Genel Müdürlüğü bütçesi yılda 510.000 ila 592.000 altın frank arasında değişiyordu. Tıp fakültesi yoktu ve sadece üçünde modern araç gereç olan on bir hastanede, birkaç doktor, 44 diş hekimi, 29 eczacı ve 29 ebe vardı. Geçim standardı acınacak kadar düşüktü.²⁸¹ Sanayileşmede dünyanın en geri ülkelerinden biri durumunda olan Arnavutluk’ta GSMH’da sanayi ürünlerinin payı ancak %9,8’di. Bu oranın büyük kısmı da İtalyan sermayesine aitti.”²⁸²

²⁷⁹ Sina Akşin, Melek Fırat, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar.....”, s.110

²⁸⁰ Nicholas C. Pano, “Albania”, 1992, pp.20

²⁸¹ Ramadan Marmullaku, *Albania and* s. 38

²⁸² V. Alexandrov, *A Contemporary World History 1917–1945*, Progress, Moscova, 1986, p.304–305

Arnavutluk, 1921–1939 yılları arasında, giderek artan Yunan ve Yugoslav tehditlerine karşı, sürekli artan miktarlarda İtalyan yardımlarıyla ekonomisini ayakta tutabilmiştir.²⁸³

Durumdan faydalanan İtalyanlar, 6 Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgal etmişlerdir. Oluşturulan meclis, İtalya kralına Arnavut tahtını önermiştir.²⁸⁴ Arnavutluk'un işgali üzerine İtalya, Güney Arnavutlukta, Epir'den Yunanistan'a saldırmış fakat püskürtülmüşlerdir. Bunun üzerine Yunanlılar, Güney Arnavutlukta ülkeye girip, işgale başlamışlardır. Daha sonra ise Almanlar, Arnavutluğu ele geçirmişlerdir.

Enver Hoca tarafından kurulan Arnavutluk İşçi Partisi yönetiminde Ulusal Kurtuluş Cephesi oluşturan Arnavutlar, işgale karşı direnişe geçmişlerdir. Oluşturulan cephede Arnavutların politik fikrine, dinine, sınıfına bakılmaksızın işgale karşı direniş örgütlenmiştir.²⁸⁵ Arnavutluk'un, işgalden kurtuluş 29 Kasım 1944' tür. Bu tarih aynı zamanda bugünkü Arnavutluğun kuruluş tarihidir.

5.4.2.4. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem

İngiltere, Amerika ve Sovyetler Birliği Arnavutluğun bağımsızlığına destek vermişlerdir. 1944'te Komünistler kontrolü ele geçirmişlerdir. Daha önce Zogu'nun diktatörlüğünü yaşayan Arnavutluk, şimdi Enver Hoca'nın diktatörlüğünü yaşıyordu. Ülke resmi olarak 1946'da Arnavutluk Halk Cumhuriyeti, 1976'da ise Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti adını almıştır.

5.4.2.4.1. Sosyalist Dönem

Enver Hoca hükümeti, Stalinist stilde şekillendi. 1946'da Stalinist stilde merkezi planlı ekonomiyi başlattı. Tüm fabrikalar millileştirildi, dış ticaret devlet tekeline alındı, iç ticaret de devlet kontrolüne alındı, toprak satımı yasaklandı.

²⁸³ Ersin Kalaycıoğlu, *Balkanlarda Milliyetçilik ve Siyasal Yaşam:1918-1939, İki Dünya Arasında Avrupa ve Balkanlar: İdeolojiler ve Uluslararası Politika*, Aybay yayınları, İstanbul, 1994, s.54

²⁸⁴ Krystyna Marek, *Identity and Continuity of States in International law*, Geneva, 1954, p.330

²⁸⁵ Ndreçi Plasari, *'Strategy and Tactics of the Albanian Party of Labour in the National Liberation War'*, Naim Frasheri, Tirane, 1966, pp.20-5

Toprak reformu yapılarak, güçlü toprak ağaları dağıtıldı. Arnavutluk, modernizasyon için ekonomik yardım alabilmek ve güvenliği için askeri ve politik destek sağlamak amacıyla yüzünü komünist dünyaya döndü. 1944–48 yılları arasında Yugoslavya ile 1948–61 arasında Sovyetler Birliği ile 1961–1978 arasında ise Çin ile yakınlaştı²⁸⁶. Çin ile yakınlaşması Stalin'in ölümünden sonra olmuştur.

Arnavutluğun sanayileşmesi şaşırtıcıydı ama bu Balkanların diğer yerlerindeki gibi tarım ve köylülerin ödediği ağır bedelle oldu. Nüfusunun yüzde doksanının 1940'ların sonlarında geçimlerini tarımdan sağlamalarına rağmen Arnavutluk, komşuları gibi gıda maddeleri üretiminde kendi kendine yeterli değildi. Ülkenin dörtte üçü dağlarla kaplı olduğundan, diğer Balkan ülkelerine kıyasla Arnavutluk'ta kişi başına yüzde elli ile yüzde yüz daha az ekilebilir arazi düşmekteydi.²⁸⁷ Arnavutluk 1950'lerde ihtiyaçlarını karşılamak için Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinden yılda 50–60.000 ton tahıl ithal etmekteydi.

Savaş sonrasında Arnavutluk Yugoslav hegemonyası altına girmiştir. Başlangıçta iyi olan ilişkiler, Yugoslavya'nın Arnavutluk kaynaklarını sömürdüğü anlaşılınca, soğumaya başlamıştır. Arnavutluk, yeni müttefik peşindeydi. Yugoslavya ile ittifak halinde olan Sovyetler ise Yugoslavya'nın yanındaydı. Ancak, Yugoslavya-Sovyetler Birliği anlaşmazlığı sonucunda Yugoslavya'nın 1948'de COMINFORM'dan çıkarılması ve ilişkilerin kesilmesinden sonra, Sovyetler ve Arnavutluk ilişkileri gelişti. Arnavutluk, Yugoslavya ile ilişkilerini kesmesinden sonra Sovyet yardımlarına bağlı hale gelmiştir. Şubat 1949'da Arnavutluk COMECON'a katılıp, sonrasında Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya ve Sovyetler Birliği ile ticaret anlaşmaları imzalamıştır.²⁸⁸ Sovyet ekonomik yardımı Arnavutluk ekonomisini rahatlatmıştır. 1960'a kadar sıkı olan ilişkiler, 1960'tan sonra bozulmuştur. Arnavutluk tekrar yeni bir müttefik arama yoluna girmiştir. Çin, Arnavutluk'a destek vereceğini bildirmesiyle, Arnavutluk–Çin ilişkileri gelişmiştir. Çin'i Akdeniz'e taşıyan Arnavutluk'la, Sovyetlerin ilişkileri gerginleşmiş hatta Arnavutluk, Sovyetlere verdiği Valona denizaltı üssünü de geri almıştır.

²⁸⁶ Charles Sudetic, *Albania, A Country Study*, ed. Raymond Zickel, Walter R Iwaskiw, 1992, pp.38

²⁸⁷ Peter R. Prifti, *Socialist Albania since 1944: Domestic and Foreign Developments*, Cambridge, 1978. s. 64

Bu yakınlaşmalardan ve ittifaklardan Arnavutluk, para, kredi, teknik ve uzman yardımları alarak büyük yarar gördü. Modern endüstri ve tarımda makineleşme yolunda büyük yol kat etti. Rejim gereği, muhalifleri yıldırım için de sistemli temizlik yoluna gidilmiştir. Eleştirenler işlerinden atıldı, çalışma kamplarına gönderildi veya öldürüldü. Yurtdışına çıkış yasaklandı. 1967’de dini kurumlar resmi olarak yasaklandı ve tüm Müslüman ve Hıristiyan ibadethaneler kapatılıp, mal varlıklarına el konuldu. Arnavutluk, komünizm sistemine yaklaşıncaya Amerika Birleşik Devletle ve İngiltere ile ilişkileri bozulmuştur.

Hoca, Arnavut Birliği vizyonunu müthiş bir yabancı korkusuyla destekliyordu. İngilizlere, Yugoslavlara, Ruslara ve Çinlilere yaklaşmış, sonra savunucu milliyetçiliğin olanca gücüyle kendilerine sırt çevirmiştir. İstila korkusu ülke dışındakilerin, inanmazlıkla seyrettikleri garip politikalara dönüşmüştü. Ülkenin tecrit edilmiş durumu bir tür çılgınlığın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sınır boylarında birkaç metrede bir korugan inşaatı, özel araba mülkiyeti yasağı, zorunlu sakal tıraşı ve hepsinin de üstünde Stalin ve Enver Hoca’nın ilahlaştırılması gibi uygulamalar yapılmıştır. Hoca’nın anısı, 1990’da yarım yüzyıllık bastırılmış bir öfkenin patlamasıyla, Arnavutluk parçalanıncaya kadar kutsal kalmıştı.²⁸⁹

Arnavutluk, 1955’te kurucu üyelerden biri olarak Varşova Paketi’ne (VP) girmiştir. Pakta girmek sonucunda sınırlarını komünist devletler güvencesine almakla birlikte, Arnavutlar kendilerini Yugoslav tehdidinden uzak görememişlerdir. 1961 yılına kadar Sovyetler Birliği ile sıcak münasebetlerde bulundular. Ancak, 1961’de Sovyetler Birliği ile bağlılıklarını keserek Çin ile anlaştılar. Böylece Çin ile ittifak kuran ilk Avrupa devleti oldular. Arnavutluk konusu, Sovyetler’le Çin arasında ilişkilerin gerilmesine sebep oldu. Arnavutluk-Sovyetler arasında gerilen tansiyon, Sovyetler Birliği kuvvetlerinin, Çekoslavakya’yı işgaliyle en kötü seviyeye indi ve 1968’de Arnavutluk, Varşova Paketinden çekildi. Mao’nun 1976 yılında ölümünden sonra, Enver Hoca yeni yönetimi ABD ve batıya yakınlaştıkları gerekçesiyle suçladı. Çin’le kötüleşen ilişkiler, 1978’te koparıldı. Çin tüm yardımını çekip, uzmanlarını

²⁸⁸ Charles Sudetic, *Albania, A Country Study*.....pp.44

²⁸⁹ Misha Glenny, *Balkanlar :1804-... s.449*

geri çağırıldı. Çin desteğini kaybeden Arnavutluk; ABD, Sovyetler Birliği ve batılı devletlerle ilişkilerini normalleştirme çabalarına girmiştir.

5.4.2.4.2. Komünizmin Çöküşü

1985'te Enver Hoca'nın ölümü üzerine Emek Partisi genel sekreterliğine getirilen Ramiz Alia aynı zamanda Devlet Başkanı da oldu. Hoca'nın yerine gelen, Alia, ülke yönetiminde bir farklılığın olmayacağını açıkladı. (23 Ağustos 1985) 1980'lerin sonlarına kadar yabancı televizyonlar, radyo programları, özel otomobiller, Coca Cola gibi batı ürünleri ve yabancı dilde kitaplar yasaktı. Komünist sistemi devam ettirmek düşüncesinde olan Alia'nın işi zordu. Çünkü önceki gibi komünist devletlerden ciddi yardımlar alamıyordu. Sonunda bazı yabancı firmaların Arnavutluk'ta yatırım yapmasına izin verildi ve batıyla ilişkiler geliştirildi. 1990'ların başında Arnavutluk ekonomisi çöktü ve ülke sosyal ve ekonomik problemlerle karşı karşıya kaldı. Binlerce Arnavut, botlarla veya başka araçlarla ülkeden kaçtı.²⁹⁰ Komünizmin doğu Avrupa'da 1989 yılında çöküşü, Arnavutlukta'da da heyecan oluşturdu. Entellektüeller ve halk, üzerlerindeki kısıtlamalardan kurtulmak için seslerini yükseltmeye başladılar. Temmuz 1990'da meydana gelen olaylar, halkın rejimden rahatsız olduğunu ortaya çıkardı ve ülke çok hızlı bir değişim sürecine girdi. Ramiz Alia, bu hızlı değişim süreci içinde koltuğunu koruyabilmek için birden radikal reformlara girişti. Bunun yanında, Arnavutluk vatandaşlarına yurtdışı seyahati, dini özgürlük, ekonomide serbestlik sözü verdi. Halkın tepkisini yatıştırmak için çok partili sisteme geçme kararı aldı. 1990'da bağımsız siyasi partilerin kurulmasına izin verince, komünistlerin mutlak gücü kırılmış oluyordu. 1992 Martında yapılan seçimleri anti-komünistler kazanınca Alia'nın ve komünistlerin sonu gelmiş oldu.

Yeni başkan Sali Berişa oldu. Yeni demokratik yönetimle Arnavutluk izolasyonuna son verdi ve dünyaya açılmaya başladı.

²⁹⁰ Yasemin Dobra-Manço, "Albanian Democracy takes root amidst controversy, Regional Conflict and uncertainties", **Turkish Review of Balkan Studies**, annual 1916/97 3. ISIS, İstanbul, 1997. p. 12

5.5. Eski Yugoslavya

5.5.1. Genel Bilgiler

Güney Slavlarının ülkesi olarak adı konan ülke (Yug'un manası güney demektir²⁹¹) Avrupa'nın güney doğusundaydı. Federal devletler topluluğu olarak niteleyeceğimiz bu ülke tarihi boyunca farklı etnik grupları barındırdığından problemlerle uğraşmıştır. Günümüzde bünyesinden çıkan Sırbistan, Hırvatistan, Bosna–Hersek, Karadağ, Slovenya ülkelerine ev sahipliği yapması bakımından önemlidir. İdeolojik olarak tekerleme gibi söylenen söz, ülke hakkında genel bir bilgi vermektedir. Yugoslavya, yedi komşusu, altı cumhuriyeti, beş milleti, dört dili, üç dini, iki alfabesi ve bir amacı, birlik ve kardeşlik içinde yaşamak, olan ülkedir.²⁹²

5.5.1.1. Konumu

Yugoslavya, Balkan yarımadasının kuzey batı kesiminde bulunmaktaydı. Ülkenin kuzeyinde Avusturya ve Macaristan, Kuzeydoğuda Romanya, doğuda Bulgaristan güneyde Yunanistan, batıda Arnavutluk, Adriyatik denizi ve İtalya ile çevrili olan 224.804 km karelik bir ülkeydi.

5.5.1.2. Nüfus

Yugoslavya halkının büyük kısmı Sırp, Hırvat ve Slovenlerden oluşmaktaydı. Diğer önemli etnik gruplar; Arnavutlar, Makedonyalılar, Karadağlılar ve Macarlardı.²⁹³

5.5.1.3. Önemli Şehirleri

Başkent Belgrat aynı zamanda Sırbistan'ın da merkezidir. Toplam 11 tane eyalete sahip olan ülkenin aynı zamanda eyalet merkezleri olan önemli şehirleri,

²⁹¹ Mihailo Crnobrnja, *The Yugoslav Drama*, London, 1994, p.15

²⁹² age. p.15

²⁹³ Cevat R. Gürsoy, Yugoslavya, *Türk Ansiklopedisi*, Cilt 32, Ankara, Meb Basımevi, 1984, s.455.

Hırvatistan'ın merkezi olan Zagreb, Bosna-Hersek'in merkezi Saraybosna, Slovenya'nın merkezi Ljubljana, Voyvodina'nın merkezi Novisad ve Maribor'du.

5.5.1.4. Federasyonun Yapısı

Yugoslavya'yı oluşturan federasyon yapısında 6 Cumhuriyet ve Sırbistan'a bağlı 2 otonom bölge mevcuttu. Bu 6 federasyon şunlardır;

1. Sırbistan; başkenti Belgrad'tır. Kendisine bağlı 2 otonom bölge ise, merkezi Novi sad olan Voyvodina ve merkezi Priştine olan Kosova'ydı.
2. Hırvatistan; merkezi Zagreb
3. Bosna-Hersek, merkezi Saraybosna
4. Slovenya, merkezi Ljubljana
5. Makedonya, merkezi Üsküp
6. Karadağ, merkezi Titograd²⁹⁴ idi.

5.5.2. Yugoslavya'nın Tarihi

5.5.2.1. Eski çağlar

Bölge topraklarında insan yerleşiminin alt Paleolitik çağlara (M.Ö 200–100 bin) kadar indiğini, bölgede yapılan arkeolojik kazılar ortaya koymaktadır. M.Ö. 3500 yıllarında Rusya bozkırlarından gelen ve Hint-Avrupa dillerini konuşan kavimler bölgeye göç etmişlerdir. Bu göçlerden sonra meydana gelen halklar İlyrialılar, Makedonlar ve Traklardır.

Arnavutların ataları kabul edilen İlyrialılar, M.Ö. 7. yy.'larda Yunan kolonileriyle ticaret yaparak bölgede etkileşimi sağladı. Savaşçı kabileler olan Daçyalılar ve Traklar zaman zaman bölge halklarını egemenliği altında tutmuşlardır. Sürekli olarak kuzeyden ve doğudan istilalara uğrayan bölgede güçlü bir devlet kurulamamıştır. M.Ö 3. yy.da Keltler, yerel kabileler üzerinde baskı kurabilmişlerdir.

²⁹⁴ Tuna Baltacıoğlu, **Bilinmeyen Yolları ve Yönleri ile Yugoslavya**, İstanbul, 1970, s.13

5.5.2.2. Roma ve Bizans dönemi

M.Ö. 3. yy. sonlarında Roma tehdidine uğrayan bölgede, Romalıların hâkimiyete girmemek için bir dizi savaşlar yapıldı. Özellikle coğrafi şartlarından dolayı İlyria'daki mücadeleler M.S. 9. yy. a kadar sürdü. Roma, bölgeyi tamamen ele geçirdikten sonra Romalılaştırma faaliyetine girişti.

3. yy.'da Got akınları, Roma'yı güç durumda bıraktı ve sonrasında Hun, Bulgar ve Avar akınları, Romalıların bölge denetimini iyice zayıflattı. Roma'nın 476'da yıkılmasından sonra Balkanlar, Bizans etkisi altına girdi. Bizans imparatoru Herakleos, Slav kökenli Sırp ve Hırvat kabilelerini Dalmaçya kıyılarına yerleştirdi.

5.5.2.3. Küçük Slav devletleri

Bölgede, ilk Slav halklardan olan Slovenler 8. yy.da Frankların yönetimine girmişler, Hırvat kabileleri ise 10.yy.da bir krallık kurabilmişlerdir. Dağınık olarak geniş alanlara yerleşmiş Sırlar ise merkezi bir devlet kuramamış, kabileler halinde yaşamışlardır. Önemli ilk Sırp devleti Vlastimir tarafından, Sırları Bulgar yayılmasına karşı koymak için kurulmuştur. Vlastimir'den sonra Sırbistan, Bulgar imparatorluklarına bağlandı. 1018'de Bizans bölgeye yeniden hâkim olmuştur. Bölgede Nemanja hanedanı, papadan kral ünvanı alarak, ayrı bir kilise örgütü kurup Sırbistan'ı bağımsız bir güç haline getirmiştir.(1219)

5.5.2.4. Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti kuruluşundan kısa süre sonra Balkanlara doğru yayılmaya başladı. Yapılan etkili akınlar döneminde Stafen Duşan ölmüştü. (1255) Duşan'ın ölümünden sonra dağılma sürecine giren Sırbistan, bu akınların önünde duramadı. Sürekli ilerleyen Osmanlı gücü karşısında Slav despotları Osmanlı safına geçerek despotluklarını devam ettirme gayretine girmeye başlamışlardır.

Sırp Lazar komutasındaki Slav birliklerinin 1389'da I.Kosova savaşında yenilmeleri üzerine, Osmanlı ilerleyişinin önü iyice açıldı. Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezit, Kosova zaferinden sonra (1398) Sırları bu yenilgilerinden dolayı

tamamen çaresiz ve ezik durumda bırakmamak için hoşgörölü bir anlaşma yaparak, Sırp unsurlarının sadakatini kazanmaya gayret etmiştir. Sonuçta Sırlar, Anadolu beyliklerinin ülke topraklarına katılması, Haçlılara karşı kazanılan Niğbolu savaşı ve Ankara savaşında, orduları ile tam sadakatle Osmanlı ordusu içinde beraber savaşmışlardır.²⁹⁵

Bölgenin tamamen fethi hem coğrafi yapısı, hem de zaman zaman Osmanlı'nın doğudaki tehditlere yönelmesi sebebiyle gecikmiştir. 1463 yılında, İstanbul'un fethinden 10 yıl sonra, Bosna ve Hersek'in fetihleri tamamlanmıştır.²⁹⁶ Bosna'da İskender Bey'in ayaklanması 1478 yılında bastırılabilmiştir. Dağlık olan Karadağ ise Osmanlılara vergi verme şartıyla bağımsızlığını devam ettirmiştir.

Daha önceleri İstanbul'da bulunan Ortodoks kilisesine bağlı olan Balkan milletlerine, verilen ulusal temelli kilise kurma izni ile yeni yapılanmaya gidildi. Bu yolla 1557'de Sırlar, bağımsız bir patriklik kurdular. Bu patrikliğin kurulması, Sırp milli bilincinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Düzen, asayiş ve vergi toplama işlerini sıkı tutan Osmanlı, iç işlerinde bölge halkına serbestlik vermişti. Eğitim, vergi, yargı gibi birçok alanda Sırp patriği yetkiliydi. Fakat Kanuni Sultan Süleyman' (1520-66) dan sonra bölgede Osmanlı otoritesi zayıflamaya başlamıştır. Tımarlar, babadan oğla geçmeye, vergiler de artmaya başlamıştır.²⁹⁷

Fransız devriminden sonra gelişen milliyetçilik dalgası Balkanları da vurdu. Bu hareketlenmeleri Rusya, özellikle kullanmıştır. Osmanlıya karşı tavır alan Karadağ, Rusya'nın korumasında bağımsızlığını pekiştirmiştir. Rusya, Osmanlıya karşı Slavları kışkırtma politikalarını uygulamaktaydı. Nitekim 1787-91 yıllarındaki Osmanlı-Rus savaşı sırasında Sırp ayaklanması örgütlenmesi başarılı oldu. Biten savaşın anlaşma maddelerinde, Sırları koruma adına bazı maddeler konmuştur.

1804'de Rusya'nın desteğinde, domuz tüccarı olan Kara Yorgi adındaki bir tüccarın önderliğinde başlayan ayaklanmalar, Osmanlı Devletini çok

²⁹⁵ İsmail Hamdi Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, c.1, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971, s.85

²⁹⁶ John R.Lampe, **Yugoslavia as History**, Cambridge Universty Pres, Cambridge, 1996, p.20

²⁹⁷ age, p.21

uğraştırmıştır.²⁹⁸ 1815'te ise Miloş Obrenoviç önderliğinde çıkan yeni ayaklanma sonucunda Osmanlı Devleti Sırbistan'a ödümler verdi.1830 da ise Sırbistan'a tam özerklik verilmiştir.

1875'te durumdan etkilenen Bosna-Hersek'liler ayaklanmaya gittiler ve Temmuz 1876'da Karadağlılarla beraber Osmanlı yönetime karşı savaş açtılar. Osmanlı-Sırp savaşı, Sırpların aleyhine devam ederken, Rusya'nın 1877 de Osmanlıya saldırması sonucu durum değişmiştir. 1878 Berlin antlaşması ile Sırbistan, yeni topraklar kazanmış, Karadağ'ın bağımsızlığı resmen tanınmış, Bosna ve Hersek görünüşte Osmanlı yönetiminde kalmasına rağmen Avusturya'nın yönetimine bırakılmıştır. Sırbistan'ın, Hırvatistan, Karadağ ve Bosna-Hersek'i de içine alan daha büyük bir Sırbistan kurma hayallerinden endişe eden Avusturya,1908'de Bosna-Hersek'i işgal etmiştir.²⁹⁹

Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan'ın, Osmanlı'ya karşı ittifaka girip savaş açmaları ile Balkan savaşları yaşanmıştır. I. Balkan savaşındaki bölge paylaşımı, ilgili güçleri tatmin etmediğinden II. Balkan savaşı çıkmıştır. Bu savaşın sonunda, Sırbistan, Makedonya'nın orta ve kuzey kesimi ile güneye doğru büyük toprak kazanımları elde etti. Karadağ ise topraklarını genişletti. Fakat yeni sınırlar geçerli bir barış oluşturmadı, aksine Balkanları barut fıçısı haline getirdi. Bu barut fıçısı, I. Dünya Savaşı ile patlamıştır.

5.5.2.5. Birinci Dünya Savaşı Dönemi

Barut fıçısı haline gelen Balkanlar için kıvılcım, Avusturya veliahdı Franz Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesiyle çakılmış oldu. (28 Haziran 1914) Avusturya-Macaristan, suikastı yapan kişinin Sırbistan tarafından desteklendiğini savunup savaş için fırsat buldu.³⁰⁰ Hemen ilan edilen savaşla, saflar, ittifaklar, kurulup, kavga, topyekün bir dünya savaşına çekilmiştir. Avusturya

²⁹⁸ Jasminka Udovicki, "The Rise and Fall of the Balkan Idea", ed. Jasminka Udovicki, James Ridgeway, *Yugoslavya's Ethnic Nightmare*, Lawrence Hill Books, Chicago, 1995,s.24

²⁹⁹ *Temel Britannica*, , c.19, s.199

³⁰⁰ Branka Prpa-Jovanovic,"The Making of Yugoslavia (1830–1945), ed. Jasminka Udovicki, James Ridgeway, *Yugoslavya's Ethnic Nightmare*, Lawrence Hill Books, Chicago, 1995,s.43

kuvvetleri Sırbistan'ın büyük bölümünü işgal ettikten sonra Karadağ'ı da işgal etmişlerdir.

Savaş sonunda Avusturya'da Habsburg monarşisinin çöküşüyle Hırvatistan'da ayaklanmalar çıkmış ve Hırvatlar, Ekim 1918'de Macaristan'dan bağımsız olduklarını ilan etmişlerdir.

5.5.2.6. Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı

I. Dünya Savaşında Sırbistan orduları, Avusturya ve Bulgaristan orduları tarafından yenilgiye uğratıldı. Fakat Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 1918 yılında yenilmesi ile Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı meydana gelmiştir.

Yeni kurulan Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığı 1920 Kasımında kurucu meclisi toplama kararı aldı. Dönemin, üç siyasi akımı mevcuttu.

1. Sırp radikaller. Pasiç liderliğinde bu hareketin amacı merkezi büyük Sırbistan kurmaktır.
2. Sırp Demokratlar. Radikallere göre daha ılımlıdır.
3. Hırvat Çiftçi Partisi. Radik liderliğinde bu hareket federasyondan yana olmalarıyla birlikte uygun şartlarda bağımsız bir Hırvatistan oluşumunu arzu etmekteydi.³⁰¹ Grupların istekleri çok farklıydı ve demokrasiye geçiş o kadar kolay olmadı.

Ülke ağırlıklı olarak Sırp askeri gücüyle ayakta durmaktaydı. Baskı, ayrımcılık ve yolsuzluk sebebiyle ülkede karışıklık çıktı. Hırvat milletvekilleri parlamento'dan çekilip, Zagreb'te ayrı bir parlamento kurdular. Bu gelişmeler üzerine 1921 yılında tahta çıkmış olan I. Aleksander, 1929'un Ocak ayında parlamento'yu dağıtarak diktatörlüğünü kurdu. Başbakanlığa ise muhafız alayının sert bir generali olan Peter Zhivkovich'i getirdi. Ekim 1929'da ülkenin adını Yugoslavya Krallığı olarak değiştiren Aleksander, ülkeyi yeniden örgütledi. Siyasal esneklikten yoksun olan Kral Alexander, ülke içindeki azınlıkların ancak krala bağlılıklarıyla bir arada

³⁰¹ Sina Akşin, Melek Fırat, "İki Savaş Arası Dönemde", s.102

yaşayabileceğine inanmaktaydı.³⁰² Alexander'ın diktatörlüğünde Yugoslavya'nın tek çatı altında toplanması ve birliği devlet politikası olmuştur.³⁰³ Alexander, dini ve etnik kimliği olan tüm siyasi partileri kapattı ve baskıcı bir yönetim kurdu.

Kral Alexander'ın baskısı ve yeni politik anlayışı, muhalefetin sesini kesemedi. Andre Pavelic önderliğinde Hırvat Ustasha hareketi ve İç Makedonya Devrimci Örgütü (IMRO) şiddet hareketlerine girişti. Fakat bu hareketler şiddet yoluyla yapıldığından kitlelerin, yönetime karşı durmasını sağlayamadılar.³⁰⁴

5.5.2.7. İkinci dünya Savaşı ve Tito Yılları

İkinci dünya savaşı sırasında 1941'de Almanya, Yugoslavya'yı Alman ve İtalyanların yanında savaşa girmeye zorladı, fakat Yugoslavlar bunu reddetmiştir. Bunun üzerine Alman ve İtalyan birlikleri Yugoslavya'yı işgal ettiler. Savaş sırasında Sırp, Hırvatlar ve Müslümanlar, Alman ve İtalyan güçlerinin yanında farklı anlayışta birbirleriyle de mücadele etmekteydi.

Savaş sırasında en etkili direniş hareketlerinden birini, Josip Bronz Tito önderliğinde Yugoslavya Komünist Partisi tarafından 1941 yılında başlatılan askeri mücadele oluşturmuştur. Tito'ya, 29 Kasım 1943'te Mareşallik rütbesi verildi ve aynı zamanda Yugoslavya Kurtuluş Ulusal Komitesi'nin başkanı seçildi.³⁰⁵ Alman ve İtalyan tehlikesi bertaraf edildikten sonra Kasım 1945'teki seçimleri Komünistlerin önderliğindeki Halk Cephesi kazanmıştır. Sonrasında ülkede, Ocak 1946'da Tito'nun önderliğinde sosyalist bir sistem kurmaya yönelinmiştir.

Tito'nun Sovyet etkisinden uzak bir anlayışa girmek istemesi Stalin'le arasını açmıştır. 1948'te Kominform'dan çıkarılan Yugoslavya, yeni yönetim, yeni idare ve ekonomi anlayışına yönelmiştir. Sovyet etkisinden uzaklaşmasından sonra dış politikada da yeni anlayışa giren Tito yönetimi, 1953'te Balkan Paketi, 1955'te Bandung Konferansı sonrası giriştiği bağlantısızlar hareketi ile bu yeni anlayış

³⁰² Sina Akşin, Melek Fırat, "İki Savaş Arası Dönemde ...s.103

³⁰³ Ivo Banac, "Nationalism in Serbia", **Balkans, A Mirror of the New International Order**, ed.

Güney Göksu Edoğan, Kemal Saybaşı, İstanbul, 1995, p.142

³⁰⁴ V. Alexandrov, **A Contemporary World ...**, p. 300

yönünde dış politika hamleleri uygulamıştır. Tito, tarafsızlık politikası ve bloklar arası anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması fikrindeydi.³⁰⁶

1960'larda girişilen reformlarla hızlı bir ekonomik büyüme yakalayan Yugoslavya, 1965'te devletin fiyat kontrolünü kaldırıp, Pazar ekonomisine geçmeyi benimsedi.³⁰⁷ Ülkede geniş ekonomik reformlar yapıldı. Fakat 1970'lerde ekonomik açıdan zor yıllar yaşadı. İşsizlik ve enflasyon arttı. 1980 yılında Tito'nun ölümü ile durum daha da kötüye gitti. Ekonomik bunalım ülkeyi çöküşe sürükledi. Tito'nun ardından inişe geçen Yugoslav ekonomisi, çok zor dönemler geçirdi. Ülkede enflasyon %2.700'lere çıktı ve fiyatlar her ay ikiye katlanarak arttı.³⁰⁸ Buna bağlı olarak da milliyetçi akımlar tüm cumhuriyetlerde yükseldi. 1981'de Kosova'da sık sık çıkan ayaklanmalar, daha sonra cumhuriyetler arası gerilimleri getirdi. Özellikle Sırbistan ile Hırvatistan ve Slovenya arasında çekişmeler oldu.

5.5.2.8. Yeni Yugoslavya ve dağılma

1990'ın Ocak ayında ülkede politik kargaşayı sona erdirmeye, reformlar yapıp ülkedeki birliği yeniden sağlama amacıyla Yugoslav Komünist partisi toplandı. Fakat Sloven delegeler kongreyi terk ettiler, toplantı kaosla bitti. Kaos sonucunda, karışıklıklar ve ayaklanmalar başladı. Yugoslavya federal yönetimi 1990'larda ayaklanmalar ve federasyondan ayrılma talepleri ile uğraşmak zorunda kaldı. Slovenya, anayasasında değişiklik yaparak, Sloven halkının geleceğini Sloven Meclisinin vereceğini, gerekirse federasyondan ayrılacakları kararını aldı. Buna, Sırpların tepkisi sert oldu. Belgrad'ta gösteriler yapıldı. Slovenyaya karşı boykot ilan edildi.³⁰⁹ Aynı yıl Hırvatistan da çok partilili seçime gitme kararı aldı. Hırvatistan'daki Sırp azınlık ve Kosova'daki Arnavut azınlıklar ayaklanma çıkarınca, altı federasyon devlet başkanları arasında görüşmeler yapıldı. Ancak bu görüşmelerden de bir sonuç alınamadı.

³⁰⁵ Der. Beyto Nobirdali, Bedri Selim, **Çağdaş Bir Önder Tito, Çağdaş Bir Ülke Yugoslavya**, İstanbul, 1977, s.37

³⁰⁶ Dr. Vladimir Bakariç, "Gerçeği gören ve Gelişim Yolunu Gösteren Önder", Der. Beyto Nobirdali, Bedri Selim, **Çağdaş Bir Önder Tito, Çağdaş Bir Ülke Yugoslavya**, İstanbul, 1977, s.30

³⁰⁷ Mikro Tepavac, "Tito's Yugoslavia", ed. Jasminka Udovicki, James Ridgeway, **Yugoslavya's Ethnic Nightmare**, Lawrence Hill Books, Chicago, 1995, s.43

³⁰⁸ Yusuf Küpeli, **Tarihin izinde....**, s.90

³⁰⁹ Slavko Curuvija, Ivan Torov, "The March to War (1980-1990)" ed. Jasminka Udovicki, James Ridgeway, **Yugoslavya's Ethnic Nightmare**, Lawrence Hill Books, Chicago, 1995, s.43

1991 Temmuzunda önce Hırvatistan, sonra da Slovenya bağımsızlıklarını ilan ettiler. Ardında Yugoslav ordusu Slovenya'ya ve Hırvatistan'a karşı harekâta girişti. Avrupa Topluluğu ülkeleri aracılığıyla ateşkes sağlandı. İlk olarak Slovenya, Federasyondan ayrılarak bağımsızlığını ilan etti. Almanya ve Avrupa Birliğinin desteğini arkasına alan Slovenya'nın ayrılığı büyük çatışmalara sahne olmadı.³¹⁰ Fakat çatışmalar tam olarak durmadı. Çünkü Almanya ve Vatikan, Hırvatların arkasındaydı. Almanya'nın Balkanlarda fazla güçlenmesinden rahatsızlık duyan Fransa ve İngiltere ise belli ölçülerde Sırlara yardımcı oluyorlardı.³¹¹ Sonuçta her iki tarafta dış yardım aldıklarından çatışmalar uzadı. Bu arada Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Makedonya bağımsız devlet olmak için A.T.'ye başvurular. A.T.'de bağımsızlık isteyen devletlerin, bağımsızlıklarının tanınması anlayışındaydı. Belgrat, 27 Nisan 1992'de kabul ettiği bir anayasa ile Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti.

1 Mart 1992 günü Bosna-Hersek'te yapılan halk oylamasında çoğunluk bağımsızlık yönünde oy kullanıldı. Sonuçta Bosna-Hersek, 7 Nisan 1992'de Yugoslav federasyonundan ayrıldığını ilan etti. Avrupa ülkelerinin çoğunluğu ve ABD, bağımsızlığı tanıdı. Aliya İzzet Begoviç liderliğinde hükümet kuruldu. Fakat hükümetin işi zordu.

Mart 1992'de Bosna Hersek'te Sırp milisler, Bosna ve Hersek Sırp Cumhuriyetinin kurulduğunu ilan edip Müslümanlara karşı bir etnik kıyıma başladılar. Hırvatistan ve Sırbistan, Müslüman halka karşı birleştiler. Katliama uğrayan Müslümanlar toplama kamplarında ve Sırp baskısı altında sindirilmeye çalışıldılar. Bu bir iç savaş değil, iyi hazırlanmış silahlı grupların ve ordu mensuplarının, silahsızlar üzerine katliama varan saldırılarıyla.³¹² BM güvenlik konseyi, Mayıs 1992'de Sırbistan ve Karadağ'ı saldırganlıkla suçladı ve yaptırımlar yapılması yönünde karar aldı. Eylül 1992'de ise BM genel kurulu Yeni Yugoslavya'yı örgütten çıkarttı. BM ve AB'nin diplomatik yollarla savaşı bitirme çabaları sonuçsuz kaldı. 1992 baharından 1995 sonuna kadar Bosna-Hersek iç savaşında, çoğunluğu Boşnak 300.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Bir milyonun

³¹⁰ Edward Mortimer, "Continent of Conflict" **Financial Times**, 29 Temmuz 1992, s.19

³¹¹ Yusuf Küpeli, **Tarihin izinde** ..., s.91

³¹² Smail Balic, "Bosnian Muslims: Historical Background and Present Conflicts", **Balkans, A Mirror of the New International Order**, ed. Güney Göksu Edoğan, Kemal Saybaşılı, İstanbul, 1995, p.155

üzerinde mülteci de başta Almanya olmak üzere değişik ülkelere göç etmişlerdir.³¹³ Yüz binlerce kişi evlerini terk etti. Sonuçta ABD'nin desteğiyle Kasım 1995'te Ohio'da bir hava üssü olan Dayton'da, Amerikalı diplomat Richard Halbrooke'ın başkanlığında taraflar müzakere masasına geldiler. Bu anlaşmayla yeni Bosna-Hersek şekilleniyordu.

Dayton barışının ardından, önce IFOR, sonra SFOR adını taşıyan “Barışı Koruma Gücü” Bosna-Hersek'te göreve başladı. Bu güce Türkiye'de destek vermiştir.

BM ambargosu, Ekim 1996'da resmen kalktı. Akabinde Sırbistan ve Bosna-Hersek arasında diplomatik ilişkiler kuruldu. Miloseviç Temmuz 1997'de federal cumhurbaşkanı olarak seçildi. Slobodan Miloseviç, Yugoslav tarihinde derin etkiler bırakmıştır.³¹⁴ Sırbistan parlamento seçimlerinde milliyetçi adayların önemli başarılar elde etmesine karşın, Sırbistan Sosyalist partisinin iktidardaki ağırlığı devam etti. Bu arada Karadağ'daki parlamento seçimlerini ise Miloseviç'e karşı tavır alan aday kazanmasına rağmen Miloseviç yanlısı Momir Blatoviç'in federal başkanlığa getirilmesi, Karadağ'ın federal hükümetle ilişkilerini gerginleştirdi.

Sırp polisinin Mart 1998'de Kosova Kurtuluş Ordusunun eylemlerini gerekçe gösterip top yekûn Kosova üzerine harekâtı, ülkeyi tekrar uluslararası alanda istenmeyen ülke durumuna düşürdü. 1999 Martında ABD öncülüğünde, Yugoslavya'daki stratejik hedeflere yönelik NATO hava harekâtı düzenlendi. Hava harekâtı sonrasında artan Sırp baskısı sonucunda katliamdan korkan 780 bin kişi başta Arnavutluk olmak üzere komşu devletlere kaçtı. 1999 Temmuzunda Rusya'nın arabuluculuğuyla bölgeden çekilen Sırp kuvvetlerinin yerine NATO birlikleri girerek BM gözetiminde bir yönetim oluşturuldu.

Miloseviç'e karşı hoşnutsuzluğu artan Sırplar, 5 Ekimde Sırbistan Demokratik Muhalefeti (DOS)'un haksızlığa uğradığı gerekçesiyle parlamentoyu basmalarının ardından, 6 Ekim günü Miloseviç görevi bıraktı. 23 Aralık'ta yapılan seçimlerde oyların % 64'ünü DOS kazandı. Yeni hükümet, görevi kötüye kullanmak ve zimmetine mal geçirmek suçundan Mart 2001'de Miloseviç'i tutukladı. Başta

³¹³ İrfan Kaya Ülger, “Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: ...”, s.223

³¹⁴ Misha Glenny, **The Fall of Yugoslavia**, Penguin Books, New York, 1994, p.31

Yugoslav hükümeti, Miloseviç'i yargılanmak üzere Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesine vermeyi reddetmesine karşın artan uluslararası baskılara dayanamayarak, haziran ayında mahkemeye teslim etti. Savaş suçlusunu olarak yargılanan Miloseviç, etnik temizlik yapmak politikasıyla, gerek gönüllü, gerekse de savaş yoluyla homojen topraklar oluşturma hedefi ile şiddet ve tecavüzlere başvurmuştur.³¹⁵

2002 yılında Sırbistan ve Karadağ arasında varılan mutabakatla yeni anayasa hazırlanarak 2003'te yürürlüğe girdi. Ülkenin adı da Sırbistan-Karadağ olarak değiştirildi.

5.5.3. Yugoslavya'dan Kopan Devletler

5.5.3.1. Slovenya

1919 yılında katıldığı Yugoslavya'nın dağılmasıyla 1991 yılında bağımsızlığa kavuşmuştur.

5.5.3.1.1. Koordinatlar

46 07 K, 14 49 D

4.5.3.1.2. Yüzölçümü

Toplam: 20,273 km²

deniz: 122 km²

kara: 20,151 km²

Kara Sınırları: Toplam: 1,334 km

Deniz Sınırları: 46,6 km.'dir

³¹⁵ Ivo Banac, "Nationalism in Serbia",p.152

5.5.3.1.3. Sınır komşuları

Batıda İtalya, Kuzeyde Avusturya, kuzeydoğuda Macaristan, güney, güneydoğu ve doğuda Hırvatistan'la çevrilidir. Sınır uzunlukları; Avustralya ile 330 km, Hırvatistan ile 670 km, İtalya ile 232 km, Macaristan ile 102 km.dir.

5.5.3.1.4. Başkent

Slovenya'nın başkenti Ljubljana'dır.

5.5.3.1.5. İklim

Sahil kesimlerinde Akdeniz iklimi hâkimdir. Doğuya yaklaştıkça, vadilerde ve platolarda kıtaya özgü iklimin etkisiyle soğuk kışlar ve sıcak yazlar yaşanır.

5.5.3.1.5. Nüfus

Slovenya'nın nüfusu, 1.932.917'dir. (Temmuz 2002 tahmini)

Yaşa Göre Nüfus Dağılımı:

Slovenya'da nüfusun yaşa göre dağılımı;

0–14 yaş: 15,7% (erkek 155,989; kadın 147,707)

15–64 yaş: 69,8% (erkek 684,354; kadın 663,884)

65 yaş ve üstü: 14,5% (erkek 103,790; kadın 177,193) (2002 tahmini) olarak belirlenmiştir.

Nüfus oranı; Slovenyalı 88%, Hırvat 3%, Sırp 2%, Boşnak 1%, Yugoslav 0,6%, Macar 0,4%, diğerleri 5% (1991) olarak şekillenmiştir.

Nüfusun %90'a yakın kısmı Slovenlerden oluşmaktadır. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra bölgeye gelen, Boşnak, Sırp ve Hırvat göçmenlerin oranı % 6 civarındadır. Istria bölgesinde İtalyanlar, Prekmurce yöresinde Macarlardan başka Arnavut ve Çingeneler diğer azınlıkları oluşturur.

5.5.3.1.6. Not

Aralık 1992’de Avrupa devletleri Slovenya’yı resmen tanıdı. İtalya ile eski anlaşmazlıkların giderilmesinden sonra ülke, Haziran 1996’da Avrupa Birliği ile aday üyelik anlaşması imzaladı.

Slovenya, 2004 yılında AB ve NATO’ya üye olmuştur.

5.5.2. Hırvatistan

Hırvatistan, Balkan yarımadasının kuzeybatısındadır.

5.5.2.1. Koordinatlar

45 10 K, 15 30 D

5.5.2.2. Yüzölçümü

Toplam: 56,542 km²

deniz: 128 km²

kara: 56,414 km²

Kara Sınırları: Toplam: 2,185 km.

Deniz Sınırları: 5,835 km.dir

5.5.2.3. Sınır komşuları

Hırvatistan’ın, Bosna Hersek’le 932 km, Macaristan’la 329 km, Sırbistan’la 254 km, Slovenya ile 670 km. sınırı vardır.

Kuzeybatıda Slovenya, kuzeyde Macaristan, Doğuda Sırbistan, Güneyde Bosna-Hersek, Batıda da Adriyatik denizi ile çevrilidir. Yüzölçümü 56.538 km².dır.

5.5.2.4. Başkenti ve Önemli Şehirler

Hırvatistan'ın Başkenti Zagreb, Önemli şehirleri, Rijeka, split, Osijek, Zadar, Cakovec, Dubrovnik'tir.

5.5.2.5. Nüfus ve Etnik Gruplar

5.5.2.5.1. Nüfus

Hırvatistan nüfusu 4.494.749 (Temmuz 2006 tahmini) ³¹⁶ olarak tahmin edilmektedir.

Yaş Dağılımı ise;

0–14 yaş: 18,3% (erkek 411,847; kadın 390,797)

15–64 yaş: 66,3% (erkek 1.461.305; kadın 1.448.973)

65 yaş ve üstü: 15,4% (erkek 252,970; kadın 424,859) (2002 tahmini)olarak belirlenmiştir.

5.5.2.5.2. Etnik Gruplar

Hırvatistan'da etnik yapı; Hırvat 89,6%, Sırp 4,5%, diğer 5,9% (Boşnak, Macar, Slovak, Çek ve çingene) (2001 nüfusuna göre)³¹⁷ olarak şekillenmiştir.

Bağımsızlık sonrası çizilen sınırlarda Hırvatların yaklaşık beşte biri ülke dışında kalmıştır. Bunların büyük kısmı Bosna Hersek'tedir.

5.5.2.6. İklim

Yazlar sıcak, kışlar soğuk; sahil kesiminde ise kışlar daha ılıman, yazlar daha yağışsızdır.

³¹⁶ http://lgi.osi.hu/country_dasheet.php?id=42

³¹⁷ <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/hr.html>

5.5.2.7. Din

Hırvatları, Sırp'lardan ayıran en önemli özellik, Katolik mezhebine bağlı olmalarıdır.

Din oranı, Roman Katolik 76,5%, Ortodoks 11,1%, Müslüman 1,2%, Protestan 0,4%, diğerleri ve bilinmeyenler 10,8% (1991)

5.5.3. Makedonya

5.5.3.1. Koordinatlar

Makedonya, 41 50 K, 22 00 D koordinatlarındadır.

5.5.3.2. Yüzölçümü

Toplam: 25,333 km²

deniz: 477 km²

kara: 24,856 km²

Kara Sınırları:

Toplam: 766 km.dir.

5.5.3.3. Sınır komşuları

Makedonya'nın Arnavutluk'la 151 km, Bulgaristan'la 148 km, Yunanistan'la 246 km, Sırbistan 221 km sınırı vardır.

Makedonya; Kuzeyde Sırbistan, Doğuda Bulgaristan, Güneyde Yunanistan, batıda Arnavutlukla çevrilidir.

5.5.3.4. Başkent ve Önemli Şehirler

Makedonya'nın, başkenti Üsküp, Önemli Şehirleri, Tetovo, Prilep, Kumanovo ve Bitola'dır.

5.5.3.5. Nüfus ve Etnik Gruplar

5.5.3.5.1. Nüfus

Makedonya nüfusu, 2.054.800 (2002 tahmini) olarak tahmin edilmektedir.

Yaş Dağılımı ise;

0–14 yaş: 22,4% (erkek 239,638; kadın 221,446)

15–64 yaş: 67,2% (erkek 694,368; kadın 686,450)

65 yaş ve üstü: 10,4% (erkek 94,214; kadın 118,684) (2002 tahmini) olarak şekillenmiştir.

5.5.3.5.2. Etnik Gruplar

Makedonya'da etnik yapı; Makedonyalı 66,6%, Arnavut 22,7%, Türk 4%, Roma 2,2%, Sırp 2,1%, diğerleri 2,4% (1994) olarak dağılmıştır.

5.5.3.6. İklim

Makedonya'da yazlar sıcak ve kuru, kışlar ise oldukça soğuk ve kar yağışlıdır.

5.5.3.7. Dinler

Genellikle, Makedonlar ve Sırpilar Ortodoks Hıristiyan, Türk ve Arnavutlar Sünni Müslümanlardır. Makedonyalı Ortodoks % 67, Müslüman % 30, diğerleri % 3 oranında dağılmaktadır.

5.5.4. Bosna Hersek

5.5.4.1. Koordinatlar

Bosna –Hersek 44 00 K, 18 00 D koordinatlarındadır.

5.5.4.2. Yüzölçümü

Toplam: 51,129 km²

deniz: 0 km²

kara: 51,129 km²

Kara Sınırları toplam: 1,459 km.dir.

5.5.4.3. Sınır komşuları

Kuzey, Batı ve batı ve güneyde Hırvatistan, Doğu ve Güneydoğuda Sırbistan ve Karadağ'la çevrilidir. Yüzölçümü 51.129 km².dır.

5.5.4.4. Başkent ve Önemli Şehirleri

Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna, Önemli Şehirleri, Tuzla, Zenitza, Mostar, Biyelina, Doboy, Priyedor, Bihaç. Banyo Luka'dır.

5.5.4.5. İdari yapı

Federasyon içindeki 10 kanton nüfus yapılarına göre "Hırvat yoğun", "Boşnak yoğun" veya "etnik olarak karışık" kantonlar olarak ayrılmışlardır. Buna göre Federasyon bünyesinde 5 Boşnak yoğun, 3 Hırvat yoğun ve 2 karışık kanton bulunmaktadır. Her kantonun kendi seçmenlerince doğrudan seçilen bir Başkanı ve Meclisi bulunmaktadır

BH Federasyonundaki Kantonlar şunlardır:

1. Una-Sana Kantonu (B)
2. Posavina Kantonu (H)
3. Tuzla Kantonu (B)
4. Zenica-Doboj Kantonu (B)
5. Bosna-Podrinje Kantonu (B)
6. Merkez Bosna Kantonu (K)

7. Hersek-Neretva Kantonu (K)
8. Batı Hersek Kantonu (H)
9. Saraybosna Kantonu (B)
10. Livno Kantonu (H)

(B): Boşnak yoğun; (H): Hırvat yoğun; (K): Karışık³¹⁸

5.5.4.6. İklim

Bosna Hersek’de yazlar sıcak ve kışlar soğuk geçer. Deniz seviyesine oranla daha yüksek olan bölgelerde yazlar kısa, kışlar uzun ve sert; sahil kesiminde ise kışlar yumuşak ve yağmurlu geçer.

5.5.4.7. Nüfus ve Etnik Gruplar

5.5.4.7.1. Nüfus

Bosna-Hersek nüfusu, 3.964.388 (2002 tahmini) olarak tahmin edilmektedir.

5.5.4.7.2. Etnik Gruplar

Bosna-Hersek etnik olarak, Sırp 31%, Boşnak 44%, Hırvat 17%, Sırp 5,5%, diğerleri 2,5% (1991) olarak şekillenmiştir.

Yaş Dağılımı’na bakılırsa:

0–14 yaş: 19,8% (kadın 403,391; erkek 382,037)

15–64 yaş: 70,6% (kadın 1.432.559; erkek 1.366.224)

65 yaş ve üstü: 9,6% (kadın 161,659; erkek 218,518) (2002 tahmini) olarak ayrılmıştır.

³¹⁸ <http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Bosna%20Hersek.doc>.

5.5.4.8. Din

Boşnaklar Müslüman, Sırlar Ortodoks, Hırvatlar ise Katolik'tir. Buna göre, Roman Katolik 15%, Ortodoks 31%, Müslüman 40%, Protestan 4%, diğerleri 10% oranındadırlar.

5.5.5. Karadağ

5.5.5.1. Yüzölçümü

Karadağ'ın yüzölçümü, 13.812 km.²dir.

5.5.5.2. Sınırlar

Doğusunda Arnavutluk ve Kosova, kuzeyinde Sırbistan, batısında Bosna-Hersek, güneyinde Adriyatik denizi yer alır.

5.5.5.3. Başkenti

Podgorica'dır (eskiden Titograd)

5.5.5.4. Nüfus

Karadağ'ın nüfusu 620,145 (2003) olarak tahmin edilmektedir.

Dağlık olduğundan nüfus yoğunluğu düşük olan Karadağ'da ağırlıklı olarak Karadağlılar mevcuttur. Bunun yanında Müslüman, Arnavut azınlıklar yaşamaktadır.

5.5.5.5. Din

Karadağlılar Hıristiyan Ortodoks'turlar.

5.5.5.6. Not

Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra, Sırbistan ve Karadağ, yeni Yugoslavya'yı oluşturdular. Bu iki ülke, 2003 yılında Sırbistan-Karadağ olarak daha esnek bir federasyon çatısı altında birleşti. Karadağ, 21 Mayıs 2006 Pazar günü yapılan referandumda çıkan %55.5 lik evet oyu ile ise bağımsız olma kararı aldı. 3 Haziran 2006'da ise Karadağ Parlamentosu, referandumda çıkan sonuca dayanarak Karadağ'ın bağımsızlığını ilan etti.

5.5.6. Sırbistan

5.5.6.1. Yüzölçümü

Yüzölçümü tek Sırbistan olarak, 55.968 km²; kuzeydeki Vojvodina ve Güneydeki Kosova ile 88.361 km.² dir.

5.5.6.2. Sınırlar

Sırbistan, Kuzeybatıda Hırvatistan, Batıda Bosna-Hersek, Güneybatıda Karadağ ve Arnavutluk, Güneyde Makedonya, Doğuda Bulgaristan ve Romanya, Kuzeyde Macaristan'la çevrilidir.

5.5.6.3. Nüfus

Kosova ve Vojvodina dışında nüfusun % 80'i Sırlardan oluşmaktadır. Sırp nüfusundan başka önemli oranda Sırp olmayan nüfus mevcuttur. Bunlar arasında en kalabalık grup Kosova Arnavutları daha sonra da Vojvodina bölgesindeki Macarlardır. Ayrıca nüfusu 400.000'e varan Boşnak Müslüman grup da Sancak bölgesindedir.³¹⁹

³¹⁹ Bosna Dayanışma Grubu; **Sancak ve Kosova Raporu**, İstanbul, 1993, s.38

5.5.6.4. Din

Sırlar Ortodoks, Hırvatlar Katolik, Boşnaklar ise Müslüman'dır.

5.5.6.5. Özerk Devletler

Sırbistan sınırlarında kalan iki özerk devlet mevcuttur.

5.5.6.5.1. Kosova

Başkenti Priştina'dır. Sırbistan devleti sınırları içinde kalan ve denize çıkışı olmayan, 1999 yılından bu yana fiilen Birleşmiş Milletler idaresinde olan bir bölgedir.

Bölgedeki Arnavut sayısı 2 milyondur. 1999 sonrası Sırların bölgeden akın akın kaçması sonrasında ise hala burada kalan 80 bin kişilik bir Sırp toplumu vardır. Ayrıca, bölgede 30.000 civarında Türk azınlık da yaşamaktadır. (Özellikle Prizren, Mamuşa, Priştine, Gilan ve Mitroviça'da) ³²⁰

5.5.6.5.2. Voyvodina

Voyvodina'nın başkenti Novi Sad'dır. Yüzölçümü ise 21.506 km²'dir

³²⁰ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kosova>

6. YUNANİSTAN VE BALKANLAR

6.1. Yunanistan'ın Etnik Yapısı

Farklı etnik yapıların bulunduğu Yunanistan, tarihi itibariyle konumundan dolayı farklı medeniyetlerin ve halkların etkisinde kalmıştır. Bu etkilerin en büyüğü imparatorluk kuran Roma, Bizans ve Osmanlı Devletlerinin etkileridir. Daha sonraları ülkeyi etkileyen, hâkimiyetlerini kuran diğer unsurlar, yerel yapıyı etkilemiştir. Bunlar; Yakın doğu'nun tüccarları, Fransa, Venedik, İtalya'nın yanı sıra bir dönem ülkeye egemen olan, Makedon, Slav, Arnavut, Türk, İtalyan ve İngilizlerdir.

Nüfusun yaklaşık %95'i Greklerden oluşan Yunanistan'da aynı zamanda Türkler, Ulahlar, Gagavuzlar, Pomaklar, Çingeneler, Arnavutlar, Makedonlar, Bulgarlar, Ermeniler, Sırplar, Hırvatlar, Karamanlılar, Masedler (Rumanian Macedo), Meglenler (Rumanian Megleno) gibi çok çeşitli etnik halk vardır. Resmi yapıda homojen olarak kabul edilen "Helenleştirilmiş" kabul edilen azınlıklardır. Yunan nüfusunun yaklaşık % 4'ü azınlıklardan oluşmaktadır.³²¹ Yunan hükümeti etnik yada kültürel değil, yalnızca dini yapıya dayalı azınlıkları kabul etmiştir.

Yunanistan'da bulunan azınlıklar arasında Türkler dikkat çekmektedirler. Daha çok Batı Trakya'da yerleşen Türklerin sayısı yaklaşık 130.000 kişidir.³²² Arnavutluk ve Makedonlar genellikle anavatan sınırlarına yakın mücavir alanlarda yoğunlaşmış şekilde bulunmaktadır. Ulahlar da Türklerden sonra varlıklarını en iyi koruyabilen ve Yunan baskısına dayanan gruplardandır.³²³

6.2. Yunanistan'da Dil Grupları

Yunanistan'da asıl unsur Yunanlıların konuştuğu Yunanca'dan başka, 14 ayrı dil konuşulduğu tespit edilmiştir. 1992 araştırmalarına göre toplam 15 dil

³²¹ Stefanos Yerasimus, *Milliyetler ve Sınırlar*, çec. Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları,, 1995, s.38

³²² Şükrü Sina Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1993, s.84

³²³ İrfan Kaya Ülger, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: ...*,s.234

konusulmaktadır. Çağdaş Yunanca 3 ayrı biçimden oluşmaktadır. Bunlardan ilki Pelopennosus Lehçesi, Kuzey Lehçeleri, Eski Atina Lehçesi, Girit Lehçesi ve Güneydoğu Lehçelerinden oluşan biçimdir. İkincisi Demotikos, üçüncüsü Katharevusa'dır.

Ethnologue Database verilerine göre Yunanistan'da Yunanca dışında konuşulan dillerden bazıları ve konuşan etnik gruplar hakkındaki bilgileri alfabetik sırayla alıyoruz.

1. Arnavutça: Attika, Bokatia, Güney Euboia ve Salamis Adası Atina ve Epir bölgesinin köy ve kırsalında 50.000 ila 150.000 kişi konuşmaktadır. Arnavutça konuşan bu insanlar Hıristiyan'dır.

2. Ermenice: Yunanistan'da 20.000 Ermeni, Ermenice konuşmaktadır ve bunlar Hıristiyan'dır.

3. Bulgarca: 30.000 dolayında Pomak tarafından konuşulmaktadır. Bunlar Müslüman'dırlar.

4. Makedonca: Yunan nüfusunun % 1.8 ini oluşturan 180.180 (1986) Makedon azınlık tarafından konuşulur.

5. Pontik: 1920-30'larda Türkiye'nin Kuzey Karadeniz bölgesinden gelen göçmenlerce konuşulur.

6. Balkan Romancası: Bir çingene dilidir. 40.000 Müslüman çingene tarafından konuşulmaktadır.

7. Mased Yunancası: Kuzeybatı Selanik, kuzey Yunanistan ile Pindus dağları ve Trikala etrafında 50.000 kişi tarafından konuşulmaktadır.

8. Türkçe: Trakya ve Ege bölgesinde 128.380 kişilik nüfusa sahip Müslüman Türkler tarafından konuşulmaktadır.³²⁴

6.3. Yunanistan'ın Balkan Politikası

Sovyetler birliğinin parçalanmasının ardından, Yugoslavya'nın da parçalanmasının Balkanlarda etkisi büyük olmuştur. Zaten politik istikrarsızlığın ve karmaşanın kaynağı olarak tanımlanan Balkanlar³²⁵ yine bekleneni vermiştir. 1989'da Sovyetler Birliğinin çöküşüyle başlayan Doğu Bloğunun yıkılma süreci, bölgede etnik bölünmüşlüğü bir şekilde dengeleyen sosyalist sistemlerin çökmesiyle sonuçlanmıştır. Bu çöküş ve etnik problemlerin yeniden ortaya çıkmasıyla, büyük güçlerin bölgeyi bir satranç tahtasına çevirmesi ve nüfuz mücadeleleri yaşanması yeniden gözlemlenmiştir. Almanya bölgede Hırvatistan ve Slovenya üzerinde nüfuz sağlamakla, Rusya; kurulan yeni Yugoslavya ve Yunanistan bağlantılarıyla; ABD ise askeri alanda etkin olma yoluna gitmişlerdir.

Eski Yugoslavya'nın parçalanması sonrasında bölgede, Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Türkiye'den oluşan yeni bir yapılanma ortaya çıkmıştır. Bu yapıda baskın devletler Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye olarak ortaya çıksa da, Yugoslavya ekonomik ve siyasi açıdan etkin bir güç olamamış sonucunda da dağılmıştır.

Yunanistan, 1990'lara kadar soğuk savaş döneminde dahi tehdit olarak kuzeyden çok doğuyu algılayan politikalar uygulamıştır. Soğuk savaş sonrasında Balkanların karışık durumu sebebiyle bu bölgeye odaklanmış olan Yunanistan'ı, dağılan Doğu Bloğu ülkelerinden yarım milyon kadar kaçak işçinin ülkeye girmesi, gerek ekonomik ve gerekse toplumsal yapı olarak zor duruma sokmuştur.³²⁶

³²⁴ Ethnologue Database: Greece <http://nic2.hawaii.net/ethnolog/eth.cgi/Greece> Bu internet sayfası General Publications Catalog of the Summer Institute of Linguistics tarafından: Ethnologue: Languages of the World, Twelfth edition, Barbara F. Grimes ed. 1992x, 938 pp. ISBN: 0-88312-815-2 künyeli esere dayandırılarak hazırlanmıştır.

³²⁵ Ian Lesser, F. Stephen Larrabee, Mihele Zaninni, Katia Vlachos, **Greece's New Geopolitics**, www.rand.org

³²⁶ Thanos Veremis, "A Greek View of Balkan Developments", Kevin Featherstone, Kostas Ifantis (Der.), **Greece in a Changing Europe**, Manchester University, Manchester-New York, 1996, s. 135

Soğuk savaş sonrası yeni yapılanmaya gidilen Balkanlarda, Yunanistan'dan özellikle AB tarafından eski sosyalist devletlerin serbest piyasa ekonomisine ve demokrasiye geçişlerinde, hem model hem de aktif rol oynaması beklenmiştir. Fakat Yunanistan'ın geliştirdiği tehdit görme politikasıyla, özellikle Makedonya ve Arnavutluk, önemli tehdit olarak algılanıp bu devletlerle çok soğuk ilişkilere gidilmiştir. Bu anlayışla hem kendisinin etkinliğini arttırma, hem de AB'nin bölge için öngördüğü politikaları uygulama konusunda başarı sağlanamamıştır. Avrupa Birliği ülkeleri, Türkiye'ye yapılan yardımları engelleyen, Sırbistan ile yakın ilişkiler kuran ve Makedonya'yı istikrarsızlığa sürükleyecek kararlar alan Yunanistan'ın, birliğin Akdeniz Politikasına zarar verdiğini düşünmekteydi.³²⁷

Doğu Bloğunun dağılması aşamasında Türkiye ve Yunanistan dışında, bölgede siyasi değişimler yaşanmıştır. Milliyetçilik dalgaları, yeni sınırlar, yanı başında kurulan Makedonya Cumhuriyeti, Türkiye'nin Balkanlar üzerine ilgisi, Makedonya'yı bağımsızlığından kısa süre sonra tanımış olması ve Sofya, Üsküp, Tiran ile ikili askeri işbirliği anlaşmaları yapması, Arnavutların sınırları dışındaki Arnavutlarla daha ilgili olması ile Yunanistan kendini tehdit altında görmüş ve dış politikasını şekillendirmiştir. Bu yeni tehdit algılayışı ile Yugoslavya'nın dağılmasının ardından baş gösteren çatışma ortamında Sırbistan'ı desteklemiş, Makedonya ve Arnavutluk üzerine sert ve katı politikalar uygulanmıştır.

Avrupa birliğiyle entegrasyon çabalarının dış politikada da etkisini göstermesiyle, 1995 yılından sonra Yunanistan'ın Balkanlar üzerine geliştirdiği politika değişmiştir. Bu tarihten itibaren Makedonya ve Arnavutluk üzerine uyguladığı sert ve dışlayıcı politikanın bölgeye istikrar getirmekten çok çatışmaları daha da alevlendireceği, AB'nin bölge politikalarına ters düştüğü, bu politikanın Yunan ekonomisini olumsuz yönde etkileyeceği gerçekleri görülmüş, yerini işbirliği ve dostluğa dayanan yeni anlayışa bırakmıştır.³²⁸ Avrupa Birliği üyesi olmanın avantajlarını oldukça iyi kullanan Simitis hükümeti, sorunlarını kendi sorunları olmaktan çıkartma için yeni stratejiye gitmiş; Avrupa birliği içine taşıyarak, sorunları Avrupa Birliğinin problemleri olarak göstermiş ve büyük bir baskıdan kurtulmuştur.

³²⁷ Melek, Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikasının Yeniden Biçimleniş Süreci", Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel (Der.), **Türkiye'nin Komşuları**, İmge, Ankara, 2002, s.48

Bölgede dostluk ve işbirliği ile itilaflar giderilmeye çalışılmış, aynı zamanda bu dostluk havasının gereği ilgili ülkeleri dış politikalarında yalnız bırakmayıp, destekleme yoluna gidilmiştir. Bölgede AB'nin temsilcisi rolüyle, AB' ye girmek isteyen bölge ülkelerine destek ve yardımcı olarak ilgili ülkelerle sorunlarını çözüp, bölgede etkinlik kazanma yoluna gitmiştir.³²⁹ Tabî ki bu yardım ilgi ve dostluk ilişkilerinin karşılığında, ilgili ülkeler üzerinde bir nüfuz alanı oluşturma, ekonomik alanda ilişkileri geliştirip her alanda karlı çıkma amacındalardır.

Yunanistan, bir yandan Balkanlarda etkisini arttırmak ve devam ettirmek, diğer yandan da bölgedeki istikrarsızlıklardan kaynaklanacak çatışmaların etkilerinden korunmak amacıyla, Balkanlarda çıkarı olan İtalya ve Avusturya gibi AB üyesi ülkelerle ortak ve uyumlu politikalar oluşturmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda da Balkan ülkeleriyle hemen her alanda ilişkilerini kuvvetlendirme çabasındadır.³³⁰

6.4. Yunanistan'ın Balkanlardaki Ekonomik Politikası

6.4.1. Balkanlar'ın Ekonomik Yapısı

Soğuk savaş öncesinde sosyalist devletin tamamen hâkim olduğu ekonomi anlayışında olan Balkan ülkeleri, soğuk savaşın bitmesiyle birlikte dünyada hâkim serbest piyasa ekonomisine geçip, liberal ekonomi politikalarını uygulama kararı aldıklarında, çok zayıf ekonomileri yüzünden çok ciddi problemlerle karşılaşmışlardır.

Zayıf ekonomi ve teşebbüs problemlerini aşmak için dış yatırım arayan Balkan ülkeleri, aynı zamanda birçok Avrupa ülkesi için de rekabet alanı haline gelmiştir. Yabancı firmalar bölge ülkelerine girdiklerinde, rekabetsiz bir ortamda en yüksek karlılık oranıyla, bu ülkeleri sadece bir Pazar olarak görmekteydiler. Ama özellikle haberleşme, ulaştırma, bankacılık gibi alanlarda gereken uzun vadeli yatırımlarla

³²⁸ Joseph Nye, "Yunanistan ve Balkanlar: Bir Fırsat Anı", **Yunan Paradoksu**, çev. Bülent Tanatar, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999, s.180.

³²⁹ Gülden Ayman, **Neo Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç, Tehdit ve İttifaklar**, SAEMK, Ankara, 2001, s. 92

³³⁰ Yannis Kranidiotis, "Greece and Co-operation Among The South-East European Countries", **Thesis**, Cilt 1., No:3 (Sonbahar 1997), s.9

bölgeye giren devletler, hem bölgede yatırım yapıp ciddi kar elde etmişler, hem ilgili ülkelerde yeni iş alanlarının açılmasına ön ayak olmuşlar, hem de ülkeleri için ayrıcalıklar verilmesinde etkili olmuşlardır.

Balkanlarda en ciddi yatırım faaliyeti olan ülkeler olan ABD, Almanya, İtalya ve Rusya'nın yanında, Yunanistan da son yıllarda önemli yatırımlar yapmıştır.

6.4.2. Yunanistan'ın Ekonomik Yapısı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan, hızlı bir ekonomik ve sosyal değişim sürecinden geçti. Bu dönemde ülke ekonomisinin başlıca kaynakları turizm ve gemicilikti.³³¹ Yunan ekonomisi 1958–1974 yılları arasında Avrupa Topluluğu üyelerine kıyasla önemli bir gelişme kaydetmiştir. 1958–74 yılları arasında Gayri Safi Milli Hâsıla sürekli bir gelişme göstermiştir.³³² Bu yıllarda sanayi sektörü hızlı bir gelişme göstererek GSMH'deki payını arttırmıştır. Yunan ekonomisi 1973'ten itibaren enflasyonun yükselmesi sebebiyle önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Yunanistan, 1970'lerden 1980'lere kadar olan dönemde tekstil, yiyecek, içecek, yapı malzemeleri gibi alanlarda yatırım yapmış, çağın gerektirdiği ileri teknoloji gerektiren karlı alanlara yatırım yapmamıştır.

1980'li yıllar Yunan ekonomisi için duraklama ve gerileme yılları olmuştur. Bu yıllarda uluslararası ekonomik sistemin de etkisiyle yatırımlar azalmış, kalkınma hızı düşmüş, ihracat azalmış ve ithalat artmıştır.

1981'de AET'ye tam üye olan Yunanistan tarım ve sanayi alanında diğer ülkelerle rekabet edecek durumda olmamasına rağmen AET'nin yardımlarıyla ekonomisini düzene koyma adına önemli mesafe almıştır. 1981–1999 yılları arasında AB'den toplam 57.851 milyar dolar yardım alan Yunanistan'ın, diğer AB ülkelerinde görülen ekonomik gelişme ve yapısal değişikliği tam sağlayamasa da ekonomisinde belirgin bir iyileşme gözlemlenmiştir.³³³

³³¹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040109_yunanistan_rehber.shtml

³³² Mustafa Yüksel, **Türkiye, Yunanistan ve Avrupa Topluluğu**, İstanbul, 1988, s.15

³³³ Atilla Eralp, **Türkiye ve AB**, İmge Yayınları, 1997, s.99

Yönünü Avrupa'ya dönen ve tüm ekonomik politikalarını Avrupa Birliği politikalarıyla revize eden Yunanistan, 01 Ocak 2002'den itibaren fiili olarak Avrupa Birliği ortak para birimi "Euro" ya geçmiştir. Euro'ya geçiş sonrasında diğer Avrupa Birliği ülkeleri ekonomik seviyesine ulaşması için 2000–2006 yılları arasında Yunanistan'a "üçüncü AB destekleme fonu" olarak yaklaşık 30 milyar ABD doları yardımda bulunulması öngörülmüştür.

Avrupa Birliğinin yardımları ile Yunan ekonomisi belli düzene kavuşmuştur. Ülke ekonomisinin daha da iyiye gideceği öngörülmektedir.

6.4.3. Yunanistan'ın Balkanlar Üzerine Ekonomik Politikası

Balkanlar için yeni bir milat olan soğuk savaş sonrası dönemde, AB Balkanlar üzerine ciddi ekonomik politikalar izlemiştir. 1999–2001 arası AB, Balkanlara çeşitli isimler altında 6,1 milyar Euro'nun üzerinde yardımda bulunmuştur. Yardımların yaklaşık 2 milyar 300 milyon doları Bosna-Hersek, 367 milyon doları Hırvatistan, yaklaşık 1 milyar doları Arnavutluk, 452 milyon doları Makedonya ve 1,9 milyar doları ise Yugoslav Federal Cumhuriyetine verilmiştir.³³⁴

AB'nin Balkanlarda ekonomik açılımı elbette ki AB politikalarını izleyen Yunanistan'ın politikalarını etkilemiştir. Soğuk savaş sonrası Arnavutluk ve Makedonya'ya karşı sert bir politika izleyen ülke, yeni anlayışa geçtikten sonra iyi ilişkilerin hâkim olduğu, ekonomi-politika ağırlıklı bir anlayışa yönelmiştir.

Başlarda mal satıp kar elde etmek amacıyla olan Yunanistan, Balkanlarda söz sahibi bir aktör olmak amacıyla, uzun vadeli yatırımlara yönelmiştir. Bu amaçla bankacılık, telekomünikasyon, ulaştırma gibi alanlara yatırım yapmakla birlikte, bölgenin yeniden inşasında mevcut pastadan pay kapmaya çalışıp, inşaat ve gıda gibi alanlarda da yatırıma yönelmiştir.

Soğuk savaş sonrasında Balkan devletlerinin sisteme uyması için bölge devletleri NATO'nun Barış İçin Ortaklık programına katılmış, bunların bir kısmı da

³³⁴ http://europa.eu.int/comm/external_relations/

AB'den ciddi yardımlar almaya başlamıştır. Bu noktada hem NATO, hem de AB'ye üye olmakla bölge politikaları uygulamalarında çok avantajlı bir pozisyona geçen Yunanistan, ekonomik alanda da bu avantajını kullanabilmiştir. Bölge ülkelerinin özelleştirme kapsamında stratejik altyapı tesisleri satın alınmış, AB ile ortak projeler yürütülmüş, ekonomi-politik anlayışı ile sahip olduğu konumu bölge politikasında kullanmıştır.³³⁵

Yunanistan'ın Balkanlara yönelik ekonomik Politikaları arasında 1999 yılında hazırlanan “Balkanların Yeniden Ekonomik Yapılanması İçin Helen Planı” aktif politikanın bir ürünüdür. Beş yıllık hazırlanan planda Sırbistan, Kosova, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk ve Makedonya'ya ekonomik yardımlar yapılması kararlaştırılmıştır. Bu yardım, toplam 235 milyon dolardır. Bu plan Yunanistan'ın Balkanlar üzerinde ekonomi-politika anlayışın ürünü olarak, ekonomik gelişmeyle nüfuz oluşturma ve etkisini artırma anlayışının bir ürünüdür.

Yunanistan'ın ekonomik açılımına bir örnek vermek gerekirse; Yunan telekom devi OTE, Romanya'nın sabit hat devlet telekom kuruluşu Romtelecom ile 243 milyon dolarlık bir anlaşma yapmış, bu anlaşmayla Romtelecom'daki hissesini yüzde 54'e çıkarmış ve böylece Romtelecom'un kontrolünü eline geçirmiştir.

Bir Yunan devlet kuruluşu olan OTE, yıllardır Balkan telekomları ile ilgilenmekte, uygun şartlar olduğunda bunları çeşitli şekillerde satın almaktadır. Nitekim OTE, bugün sadece Romanya'da değil, başka Balkan ülkelerinde de oldukça faal, söz ve hisse sahibi durumdadır. OTE'nin Sırbistan telekomu Telekom Srbija'da da hissesi mevcuttur. Ayrıca, Makedonya, Bulgaristan ve Arnavutluk GSM şirketlerinde de lisans sahibidir. OTE aynı zamanda Bulgar BTC kuruluşunun sabit hatlar bölümünde de hisse sahibi durumundadır.

Yunanistan sadece Balkan telekomlarında değil, Balkan enerji sektöründe de oldukça faaldir. Birçok rafineride ve hatlarda Yunan yatırımları vardır. Kısacası, Yunanistan, komünizm sonrası Balkanlar'ı ekonomik bakımdan çok iyi

³³⁵ Van Coufoudakis, “Greek Foreign Policy in the Post Cold War Era; Issues and Challenges, “**Mediterranean Quarterly**”, Cilt VII, No.3 (Sonbahar 1996) s.92.

değerlendirmiş, bu bölgede çok büyük nüfuz ve ekonomik avantaj kazanmış bulunmaktadır.

6.5. Yunanistan-Sırbistan İlişkileri

Yugoslavya, dağılma aşamasına geldiğinde, Yunanistan, Yugoslavya'nın bütünlüğünün korunması politikasını savunmuştur. Hırvatistan ve Slovenya'nın Yugoslav birliğinden ayılma isteklerine karşı tutum izlemiştir.

Yunanistan'ın, Avrupa Birliği ülkelerinin sergilediği tutumlardan farklı olarak, Yugoslavya birliğini desteklemesi ve Sırbistan'ı her koşulda desteklemesinin arkasında, bölgede meydana gelecek sınır değişikliklerinin kendisini de etkileyebileceği fikri yatmaktadır. Sırbistan'ı özellikle desteklemesinin arkasında da tarihten gelen Sırlarla dostluğun ve iyi ilişkilerin yattığı gözlenmektedir. Yunanistan kamuoyu da Bosna'daki veya Sırbistan'daki Ortodoks Sırp dindaşlarını açıkça desteklemiştir.³³⁶ Özellikle Bosna savaşında Yunanistan, AT tarafından alınan 8 Kasım 1991 tarihli Sırbistan'a karşı uygulanan ambargoya uymamış ve bu ülkeye karşı yapılan ambargonun yetersiz kalmasında önemli rol oynamıştır. Bu uygulamalarıyla da, AT tarafından tepki görmüştür.

Yunanistan'ın ambargo ve dünya kamuoyunu karşısına alma pahasına Sırbistan'a destek vermesinin arka planında yatan unsur, güvenlik endişesidir. Ülke için, Türkiye ve Balkanlardaki Müslüman yapılanma önemli bir tehdittir. Yunanistan, kendisiyle sorunlu olan Makedonya, Bosna ve Arnavutluk'la ilişkilerini geliştiren ve bunda da ABD'nin desteğini alan Türkiye'nin oluşturabileceği "İslam Ekseni"ne karşı, Rusya ve Sırbistan'ın yer aldığı bir "Ortodoks Ekseni" oluşturma gayretindedir.³³⁷

Yunanistan'ın Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (YFC)'ni her koşulda destekleme gayretinin karşılığında da YFC'de Yunanistan'a her ortamda destek verme kararında olmuştur. Ancak zaman zaman beklenmeyen durumlar çıkmaktadır. Yunanistan'ın çok önem verdiği, iç ve dış politika malzemesi yaptığı Makedonya

³³⁶ Richard, Clogg, **Greece 1981-1989: The Populist Decade**, New York, St. Martin's 1993, s. 263

mesalesinde, YFC'nin, Makedonya'yı "Makedonya Cumhuriyeti" ismiyle tanınması ciddi bir hayal kırıklığı oluşturmuştur. Aynı şekilde diğeri bir örnek ise YFC'nin Selanik Limanlarını kullanma talebine Yunanistan'ın olumlu cevap vermemesidir.

Dış Politika anlayışını 1995'ten sonra değıştiren Yunanistan, Makedonya ve Arnavutluğa karşı uyguladığı sert yaklaşımı gevşetmiş, buna karşın da Yugoslavya'ya karşı uyguladığı sıcak ilişkilerde mesafeli bir tutuma dönmüştür. Ancak 1999 yılında NATO'nun Kosova operasyonu zamanında Yugoslavya yanlısı bir politika izlemiştir.³³⁸

Yunanistan'ın uyguladığı politikaların arka planında güvenlik endişesi ve balkanlarda istikrar anlayışı yatmaktaydı. Her ne kadar Miloseviç başkanlığındaki Sırbistan'a yönelik destek verilse de, Miloseviç'in uyguladığı şiddet politikası, Yunanistan'ın özellikle 1995'ten sonraki ekonomi-politik uzlaşmacı Yunan dış politikası için ciddi engel teşkil etmekteydi. Bu sertlik politikası da Miloseviç'in 20 Eylül 2000 tarihinde iktidardan uzaklaşması ile bertaraf edilmiştir. Böylece Balkanlarda istikrar adına önemli bir engel kalkmış, Yunanistan Yugoslavya'ya rahatça yatırım yapabilme imkânı bulmuş, Avrupa birliğinden de rahatça destek almıştır.

Yugoslavya'nın istikrara kavuşturulması, ekonomik yatırımları ve demokratikleştirilmesi çabalarında Yunanistan, ön planda yer almak istemektedir. Ancak Yugoslavya, hassas durumu itibariyle tam bir istikrar vaat edememiştir. Sırbistan için, Kosova ve Karadağ'ın yakın ve uzak gelecekteki durumu net değildi. İki bölgede de ayrılıkçı, bağımsızlık yanlıları etkindir. Karadağ'ın bağımsız olmasından sonra, Kosova'da bu yolda ısrarcı olabilir. Bu durumda, tekrar şiddetin doğması ve diğeri bölgelere de çabucak sıçraması, yeni bağımsızlık arayışlarına gidilmesi kaçınılmazdır.

Miloseviç sonrası dönemde rahatça Yugoslavya'ya giren Yunan yatırımları ülke ekonomisinde önemli yekûn tutmaktadır. Yunanistan, Yugoslavya'nın

³³⁷ Melek, Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Yunan", s.33

³³⁸ Lesser, Ian, Larrabee, F. Stehen, Zanini, Michele, Vlachos, Katia, **Greece's New Geopolitics**, RAND,2001. s.100

ekonomik gelişimi, demokratikleşmesi ve Avrupa Birliğiyle entegrasyonu konularında öncülük etmektedir.

6.6. Yunanistan-Makedonya İlişkileri

Makedonya balkanlarda hassas bir konuma sahiptir. Tarihi geçmiş itibariyle eski Makedonya olarak bilinen bölge üç bölümden oluşmaktaydı. Birincisi, şimdiki Makedonya Cumhuriyetinin bulunduğu “Vardar Makedonyası”, ikincisi, Yunanistan’ın sınırları içinde olan “Ege Makedonyası”, üçüncüsü ise Bulgaristan’ın sınırları içinde olan “Pirin Makedonyası”dır. Bu sebeple Makedonya Cumhuriyeti, Yunanistan ve Bulgaristan gibi komşu ülkelerdeki Makedon azınlıkla elbette ki alakalıdır.

25 Ocak 1991’de Egemenlik Bildirisini kabul eden Makedonya parlamentosu, 5 Mayıs’ta Hırvatistan ve Slovenya’nın bağımsızlığını ilan etmeleri halinde, kendilerinin de bağımsız bir devlet olacaklarını ilan etmiştir. Bu ilanattan sonra da Yunanistan sorunuyla uğraşmak zorunda kalmıştır.

Yunanistan, Makedonya devletinin kurulmasına şiddetle karşı çıkmaktaydı. Devletin adının “Makedonya” olmasına karşı çıkan Yunanistan, bu isimle, bu devleti tanımayacağını açıklamıştır. Makedonya isminin ve Büyük İskender’in Yunan olduğu savunan Yunanistan, kendilerinin bu mirası taşıdıklarını ve Yunan olmayan bir devletin bu ismi kullanamayacağını belirtmiştir. Aksi durumun Yunanistan’ın toprak bütünlüğüne bir tehdit olduğunu açıklamıştır.³³⁹ Yunanistan, aynı zamanda Makedonya anayasasındaki topraklar dışında kalan Makedonlarla ilgilenilmesi maddesinin kendi toprak bütünlüğüne tehdit olduğunu savunmuştur. Diğer bir anlaşmazlık konusu ise Makedon Bayrağı konusudur. Makedonyalı Philip’in mezarında bulunan on altı uçlu “Vergina Yıldızı”nın Makedonya Bayrağında kullanılmasına, Yunanistan’dan tepki gelmiştir.

Makedonya Cumhuriyeti 17 Eylül 1991’de bağımsızlığını ilanıya, hiçbir komşusunun toprağında gözü olmadığını belirtmesine rağmen, Yunanistan’ın sert

muhalefeti devam etmiştir. Aynı zamanda Makedonya'nın bağımsızlığının tanınmaması adına uluslararası girişimlerde bulunmuştur. Yunanistan hem içerde gerilimi sıcak tutmuş, milliyetçi mitingler düzenlenmiş, hem de uluslararası alanda uygulama gayret ettiği Makedonya'ya karşı siyasi ve askeri baskı ile kendi isteklerini kabul ettirmeye çalışmıştır.³⁴⁰

Yunanistan'ın baskıyı arttırıp Makedonya'nın adını, bayrağını ve anayasasını değiştirmeye çalıştırması, uluslararası huzursuzluk doğurmuştur. Dünya kamuoyunda Yunanistan, "Ege Makedonyası"nın Makedonya Cumhuriyeti'nin müstakbel hedeflerinde olabilmesine karşın, "Makedonya Yunanıdır" propagandasını çıkarmıştır. Makedonya'nın uluslararası örgütlere girmesini vetolarla engellemiştir ve ekonomik yaptırım uygulamıştır.³⁴¹

Makedonya 8 Nisan 1993'te, Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti (FYROM- Former Yugoslav Republic of Macedonia) adıyla tanınmıştır. Avrupa devletleri Aralık 1993'te, ABD ise 09 şubat 1994'te Makedonya Cumhuriyetini tanımıştır. ABD'nin Makedonya'yı tanımasıyla köşeye sıkışan Yunanistan, 16 Şubat 1994 tarihinden itibaren Makedonya'ya ambargo koyduğunu ilan ederek, Makedonya için büyük önem taşıyan Selanik limanını ilgili ülkeye kapatmıştır. Bu tarihten itibaren Makedonya'ya ambargo uygulayan Yunanistan, uluslararası alanda antipati ve tepki çekmiştir. Avrupa birliğiyle hareket eden, sürekli gelişen, ekonomik ve siyasi bir güç olarak bakılan bu ülkenin, yeni kurulan, fakir ve askeri gücü olmayan bir ülkeyle bu kadar uğraşması, Avrupa birliği ülkeleri tarafından da tepki çekmiş ve Yunanistan 23 Nisan 1974'te Adalet Divanı'na verilmiştir. ABD'de uygulanan Yunan politikasına tepki göstermiş ve ABD kongresi, Makedonya'ya uyguladığı ambargo yüzünden Yunanistan'a yapılan yardımın %25 azaltılmasını teklif etmiştir.³⁴²

³³⁹ Virginia Tsouderos, "Greek Policy and the Yugoslav Turmoil", **Mediterranean Quarterly**, Cilt IV, No: 2 (Bahar 1993), s.3

³⁴⁰ Nickolaos Zachariadis, "Is the Former Yugoslavia Republic of Macenonia a Security Threat to Greece", **Mediterranean Quarterly**, Cilt VI, No: 1, (Kış 1994),s. 103

³⁴¹ Cameron Graham, Jennifer Khor, "National Notations: Former Yugoslavia", **Peace Keeping and International Relations**, Cilt: XXIV, No: 5, (Sept/Oct 1995), s.20

³⁴² İlhan Uzgel, "Doksanlarda Türkiye için Rekabet ve Bir İşbirliği Alanı Olarak Balkanlar", Gencel Özkan ve Şule Kut (Der.), **En Uzun On Yıl**, İstanbul, Buke,2000, s.147

ABD ve Birleşmiş milletlerin baskısı ve arabuluculuğu ile sonunda 15 Eylül 1995 tarihinde New York'ta, Yunanistan ve Makedonya tarafları masa başına gelmişler ve geçici anlaşmaya varabilmişlerdir. Buna göre Makedonya, anayasasında Yunanistan'ın istediği değişikliği ve bayrağındaki istenilen değişiklikleri yapacağını taahhüd etmiş, Yunanistan ise ambargo vetoları kaldırıp, ülkeyi halihazırdaki ismiyle "Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya" olarak tanımayı kabul etmiştir.³⁴³ Yapılan anlaşmanın fiiliyata geçirilmesi ise 5 Ekim 1995'te Makedonya Parlamentosunun bayraklarında bulunan 16 ışıklı Vergina yıldızını 8 ışıklı hale getirmesi, Yunanistan'ın ise 14 Ekim 1995'te uyguladığı ambargoyu kaldırmasıyla tamamlanmıştır.

Yunanistan, Makedonya'ya ambargoyu kaldırmasından sonra, yeni bir stratejiyle kuruluşunu engelleyemediği komşusunu, ekonomik ve siyasi nüfusu altına almak yolunda girişimlere başlamıştır. Yeni kurulan, ekonomik bakımdan zayıf, denize çıkışı olmayan Makedonya'yı kolayca etkisi altına almak için ekonomik ve askeri alanda ilişkiler kuvvetlendirilmiş, özellikle ticaret ve yatırım olarak Yunan şirketlerinin Makedonya'da yatırımları teşvik edilmiş, özelleştirmelerden pay alması sağlanmıştır.

Yunanistan-Makedonya arasındaki ticari ilişkiler, ciddi oranda artmış ve Yunanistan, Almanyadan sonra Makedonya'nın ikinci ticari ortağı konumuna ulaşmıştır. Devlet destekli olan Yunan şirketleri önemli yatırımlarda bulunmuştur. Makedonya'da zarar eden Yunan şirketlerinin zararlarının karşılanacağı güvencesi verilmiştir. Aynı zamanda Makedonya'ya ekonomik yardımlar yapılmıştır. Ekonomik ilişkilerin yanında özellikle 2000 yılından sonra askeri ilişkiler de gelişmiştir. Makedonya ile savunma anlaşması imzalanmıştır.

Makedonya-Yunanistan ilişkilerindeki son yıllarda yumşama, ekonomik ve askeri ilişkilerin artmasına rağmen, kültürel ve tarih anlaşmazlığı devam ettiği sürece tam bir barış havasından söz etmek mümkün değildir. Yunanistandaki Makedon azınlığın durumu, Makedon ve Yunan tarihi anlaşmazlığı ve paylaşılabilmesi önemli bir problem olarak durmaktadır. Aynı zamanda "Makedonya" ismini tanımanın,

³⁴³ İlhan Uzgel, **Balkanlarda Yeni Gelişmeler ve Makedonya Sorunu**, Nisan 1992, s. 142

Yunanistan için tarihsel ve kültürel mirası olan “Antik Yunan Tarihi” nin mirasçılığını tehlikeye sokması ve ülkesindeki Makedon azınlığı tanıyacağı anlamına geldiğine inanan Yunanistan, bu konularda taviz vermek istememektedir. Bu nedenle ülkesinde Makedon azınlık olmadığını dile getirmektedir.

Yunanistan’ın güvenliği açısından Makedonya’nın istikrarı önemlidir. Nitekim Makedonya’da 2001 bahar ve yaz aylarında Makedon ve Arnavutlar arasındaki çatışmalar, bünyesinde Makedon azınlık bulunan ve ülkesine de sıçrama ihtimali bulunan Yunanistan’ı telaşlandırmıştır. Makedonya’da muhtemel çatışmaların Kosova’ya sıçrayacağı, oradan Arnavutluk ve Yunanistan’ı gereceği ve ilişkileri karmaşıklaştıracağı ihtimali ile Yunanistan, bölgede istikrar yönünde inisiyatif kullanmaya gayret göstermektedir. Balkanlarda istikrarın sağlanması yönünde Yunanistan, gerek bölge ülkeleri, gereksede uluslararası alanda yoğun bir gayret içinde, Balkanlarda “Sınırların değişmezliği ilkesi” ni savunmaktadır.

Denize açılma bakımından Yunanistan, Makedonya için vazgeçilmez bir ülkedir. Aynı zamanda da huzur içinde bir Makedonya, kuzeyden gelecek kuşatma ihtimalini kaldırmak isteyen, ülkesinde ve Balkanlarda istikrar arayan Yunanistan için vazgeçilmezdir.

6.7. Yunanistan- Bulgaristan İlişkileri

Yunanistan ve Bulgaristan komşu iki devlet olarak uzun müddet Osmanlı devleti hâkimiyetinde yaşadıkdan sonra bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Bağımsızlıklar sonrası aralarında inişli çıkışlı bir ilişki grafiği izlenmiştir. Dünya savaşlarından sonra karşı kutuplarda yer alan ülkeler arasındaki mesafeli ilişki, 1960’larda başlayan kutuplar arası yumuşama sonucunda yerini yakınlaşmaya bırakmıştır. Yunanistan’ın Balkan komşularıyla iyi ilişkiler kurma politikası ile iki ülke arası ilişkiler artmıştır.

Yunanistan ve Bulgaristan arasındaki ilişkinin artmasının bir başka sebebi de ortak sorun algılamalarıdır. Her iki ülkede de Makedon ve Müslüman Türk azınlığın durumunun rahatsızlık oluşturması, yaklaşımı getirmiştir. Özellikle Tito’nun

önderliğinde Yugoslavya’da bir Makedonya Cumhuriyetinin kurulması her iki ülkeyi de rahatsız etmiştir. Yugoslavya’nın dağılmasından sonra ise Makedon Cumhuriyeti’nin kurulmasından dolayı iki ülke de ortak tavır alarak, yakınlaşmıştır..

Makedonya Cumhuriyetine karşı aynı fikirleri paylaşan iki ülkenin diğer bir tehdit anlayışı da Türkiye ve Türk azınlık konusudur. Bu iki ülke arasındaki ilişkiler özellikle 1980’li yıllarda gelişmiştir. Todor Jivkov’un iktidarındaki Bulgaristan’da Türk azınlığa karşı girilen baskı ve zorla isim değiştirme politikalarına karşı uluslararası platformda zor durumda kalan ülkeye, Yunanistan destek vermiştir. İki ülke arasında yakınlaşmanın bir örneği, karşıt bloklarda olmalarına rağmen, Eylül 1986’da Yunanistan başbakanı Andreas Papandreu ve Bulgaristan devlet Başkanı Todor Jivkov arasında Dostluk, iyi komşuluk ve İşbirliği Deklarasyonu imzalanmasıdır.

Bulgaristan’da bulunan Türk azınlığa karşı girilen baskı ve isim değiştirme hareketinin iyice artıp 1989’da Türklerin zorla toplu göçe maruz bırakılması ile Türkiye ve Bulgaristan ilişkileri iyice gerilmiştir. Aynı kutupta olmalarına rağmen Türkiye ile birçok anlaşmazlığı bulunan Yunanistan, doğal olarak Bulgaristan’a yakınlaşmıştır. Aynı zamanda, Batı Trakya’da Müslüman Türk azınlığın bulunmasından dolayı ve tehdit oluşturma potansiyeline karşı tedirgin olan Yunanistan, Bulgaristan’ın politikalarını desteklemiştir.

Çift Kutuplu dünyanın sona ermesinden sonra diğer Doğu Bloğu ülkeleri gibi Bulgaristan da, sosyalist yapısını değiştirerek yönünü batıya çevirmiştir. Özellikle de AB ve NATO gibi ortaklıklara girme konusunda gayret göstermiştir. Bu yolda dış politika anlayışı değiştirilerek, AB ve NATO üyeliği yolunu açmak amaçlanmıştır.³⁴⁴ Bu kurumlara üye olan Yunanistan prestiji ve Balkan ülkelerine uyguladığı öncü olma siyasetiyle, Bulgaristan’ı destekleme gayretindedir.

Bulgaristan’ın, ülkesindeki Türk azınlığa karşı baskıcı muamelesinin bitirmesiyle birlikte Türkiye’yle olan en büyük sorunu bitmiş ve ilişkilerin gelişmesinde önemli bir unsur olmuştur. 1990’larda Türkiye’yle iyi ilişkiler kuran

³⁴⁴ Birgül Demirtaş Coşkun, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan’ın Dış Politikası”, **Balkan Diplomasisi**, ASAM, Ankara, 200. s.233

Bulgaristan, Yunanistan'ı da arkasına almak için bu iki ülke arasında bir denge politikası izlemiştir. Bulgaristan'ın özellikle Yunanistan'la iyi ilişkilerini kullanarak, Avrupa Topluluğu yolunda Yunan desteğini alma çabası gözlenmektedir. Fakat Ocak 1992'de Makedonya'yı tanıyan ilk Balkan ülkesi olması Yunanistan'la ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Yunanistan ve Bulgaristan arasında 1991 yılında imzalanan iyi komşuluk ve işbirliği anlaşmasından sonra karşılıklı ilişkiler artmıştır. Daha sonra ekonomik açıdan ilişkiler daha da artmış, 18 Nisan 1995 tarihinde ekonomik işbirliği protokolü imzalanmıştır. Günümüzde özellikle ekonomik açıdan artan ilişkilerle birçok Yunan firması Bulgaristan'da yatırım yapmaktadır.

İki ülke ilişkileri açısından önemli bir unsur da inşa edilmesi planlanan boru hattı ve otoyol projeleridir. Balkanlarda birbirine rakip iki boru hattının geçmesi öngörülmektedir. Bu iki hattın da başlangıç noktası Bulgaristan'ın Burgaz limanıdır. Bu rakip iki boru hattı projesinin biri, Burgaz'dan Yunanistan'ın Dedeağaç limanına ulaşmaktadır. Diğer hat ise Burgaz'dan başlayıp Makedonya üzerinden geçip Arnavutluk'un Avlonya kentinde son bulmaktadır. Yunanistan, özellikle Burgaz-Dedeağaç hattının inşası yönünde gayret göstermektedir. Bu uygulama gelecek petrolün, Novorossisk ve Supsa limanlarından tankerlerle Burgaz limanına getirilmesi ve buradan da boru hattıyla Dedeağaç'a ulaştırılması planlanmaktadır. Bu projenin hayata geçirilmesi ile Yunanistan'ın, Kafkaslardaki petrolün Avrupa'daki kontrol noktası olma konumuna kavuşmasını amaçladığı değerlendirilmektedir.³⁴⁵

Yunanistan ile Bulgaristan arasında 2000 yılında yapılan bir anlaşma ile Egnatia otoyolu ile paralel olarak Sofya-Selanik arasında Struma otoyolunun yapımına karar verilmiştir. Bu projenin finansmanının da AB'den sağlanacağı belirtilmiştir.

Yunanistan ve Bulgaristan arasındaki ilişkiler her yönde artmıştır. Siyasi ilişkilerin yanında ekonomik, ticari, askeri ve kültürel işbirliğine de gidilmiştir. İlerde daha da artması beklenen ilişkiler için birkaç potansiyel pürüz konusu mevcuttur.

³⁴⁵ Lesser, Ian, Larrabee, F. Stehen, Zanını, Michele, Vlachos, Katia, **Greece's New Geopolitics**, RAND,2001, s.100

Nostos Nehri meselesi bunlardan biridir. Bulgaristan'dan doğan nehir Yunanistan topraklarında denize dökülmektedir. Nehrin sularından daha fazla yararlanmak isteyen Yunanistan, Bulgaristan'ın kurmuş olduğu barajlardan daha fazla su istemektedir. Özellikle kurak mevsimlerde bu sorun gündeme gelmektedir. Diğer bir sorun ise Bulgaristan'ın, uluslararası anlaşmalardan doğan Yunanistan'dan Ege denizine çıkış talepleridir.

6.8. Yunanistan Romanya İlişkileri

1944'ten sonra açık bir Sovyet uydusu haline gelen Romanya'da Komünist Sovyet anlayışı, temel etkin anlayış haline gelmiştir. Nicolae Ceausescu'nun sert yönetiminde Romanya, komünist temelli bir aile monarşisi haline gelmiştir.³⁴⁶ Aynı zamanda SSCB yörüngesi dışında özerk bir dış politika izlenmiştir. Bu bağlamda ilgili dönemde Federal Almanya tanınmış, Varşova Paktı askeri tatbikatlarına katılma reddedilmiş, ABD ile yakın temaslar kurmuş, 1972'de dünya bankası ve IMF'ye üye olmuştur.³⁴⁷ Aynı zamanda Yunanistan'ın uluslararası alanda dışlandığı Albaylar Cuntası döneminde, 1973'te Ceausescu ülkeyi ziyaret ederek bu rejim döneminde Atina'yı resmi ziyaret eden ilk Avrupalı lider olmuştur.³⁴⁸

Farklı bir doğu bloğu ülkesi olan Romanya, elbette ki doğu bloğu ülkelerindeki köklü değişimden etkilenmiştir. Bu etkilenmeler ile halk ayaklanmış ve Ceausescu yönetimine son vermiştir. Bu dönem sonrasında yönünü batıya dönen Romanya'da batı kurumlarıyla entegrasyon adına hamleler yapılmıştır.

Batı kurumlarıyla entegrasyon için AB ve NATO'ya üye bir Yunanistan'ın desteğinin önemini bilen Romanya, Yunanistan'la iyi ilişkiler içinde olmuştur. Daha önce 1991'de imzalanan dostluk, işbirliği ve iyi komşuluk anlaşmasının getirdiği iyi ilişkiler, Romanya'da meydana gelen rejim değişikliğinden sonra daha da artmıştır.

³⁴⁶ Mary Allen Fischer, Niholae Ceausescu: A Study in Political Leadership, **Boulder**, 1989; Mark Almond, **The Rise and Fall of Nicholae and Elena Ceausescu**, London, 1992

³⁴⁷ Mihai Manea, "Soğuk Savaşın Günümüze Romanya Diplomasisi", **Balkan Diplomasisi**, ASAM, Ankara 2001, s.258

³⁴⁸ Richard Clogg, "Greece and The Balkans in 1990's" Harry Psomiades, Stavros Thomadakis (Ed.), **Greece The New Europe and The Changing International Order**, New York, Pella, 1993, s. 426

İki ülke arasında 16 Şubat 1995 tarihinde imzalanan askeri işbirliği anlaşması ile karşılıklı işbirliği, bilgi ve tecrübe paylaşımı, ortak tatbikatlar yapılması, askeri öğrencilerin eğitilmesi konularında müşterek kararlar alınmıştır.

Diğer Balkan ülkeleriyle ilişkilerinde görülen Yunan dış politikası, Romanya ilişkilerinde de görülmektedir. AB ve NATO üyeliği avantajlarını kullanan ülke, özellikle elindeki ekonomik güçle Romanya'ya ekonomik yardım ve yatırım yapma yoluyla, ilişkilerin sağlamlaştırılmasını amaçlanmaktadır.

Özellikle 1995 yılındaki Yunanistan-Romanya ve Bulgaristan arasındaki üçlü ekonomik işbirliği anlaşmasıyla, karşılıklı ekonomik ilişkiler artmış, Yunanistan'ın Romanya'ya ihracatı artmış, ülkede altyapı, telekomünikasyon, enerji ve ulaşım alanlarında ciddi yatırımlar yapmıştır.

Yunan telekom devi OTE, Romanya'nın sabit hat devlet telekom kuruluşu Romtelecom ile 243 milyon dolarlık bir anlaşma yapmış, bu anlaşmayla Romtelecom'daki hissesini yüzde 54'e çıkarmış ve böylece Romtelecom'un kontrolünü eline geçirmiştir.

Romanya'da bankacılık sektöründe de etkili olan Yunanistan, Alpha Credit Bank'ın Romanya'daki alt kuruluşu olan "Banca Bucuresti" nin yanı sıra Yunan Milli Bankası ve Yunan Ticaret Bankası, ülkede faaliyet gösteren diğer Yunan bankalarıdır.

Temelde pek problemleri olmayan iki ülkenin ilişkilerinin daha da gelişeceği beklenmektedir.

6.9. Yunanistan Arnavutluk İlişkileri

6.9.1. Güney Arnavutluk (Epir) Meselesi

İki ülkenin ilişkilerini etkileyen en önemli kıstaslar, azınlıklar ve göçmenler sorunudur. Yunanistan, Kuzey Epir (*Vorio Epirus*) olarak adlandırdığı Arnavutluğun güneyinde yaşayan Yunan azınlığın durumuyla yakından ilgilidir.

Yunanlılar, bölgede yaşayan Yunan azınlığın bölgenin en eski yaşayan unsuru olarak dile getirip, tarihi açıdan bölgenin Yunan olduğu görüşündedirler. Arnavut kaynaklarında ise buna karşılık, tarihi açıdan bölgenin yerlileri Arnavutlar olarak gösterilmiş ve buradaki Yunanlıların Osmanlı döneminde çalışmak için getirilen Yunanlılardan ibaret olduğu savunulmaktadır.³⁴⁹

Arnavutlukta yaşayan Yunanlıların sayısı da ayrı bir polemik konusudur. Arnavutlukta diğer azınlıklarla karşılaştırıldığına Yunan azınlık en kalabalık azınlık grubudur. Fakat politik boyuta çekilen nüfus oranı farklı farklı şekilde kabul edilmektedir. Arnavutluk hükümeti 35.000, 40.000 arası bir Yunan azınlık olduğunu belirtirken, Yunan hükümeti 100.000 Yunanlının yaşadığını belirtmektedir. Hatta bazı Yunan kurumlar bu sayıyı 250.000 e kadar çıkartmaktadırlar. 1989'daki nüfus sayımında ise yaklaşık 60 bin Yunanlı azınlığın mevcut bulunduğu açıklanmıştır.

Politik nüfus verilerinin değişikliği aynı zamanda baz alınan verilerden de kaynaklanmaktadır. Arnavutluk, Yunan azınlık olarak sadece Ortodoks olanları değil, Yunanca konuşmasını da ele almaktadır. Hâlbuki Yunanistan, Ortodoks olan unsurları da bu nüfusa eklemektedir.

Etnik gruplar iki ülke ilişkilerinde belirleyici roledirler. Yunanistan, Arnavutluğun, Yunan azınlığın haklarını gözetmediği konusunda sürekli şikâyetçidir. Buna karşın Arnavutluk'ta Yunanistan'ı, Yunan azınlığı kışkırtıp, ayrılıkçı örgütler oluşturmaması konusunda uyarmaktadır.

Bölge 1914 Mayısında imzalanan Korfu anlaşmasıyla Yunanistan'a verilmiş ve Ekim 1914'te Yunan ordusunca işgal edilmiştir. Fakat bu işgal fazla uzun ömürlü olamamış, Haziran 1917'de Kuzey Epir, İtalyan koruması altında Arnavutluk'a verilmiştir

Komünist yönetim altında Yunan azınlık dini, eğitim, vatandaşlık ve insan hakları bakımından ihlallere uğramıştır. Bunun yanında Komünist dönemde, son

³⁴⁹ Derek Hall, "Albanian Identity and Balkan Roles", Derek Hall, Darrick Danta (der.), **Reconstructing the Balkans: A Geography of the New Southeast Europe**, New York, John Wiley & Sons, 1996, s. 128.

komünist savunma bakanı Simon Stefani, Arnavutluk İşçi Partisi Merkez Komite Üyesi Spiro Koleka gibi birçok Yunan orijinli kişinin de önemli mevkilere geldiğini belirtmekte yarar vardır.

Toplam 3,4 milyon nüfusa sahip Arnavutluk'ta bu azınlık sorunu özellikle Komünizm sonrasında odak nokta haline gelmiştir. Bu dönemde OMONIA Yunan azınlığın haklarını savunmak için 1990'da kurulmuştur. İki OMONIA üyesi Mart 1992'de yapılan genel seçimle Arnavutluk Parlamentosuna girmişlerdir.

Demokrasinin gelişmesiyle, komünist dönemde engellenen birçok haklar Yunan azınlığa verilmeye başlanmıştır. Dini özgürlük için Kiliseler yeniden açılmış, okullarda Yunanca'ya izin verilmiştir.

1989–90 şartlarında insan haklarından kaynaklanan sebeplerle Yunan haklarını korumak için kurulan OMONIA, Arnavutlukta komünizm bitip birçok haklar temin edildikten sonra, Yunan aşırı kanadı olan ve birleşmeyi amaçlayan ENOSIS grubunun etkisine girmiştir.

6.9.2. 1913–1991 Arası Dönem

Yunanistan ve Arnavutluk ilişkilerinin geçmişine bakacak olursak çok iyi ilişkilere sahip iki devletten bahsedemeyiz. Genellikle anlaşmazlıklar ve uzlaşmazlıklar göze çarpmaktadır. Bu anlaşmazlıkların en büyük sebebi ise iki ülke unsurlarının diğer ülkede azınlık konumunda bulunması ve buna dayalı olarak ilgili her an birbirlerini tehdit sebebi olarak görmeleridir. 28 Kasım 1912'de bağımsızlığını ilan edip 1913'te uluslararası topluluk tarafından tanınan ülke, 1914'te Birinci Dünya Savaşı sırasında işgale uğramıştır. Bu işgalde müttefikleriyle birlikte hareket eden Yunanistan Arnavutluğun güneyini işgal etmiş ve Nisan 1916'da alınan bir kararla Arnavutluğun güneyi, Yunanistan'ın bir parçası olarak ilan edilmiştir.³⁵⁰ Bu girişimle açığa çıkan, Yunanistan'ın "Kuzey Epir" bölgesi olarak adlandırdığı Arnavutluk'un güneyini kendisine bağlaması ile ilgili tarihteki plâni, her zaman Arnavutluk ve

³⁵⁰ Barbara Jelavich, **History of...**, s. 177.

Yunanistan arasında problem olmuş ve Arnavut yöneticilerinin genel olarak Yunanlı azınlığa şüphe ile yaklaşmasına neden olmuştur.

I. Dünya savaşından sonra, Dünyayı kavuran diğer bir savaş anaforu olan II. Dünya Savaşında, her iki ülke de İtalyan tehdidi altında bulunmaktaydı. Arnavutlar ve İtalyanların bu büyük tehlide karşı ortak hareket edememelerinin de başlıca sebebi Yunanistan'ın Arnavutluğun Güneyi hakkındaki görüşleri olmuştur.

II. Dünya savaşı bitiminden sonra savaş durumunda olan iki devlet savaşı bitiren anlaşma yapmadıklarından savaş durumu uzun süre devam etmiştir. Yunanistan, Arnavutluk'a karşı 1940'ta ilân ettiği savaş durumuna, ancak Ağustos 1987'de son verme kararı almıştır. Fakat Arnavutluk'tan beklenen herhangi bir karşılık alınamamaktan şikâyetle, iki ülke arası ilişkiler olumsuzluğunu devam ettirmiştir. Savaş durumuna son verilmiş olsa da, Yunanistan parlâmentosunda halen, Savaş Durumu Kanunu'nun kaldırılması kararıyla bir oylama yapılmamıştır. Bu sebeple, teknik olarak, Yunanistan'ın Arnavutluk'a karşı ilân ettiği savaş durumunun, halen bile devam etmekte olduğunu söyleyebiliriz.

Yunan kaynakları kapalı rejim olan Enver Hoca döneminde Arnavutluktaki Yunan azınlığa asimilasyon politikası uygulandığını belirtmektedir.³⁵¹ Fakat bu uygulamalar kapalılıkla yapılmıştır çünkü açığa çıktığında yada Yunanistan'a zorla göç ettirilmesi durumunda, bölgeyi dikkatli izleyen Yunanistan için, “savaş sebebi” sayılacaktı.³⁵² Enver Hoca'nın 1967'de ülkede dini yasak etmesinin ardından, Tüm Arnavutlar gibi Yunanlı azınlık da dinî özgürlüğünü yitirmiştir. Gergin olan diplomatik ilişkiler ancak, Mayıs 1971'de imzalanan bir ticaret anlaşması ile yeniden kurulduktan sonra 1985'te, 45 yıllık bir aradan sonra iki ülke arasındaki sınır kapıları açılabilmiştir.

³⁵¹ Basil Kondis, “The Greek Minority in Albania”, Lawrence A. Tritle (der.), **Balkan Currents: Studies in the History, Culture and Society of a Divided Land**, Los Angeles, Loyola Marymount University, 1998, s. 79.

6.9.3. Komünizm Sonrası Dönem

Sosyalist rejimin sona ermesinden sonra, Yunanistan- Arnavutluk ilişkilerinde iyileşme beklenmekteydi. Yunan azınlığın dini hakları elde etmesine, Yunanistan'ı ziyaretlerine, "Omonia" adında Yunan azınlık haklarını savunan birliğin seçime girmesine ve parlamentoya 5 üyesini sokmasına izin verilmiştir. Fakat Yunanistan'ın Epir bölgesindeki Yunanlılar üzerinde etkili olmaya başlaması ve ayrılıkçı fikirler empoze ettiği yönündeki iddialarla ilişkiler yeniden gerilmeye başladı.

İlgili dönemin Yunanistan Başbakanı Konstantinos Mitsotakis 1993 Temmuzunda, Güney Arnavutluktaki Yunan azınlığın, Kosova'daki Arnavutlarla eşit durumda değerlendirilmesi gerektiği yönündeki talepleri Arnavutluk hükümetini rahatsız etmiştir. Cumhurbaşkanı Sali Berişa bu değerlendirmenin ardından ülkedeki Yunan azınlık için gelecek bir özerklik isteğinin çıkacağını bilmekteydi. Yine aynı dönemde Omonia liderleri de özerklik ile ilgili taleplerini açık bir şekilde gündeme getirmişlerdir.³⁵³

Arnavutlukta yaşayan Yunan azınlığına ayrılıkçı fikirler enjekte etmek ve Güney Arnavutluk'u Yunanistan'a bağlamak amacıyla olduğu iddia edilen ve ülkenin önemli kısmını Yunanistan sınırları içinde gösteren haritalar dağıtan Yunanlı din adamı Chrysostomos Maidonis'un tutuklanması, gerilimi iyice arttırmıştır. Haziran 1993 tarihinden itibaren artan gerilimle, Yunanlı bu din adamının sınır dışı edilmiş,³⁵⁴ Yunanistan'da misilleme olarak 30.000 Arnavut göçmeni ülkeden sınır dışı etmiştir.³⁵⁵

Nisan 1994'te ise bu gerilimde ilk defa bir silahlı çatışma olmuştur. Kuzey Epir Özgürlük Cephesi olarak bilinen aşırı milliyetçi Yunan militanları, bir Arnavut askeri kıışlasına saldırıp iki askeri öldürmüşlerdir. Bu olayın ardından ülkedeki Yunan

³⁵² Thanasis Kandas, "Greek Security Concerns", Kosta Tsipis (der.), **Common Security Regimes in the Balkans**, New York, East European Monographs, Boulder, 1996, s. 81

³⁵³ Lulzim Lika, "Albania's Ethnic Greeks Want Self-Rule", Reuters, 28 Ekim 1993; Helena Smith, "Old Tensions Rekindled in Albania", **The Guardian**, 29 Ekim 1993, s. 11.

³⁵⁴ Sullivan M. "Mending Relations with Greece" in *Transition*, 25 August 1995, vol. 1, no 15, pp. 11-16, p.11.

³⁵⁵ Elez Biberaj, **Albania in Transition: The Rocky Road to Democracy**, Westview Pres, US, 1999, s.242

azınlığın haklarını korumak üzere kurulan OMONIA grubuna üye beş kişi saldırılara yardım ettikleri gerekçesiyle tutuklanmıştır. “Kuzey Epir Özgürlük cephesi” adlı Yunan örgütünün saldırıyı üstlenmesinin ardından başbakan Berişa, olaydan Yunan hükümetini sorumlu tutmuştur.³⁵⁶ Berişa, Yunanistan’ı Arnavutluk’a karşı soğuk savaş başlatmakla suçlamıştır.³⁵⁷ Omonia yöneticilerinden beşinin Ağustos 1994’te bölücülüğü teşvik etme ve casusluk yapma suçundan tutuklanmasına tepki olarak,³⁵⁸ Yunanistan tekrar karşı atağa geçmiştir ve o yılın sonuna kadar, ülkede barınan Arnavutluk göçmenlerinden yaklaşık 70 binini sınır dışı ettiği tahmin edilmektedir.³⁵⁹

Azınlık sorununda bir başka yön ise Çamerya Arnavutlarının durumudur. Aslen Yunanistan’da yaşayan fakat 1946–1949 yılları arasındaki ülkede yaşanan iç savaş döneminde sınır dışı edilmelerinin ardından Arnavutluğa yerleşen bu topluluk 1990’ların başından itibaren Yunanistan’da kalan malları için tazminat istemeye başlamışlardır. Uzun süre bu yöndeki isteklere kayıtsız kalan Yunanistan, Enver Hoca döneminde malları elinden alınan Yunan azınlığa tazminat ödenmesi şartıyla bu durumla ilgileneceğini bildirmiştir.³⁶⁰ Bu mesele hala çözüme kavuşturulmuş değildir.

Arnavutluk ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin ciddi oranda gerilmesinin ardından, Yunanistan’ın uluslararası alanda Berişa karşıtı propaganda yaptığı bilinmektedir. Aynı zamanda Yunanistan, Avrupa Birliği’nin Arnavutluk’a yönelik yardımlarını bloke etme tehdidini, bir koz olarak sürekli Berişa’ya karşı kullanmıştır.³⁶¹ Sonunda ABD, Yunan lobisinin etkisiyle Arnavutluk-Amerikan Girişim Fonu’na vereceği 30 milyon doları askıya almış, AB de yapacağı 40 milyon dolarlık yardımı geçici olarak bloke etmiştir.³⁶²

³⁵⁶ Sullivan M. “Mending, ...pp. 11–16, p.11.

³⁵⁷ East ve Pontin ‘Albania’, Revolution and Change in Central and Eastern Europe, **Eastern Europe**, East and Pontin (der.), s. 221

³⁵⁸ Elez Biberaj, **Ablania in Transition: The Rocky Road to Democracy**, US: West View Pres, 1999, s.242-244

³⁵⁹ Terence Duffy, “Albania: Beyond the Hoxha Legacy”, Kostecki, Zukrowska, Goralczyk (der), **Transformations of Post-Communist States**, Londra, Macmillan Press Ltd, 2000, s. 80.

³⁶⁰ Danopoulos ve Chopani, ‘**Albanian Nationalism and Prospects for Greeter Albania**’ ...s.186

³⁶¹ Remzi Lani, Fabian Schmidt, “Albanian Foreign Policy Between Geography and History”, **The International Spectator**, Cilt 33, Sayı 2, Nisan-Haziran 1998.

³⁶² Elez Biberaj, **Albania in Transition:**, s.244

Yunanistan'ın uluslar arası alanda tutumu ve Arnavutluğu zor durumda bırakmasının ardından, 1995 yılının ilk ayında Omonia üyesi kişiler serbest bırakılarak tansiyon düşürülmeye çalışılmıştır. Buna cevap olarak da 14–16 Mart tarihinde Yunan Dışişleri Bakanı'nın Arnavutluk ziyareti ortamı yumuşatma adına önemli bir girişim olmuş, karşılıklı siyasi ve ekonomik işbirliğinin artırılmasının yanı sıra Arnavutluk'un Yunan azınlığın durumunun daha iyi hale getirilmesi için teminat verdiği açıklanmıştır.³⁶³ Haziran 1995'te ise Arnavutluk Meclisi kabul ettiği yasa ile yabancı dilde öğretim yapacak okullara izin vermiş, böylece Yunan azınlık için kendi dillerinde okul kurma imkânı doğmuştur. Arnavutluğun verdiği bu taviz sonrasında, ilişkiler düzelme yoluna girmiştir.

İki ülke ilişkilerinin iyiye gitmesinin ardında Yunanistan tarafına bakıldığında, 1995 sonrasında uygulamaya konulan yeni Balkan politikasının etkisi önemlidir. 1995 yılına kadar Arnavutluk ve Makedonya'ya karşı sert ve dışlayıcı politikalar güden Yunanistan, Balkanlarda işbirliğine dayanan ekonomi-politik anlayışıyla iyi ilişkilere dayalı siyaseti benimsemiştir. Arnavutluk açısından bakılırsa da, Arnavutluğun uluslararası alanda zor durumda kalması ve Sırbistan ve Yunanistan arasında kalınması ile oluşacak olumsuz durumdan sıyrılma isteği vardır. Arnavutluk, uluslararası kurumlarda zor durumda kalınmadan, özellikle AB ve NATO üyeliği durumunda Yunanistan engeline takılmadan, hatta desteğini alarak bu kurumlara girebilme yolunun, iyi ilişkiyle sağlanabileceği düşüncesindedir. Bu yolda da Türkiye gibi diğer önemli bölge ülkesiyle ilişkiler kurup uygun dengeler kurmak düşüncesi mevcuttur.³⁶⁴

1996 yılından sonra Yunanistan'ın Arnavutluk politikalarındaki iyileşmenin ardında, Türkiye faktörünü de iyi değerlendirmek gerektir. Yunanistan'ın komşularıyla izlediği sert ve gerginlik politikası sonucunda, Arnavutluk, Makedonya ve Türkiye birbirine yaklaşmıştır. Sali Berişa'ya karşı Yunanistan'ın tutumu ve Arnavutluk politikalarının sertliği karşısında Arnavutluk, Türkiye'yle yakınlaşma gereği duymuştur. Makedonya'nın bağımsızlığını tanımayan Yunanistan'a karşı da Makedonya, Türkiye'yle yakınlaşma ihtiyacı duymuştur. Türkiye için de bu durum Yunanistan'la Balkanlardaki etkinlik mücadelesi için bir koz olmuş durumdaydı.

³⁶³ **Birlik Gazetesi**, Üsküp, 14 Mart 1995, s.5

³⁶⁴ Marisol, Touraine, **Altüst olan Dünya**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, s. 185

Türkiye'nin Balkanlara ilgisi ve nüfusunun %70'i Müslüman bir ülke olan Arnavutluk'la daha da yakınlaşmasının ardından dile getirilen dış politikada İslam unsurunu kullanma eleştirisine Türkiye, halkının çoğunluğu Ortodoks olan Makedonya ile yakın ilişkiye girerek bir cevap vermiştir.

Türkiye'nin Balkanlarda girdiği yakınlaşma ve aktif siyaset, Yunanistan'ı zor durumda bırakmış, uyguladığı sert ve tavizsiz politikaları, komşularıyla ilişkilerini yeniden gözden geçirme ihtiyacını doğurmuştur. Yeniden dostluğa ve yakınlaşmaya dayalı politikalar üreten Yunanistan, Arnavutlukla yakınlaşmış, Makedonya ile yakın ilişkiye girmiştir. Bu ilişkiler neticesinde Türkiye'nin bu ülkelere ilgisi azalmış ve aynı zamanda Balkanlara yakın ilgi göreceli olarak azalmaya başlamıştır.³⁶⁵

Yunanistan Cumhurbaşkanı Konstaninos Stefanopulos, 1996 Martında Arnavutluğu ziyaret etmiş ve ardından Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk anlaşması imzalanmıştır. Bununla beraber Arnavutluk'taki Yunan halklarının durumunda daha çok haklar verileceği bildirilmiştir. Bu ziyaret sonrasında Arnavutluk savunma ve Dışişleri bakanları da Yunanistan'a ziyarette bulunmuşlardır. Bu ziyaret sonucunda Yunanistan'daki Arnavutların durumunun görüşülmesinin yanı sıra, savunma ve askeri alanda da anlaşmalar yapılmıştır. Her alanda Arnavutluğun NATO ve AB'ye girmesinin destekleneceği açıklanmıştır. Arnavutluk, 26 Mart 1996'da iki yeni sınır kapısının açılmasını kabul ettiğini açıklamıştır.

Arnavutluk'ta Berişa hükümeti dış politikada açık ve dengeli politikalarındaki başarısını, iç politikada yakalayamamıştır. Ekonomik problemlerin halk tarafından iyice hissedilmesi, muhaliflerine yönelik sert politikaları, anti-demokratik tutumları sonucunda oluşan memnuniyetsizlik ayaklanmaya kadar gitmiştir. Özellikle Bankerler Krizi olarak adlandırılan silahlı ayaklanma için ciddi boyuta geldiğinin göstergesi oldu. Bu ayaklanma Arnavutluğun Güney kesimine sıçrayınca işin boyutu da değişmeye başlamıştır. Buradaki isyancıların Yunanistan destekli oldukları ve Yunanistan'dan yardım aldıkları iddiası, Berişa hükümetle Yunan hükümetinin arasını açmıştır.

³⁶⁵ Şule Kut, "Türkiye'nin Balkanlar Politikası", **Türkiye'nin Yeni Dünyası: Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri**, Alan Makovsky, Sabri Sayarı (der.), Bursa, Alfa Yayınları, 2002, s. 119

Yaşanan karışıklıklar sonucunda AB girişimleri ile ülkeye çok uluslu bir güç gönderilmiştir. 29 Haziran 1997’de AGİT gözleminde yapılan seçimin galibi sosyalist parti olmuştur. Berişa hükümetiyle sorun yaşayan Yunanistan için Fatos Nano’nun iktidarı tercih edilmekteydi. Seçimlerden önce Sosyalist Parti başkanı Fatos Nano’nun Yunanistan’da seçim kampanyası düzenlemesi ve ülkedeki Arnavut işçilerin otobüslerle taşıyıp oy vermesi desteklenmiştir.

İktidara gelmeden önce Yunanistan ve Sırbistan’la iyi ilişkiler kuracağı sinyallerini veren Fatos Nano hükümeti, Berisa hükümeti döneminde uygulanan dengeli dış politikadan ayrılıp, Yunanistan ve Sırbistan’a yakın bir dış politika izlediği gözlenmektedir. Yunanistan’la birçok alanda ikili anlaşmalar yapılmıştır. 8 Eylül 1998’de iki ülke arasında, Arnavutluk’un AB ve NATO’ya girme hususunda Yunanistan’dan yardım ve destek göreceğini bildiren bir protokol imzalanmıştır. Bu anlaşma Arnavutluk’un AB üyesi bir ülkeyle imzaladığı ilk anlaşmadır.³⁶⁶

Nano hükümetiyle iyi ilişkiler kuran Yunan hükümeti, Arnavutluk anayasasının hazırlanması, eğitim, güvenlik ve askeri alanlarda ve diğer birçok alanda Arnavutlukla yakın ilişkilere başlamıştır. Ekonomik alanda yardım ve yatırımlarla ülkeye giren Yunanistan’la, Arnavutluk ordusunun eğitilmesi yönünde anlaşmaya varılmış, Arnavut subaylar Yunan askeri akademisinde eğitime başlanmıştır. Sosyalist Partinin izlediği dış politikalarla Yunanistan’a fazla bağımlı olmakla suçlanmıştır.³⁶⁷

Arnavutluk açısından ilişkilerin iyi tutulmasının önemli bir sebebi de Yunanistan’daki Arnavut işçilerin durumudur. 1990–1993 yılları arasında, toplam nüfusu 3,3 milyon civarında olan Arnavutluk’tan yaklaşık 300 bin Arnavut göç etmiş ve ağırlıklı olarak Yunanistan ve İtalya’ya yerleşmiştir. Şu anda 400 binin üzerinde Arnavut’un yasal veya yasal olmayan bir şekilde Yunanistan’da çalıştığı tahmin edilmektedir.³⁶⁸ Yunanistan’da çalışan Arnavutlar hem ülkenin iş istihdamı yönünde durumu kolaylaştırırken aynı zamanda da Arnavutluğa para akışını sağlamaktadırlar.

³⁶⁶ Hasan Ünal, “Balkanlarda Arnavur Sorunu”, **Avrasya Dosyası**, İlkbahar-Yaz, 1998. sayı:1-2, s.143

³⁶⁷ Hasan Ünal, “Arnavutluk İyice Yunanistan’a Kayıyor”, **Zaman**, 9 Ocak 1998

³⁶⁸ “Albania: State of the Nation”, **ICG, Balkans Report** No. 111, s. 9.

Fakat ne zaman iki ülke arasındaki ilişkiler gerilince Yunanistan, yasadışı çalışan Arnavut işçileri sınır dışı etmektedir.

Aslen Yunanistan'da bulunan Arnavut azınlık sadece işçilerden ibaret değildir. Arnavutlar Ortodoks Arnavutlar (Arvanidesler), Çamerya Arnavutları ve çalışma amacıyla Yunanistan'da barınan göçmen Arnavutlar olarak üçe ayrılmaktadır. Ortodoks Arnavutların 19. yüzyılda Atina çevresinde yoğun bir olarak yaşadıkları bilinmektedir. 19. yüzyılın başlarında, Atina nüfusunun yüzde 24'ünün Arnavut olduğu ifade edilmektedir.³⁶⁹ Fakat ilerleyen tarihlerde Yunanistan'ın, aynı mezhepten oldukları, Ortodoks Arnavutları ciddi oranda Helenleştirdiği'ne değinilmektedir.³⁷⁰ Önemli kısmı Müslüman olan Çamerya Arnavutları ise daha çok sınır dışı edilme yoluyla eritilme yoluna gidilmiştir. Bunlardan ilk dalga olarak, 85.000'inin, 1923'te Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi sonucunda Anadolu'ya yerleştirildiği tahmin edilmektedir. İkinci dalga ise 1945'ten sonra yaklaşık 30 bin Çameryalı Arnavut'u sınır dışı edilmesiyle gerçekleşmiştir.³⁷¹ Günümüzde Çamerya bölgesinde yaklaşık 100.000 Arnavut'un yaşadığı tahmin edilmektedir. Bunun yanında ülkede 400.000'in üzerinde Arnavut'un göçmen olarak barındığı belirtilmektedir. Azınlık sayısını minimum tutmak isteyen Yunanistan'ın ülkede iş arayan bazı Arnavutluk vatandaşlarının, Yunan vatandaşlığına geçirmek için isimlerini Yunanca isimlerle değiştirdiklerini bildirenler vardır.³⁷²

Ekonomik ilişkilerde Yunanistan, yardım, kredi ve hibe yoluyla Arnavutluk üzerinde etkili olma politikasıyla hareket etmektedir. 12 Eylül 1997 tarihinde iki ülke arasında Ekonomik İşbirliği Protokolü imzalanmış, bu protokol ile Yunanistan, Arnavutluk'a 7 milyon doları hibe, 693 milyon dolar kredi şeklinde bir yardım paketi onaylamıştır.

Nano'nun istifasından sonra da Yunanistan'la ilişkiler gelişmeye devam etmiştir. Özellikle ekonomik alanda Arnavutlukta faaliyet gösteren Yunan firmaları ciddi yatırımlar ve girişimlerde bulunmaktadırlar. Arnavutluk'un Yunanistan'la olan

³⁶⁹ John Shea, **Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation**, North Carolina, McFarland & Company, 1997, s. 88.

³⁷⁰ Hugh Poulton, **The Balkans: Minorities and States in Conflict**, Londra, Minority Rights Publications, 1994, s. 189.

³⁷¹ Elez Biberaj, **Albania in Transition:**, s. 15.

dış ticaret hacmi 2000 yılında %12'den fazla bir büyüme göstererek, 361.760.000 dolara ulaşmıştır.³⁷³ Arnavutluk'un ithalini yaptığı gıda maddelerinin %20'si, ithal edilen içme suyunun %63'ü, biranın %59'u Yunanistan kaynaklıdır. Yunanistan, Arnavutluk'un en önemli 2. ticaret ortağı haline gelmiştir. Ülkenin ihracatında Yunanistan'ın payı %12, ithalatında %29'a ulaşmıştır.³⁷⁴ Yunanistan Arnavutluk'u ayrıca "Beş Yıllık Kalkınma İşbirliği Programı" sayesinde, "Balkanlar'ın Yeniden Yapılanması ile ilgili Yunan Plânı"na da dâhil etmiştir.³⁷⁵

Yunanistan şirketleri, son on yılda 220 Yunan şirketi ile iletişim, petrol, bankacılık, inşaat gibi sektörlerde Arnavutluk'ta faaliyete başlamış ve 300 milyon Euro'yu aşan miktarda dolaysız yabancı yatırımda bulunmuştur. 2002 yılı itibariyle bu rakam Arnavutluk'taki dolaysız yabancı yatırım toplamının yüzde 27'sine karşılık gelmekte ve Yunanistan'ı bu konuda birinci sıraya taşımaktadır.³⁷⁶

Sonuç olarak, Yunanistan açısından Arnavutluk ilişkileri oldukça önemlidir. Karşılıklı ilişkiler her ne kadar iyi gitse de, gerek Güney Arnavutluk'taki Yunan azınlık, gerekse de Yunanistan'daki Arnavutların durumu bu ilişkilerin devamı için önemli etkenlerdir. Arnavutluk için de Yunanistan'la iyi ilişkiler gereklidir. Arnavut işçiler için iş mekânı olmasının yanında Yunanistan, vetosuyla AB fonlarının Arnavutluk'a gelmesine ve AB üyeliğine engel olabilmektedir.

³⁷² John Shea, **Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation**,..., s. 339.

³⁷³ Yunanistan Beyaz Kitabı 2000, bölüm 3,2

³⁷⁴ CIA, The World Factbook, **Albania**, www.cia.gov/publications/factbook/geos/al.html

³⁷⁵ Agreement on a Five Year Development Cooperation Programme 2002–2006, Between the Government of the Hellenic Republic and the Government of the Republic of Albania, <http://www.mfa.gr>

³⁷⁶ "Bilateral Relations Between Greece and Albania", Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gr>

7. ARNAVUTLUK VE BALKANLAR

7.1. Arnavutluk'un Kısa Tarihçesi

Balkanların, içinde tezatlar barındıran, küçük, fakir, basit görünümlü ülkesi olan Arnavutluk, potansiyel itibarıyla Balkanları huzur veya ateş topu bölgesi haline getirebilecek öneme sahiptir. Bu önemli pozisyonunu elbette ki Balkan ülkelerine dağılmış Arnavutların mevcudiyetinden almaktadır.

Osmanlı Devletinden ayrılıp batılı devletler tarafından bağımsızlığının tanındığı 10 Temmuz 1913 tarihindeki durumu, ülkenin sürekli problemlerle uğraşacağı sinyallerini vermektedir. Balkanlarda yaşayan 1,5 milyon Arnavut'tan ancak 800.000'i kurulan bu Arnavut devletin sınırları içindeydi. Kuruluşundan itibaren sancılı yıllar geçiren ülke, bağımsızlığının daha birinci yılında Yunan, İtalyan ve Sırp güçler tarafından işgale uğradı.

Arnavutluk siyasi tarihine bakılınca üç önemli dönem gözlenmektedir. Birincisi Kral Zogo ile yönetilen Krallık Dönemi, ikincisi Enver Hoca Dönemindeki Komünizm Dönemi, Üçüncüsü ise Komünizm sonrası Ramiz Alia ve Sali Berisha ile devam eden Demokratik dönemdir.

Ahmet Zago'nun 1 Eylül 1928 tarihinde kendisini 'Kral Zog I' olarak ilan edip taç giymesıyla³⁷⁷ başlayan bu dönem 1928–1939 tarihleri arasında kapsar. Kral Zog, gücünü jandarma kuvvetleri ile ordudan alan geleneksel bir diktatörlük kurmuştur.³⁷⁸ Uzun süren İtalya ile sıcak ilişkiler bu dönemde yerini mesafeli ve gergin bir duruma bıraktı. Almanya'nın desteğini alan İtalya 7 Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgal etti. Bu işgalle Kral Zogo, önce Yunanistan'a oradan da İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı.³⁷⁹

³⁷⁷ Sina Akşin, Melek Fırat, "İki Savaş Arası . . .", s.112

³⁷⁸ Makro Milivojevic, Wounded Eagle, **Albania's Fight for Survival**, Institute for European Defence and Strategic Studies, London, 1992, p.10

³⁷⁹ İhsan Gürkan, II. Dünya Savaşı Sonrası Balkanlar, **Balkanlar**, OBİV Yayınları, 1993, İstanbul, s.135

26 Mayıs 1944'te kurulan geçici hükümetin başkanlığına getirilen Enver Hoca, 11 Ocak 1946'da Arnavutluk Halk Cumhuriyetinin ilanıyla Devlet başkanı oldu. Tek adam halinde Marksist-Leninist anlayışta ülkeyi yöneten Enver Hoca, 11 Nisan 1985 tarihinde ölene kadar devlet başkanlığını yürütmüştür. Uyguladığı rejim sonucunda Arnavutluk, kapılarını tüm dünyaya kapatmıştır.³⁸⁰

Enver Hoca'nın 11 Nisan 1985 tarihinde ölümünden sonra yerine Ramiz Alia getirilmiştir. Enver Hoca'ya göre daha yumuşak bir rejime yönelen Alia, sosyalist rejimin devamını esas almaktaydı. Fakat tüm Balkanlarda görülen Sosyalist rejimlerin yıkılması ve halkın demokratikleşme isteklerine karşı demokratikleşme hareketlerine başlamak zorunda kalmıştır.

22 Mart 1992'de yapılan seçimler başlıca 2 parti arasında geçmiştir. Sosyalizmi temsil eden İşçi Partisi ve Sali Berisha liderliğinde Demokratik Parti arasındaki mücadeleyi Demokratik Parti kazanmıştır. Demokrasiye geçiş çabalarında Komünizm izlerini silmek için, 16.7.1992'de Arnavutluk Parlamentosu Komünist Partiyi yasakladı.

Demokratikleşmeye geçince dış politikada yalnızlık politikasına son verilmiştir. Arnavutluk yönetimi, Avrupa ile bütünleşmek istediklerini ve dış yardımlara açık olduklarını bildirdi. Ekonomik Reformları gerçekleştiremeyen Komünist yönetim kendi sonunu hazırlamış oldu. Seçimlerden sonra Avrupa'dan yardım gelmeye başlamıştır. Demokratik Parti iktidara geldiğinde Arnavutluk ekonomisi iflasın eşiğindedi. %500 enflasyon ve % 45–80 arası işsizlik vardı. Ülke içindeki ekonomik olumsuzluk ve istikrarsızlığa, bir de bölgenin istikrarsızlığı da eklenince dış yatırımlarda ciddi azalmalar meydana gelmiştir. Hükümetler bu problemi çözmek için daha fazla dışa açılma, dünyayla entegre olma ve demokratikleşme yolunda mesafeler almışlardır.

7.2. Arnavutlukta Yaşayan Azınlıklar

Ülke içindeki farklı azınlıkların mevcudiyeti, dış ilişkilerinde, politikalarında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Arnavutluk, azınlık çeşitliliği olarak

³⁸⁰ Fahir Armaoğlu, **20.yy'ın Siyasi.....s.245**

Balkanların en şanslı ülkesidir. Diğer Balkan ülkelerinin tersine etnik olarak genel oranda homojen yapıya sahiptir.³⁸¹ Ülke nüfusunun %98'i Arnavut kökenli vatandaşlarından oluşmaktadır.

7.2.1. Yunan Azınlık

Arnavutluk içindeki en önemli azınlık grubu olarak belirtilen azınlık grubu Yunanlılardır. Politik olarak farklı sayılar verilmekle birlikte resmi olarak nüfusun % 2 sini oluşturdukları belirtilmektedir. Yunan kaynakları ise bu oranı kabul etmemekle birlikte oranın daha fazla olduğu iddiasındadırlar.

Yunan azınlık Arnavutluğun güney kesiminde, Yunanistan'ın Kuzey Epir olarak adlandırdığı bölgede yaşamaktadırlar. Bölgede yaşayan etnik Yunanlıların durumu iki ülke arasındaki ilişkilerde sürekli gerilim meselesi halinde kalmıştır.

Arnavutluk makamlarının, Yunanistan'ın yayılmacı politikasından şikâyetleri ve bölgede gözü olduğu söylemleri; Yunan kralı Konstantin'in Arnavutluk sınırında, üzerinde "Yunan sınırı burada bitmez: Kuzey Epir" yazılı anıtın açılışını yapması³⁸²; 11 Eylül 1994'de Yunanistan Başbakanı A. Papandreu'nun, Arnavutluk Cumhurbaşkanı Sali Berisha'nın Yunan azınlığı yok etme niyetinde olduğu şeklindeki suçlamaları, bölgede artan gerilimin birkaç örnek açıklamalarıdır. Günümüzde iki ülke ilişkilerinin iyi gitmesi sebebiyle bu azınlık üzerine politikalarda ılımlılık gözlemlenmektedir.

7.2.2. Diğerler Azınlıklar

Arnavutluk sınırları içinde ikinci önemli azınlık grubu Makedonyalı azınlıktır. Sayıları 20.000 olarak tahmin edilmektedir. Arnavutlukta bulunan Makedonlar, Bulgarlar, Çingeneler, Yahudiler, Karadağlılar, Sırp, Ulahlar ve Türklerin oluşturduğu toplam azınlık ülke genel nüfusunun ancak % 2'sine ulaşmaktadır. Makedon ve Bulgar kökenli nüfus genel olarak Yunanistan ve Makedonya

³⁸¹ Miranda Vickers, James Pettifer, **From Anarchy to a Balkan Identity, Albania**, London, 1997, s. 186

³⁸² Stefanos Yerasimos, **Milliyetler ve Sınırlar**,s. 42

sınırındaki Prespa gölü çevresinde bulunmaktadır. Ulahlar, Pindus dağları, Fier bölgesi, Korçe ve Vlore'de Yahudiler Tiran, Vlore ve Korçe'de, Çingenerler ise tüm ülkeye yayılmış şekilde yaşamaktadırlar.³⁸³

7.3. Arnavutluk Dış Politikası Ve Balkan Devletleriyle İlişkileri

Komünizm rejiminde, baskıcı kapalı, içe dönük politikalarla ülkeyi 41 yıl yöneten Enver Hoca döneminde ülkenin dünyayla bağları neredeyse tamamen kesilmiş durumdaydı. Kendi kendine yetebilecek bir güç olma azminde olan Enver Hoca yönetiminde zaman zaman farklı ülkelerle ilişkileri oldukça iyi olmuştur.

Ülkede Sosyalist rejimin kurulduğu ilk yıllardan 1948'e kadar Yugoslavya etkisinde kalan Arnavutluk, 1948-1961 yılları arasında Sovyetler Birliğinin etkisi altındadır. 1961'de Sovyetler Birliği ve Çin arasındaki anlaşmazlıkta Çin tarafına yakın tutumuyla, Sovyet etkisinden Çin etkisine kayan ülke 1978'e kadar Çin etkisi altında kalmıştır. Enver Hoca Çin'in etkisinden rahatsız olunca 1978 yılında Çin ile ilişkiler kesilip, ülkeyi kapalı bir kutu haline gelmiştir.³⁸⁴ Enver Hoca'nın bu kapalılığı 1995'te ölümüne kadar devam ettirmiştir.

Enver Hoca sonrasında iktidara gelen Ramiz Alia, ülkenin durumuna ve dışardan gelen baskılara fazla dayanamamış sonuçta, daha yumuşak bir dış politika izleme yoluna gitmiştir. Ülkede meydana gelen ekonomik problemler, komünizm devrinden kalan ağır ekonomik tablolar, işsizlik oranı ve yüksek enflasyon karşısında çözüm arayan Alia içerde baskıyı azaltmaya yönelmiştir. Dış etki olarak ta, Sovyetler Birliğinde yeniden yapılanma, yumuşama ve açıklık politikaları tüm komünist devletleri etkilediği gibi, Arnavutluğu da etkilemiştir. Bir yandan eski anlayışı bırakmayan Alia, diğer yandan da dış ilişkilerinde aktiflik getirip, diğer devletlerle iyi ilişkiler kurmaya mecbur hissetmiştir. 1960 ve 70'lerde bölge işbirliği projelerine ve çalışmalarına katılmayı reddeden Arnavutluk, 1998 Şubatında dışa açılım olarak, Belgrad'ta yapılan Balkan Dışişleri Bakanları toplantısına katılmak ve 1989'da

³⁸³ Raymond Zickel and Walter R. Iwaskiw, *Albania, A Country Study*, Washington, 1992, s. 69

Balkan dışişleri Bakan yardımcılarının Toplantısına ev sahipliği yapmakla yeni açıklık politikasının ipuçlarını vermiştir.³⁸⁵

Bu iç ve dış açılımda halkın rolü de unutulmamalıdır. 1990'ların başında binlerce gösterici rejimi eleştirmek için gösteriler yapmışlardır. İstedikleri dini yeniden meşru hale getirme, dini kurumların ve görevlilerin serbest çalışabilmesi talepleri karşılık bulmuştur. Halkın dış ülkelerde yaşayan Arnavutlarla daha ilgili olması yönetimi de bu ilgiye mecbur hale getirmiştir.

Arnavutluk halkının dış ülkede yaşayan Arnavutlara ilgisini incelerken ülkedeki Arnavutların yapısına değinmek gerekir. İki önemli Arnavut grubunca oluşturulan ülkede, “Geg”ler Kuzeyde dağlık bölgede yaşarlar. Diğer grup olan “Tosk”lar ise ülkenin güney bölümünde yaşamaktadırlar. Coğrafi farklılığın yanında, farklı lehçeler konuşmaları, kültür farklılıkları ve kendilerini farklı etnik yapıda görmeleri aynı zamanda siyasi bir farklılığı da getirmektedir. İki grup arasındaki siyasi farklılık, başa gelindiğinde kendisini gösterdiği gözlemlenmektedir. 1925-1939 yılları arasında “Geg” ler iktidarken, Geg’ler etkindi ve “Tosk” lar iktidardayken de ülkede “Tosk”lar etkindi. Enver Hoca, Tosk grubundandı. Enver Hoca’dan sonra gelen Sali Berisha ise “Geg” idi. Bu durumun dış politikaya etkisini ise dışarıdaki Arnavutların etnik yapısıyla değerlendirmek gerekir. Kosova, Makedonya ve Karadağ’da bulunan Arnavutlar, “Geg” grubundan Arnavutlardır. Ülkede iktidar olan grubun, ülkeyi yöneten grubun “Geg” grubundan olması durumunda, dışarıdaki kardeşleriyle daha yakın ilgilendikleri sonucuna varabiliriz.

7.4. Yeni Dönemde Arnavutluk Dış Politikası

Komünizm sonrasında dünya konjektürüne uyan Arnavutluk, içe kapanıklığını aşp, dışa açılma yöntemini benimsedi. Özellikle 1992 sonrasında bu açılış politikasıyla ilişkilerine yön veren Arnavutluk için batılı kurumlara ortak olup, ülkenin güvenliğini garantiye alıp, ekonomisini düzeltmek esas amaç olmuştur. NATO ve AB’ye tam üyelik yollarında kesin anlayışını belirtmiştir. Bu yolda

³⁸⁴ Barbara Jelavich, **History of The Balkans, 20th Century**, c.2, Cmbridge University Press, İngiltere, 1999, s. 382–383

³⁸⁵ Raymond Zickel and Walter R. Iwaskiw, **Albania,.....**, s. 195

mesafeler almış olan ülke halen IMF, Dünya Bankası, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Dünya Ticaret Örgütü üyesi olup, NATO'nun Barış için ortaklık programına katılmaktadır.

Arnavutluk Dış Politikası belirlenmesinde ve Balkan ülkeleriyle ilişkilerinde en önemli unsur Arnavut azınlıkların durumudur. Ciddi oranda Arnavut'un, Arnavut sınırları dışında yaşıyor olması politika belirlerken önemli bir etkidir. 6 milyon Arnavut'tan sadece 3,4 milyonunu Arnavutlukta yaşamakta ve geri kalanı komşu ülkelerde bulunmaktadır. Arnavut nüfusunun en yoğun yaşadığı yerler arasında, ülke nüfusunun %90'ını Arnavutların oluşturduğu Kosova gelmektedir. Kosova'da yaklaşık 2 milyon Arnavut'un yaşadığı bildirilmektedir. İkinci en yoğun Arnavut nüfusunu barındıran ülke Makedonya'dır. 500–600.000 civarı Arnavut'un yaşadığı belirtilen ülkenin, %25'i Arnavutlardan oluşmaktadır. Diğer önemli bir bölge de Karadağ'dır. Karadağ'da da 60.000 Arnavut yaşamaktadır.³⁸⁶

Komünizm döneminde ülke dışında yaşayan Arnavutlarla ilgilenmeyen Arnavutluk yönetimi, iki kutuplu dünyanın sona ermesiyle birlikte yeni açılımıyla ve halktan gelen tepkilerin de etkisiyle dışarıda yaşayan soydaşlarına kayıtsız kalamamış ve bu durumu dış ilişkilerinde önemli bir ölçüt yapmaya başlamıştır.

7.5. Arnavutların Yoğun Olduğu Ülkeler

7.5.1. Kosova

Kosova, Sırbistan'ın güneybatısında, iki milyondan fazla Arnavut'un, nüfusun %90'ını oluşturduğu, 10.887 km² lik alanıyla (% 12,3'üne tekabül etmektedir³⁸⁷) Balkanların küçük ama geçmişte olduğu gibi gelecekte de sadece balkanlar için değil tüm komşu coğrafya için de büyük krizlere sebep olacak önemli bir bölgedir.³⁸⁸

³⁸⁶ Leo Tindemans (Bşkn), Barışa Çağrı, **Uluslararası Komisyonun Balkanlar Hakkındaki Raporu**, (çev.) Özden Arıkan, Sabah Kitapları, İstanbul, 1998, s.150

³⁸⁷ Miranda Vickers, **Between Serb and** s. Preface XV

³⁸⁸ Muhammet Kullashi, "The Kosovo Problem and The Disintegration of Yugoslavia", **Balkans, A Mirror of The New International Order**, ed.by Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşılı, İstanbul, 1995, p.167–168

Kosova ismi (Sırpça Kosovo'dur) ilk defa 12. yy.da duyulmuştur. Slavcada bir çeşit 'Kuş Ovası' (Karatavuk) anlamına gelmektedir.³⁸⁹ Yeraltı kaynakları bakımından da dikkat çeken bölgede 12 milyon ton linyit kömürü vardır. Bu miktar tüm Yugoslavya'nın %68,8'ini içerir. Bu bölgede Yugoslavya'nın %30 enerji rezervleri yatar. Örneğin, %22,3 nikel, %52 kurşun, çinko %51,8 magnezyum ve bunun yanında başka birçok madenler mevcuttur.³⁹⁰

Sırlar ve Arnavutlar arasında sürekli çatışma mekânı olan bölge, her iki unsur için çok önemlidir. Nüfusun ezici ağırlığı Arnavut olmasına rağmen, Sırlar bölgeyi kendileri için kutsal saymaktadırlar. Sırp akademisyen Predrag Simic'e göre Yahudiler için Kudüs neyse, Sırlar için de Kosova o dur.³⁹¹ Sırp tarihçileri üç açıdan bölgenin kendilerine ait olduğunu savunmaktadırlar. Bunlar:

1. Kosova'daki Sırp manastır ve kiliseleri.
2. 1389'da Kosova'da Sırlar ve Osmanlılar arasında geçen Kosova savaşı.
3. Arsenie III Carnojevic tarafından girişilen Büyük Sırp Hareketi³⁹² dir.

Sırlar, bu delillerle, bölgenin kendilerine ait olduğunu belirtmektedirler. Sırlara göre Kosova sorunu Sırların bir iç meselesidir. Kosovada, Arnavutlar için hiçbir şekilde kendi kaderlerini tayin hakkından söz etmek mümkün değildir.³⁹³

Arnavutların ise Kosova'ya 1683–1699 Avusturya-Osmanlı savaşı sonrasında geldikleri iddia edilmektedir.³⁹⁴ Arnavutlar için de Kosova, Arnavutluk milli bilincinin oluşmasında önemli olan, Pirinzen Birliğinin burada başlaması açısından önemlidir.

³⁸⁹ Osman Karatay, **Kosova, Kanlı Ova**, İstanbul 1998, s. 36

³⁹⁰ Prof. Kristaq Prifti, Marenglen Verli 'Aspects of the economic situation of Kosova (1980-1989), **The Truth on Kosova**, ed. Kristaq Prifti, Lefter Nasi, Luan Omari vd., Tirana, 1993, s. 242

³⁹¹ Miranda Vickers, **Between Serb and.....**, s. Preface XII

³⁹² Prof. Dr. Skender Rizaj, **Kosova ans Albanians Yesterday, Today and Tomorrow**, Prishtina, 1992, s. 102

³⁹³ İrfan Kaya Ülger, "Sırlara Göre Kosova Sorunu" **Avrasya Dosyası**, cilt 3, Sonbahar1996, ss. 178-192

³⁹⁴ Prof. Selami Pulaha, 'The Albanians in Kosova in the 12th-18th centuries', **The Truth on Kosova**, ed. Kristaq Prifti, Lefter Nasi, Luan Omari vd., Tirana, 1993, s. 43

Sırp ve yerel Arnavutlar arasındaki sürtüşmeler, 1912–1913 Balkan Savaşı sonrasında bölgenin Sırp hâkimiyetine geçmesiyle başlamıştır. II. Dünya Savaşı sırasında İtalyan işgali ile Arnavutluk yönetimine bırakılan bölgede huzursuzluk devam etmekteydi. Savaş sonrasında bölge, yeniden yapılanan Yugoslavya toprakları içinde kaldı. Arnavutların artan tepkileri ve iyileştirme istemelerine cevap veren Yugoslav hükümeti, 1974’de bölgeyi Özerk bölge statüsüne getirmiş ve iyileştirmeler yapmıştır. Özerk bölge Arnavutlar için bir adımdı fakat kalplerinde Bağımsız Arnavutluk hayali yatmaktaydı.

1970–1980 yılları arasında Kosova’nın ekonomik durumunun bozulması huzursuzluklar için bir kapı oldu. İşsizlik oranı 1971’de % 18,6 iken 1981’de % 27,5’e yükselmiştir. Baş gösteren huzursuzluk protestolarını engellemek için, Yugoslav hükümeti tutuklamalar yoluna başvurmuştur. Arnavut yazar Adam Demai ve 18 Arnavut, devlete karşı örgüt kurmak ve toprak bütünlüğünü tehdit etmek suçlarından mahkûm edildiler.

Bölgede tansiyon yükselirken Sırp ve Karadağlılar, bölgeyi terk etmeye başladılar. Arnavutların doğum oranlarının yüksek olmasına bir de Sırp’ların bölgeyi terk etmeleri de eklenince, etnik dengelerde Arnavutlar lehine bir durum oluşmuştur.

Arnavutluk etnik sayısının artması ve milliyetçilik faaliyetlerine cevap olarak Yugoslav hükümeti baskıyı arttırma yoluna gitmiştir. Zaten gergin olan durumda 11 Mart 1981’de Piriştine Üniversitesindeki öğrencilerin Üniversite koşullarını protestosu kıvılcım yerine geçmiştir. Gösteriler, Kosova’nın diğer bölgelerine de sıçradı. Arnavut öğrenci ve işçilerinin birçok politik, ekonomik ve sosyal istekleri vardı. ³⁹⁵ Nihai istek bağımsız bir Kosova’ydı. Hemen müdahale eden Yugoslav güçleri bölgede olağanüstü hal ilan etti. Çıkan olaylarda 11 kişi öldü, yüzlerce kişi yaralandı, 2000’e yakın gösterici de tutuklandı.

Kosova’da organize olan Arnavut grupları, gösteri ve eylemlerini arttırdılar. Buna karşın Yugoslav hükümeti de sertliğini arttırdı. Artan sertlikle 1986 ve 1989’da ayaklanmalar çıktı. 1986’da çıkan olaylarda 2’si polis 23 kişi öldü, 80 kişi yaralandı.

³⁹⁵ Muhammet Kullashi, “The Kosovo Problem and, p.164

1989 sonlarına doğru Doğu Avrupa komünist devletlerinde başlayan çözümler tüm Balkanlarda olduğu gibi Kosova'yı da etkilemiştir. Daha geniş haklar ve özerklik için gösteriler düzenleyen gruplarla güvenlik kuvvetleri arasında çatışmalar meydana gelmiş ve bu çatışmalarda 25 Arnavut öldürülmüştür.

Dönemin içişleri bölge sekreteri olan Rahman Morina'nın açıkladığı resmi verilere göre 1981'den Mart 1988'e kadar Kosova'da 75.000 insan ceza yasalarından, 95.000 insan küçük ihlallerden mahkûm edilmiştir. Toplam 314.000 insanla da diğer yollarla, güvenlik bölümlerince uğraşmıştır. Sonuçta 7 yılda 584.000 insanla (Bu rakam bölge yetişkin nüfusunun yarısına tekabül eder) Kosova Mahkemeleri ve güvenlik organlarınca uğraşmıştır.³⁹⁶

1989–1990 eğitim öğretim döneminde, okul çağındaki ilköğretimi tamamlayan 11.000 Arnavut öğrenci orta öğretime gidememiştir. 1988–89 eğitim öğretim döneminde 32.145 öğrenci Arnavutluk dilinde öğrenim görürken, takip eden yıl yalnızca 21.050 öğrenci öğrenimine devam edebilmiştir.³⁹⁷

1991'de 100.000'den fazla Arnavut, kurumlardan ve yönetimden atılmıştır. Ortaöğretim kurumları ve Priştina Üniversitesinde dersler kesilmiş, Tarih Enstitüsü, Arnavutça Enstitüsü profesör, bilim adamı ve araştırmacıları görevden uzaklaştırılmışlardır.³⁹⁸

1990 yılının Şubat sonlarında gösteriler tekrar Kosova'ya yayılmıştır. Yugoslav hükümetinin sert müdahalesi, Kosova'daki muhalif grupları bir araya getirdi. 30 Haziran 1990'da birleşen gruplar "Demokratik Forum"u kurdular. Forum açıklamasında Kosova halkının kendi geleceğini belirleme hakkını vurgulamıştır.³⁹⁹

³⁹⁶ Luan Omari, 'The Constitutional Changes and The Authonomy of Kosova', **The Truth on Kosova**, ed. Kristaq Prifti, Lefter Nasi, Luan Omari vd. Tirana, 1993, s. 294

³⁹⁷ Omari, , age, s. 294

³⁹⁸ Omari, ,age, s. 294

³⁹⁹ Fahir Armaoğlu, **20.yy.'ın Siyasi Tarihi**, c.2, s.237-238

7.5.1.1. Kosova Cumhuriyeti İlanı

Kosova muhalif gruplarının tek çatı altında toplanıp “forum” oluşturması ile Arnavut gruplar çok önemli bir adım atmış oldular. Bu adımın bir sonraki merhalesi bağımsızlık ilanıydı. 1–2 Temmuz 1990’da, Sırbistan’da yapılacak referandum sebebiyle kapalı olan parlamento önünde buluşan 114 milletvekili çoğunluğu sağlayıp bağımsızlık ilan ettiler. Bağımsızlık ilanında Yugoslavya dışında farklı bir ülke oluşumu değil, yine Yugoslavya içinde fakat diğer cumhuriyetlerle eşit haklar talebi dile getirilmekteydi. Meclisin bu kararı Yugoslavya yönetimince kabul görmeyerek, bölgeye çok sayıda güvenlik kuvvetleri gönderilmiştir.

Komünist blokta meydana gelen çözülmenin etkileri farklı etnik yapılardan oluşan Yugoslavya’yı 1991 yılında iyice etkilemeye başlamıştır. 25 Haziran 1991’de Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu durumu tanımayan Yugoslav yönetimi, Sırp ordu birliklerini bölgeye gönderince sert çarpışmalar meydana geldi. Hırvatistan’ın ardından Bosna Hersek ve Makedonya’nın da ayrılma kararı almasıyla eski federal yapıyı oluşturan 6 cumhuriyetten yalnızca Sırbistan ve Karadağ kalmıştır. Bu iki devlet ise Yugoslav Federal Cumhuriyeti (YFC)’ni kurdular.

Yugoslavya içinde meydana gelen bu kopmalara, Kosova kayıtsız kalamadı. Zaten istenilen Cumhuriyet fikri iyice sesli bir şekilde dile getirilmeye başlandı. Bu sebeple parlamento, 24 Mayıs 1992’de Cumhurbaşkanlığı seçimlerini yapacağını açıkladı. Sırbistan yönetimi ise yapılacak seçimlerin geçersiz olduğunu açıkladı.

Seçime tek aday olarak giren Dr. İbrahim Rugova beklenildiği gibi oyların %97’sini alırken, başkanı olduğu “Demokratik Birlik Partisi” mecliste bulunan 100 koltuktan 78’ini elde etti.

Kosova başkanlığı için yapılan seçimleri tanımayacaklarını bildirmesine rağmen yapılan seçim ve alınan kararlara tepki olarak, Sırp yönetimi baskıyı daha da arttırmıştır. Zaten yüksek olan tansiyona bir de Arnavutça’nın tüm okullarda yasaklanması kararı eklenince, Ekim 1992’de Arnavutlar protesto gösterilerinde bulunmuşlardır.

7.5.1.2. Kosova Sorununun Uluslararası Sahneye Çıkışı Ve NATO Harekâtı

Sırpların sertlik yanlısı baskıcı tutumuna karşı 1997’de yeni bir örgüt ismini duyurmaya başladı. “Kosova Bağımsızlık Örgütü”nün başlıca hedefi ordu ve polis güçleriydi. Ve bu yolla silahlanmaya başladılar. Sırp birlikler UÇK direnişini yok etmek için 1998 yılı sonlarında ciddi operasyonlar yaptılar. Fakat bu operasyonlardaki sertlikleri, diğer Arnavutları UÇK yanında mücadeleye itmiştir. 1999 yılında örgütün asker sayısı 30 bin kişiye ulaşmıştı.⁴⁰⁰

Sürekli yükselen gerilimde, Kosova’yı baskıyla ve kuvvetle terbiye edecekleri fikrinde olan Sırp yönetimi Arnavutluk ve Kosova sınırına yığınak yapıp bölgeye ek kuvvetler göndermeye başladılar. Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova da bölgeye barış gücü gönderilmesini çağrısında bulundu.

NATO’nun hava saldırısı tehditlerine karşın baskı ve sindirme uygulamalarından vazgeçmeyen Sırp yönetimi Arnavut halka karşı imha hareketine girişti. 1999 Şubatında Fransa’nın Rambouillet kasabasında Arnavutlar ve Sırp aralarında, UÇK’nın da katıldığı görüşmeler yapıldı. 18 Mart 1999’da varılan anlaşmaya göre Kosova’ya geniş bir özerklik verilecek, buna karşın Arnavutlar silahsızlandırılacaktı. Fakat Sırpların durumu denetlemek amacıyla 28.000 NATO askerinin bölgeye gelmesi talebini kabul etmeyerek görüşmeleri terk etmesi üzerine yapılacak tek şey NATO hava saldırısıydı. Nitekim 23 Martta hava saldırısı kararı alındı. 24 Mart 1999’da başlayan asıl hava taarruzunda, İtalya’nın Aviano Hava Üssünden kalkan NATO uçaklarına, Sırbistan’daki stratejik hedefleri vurularak, direncin kesilmesi hedeflendi.

Yapılan hava taarruzlara BM’de veto yetkisi olan iki önemli güç, Rusya ve Çin karşı gelmiş ve protesto etmişlerdir.

⁴⁰⁰ Yusuf Küpeli, **Tarihin İzinde...**, s.102

Sırp güvenlik kuvvetleri NATO hava saldırılarının ardından Kosova üzerinde uyguladıkları şiddeti iyice arttırmışlardır. Katliamdan çekinen birçok insan Arnavutluk, Türkiye ve Makedonya'ya kaçmak zorunda kalmıştır.

Sırbistan'ın ortağı Karadağ da Miloseviç'in politikalarını çılgınca bulmuş ve bu yönde açıklamalarda bulunmuştur. Bunun üzerine Miloseviç Karadağ'da bulunan YFC'nin 2. ordu komutanını görevden alarak yerine yakın adamı Milorad Obranoviç'i getirmiştir.

Yugoslavya 6 Nisan 1999'da tek taraflı olarak ateşkes ilan etmiş, fakat NATO yetkilileri YFC birliklerinin geri çekilmesi, mültecilerinin geri dönüşlerinin sağlanması ve Kosova'nın güvenliğinin temin edilecek bir plan uygulanmasının kabulü durumunda harekâta son vereceklerini duyurmuşlardır.

Hava harekâtından sonra imha edilemeyen hedefler ve kara harekâtına hazırlık için NATO, 24 Apachi tipi helikopter ve 2000 Askeri konuşlandırma başlamıştır. Fakat NATO güçlerinin harekâtı devam ederken, YFC'ye yakın bölgelerde görev yapan Rus birliklerinin bir kısmının Kosova'ya sokulması, tansiyonun artmasına ve endişelere sebep olmuştur.

7.5.1.3. Kosova Sorunu Ve Arnavutluk- Yugoslavya İlişkileri

Arnavutluk-Yugoslavya ilişkilerinin temelini elbette ki Kosova meselesi teşkil etmektedir. Kosova'da yaşayan Arnavutlarla kan bağı dolayısıyla burada meydana gelen en küçük hareketlenmenin doğrudan Arnavutlukta hissedilmesi, iki ülke ilişkilerinde Kosova'yı temel etken yapmıştır.

Komünist dönemin içe yönelik politika anlayışı ve kapalılığı, dış Arnavutlara karşı kayıtsız tutumu Arnavutluk'ta, demokratikleşme ve yeni anlayış sonucu değişmiştir. Dış Arnavutlar meselesi, Sali Berisha'nın 1992'de seçim kampanyalarında en çok kullandığı söylemlerden biri olmuştur. Bu söylemlerinde Berisha, Kosova ve Arnavutluğun demokratik birleşmesi konusunda mücadele edeceğinin propagandasını yapmıştır. Fakat yönetime geldiğinde Berisha, dünya şartlarını ve ülkenin durumunu göz önüne alarak Kosova'nın Arnavutlukla birleşmesi

söylemlerinden vazgeçip, Yugoslavya içerisinde geniş özerklik verilmesi gerektiğini savunmaya başlamıştır.

1991’de bağımsızlık ilan eden Kosova’da 1992’de yapılan seçimlerde İbrahim Rugova’nın devlet başkanı seçilmesi sürecinde Kosova’nın bağımsızlığını sadece Arnavutluk’un tanınması, Arnavutluk yönetimini uluslararası alanda daha reel politikalar izlemek zorunda bırakmıştır.

Arnavutluk’ta, askeri güç, ekonomik zorluklar ve ülke içi sosyal problemler göz önüne alındığında dış politikada, tek taraflı bir siyaset uygulama yerine batıyla işbirliği içinde politikalar uygulama yönünde anlayış hâkim olmuştur. Yugoslavya ile ilişkilerinin gerildiği Kosova meselesinde, tek başına müdahale değil de, konuyu uluslararası alana açıp, müdahalede gerekli, tesis ve alanlarını açacağı yoluyla batıyı müdahaleye çağırma yöntemini izlemiştir.

Sırp saldırıların artması, çok sayıda Arnavut’un öldürülmesi ve yüz binlerce Arnavut’un hayatlarını kurtarmak için bölgeyi terk etmelerine karşı müdahale kararı alan NATO, 1999 Martında operasyona başlamıştır. Bu müdahalede Arnavutluk NATO kuvvetlerine üslerini açmış ve her türlü yardım yapmaya açık olduğunu belirtmiştir.

Arnavutluk, Kosova’da yaşanan savaş durumundan en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Kendi ırkdaşlarının katliama maruz kalması, yönetimi ciddi kamuoyu baskısı altında tutmaktaydı. Kaldı ki zaman zaman Sırp askerlerinin Arnavutluk sınırından içeri girip saldırılar düzenlemesi iç baskıyı iyice arttırmıştır. Arnavutluk başkanı, Kosova Arnavutlarına karşı girişilen Sırpların etnik temizlik operasyonunun, Arnavutluğa karşı savaş ilanı demek olduğunu açıklamıştır.⁴⁰¹

Kosova’dan kaçan Arnavutlar için sığınılacak ilk kapı Arnavutluk’tu. Zaten ekonomik durumu kötü olan Arnavutluk için bu yeni nüfusun baskısı, ülkeyi darboğaza sokmaktaydı. Hırvatistan, Slovenya ve daha sonrasında Bosna’daki çatışmalar ve istikrarsızlık, bölgeye komşu olan Arnavutluk’u çok etkilemişti.

⁴⁰¹ Sullivan M. “Mending Relations with Greece”, p.10

Yabancı yatırımcılar istikrarsız bölgede yatırım yapmak istemiyorlardı. Bu huzursuz ortama bir de Kosova eklenince Arnavutluk, ateş hattında hissedildi. Her an savaşa girebilecek bir ülkeye yabancı yatırımcının girip, yatırım yapması beklenemezdi.

Arnavutluk-Yugoslavya ilişkilerinin temelini Yugoslavya'nın Kosova politikası oluşturmaktadır. Miloseviç döneminde uygulanan etnik temizlik politikası sonucunda ilişkiler sürekli gergin ve her an savaş çıkması muhtemel bir pozisyonda olmuştur. Ancak Miloseviç sonrası liderler aynı çılgınlığı göstermediklerinden, ilişkilerde yumuşama havası mevcuttur.

7.5.2. Makedonya

Makedonya Cumhuriyeti Balkanların ortasında önemli bir konumda bulunmaktadır. Kuzeyinde 232 km² lik bir sınırla Sırbistan, batıda 191 km. sınırla Arnavutluk, güneyde 262 km sınırla Yunanistan ve doğuda 165 km. sınırla Bulgaristan'la komşudur. Makedonya Cumhuriyeti, 25.713 km² lik yüz ölçümüne sahiptir.⁴⁰²

Balkan yarımadasında merkezi bir konuma sahip olan Makedonya, tarih boyunca birçok istilalar ve savaşlar yaşamış, her zaman önemli konumunu korumuştur. Tarih boyunca birçok işgallere uğrayan bölgede, Makedonya Krallığı, Roma imparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Bulgar Krallığı, Kuman Devleti, Sırp Krallığı, Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti yaşanmıştır.

Stratejik açıdan önemli geçiş bölgeleri üzerinde olduğundan Makedonya, büyük önem arz etmektedir. Bölge Anadolu'dan Avrupa'ya, Avrupa'dan Akdeniz, Anadolu ve Kuzeye açılan yolların birleştiği bir noktadadır.

Üç farklı kısma bölünmüş durumda olan Makedonya bölgesinden, günümüzdeki Makedonya cumhuriyetine “Vardar Makedonyası”, güneyde Yunanistan'da kalan kısmına “Ege Makedonyası”, Kuzey doğusundaki Bulgaristan'da kalan kısmına ise “Pirin Makedonyası” denmektedir.

⁴⁰² Jovan Pavlovski, Misel Pavlovski, **Facts About Macedonia**, Skopje, 2004, s.6

Makedonya Krallığı'nın iki önemli ismi II. Filip ve Büyük İskender zamanında bölge, dünya çapında bir güç oldu. II. Filip (M.Ö 359–336) güçlü bir ekonomi, güçlü bir ordu kurarak bölgede etkinliğini arttırdı. Bütün Yunanistan'da fetihleriyle üstün bir konum sağladı.

Yalnız Makedonya tarihinde değil dünya tarihinde de en büyük liderlerden olan Büyük İskender (M.Ö 336–323) kısa hükümlerliği döneminde babasının yaptığı fetihlere devam ederek imparatorluk sınırlarını Hindistan'a kadar genişletmiştir. Muhteşem bir imparatorluk oluşturan İskender'in erken ölümü sonucunda o büyük imparatorluk iç savaşlara uğramıştır.

Makedonya ve dünya tarihinin en önemli şahıslarından olan İskender'in adı dahi şu anki kurulan Makedonya'nın tanınması için Yunanistan'la sorunlar oluşturmuştur. Bu büyük imparator ve komutan M.Ö. 365'te doğmuştur. Babası II. Filip'in M.Ö 336 yılında suikasta uğramasıyla 20 yaşında devletin başına geçen Büyük İskender, babasının hülyalarını süsleyen İmparatorluğu yayma ve dünya hâkimiyeti kurma planını kısa sürede hayata geçirmiştir. Korkusuz bir savaşçı ve taktik adamı olan İskender, 12 yıllık hükümlerliğinde yaptığı işleri kısaca madde madde yazmak gerekirse:

M.Ö. 336	Makedonya hâkimiyetine geçerek yeniden otoriteyi kurdu
M.Ö. 335	Yunanistan'da Thebes şehrini yıktı
M.Ö 334	Persleri Anadolu'da yendi
M.Ö. 333	Pers kralı Darius'u Issus'ta yendi
M.Ö 332	Mısırı fethedip İskenderiye şehrini kurdu
M.Ö 331	Darius'u tekrar Babil'de yenerek burayı Makedon imparatorluğunun başşehri yaptı.
M.Ö. 327	Kral Pora'yı yenerek -Penjap a girdi
M.Ö. 235	Hindistan'da Ganj Nehrine doğru saldırı hazırlığındayken öldü. ⁴⁰³

⁴⁰³ Thammy Evans, **Macedonia**, Connecticut, 2004, s.6

Roma, Bizans, Kuman, Bulgar ve Sırp hâkimiyetlerini yaşayan bölgeye dinç bir kuvvet olarak gelen Osmanlılar, büyük etki yapmışlardır. 1364 yılında Makedon Kralı Filip'in kurduğu Filibe Osmanlı eline geçtikten sonra, Osmanlı kuvvetleri hızla Balkanlar içlerine ilerlediler. Daha 1367'de Balkan dağlarının bütün güneyi Osmanlı hâkimiyetindeydi. II. Kosova savaşı ile Makedonya kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiş oldu ve tarihinde 500 yıl sürecek yeni bir dönem başladı.

Osmanlı idaresi altında Makedonya XIX. yy başlarına kadar huzur ortamında yaşamıştır. Küçük huzursuzluklar hiçbir zaman geniş halk kitlelerine yansımamıştır. Makedonya'da organize edilmiş huzursuzluk ve isyanlar Ortodoks kilisesi, Rusya ve Batılı devletlerin kışkırtmaları sonucunda baş göstermiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde büyük sorun olan Makedonya'daki ırk ve din mücadeleleri yaklaşık bir yüz yıl Balkan ve Avrupa barışını tehdit etmiştir.⁴⁰⁴ Yunanlılar, Bulgarlar, Sırp, Ulahlar (Romenler), Arnavutlar bölge üzerinde hak iddia etmişlerdir.

1877-78 Osmanlı Rus savaşı ve 1878 Berlin Konferansı sonrasında Makedonya'nın büyük kısmı önce Bulgaristan'a bırakılıp daha sonra Osmanlı Devletine tekrar verildi. Balkan savaşları sonrasında ise Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan arasında bölüştürüldü. I. Dünya savaşında yenilen devletlerin arasında bulunan Bulgaristan, elindeki Ege Makedonya'sını Yunanistan'a bırakmak zorunda kalmıştır. Böylece Vardar Makedonyası, Pirin Makedonyası ve Ege Makedonyası olarak üç ayrı Makedon bölgesi üç ayrı devlete dağılmıştır.

Konumuzun esasını teşkil eden Vardar Makedonya'sı iki dünya savaşı arasında coğrafi bölge olarak Sırp-Hırvat-Sloven, Yugoslavya Krallığının içinde kalmıştır. İkinci dünya savaşını müteakiben, Tito'nun kurduğu Yugoslavya Sosyalist Devletler Federasyonu'na 1945 yılında "Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti" olarak katılmıştır.

7.5.2.1. Makedonya'nın Bağımsızlık İlanı

1980 yılında Tito'nun ölümünden sonra değişen durum, kötü giden ekonomik durum, milliyetçilik hareketleri tüm Yugoslav cumhuriyetlerine yayılmış, 15 Ocak

⁴⁰⁴ **Makedonya**, Harp Akademi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1992

1992’de AT üyesi 12 ülkenin Hırvatistan ve Slovenya’yı tanıması sonucu Yugoslavya Federasyonu dağılış sürecine girmiştir. Slovenya’dan sonra Hırvatistan ve Bosna Hersek’in de Yugoslav Federe yapısından ayrılması, Makedonya için çok önemli bir dönüm noktası olmuştur.

9–11 Ocak 1991’de Türkiye’yi ziyaret eden Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, Türkiye’den bağımsızlık yolunda destek istemiştir. Elbette ki bu ziyaret Yunanistan’ı fazlasıyla kızdırmıştır.

8 Eylül 1991’de bağımsızlık için halkoylamasına giden Makedonya’da % 95,4’lük bir oranında bağımsızlık isteği çıktı. Buldukları konumu ve Yunanistan’ın bakışını değerlendiren Makedonya Parlamentosu hemen bağımsızlık ilan etmedi. Şartların olgunlaştığını düşündükleri, Almanya, İtalya, Bulgaristan, Türkiye ve AT’nin de sıcak bakmasıyla 17 Eylül 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etti.⁴⁰⁵

Makedonya, ilk olarak Bulgaristan tarafından tanınmıştır. Ardından Türkiye, Rusya ve diğer devletler tanımışlardır. Yugoslavya, Hırvatistan ve Slovenya’ya karşı gösterdiği sert tepkiyi Makedonya’ya karşı göstermemiştir. Makedonya’nın ayrılığını kabullenen Yugoslav Federal ordusunun son birlikleri, Mart 1992’de ülkeyi terk etmişlerdir.⁴⁰⁶

7.5.2.2. Makedonya’nın Bağımsızlığına Yunanistan’ın Tepkisi

Makedonya’nın bağımsızlık kararına Yunanistan çok sert tepki göstermiştir. Uluslararası platformlarda ve mensubu bulunduğu Avrupa Birliğinde de girişimlerde bulunarak “Makedonya” adlı devleti tanımayacağını dile getirmiştir.⁴⁰⁷

Tarihi açıdan ismiyle, bayrağıyla Makedonya’yı tanıyamayacağını belirten Yunanistan için bir önemli tehdit de, kendi içindeki Makedon azınlıktı. Kurulacak

⁴⁰⁵ İsmail Soysal-Şule Kut, **Dağılan Yugoslavya ve Bosna Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990–1996**, s.4–9

⁴⁰⁶ Yusuf Küpeli, **Tarihin izinde ...**, s.98

⁴⁰⁷ İsmail Soysal, “Günümüzde Balkanlar ve Türkiye’nin Tutumu (1989–1992)”, **Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları**, İstanbul, 1993, s.185

yeni devlete bünyesindeki Makedon azınlığın kayıtsız kalamayacağını düşünen Yunanistan, Makedonya'ya karşı sert tutum sergilemiştir.

Bağımsızlığını kazandığı 1991 yılı ile 1995 yılları arasında yeni kuruluşunun getirdiği ekonomik ve sosyal problemleriyle ilgilenmek zorunda olan Makedonya'ya karşı Yunan baskısı, ülkeyi iyice zor duruma sokmuştur.

Anlaşmazlık meseleleri olan, Makedonya'nın açıktan Büyük İskender'in mirasını sahiplenmesi, resmi adını "Makedonya Cumhuriyeti" olarak belirlemesi, bayrağını da kırmızı zemin üzerinde 16 ışıklı Vergina güneşi motifi ile kabul etmesini Yunanistan, tarihi gerekçeler ileri sürerek kabul etmiyordu. Aynı zamanda Makedonya anayasasında bulunan dış Makedonlarla ilgilenilmesi maddesini kendisine karşı bir tehdit olarak görmekteydi. Her fırsatta Makedonya'ya karşı boykot koyan Atina yönetimi, Makedonya'nın uluslar arası örgütlere girmesini veto ederek, ülkeyi zor duruma sokmuştur.

Fakat ABD'nin Makedonya'yı tanınması ve problemi çözmeye eğilmesi ile iki ülke arasında görüşmeler başlamıştır. Yunanistan, 1995 sonrası, Avrupa Birliği politikalarını göze alıp, yeni uygulamaya soktuğu dış politika anlayışıyla Makedonya'ya karşı sert politikasını yumuşatma yoluna gitmiştir. Özellikle ekonomik alanda bölgeye giren Yunanistan, Makedonya'da ciddi yatırımlar yapmaya başlamıştır. Askeri ve ekonomik yardımların yanı sıra, uluslararası alanda Makedonya'nın yanında gözüken tutumu ile iki ülke ilişkileri iyi seviyede seyretmektedir.

Günümüzde Makedonya hem toprak bütünlüğünü, hem de tarihsel mirasını koruma ve sahip çıkma niyetinde olduğunu göstermektedir. 1989 yılında Makedon anayasasında yapılan değişiklik bunu anlatmaktadır. Eski anayasaya göre Makedonya tanımlanırken, "Makedon, Arnavut, Türk ve Diğer etnik grupların Cumhuriyeti" denmekteydi. Bu tanımlama yeni anayasa ile "Makedonların ve diğer halk ve grupların cumhuriyeti" olmuştur.⁴⁰⁸

⁴⁰⁸ İrfan Kaya Ülger, "Balkan Gelişmeleri ve Türkiye:, s.236

7.5.2.3. Makedonyadaki Azınlıklar Ve Arnavutluk Makedonya İlişkileri

Bağımsızlığına 17 Eylül 1991’de kavuşan Makedonya’da nüfusun sadece % 66’sı Makedonlardan oluşmaktadır. Bir milletler mozaği görünümünde olan ülkede Makedonların yanı sıra Arnavutlar, Türkler, Ulahlar ve Roman asıllılar olmak üzere birçok farklı milletten insanlar mevcuttur. Ülkede en az %20 oranında Arnavut azınlık yaşamaktadır.⁴⁰⁹

Makedonya’da yaşayan Arnavutlar, yeni kurulan devlete güvensizlik ve Kosova’daki akrabalarından tamamen kopma kaygısıyla, bağımsızlık referandumunu boykot etmişlerdir. Bu güvensizlik 1991 yılında yapılan nüfus sayımını boykotta da kendini göstermiştir. Fakat 1991 yılında yapılan genel seçimlere Arnavutları temsil eden partiler de katılmışlar ve seçim sonucunda 120 koltuklu parlamentoda 23 koltuk kazanmışlardır. Arnavutları temsil eden Demokratik Refah Partisi seçim sonrası kurulan koalisyon hükümetine de ortak olmuş, başbakan yardımcılığı ve dört bakanlık elde etmiştir. Sonuçta siyasi yapı içinde Arnavutlar önemli pozisyona gelmişlerdir.

Bazı Arnavut gruplar ise özerklik isteklerini dile getirmişlerdir. Arnavutlar arasında yapılan 11 Aralık 1992 tarihli referandumda ülkenin batısında Arnavut nüfusun yoğun olarak yaşadığı “İliridia” adlı özerk bölge kurulması oylanmıştır. Arnavutların genelinin olumlu yönde istek belirtmesine, katılımcıların %99’un otonomi yönünde oy kullanmasına⁴¹⁰ rağmen, Makedon yönetimi referandumu tanımamıştır.

Makedonya’da en büyük azınlık grup olan Arnavutların oranı konusunda iki ülke arasında ihtilaf mevcuttur. Makedon resmi kaynaklarına göre Arnavut oranı %23 iken, Arnavutlar bu oranın %30-40’larda olduğunu iddia etmektedirler.

Ülkedeki Arnavut nüfus oranı, Arnavutların ülkedeki statüsünü belirleme planları bakımından önemlidir. Arnavutlar, Makedon Anayasasında belirtildiği gibi azınlık değil de kurucu halk olarak tanınmak çabasındadırlar.

⁴⁰⁹ Thammy Evans, **Macedonia**, , s.19

⁴¹⁰ INAF, **The Republic of Macedonia, (Rising Sun in The Balkan)** ,İstanbul, 1993, ss. 8-12

İki ülke ilişkilerinde Makedonya’da Arnavutlarca kurulan Tetova üniversitesi meselesi, bir diğer problemlili konuyu oluşturmaktadır. 1995’te Arnavutlar tarafından gayr-ı resmi olarak kurulan, Arnavutça eğitim yapan üniversitenin, Makedon yönetimince tanınmaması sonucunda olaylar çıkmış ve çatışmalar yaşanmıştır. Arnavutların 1995 yılındaki Tetova Üniversitesi ile ilgili yaptıkları gösterileri bastırmak amacıyla Makedon hükümetinin şiddet kullanması, Arnavutluk tarafından kınanmış ve olayların takipçisi olduğunu belirtmiştir.

Arnavutluk- Makedonya ilişkileri genelde iyi seyir göstermiştir. Yunanistan’ın bunalıcı sert politikasına karşı ittifak arayan Makedon yönetimi, Arnavutluk’la iyi ilişkilere girmiştir. Arnavutluk, Makedonya’yı ilk tanıyan ülkelerden biri olmuştur.

Genelde iyi seyreden ilişkilerde zaman zaman kısa süreli gerimler oluşmuştur. Bunlardan en önemlisi Makedon sınır kuvvetlerinin, bir Arnavut subayını öldürmeleri ve Arnavutluktan silah kaçırmakla suçlanan bazı Arnavutların tutuklanmasıyla başlayan süreçtir. Bu gerilime, Makedonya’da faaliyet gösteren Arnavut partisi yönetimine müdahale edip daha radikal kanadın yönetime gelmesini sağlayarak cevap veren Arnavutluk’la Makedonya’nın ilişkileri gerilmiştir. Ancak bu gerilim fazla uzun sürmemiş, ilişkiler yeniden eski haline dönmüştür.

İki ülke arasında ilişkilerin temelini Makedonya’daki Arnavut azınlığın durumu oluşturmaktadır.

8. TÜRKİYE VE BALKANLAR

Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanlığı forsunda 16 yıldız vardır. Bunlar tarihte kurulmuş 16 Türk devletini temsil etmektedir. Bu 16 devletten hemen hepsi Asya devletleriydi. Fakat gerek Türk, gerekse Dünya tarihinin en büyük devletlerinden olan Osmanlı devleti hem Asya Hem de Avrupa devletiydi. Anadolu Selçuklu devletinin zayıflamasıyla, Söğüt ve Domaniç'e yerleşmiş bulunan Oğuzların Üçok koluna bağlı Kayı aşireti, Bursa'yı fethettikten sonra gözünü Balkanlara ve Avrupa'ya dikmiş ve kısa sürede bölgenin hâkimi konumuna gelmiştir. Bu hâkimiyet ve etki o kadar derinden olmuştur ki Balkanların Tarihi, Türk tarihinden ayrı düşünülemez hale gelmiştir. "Balkan" kelimesi dahi sıradağ ya da dağlık manasında Türkçe bir sözcüktür.⁴¹¹

Balkanlarda Türk varlığı Osmanlı'dan çok öncelerine dayanır. Hun Türkleri 376 yılında Volga ırmağını geçip Doğu Avrupa ve Balkanlar üzerinde kalıcı etkilerini göstermişlerdir. Hunlardan sonra, İdil boylarından göç eden Bulgarlar, Oğuzlar, Peçenekler, Kumanlar gibi birçok Türk boyu Balkanlara gelip yerleşmişlerdir.

Kurulan küçük Osmanlı Beyliğinin hedefleri büyüktü, gözü Balkanlar ve Avrupa üzerindedir. 1358 sonlarında Rumeli'ye geçen Osmanlılar ardından Anadolu'dan göçmenleri taşıyıp Balkanları Türk yurdu haline getirme gayretindedir. 1361 yılında Edirne'nin alınması ile Balkanlara yayılma politikası hız kazanmıştır. Evrenos Gazi, Hacı İlbeyi ve Mihailoğlu gibi akıncı beylerinin gayretleri, bölgenin fethedilmesi açısından ivme teşkil etmiştir. Sultan I. Bayezid döneminde Bulgar Krallığına son verilmiş olup, Tuna'ya kadar bütün doğu Balkanlar Osmanlı Devletinin hâkimiyeti altına girmiştir. Kısa sürede tüm Balkanlara yerleşen Osmanlı devleti, bölgede kalıcı olmuştur. 18. yy.dan itibaren bölgede zayıflamaya başlayan Osmanlı hâkimiyeti, 1912–1913 Balkan savaşları ile hemen hemen tamamen sona ermiştir.⁴¹² I. Dünya Savaşı ile birlikte Balkanlar, batılı devletlerin hâkimiyet

⁴¹¹ Prof. Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", **Balkanlar**, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.9

⁴¹² Branimir Jankovic, **The Balkans in International Relations**, translated by. Margot and Basko Milosavljevic,, Mc. Millan, London, 1998, s.33

hamlelerinin alanı olmuş, bölgede özellikle Almanya ve Rusya'nın hamleleri görülmüştür.⁴¹³ Sonuç olarak, Balkanlarda Osmanlı barışından sonra çıkan çatışmalar, bölgeyi şekillendirecek yeni bir gücün ortaya çıkmamasından, ciddi bir otorite boşluğundan kaynaklanmıştır.⁴¹⁴

8.1. Balkan Jeopolitiği Ve Türkiye

Balkanlar geçmişte ve günümüzde Avrupa ile Asya arasında önemli bir geçiş yolu olmuştur. Bölgeyi kontrol eden güç diğer bölgelere kolayca nüfuz edebilmiştir. Bölgenin güçlü bir devletin kontrolüne girmesi, o gücün Balkanlardan yola çıkıp Avrupa ve Asya için etkili olması fırsatı doğuracaktır. Bölge gerek Avrupa içlerine geçit niteliğinde oluşu, gerekse Asya ve Afrika ile yakınlığı sebebiyle devletler için sürekli mücadele mekânı konumunu korumuştur ve bu sebepten sayısız istilalara uğramıştır.

Balkanlar, askeri strateji bakımından, Orta ve Doğu Avrupa'da başlayarak, Süveyş bölgesi ve ana petrol bölgelerine yapılacak harekâtların üs ve destek bölgesidir.

Balkanlar, tarihte her zaman önemli stratejik bir geçiş bölgesi konumunda olmuştur. Büyük İskender dünya İmparatorluğunu kurarken Balkanlardan, Anadolu'ya, oradan Afrika ve Asya'ya açılmıştır. Romalılar, Balkanlardan ve Akdeniz'den, Anadolu'ya geçmiş ve Asya kıtasına açılmışlardır. Daha sonraki dönemlerde Hıristiyanlık, Boğazlar ve Balkanlar üzerinden Avrupa'ya yayılmıştır. İslamiyet ise Anadolu ve Boğazlardan, Balkanlara yayılmıştır.⁴¹⁵

Balkan güvenliğini tehdit eden güç, Akdeniz ve Avrupa'nın da güvenliğini tehdit etmektedir.⁴¹⁶ Dolayısıyla Balkan güvenliği Akdeniz ve Avrupa güvenliğinden ayrı düşünülmemektedir. Hatta "Balkanların dışında Balkanları yöneten kuvvet,

⁴¹³ Marilyn Griox Hitchens, "Germany, Russia and the Balkans Prelude to Nazi Soviet Non-Agression Pact, by Margo and Basko Milosavljevic, Macmillan, London, 1998, p. 33

⁴¹⁴ William W. Hagen, "The Balkans ... s.52

⁴¹⁵ İhsan Gürkan, "Balkanlar ve Türkiye",s. 260.

⁴¹⁶ Oral Sander, Türkiye'nin Dış Politikası, s.189

batıda Avrupa'yı, doğuda Rusya'yı tehdit edecek güce sahiptir".⁴¹⁷ Anlayışı dikkate alınmıştır. Balkanlarda etkin olan bir gücün, Doğu Akdeniz buna bağlı olarak da Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde de rahatlıkla etkinlik sağlayacağı açıktır.

Tarihte birçok devletin stratejilerini üzerine çeken Balkanları elde etmek kolay olmamıştır. Elde edince de karmaşık etnik, dil ve din yapısını aynı potada eritmek, hâkim güç için, elde ettikten sonra hazmetmesi bakımından oldukça zor olmuştur. Farklı diller, dinler ve kültürleri yan yana görebildiğimiz Balkanlar, bu özelliğinden dolayı bölge dışı güçlerin sürekli kışkırtmasına açık bir durum arz etmiştir.

20. yy. boyunca uluslararası ilişkilerin en bunalımlı bölgelerinden biri Balkanlar olmuştur. O güne kadar görülmemiş çapta bir dünya savaşı bu bölgede atılan bir kurşunla başlamıştır. Yüzyılın sonunda ise, Komünizm sonrası yaşanan sıcak çatışmalar yine bu bölgede görülmüştür. Bölgenin jeopolitik ve jeokültürel durumu ve yapısı yaşanan bunalımların bölgeye en sert biçimde yansımaları getirmektedir.

Dağlık ve zor geçit veren bir bölge konumunda olan Balkanlar için Tuna nehri stratejik açıdan önemli bir değerdir. Uzunluğu 2860 km. olan nehir, Karadeniz ve Kuzey denizini birbirine bağlar. Balkanları dolaşan nehir üzerinde 35'ten fazla liman mevcuttur. Üzerinde bölge için çok önemli olan hidroelektrik santralleri, birçok ülkeye hizmet vermektedir.

Bölge için kullanılan isimler, bu topraklara bakışımızı etkileyecek ipuçları vermektedir. 19. yy.ın sonlarına kadar bölgeye, Osmanlı'nın Avrupa toprakları olarak kastedilen, European Turkey, Turkey d'Europe, Turkey in Europe (Avrupa Türkiyesi, Avrupa'daki Türkiye) tabirleri kullanılırdı. Osmanlı Devleti ise Avrupa-i Osmanî ve Rumeli-i Şahane gibi isimleri kullanmaktaydı. Bu döneme kadar her yönüyle etkisini göstermiş Osmanlı, Türk ve Müslüman isimlendirmelerin yerine, bölgenin bu imajının silinmesi için, genel olarak yeni isimlendirmelere gidilmiştir. Bölge için kullanılmaya başlanan bu tabirler, Balkanlar ve Ortadoğu oldu. Hatta bu da yetmemiş, Fischer ve Wagner gibi Alman araştırmacıların, ilk defa 1863'te

⁴¹⁷ Oral Sander, **Türkiye'nin Dış Politikası**,s.189

Avusturyalı konsolos I.G. Von Hahn tarafından kullanılan, “Güneydoğu Avrupa” ismini kullanmaları, Avrupa’nın bölgeye bakışının, ilgisinin arttığı dönemde olması tesadüf değildir.⁴¹⁸

Balkanlar Türkiye için büyük önem arz etmektedir. Öncelikle Türkiye bir Balkan ülkesidir, ülke topraklarının Trakya kısmı Balkan coğrafyası içinde yer almaktadır. Geçmişte Türk Devletinin Avrupa’ya açılmasına bir üs olan Balkanlar, aynı zamanda Avrupa’dan Anadolu’ya gelecek tehditler için de ileri karakol vazifesini görmüştür. Günümüzde de Anadolu savunması açısından önemli konumunu korumaktadır. Bölgenin Türkiye karşıtı bir ülkenin kontrolü altına girmesi, ülke savunması açısından ciddi bir risk oluşturacaktır. Balkanlarda çıkan karışıklıkların etkisi doğrudan Türkiye’yi etkilemekte, planlanan savaş senaryolarına Türkiye de dâhil edilmektedir.

Balkanların stratejik rolü çok boyutludur.⁴¹⁹ Tarihi itibariyle yüzyıllarca bölgeyi kontrol etmiş, eserlerini, imzasını bırakmış olan Türkler için bölge vazgeçilmezdir. Osmanlı İmparatorluğu’nun 400 yıldan fazla süre Balkanlara hâkim olduğu düşünülünce, bölgeyle ister istemez sıcak, duygusal bağlar mevcut olmaktadır.

Balkan ülkelerinde iki milyon kadar Türk ve Müslüman gruplar yaşamaktadır. Milliyet, dil, din bağları elbette ki bu bölgeye karşı alakayı daha bir sıcak kılmaktadır.

Türkiye’yi Avrupa’ya bağlayan en kısa yol Balkanlardan geçmektedir. Balkanlar, Türkiye’nin Avrupa’ya açılan kapısıdır.⁴²⁰ Almanya ve çevre ülkelerde 2 milyonun üzerinde yaşayan Türk’ün, bölge üzerinden Türkiye’ye ulaştığı düşünülürse, bu yolların önemi daha iyi anlaşılır.

⁴¹⁸ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, İstanbul, 2001, s.121

⁴¹⁹ Oran B. , “Türkiye’nin Balkan ve Kafkas Politikası”, **SBF Dergisi**, cilt: 50, No:1-2, Ocak-Haziran 1995, s.271-294, s.273

⁴²⁰ Shireen Hunter, ‘Bridge or Frontier? Turkey’s Post-Cold War Geopolitical Posture’ **The International Spectator**, Cilt XXXIV, No:1, Ocak-Mart 1999, s.73

Balkanlarda yüzyıllar boyunca yaşayan Türk ve Müslüman topluluklar, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonrasında, Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır.⁴²¹ Yapılan bu göçler ile Türkiye'de, Balkan asıllı önemli miktarda bir nüfus oluşmuştur. Bu gruplar özellikle kurdukları dernek, vakıf ve diğer sivil toplum örgütleriyle, ülke siyasetine ve dış politikasına etki etmektedirler. Mevcut bu Balkan kökenli grupların, ilgili ülkelerde hala akrabaları, dostları mevcuttur. İlişkileri de devam etmektedir. Dolayısıyla Balkan ülkeleri ve Türkiye arasında sürekli aktif bir bağ bulunmaktadır. Bu açıdan da Türk dış politikasında Balkanların yeri farklıdır.

8.2. Türk Balkan Politikası

8.2.1. 1923–1945 Arası Balkan Politikası

Birinci Dünya Savaşından sonrasında yıkılan, Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Rusya İmparatorlukları, bölgede uzun yıllar kalmış, çokuluslu güçlerdir. Bu güçler uzun müddet çokuluslu bölgede istikrarı sağlamışlardır. Fakat yıkılmalarının ardından oluşan devletçikler için tam bir kesin sınır çizilememesi ve dağınık etnik yapıları azınlıklarının olması, ciddi bir azınlık sorunu oluşturmuştur. Savaşta yenik düşen Balkan devletlerinin topraklarını, galip safında olanlara paylaşılmasından ve komşu devletlerde kendi halkları oluşunu delil göstererek, sınırlarını genişletme çabalarından meydana gelen bu karışıklık tüm Balkan devletlerini etkilemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 29 Ekim 1923 tarihinde kurulmasından itibaren ilk olarak yeni kurulan devletin varlığını korumak ve kendisine gelmesini sağlamak yönünde gerekli dış politika izlenmiştir.⁴²² 24 Temmuz 1924 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile sınırlar belli olmuş fakat tüm konularda taraflar arasında bir mutabakata varılamamıştı. Ekonomik kısıtlamalar tam olarak kaldırılmamıştı. Mesela Türkiye 1928 yılına kadar gümrük vergilerini arttıramayacaktı.⁴²³ Boğazlar konusunda Türkiye istediğini alamamıştı. Yani, sorunlar devam etmekteydi.

⁴²¹ bkz. Ek 1.

⁴²² Oral Sander, 'Turkish Foreign Policy: Forces of Continuity and of Change, *Turkish Review Quarterly Digest*, Kış, 1993, Cilt 7, No:3–4, s.31

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, Lozan'da kabul edilmiş sınırları dışında kalan Balkan topraklarında herhangi bir hak isteği ve iddiasında olmadığı için Balkan devletleri ile ilişkileri kolaylıkla gelişmiştir.⁴²⁴

Dünyayı saran ekonomik buhranın etkisiyle, 1930'lerden sonra ekonomik kısıtlamaların da kalkmasıyla Türkiye, devletçi milli ekonomiye geçme çabasına girdi. Bu anlayış sadece Türkiye'de değil diğer Balkan ülkelerinde de hâkimdi. Türkiye aynı ekonomik kaderi paylaşan Balkan ülkeleriyle sıcak ilişkilere girdi. Konferanslar düzenlenip, ağır sorunlara çareler arandı. 1929'da Uluslararası Barış bürosu Evrensel Barış Kongresi'ni düzenlemiş, ardından 1930 yılında, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında Birinci Balkan Konferansı gerçekleşmiştir.⁴²⁵

Dönemin Balkanlarını tehdit eden en büyük tehdit, İtalyan yayılmacılığı ve Mussolini'nin saldırgan politikalarıydı. Mussolini'nin "Dört Güç Paktı" politikasında, İtalya, İngiltere, Fransa ve Almanya dünyanın liderliğini yapacak, İtalya da sömürgeler kuracaktı. Türkiye bu anlayıştan rahatsızdı. Balkan ülkeleri de rahatsızlıklarını dile getirdiler. Fakat Balkan ülkelerinden Bulgaristan, İtalya gibi statükodan rahatsızdı. I. Dünya Savaşında büyük miktarda toprak kaybetmişti ve geri almak peşindeydi.

Şubat 1934'te tehdit olarak görülen "Dörtlü Güç Paktı"na karşı Balkan sınırlarının güvenliğini sağlamak amacıyla, Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya bir araya gelip Balkan Antantı'nı imzaladılar. Balkan antantının ortaya çıkmasında Türkiye'nin rolü büyük olmuştur.⁴²⁶ İlk olarak Türkiye ve Yunanistan 14 Eylül 1933'de bir araya gelip anlaşmayla sınırlarının garantiliğini deklare etmişlerdir. Daha sonra bu anlaşmanın benzerleri Romanya ve Yugoslavya ile de yapılmıştır. Bu antantla Balkanların politik ve ekonomik bütünlüğünün korunması düşünüldü, gelebilecek bir iç saldırıya karşı yarımadayı korumak hedeflenmiştir.

⁴²³ Yahya s. Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923–1950)**, Ankara, Yurt Yayınevi, 1986, s.139

⁴²⁴ Mehmet Gönlübol, A.Şükrü Esmer, vd., **Olaylarla Türk Dış Politikası**,..., s. 99

⁴²⁵ Oya Akgönenç Mughisuddin, İkinci Dünya Savaşından Bu Yana Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye, **5. Askeri Tarih Bildirileri Semineri-1, Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açından Türkiye**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1996, s. 473

⁴²⁶ Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 99,237

Fakat Balkan Antantı pek uzun ömürlü olmamıştır. Yayılmacı devletlere karşı bir duruş sergileyerek statükoyu koruma gayreti olan bu anlaşma Romanya'nın Almanya'ya, Yugoslavya'nın İtalya ve Bulgaristan'a yaklaşması sonucu işlerliğini yitirmiştir.

1923–1930 yılları arasında dış politikada en büyük problem Yunanistan ile yaşanmış, Yunanistan'da kalan Müslüman Türkler ve Türkiye'de kalan Rumların durumu gerginliğe yol açmıştır. Sorun Milletler Cemiyetine götürülmesine rağmen çözüm bulunamamıştır. Yunanistan'ın Müslüman Türklerin mallarına el koyup, yerlerine Türkiye'den gelen Rumları yerleştirmesine cevap olarak, Türkiye de İstanbul Rumlarının mallarına el koymuş ve buralara Yunanistan'dan gelen Türkleri yerleştirmiştir. Bu durum gerginliği iyice arttırmıştır. Sonuçta 10 Haziran 1930'da imzalanan anlaşma ile İstanbul Rumları ve Batı Trakya Rumları anlaşmanın kapsamına dâhil edilerek sorun çözüme kavuşturulmuştur.

Yeni kurulan Türkiye'nin homojen bir yapıda olması hedeflenmiş, aynı kan bağından homojen grup oluşturma isteği, gerçekleşen Balkan göçleriyle sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bölgeden göçler oldukça, ilgili ülkeler için de etnik yapıda aynı sonucu doğuracağından bu duruma sempati ile bakılmış ve ilişkilerde de olumlu bir hava yaşanmıştır. Fakat bu sefer de gelen nüfusun ilgili ülkelerdeki bıraktıkları sorun olmuştur.

8.2.2. Soğuk Savaş Yılları Türk Balkan Politikası

İkinci dünya savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin yükselişi ile kutuplaşan dünya, “Doğu Bloğu” ve “Batı Bloğu” olarak ikiye bölünmüştür. Sovyet etkisi arttıkça Balkanlarda kutuplaşma ve mücadeleler artmıştır.

Türkiye'nin aynı zamanda komşusu da olan Sovyetler Birliği ile ilişkilerinde problemler yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye bir nota vererek, karşılıklı kara sınırında, kendi lehine düzeltilmeler ve boğazlardan üs istemesi gerilime yol açmıştır. Sovyet etkisinin Balkanlarda artması ve Balkan ülkelerinin bu etkiye açık olması Türkiye için zor bir durum oluşturmuştur. Balkanlarda Sovyet etkisi altına

girmeyen bir tek Yunanistan kalmıştı. Ancak Yunanistan ile tarihi politik ve askeri birçok sorun mevcuttu. Bu iki ülkeyi aynı tarafta tutmak ABD'ye düşüyordu. ABD, Sovyet tehdidine karşı ülkeleri kendi yanına çekmek için Marshall Planı ve Truman Doktrini ile ilgili ülkelere yardım öngörmekteydi. Bu yardımdan Yunanistan ve Türkiye de faydalandırılmıştır. Daha sonra da ülkelerin, NATO'ya alınması sağlanmıştır.

Balkanlarda 1950'lere kadar Türkiye ve Yunanistan Batı Bloğu içinde, batının yanında, diğer Balkan ülkeleri de Doğu bloğu içinde, Sovyet etkisinde kalmışlardır. Doğu Bloğundaki Balkan ülkelerinden Arnavutluk, Romanya ve Yugoslavya zaman zaman Sovyetlerle ilişkileri gerilse de sistem olarak komünizmin etkisinde kalmışlardır.

Soğuk savaş döneminde, Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik dış politikası üç unsur etrafında oluşmuştur. Birincisi, bölgedeki Türk azınlığın güvenliğini sağlamak ikincisi, Türkiye ile Yunanistan arasında uzun süreden beri mevcut olan sorunlar (Batı Trakya Türk azınlığının durumu, Ege Denizi ve Kıbrıs ihtilafları) Üçüncü unsur ise Balkanlarda ortaya çıkan ideolojik çatışmalar olmuştur.⁴²⁷

Soğuk savaş döneminde Türkiye'nin Balkanlara ilişkin dış politikası, mensubu olduğu NATO'nun ve Batı Bloğunun izin verdiği ölçüde gerçekleşmiştir. Batı ile işbirliği içinde Sovyet tehdidine karşı birlikte hareket etmek durumunda olan Türkiye ve Yunanistan zorunlu bir birlikteliğe girmişlerdir. ABD'nin desteği ile bir araya gelen Türkiye ve Yunanistan'a, Sovyetler Birliği ile ilişkilerinde problem yaşayan Yugoslavya'da eklenince, önce 28 Şubat 1953 tarihinde bu ülkeler bir araya gelip "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması", sonra da Yugoslavya'nın Bled şehrinde 9 Ağustos 1954'te anlaşma imzalamışlardır.⁴²⁸ Bu anlaşmada, ilgili devletlerin birine karşı yapılacak müdahaleye karşı ortak hareket öngörülmekteydi. Fakat anlaşma, uzun ömürlü olamamıştır. Yugoslavya ile Sovyetler Birliği ilişkilerinin düzelme eğilimine

⁴²⁷ İlhan Uzgel "Türkiye ve Balkanlar: İstikrarın Sağlanmasında Türkiyenin Rolü", **Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası**, ed. Barry Rubin, Kemal Kirişçi, İstanbul, 2002, s. 88

⁴²⁸ Ali Karaosmanoğlu, "Balkanlar'ın Nükleer Silahlardan Arındırılması ve Türkiye", **Dış Politika**, Ankara, Şubat 1994, s-5-12

girmesi ve Yunanistan'ın Kıbrıs'a ilişkin uyguladığı politika, ilgili devletlerin arasındaki yakınlaşmayı kısa sürede bitirmiştir.⁴²⁹

Balkanların Sovyet yanlısı yapısına, Yugoslavya'nın da Sovyetlere yaklaşması ve Yunanistan'la Kıbrıs problemi de eklenince, 1960'lı yıllarda Türkiye dış politikası ciddi bir açmaza girmiştir. Türkiye, ABD ve Yunanistan'la ilişkilerde sıkıntılar yaşanmıştır. Özellikle Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak yönünde politikalarına Türkiye, bir müdahale ile cevap verince ABD tarafından ambargoya maruz kalmıştır. Bu ambargo sonucunda Türkiye dış politikada yeni arayışlara gitmiştir. Özellikle Balkanlarda bu arayış belirgindir. Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerin geliştirilmesi yoluna gidilmiştir.⁴³⁰

1975 yılına kadar Sovyetler Birliği ve Yunanistan tehdit unsuru olarak gözükmiştir. Yunanistan, bu tarihten itibaren, Kıbrıs Müdahalesinde NATO'nun etkisiz kaldığı sebebiyle tepki olarak NATO'dan ayrılmış, daha sonra yeniden askeri kanada katılmıştır.

1985 sonrası Gorbaçov'la başlayan yeni dönemden ve Sovyetler Birliğinin çözülüşü ile dağılan Doğu bloğunda en çok etkilenen bölge Balkanlar olmuştur.

8.2.3. 1990 Sonrası Türk- Balkan Politikası

1923 yılında Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasının ardından Türk dış politikasının temel amacı, bağımsızlığın korunması ve laik modern düzenin devam ettirilmesi olmuştur.⁴³¹ İki kutuplu dünyanın ortaya çıkmasından itibaren Batı tarafında kendine yer edinen Türkiye, Batılı kurumlara üye olmuştur. Bu dönemde Türk dış politikası genel itibariyle bulunduğu bloğun politikalarına bağlı olmuştur. Kıbrıs politikasını dışarıda tutarsak, batılı ülkelerin politikalarıyla çakışan bir dış politika izlemiştir.

⁴²⁹ Fahir H. Armaoğlu, **Siyasi Tarih, 1789–1960**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973, s.805–809, 813–818

⁴³⁰ Gencer Özcan, "Türk Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim: Balkanlar Örneği, Kemal Saybaşılı ve Özcan Gencer (Der.), **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1997, s. 221–222

⁴³¹ Kemal H. Karpat (der.), **Turkish Foreign Policy: Some Introductory Remarksin Turkish Foreign Policy**, Madison, Wisconsin, 1996 s. 1

1980'lerde Türk dış politikası Balkanlardan gelen ciddi bir problemle karşılaştı. Bulgaristan'ın, Türk azınlığa karşı asimilasyon girişimi ve ülkeden ayrılmaya zorlanan Türklerin, mallarını, varlıklarını bırakıp, canlarını zor kurtarıp Türkiye'ye büyük bir göç hareketi başlaması ile büyük bir kriz oluşmuştur. Türkiye uluslararası alanda aktif bir politika izlemiş, uluslararası kuruluşlara baskı yapmış, fakat askeri seçeneği hiç öne sürmemiştir. Bu da çekinilen, yayılcılıkla suçlanan Türkiye'ye karşı Bulgar entelijansiyasına, ilişkilerin gelişmemesi için hiçbir bir sebep olmadığını göstermiştir.⁴³²

1990 sonrası Balkanlarda değişim hızlı olmuştur. Bölge devletleri için tam kontrolünde oldukları, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının etkisi büyük olmuştur. Uygulanan ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal sistemlerinin çökmesi, bölge ülkelerini derinden etkilemiştir.

Türkiye Balkan ülkelerinin 1990 sonrası yaşadıkları karışık durumlarında, cazip bir ülke konumuna gelmiştir. Özellikle NATO üyeliği ve ABD ile sıkı ilişkileri bakımından değerlendirilen Türkiye, bölgeye daha kolay nüfuz edebilecek konuma ulaşmıştır. Özellikle etnik yapılarıdaki karışıklıktan ve sınır problemlerinden dolayı Balkan ülkelerinin dikkati, savunma konularında toplanmıştır. Bu durumda, bu ülkelerle Türkiye arasındaki ilişkiler, özellikle savunma ve güvenlik alanında olmuştur.

1990 sonrası Türkiye bölge üzerine daha dikkatli eğilmiştir. Bu eğilim hızlı olmuştur. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, Dünya düzenindeki değişiklik, ikincisi iki kutuplu dünyanın sona ermesinden sonra Türk entelektüellerinden gelen beklentidir. Bu beklentide Türkiye'nin kısa vadede güçlü bir devlet olması, uzun vadede ise süper güç haline gelmesi umudu mevcuttu.⁴³³ Balkanlara hızlı ilginin bir başka sebebi ise, Balkanlarda oluşan krizden en çok etkilenenlerin, baskı görüp, zulme uğrayıp öldürülenlerin Bosnalılar olmasıdır. Bosna Hersek'in, Müslüman olması, bu ülkeyle ilişkiler açısından önemlidir. Aynı zamanda iki ülkenin tarihi ve kültürel bağları kuvvetlidir. Bosnalıların, Türkiye'de birçok akrabaları yaşamaktadır.

⁴³² Kemal Kirişçi, 'The End of the Cold War and Changes in Turkish Foreign Policy Behaviour', **Foreign Policy**, 1993, Cilt XVII, No:3-4, ss.15-16

Bu sebeple Türkiye Bosna Krizi sırasında aktif rol oynamış, uluslararası toplumun dikkatini, Müslümanların mağdurluğuna çekmeye çalışmıştır. Yapılan şiddete ve zulumlere karşı, askeri müdahale edilmesi ve Bosna-Hersek'e karşı olan silah ambargosunun kaldırılması yönünde aktif siyaset oynanmıştır. Bosna-Hersek'e 20 milyon dolar karşılıksız yardım yapılmış, sivil toplum örgütleri seferber olmuş, İstanbul, Ankara, İzmir ve diğer büyük şehirlerden her türlü yardım gönderilmiştir.⁴³⁴ Bosna savaşı sırasında ve sonrasında oluşturulan uluslararası askeri oluşumlarda Türkiye, başı çekmiştir. Savaş sırasında BM Barışı Koruma gücü'nde (UNPROFOR) ve istikrar gücünde (SFOR) yer alan Türkiye, savaş sonrası NATO uygulama gücü (IFOR) ve istikrar gücü'ne (SFOR) de katılmış ve bölgenin yapılandırılmasına katkıda bulunmuştur.

Varşova Paktının dağılmasından sonra, Rusya Federasyonunun ve Almanya'nın Balkanlara ilgisi, ABD açısından istenmeyen bir durumdur. Tek kutuplu dünyada ABD, hâkimiyetini bölgede de hissettirilme niyetindeydi. Türkiye'nin bölgeye olan ilgisi ABD'nin de işine gelmiştir. Bu durum, bölge ülkelerini Türkiye üzerinden ABD'ye ulaşmasını getirmiştir.

Eski Sovyet Bloğunun dağılmasından sonra serbest piyasa ekonomisine geçen Balkan ülkelerini destekleyen Türkiye, bölge ülkelerine maddi, teknik ve bilgi yardımı yapmaktadır. 1992 yılında kurulan, TİKA olarak bilinen Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı ilgi alanlarına Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine ek olarak, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk ve Moldova masalarını da eklemiştir.⁴³⁵

Türkiye, bölge açısından artan ekonomik refahla sorunların çözüleceği anlayışında olduğunu belirterek, bölge ülkeleriyle ekonomik işbirliğine gitmeye çalışmıştır. Bu yönde atılan önemli bir adım Türkiye'nin öncülüğünde kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği'dir. (KEİ)

⁴³³ Tanıl Bora, "Turkish National Identity, Turkish Nationalism", **Balkans, A Mirror of The New International Order**, ed.by Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşılı, İstanbul, 1995, s.117

⁴³⁴ Doç.Dr. Oya Akgönenç, **New Balances in The Balkans After The Bosnian Crisis, Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanların Dünü, Bu günü ve Sorunları**, Ankara, 1999. s.29

⁴³⁵ İrfan Kaya Ülger, "Balkan Gelişmeleri ve Türkiye,": ...s.241

Karadeniz Ekonomik işbirliği bir Avrupa organizasyonu olmak hedefindedir.⁴³⁶ 1980’li yıllarda Doğu Avrupa ve Sovyetlerdeki değişim sürecinin hızlandığı dönemde doğan bu organizasyon⁴³⁷, ciddi bir proje olarak doğmuş, hatta başlarda AB’ye alternatif olarak görülmüştür. Buna mukabil Türk dışişleri bakanlığı KEİ’nin AB’ye alternatif bir proje olmadığını, Türk ekonomisini dünyaya entegre etmek amacıyla olduklarını belirtmiştir. Aynı zamanda bölgede istikrar sağlama bakımından projenin önemli olduğu ve Türkiye’nin bu rolü AB içinde daha rahat yapacağı bildirilmiştir.⁴³⁸

KEİ ile 200 milyonluk bir Pazar oluşturulup Karadeniz’e kıyı ülkeler bir işbirliği oluşturup, birbirlerini tamamlayan ürünler üretmeleri ve Pazar oluşturmaları hedeflenmiştir. Sonuçta, Türkiye, Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya, Arnavutluk, Ukrayna, Ermenistan, Azerbaycan, Moldova, Yunanistan 25 Haziran 1992’de KEİ’nin kuruluş deklarasyonunu imzalamıştır. Ekonomik amaçların yanında, politik ilişkilerin de geliştirilip, ülkelerin sorunlarını çözmesi de hedeflenmiştir. Bunun yanında eski komünist ülkelerin, serbest piyasa ve dünya ekonomilerine entegrasyonunu kolaylaştırmak da hedeflenmiştir.⁴³⁹

Türkiye’nin bölgeyle tarihi ve kültürel bağları, bölgedeki rolü bakımından önemlidir. Çok hassas dengeler üzerinde duran Balkanlarda, ufak bir kıvılcım, bir ülkede oluşan gerilim, kolayca tüm bölgeye yayılma eğilimdedir. Bu ateşten elbette Türkiye’de etkilenecektir. Hiç etkilenmese bile bölgeden gelecek önemli miktarda göç dalgası, Türkiye için sorun oluşturacaktır. Bölgede özellikle yüksek oranda Müslüman toplum için Türkiye, gidilecek tek kapıdır. Bölgede Türk, Boşnak, Pomak, Arnavut, Torbeş, Çerkez ve Çingene ırklarından Müslümanlar yaşamaktadır. Farklı etnik yapıda olmalarına rağmen din bağı ve ortak Osmanlı kültürü bu insanları birbirine bağlamaktadır. Kesin sayıları siyasi sebeplerle net olmamakla birlikte, Arnavutluk’ta 3.000.000, Bulgaristan’da 2.000.000, Bosna’da 2.000.000, Kosova’da 1.800.000, Makedonya’da 9.000.000, Romanya’da 70.000 ve Yunanistan’da 120.000

⁴³⁶ Sander O, “The Balkan and Black Sea Cooperation, *SBF Dergisi*, Cilt 49, sayı 3–4, 1994, ss.389–400, s.397

⁴³⁷ Hak, *Türk Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri*, HAK Basımevi, İstanbul, 2001, s. 333

⁴³⁸ Sander, ‘*Turkey and the Organiation for Black Sea Economic Cooperation*’ op. Cit. ss.61–63

⁴³⁹ Özer E. “*Concept and Prospects of BSEC*” in *Foreign Policy Review*, vol. XX. No: 1–2, 1996, pp. 75–106

kadar Müslüman'ın yaşadığı söylenmektedir.⁴⁴⁰ Bu insanlar için Türkiye önemli bir kapıdır.

Balkanlarda özellikle son çatışma ve karışıklıklar göstermiştir ki, I. Dünya Savaşından sonra Osmanlı Devletinin bölgeden çekilmesiyle oluşan siyasal boşluk hala dolmamıştır. Osmanlı'nın çekilmesiyle oluşan Jeopolitik ve jeokültürel boşluklar, bölgede sürekli çatışma alanları oluşturmaktadır. Türkiye bu boşlukta, Osmanlı Devletinin varisi olarak önemli bir pozisyonudadır. Gerek Bosna Hersek, gerekse Kosova'da yaşanan etnik vahşetlerde, Bosnalıların ve Arnavutların yardım için öncelikle Türkiye'ye yüzlerini dönmeleri, en başta başvurdukları ülkenin Türkiye olması, Türkiye'yi bölgede önemli aktör olmaya zorlayan durumu açığa çıkarmıştır.

Balkanlardaki Türk nüfusu, Türkiye'nin bölgede etkinliği açısından önemli bir durum arz etmektedir. Önceki dönemlerde dış politika açısından yanlış karar olarak tespit edilen, bölge Türk ve Müslümanlarının ülkeye çekilmesi anlayışı, Türk dış Politikasına zarar vermiştir. Hâlihazırda bölgede bulunan yapı iyi kullanılmalıdır. Tarihi bağlarını iyi kullanmak zorunda olan Türkiye'nin, özellikle bu bağlarının kuvvetli olduğu ve çoğunluğu Müslüman olan Bosna ve Arnavutluk'la her alanda sıcak ilişkiler kurup, ittifak yapması gerekmektedir. Bunun yanında Bulgaristan, Makedonya, Sancak, Kosova ve Romanya'da bulunan Türk ve Müslüman halk Türk dış politikası için önemli bir mevcudiyet oluşturmaktadır.

Türkiye, Osmanlı mirası Evlad-ı Fatihan olarak adlandırılan Türk ve Müslüman toplumların gelecekleri ve meseleleri konusunda aktif siyaset yapmalı, bölgede oluşturulan ittifakları etkin şekilde takip etmeli ve dengelemelidir. Bunu yaparken de bölge içi ve bölge dışı unsurları dikkate almalıdır.

⁴⁴⁰ Mustafa Kahramanyol, "Balkanlarda Müslümanların Dünü, Bugünü ve Yarını", Yeni Türkiye-3, **Türk Dış Politikası Özel Sayısı**, Ankara, 1995,s.265

8.3. Türkiye Bulgaristan İlişkileri

8.3.1. Bulgaristan'ın Bağımsızlığı

Bulgaristan, 1878 Yeşilköy antlaşması ve sonrasında toplanan Berlin Konferansıyla özerk yapıya kavuşmuş, Osmanlı devleti 1908 yılında iç problemleriyle meşgulken de bağımsızlığını ilan etmiştir. 1909 yılında ise Osmanlı Devleti bu yeni devleti tanımak zorunda kalmıştır.

8.3.2. Balkan Savaşları

Yeni kurulan devletin büyüme ve güçlenme hırsı ilk yıllarında kendini göstermiştir. Kazançlı Yeşilköy antlaşmasıyla ele geçirilen toprakların, yeniden düzenlenen Berlin antlaşmasıyla elinden alınmasını sindiremeyen Bulgaristan, ilgili toprakları yeniden almak niyetindeydi. Bunun için de Birinci Balkan savaşına girişmiştir. Osmanlı Devleti karşısında, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan-Karadağ yer almış ve bu ülkeler Osmanlı Devletinden ciddi oranda toprak kopartmışlardır. 18 Ekim 1911'de başlayan Balkan savaşlarında Osmanlı ordusu hemen hemen tüm cephelerde kaybetmiş ve Avrupa'daki topraklarının %83'ünü Grek, Sırp ve Bulgar ordularına kaptırmıştır.⁴⁴¹

I. Balkan savaşı sonunda, Edirne Bulgaristan'a, Girit Yunanistan'a geçmiştir. Fakat özellikle Makedonya toprakları tam olarak paylaşılammamış, galip gelen devletlerarasında çekişmeler başlamıştır. Bölgeyi ele geçirmek için yeni bir kutuplaşma olmuş, Bulgaristan'ın karşısında diğer devletler yer almıştır. Çıkan II. Balkan savaşı Bulgaristan için tam bir başarısızlık olmuş, 1913 yılında imzalanan Bükreş antlaşması ile Edirne tekrar Osmanlılar eline geçmiştir. 1913'te Osmanlı devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan, Bulgaristan anlaşması iki devlet arasındaki ilk antlaşmaydı. Bu anlaşma ile, sınırlar ve Bulgaristan'da kalan Türklerin hakları belirlenmiştir.⁴⁴²

⁴⁴¹ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin oluşumu**, çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1995, s. 59

8.3.3. Birinci Dünya Savaşı Ve Türk Kurtuluş Savaşı Sırasında İlişkiler

Toprak kaybeden, mağdur durumunda olan iki devlet I. Dünya Savaşına aynı safta katılmışlardır. Türk ve Bulgarlar bazı cephelerde beraber savaşmış, bu dönemde ilişkiler gayet iyi gitmiş kardeşlikten söz edilip, dernekler kurulmuştur.⁴⁴³

Birinci Dünya Savaşından yenik olarak çıkan iki devlet arasında yakınlaşma mevcuttu. Bu yakınlaşma ile Türk kurtuluş savaşı desteklenmiştir. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Bulgaristan'da bir büro açmalarına izin verilmiştir. Sevr antlaşmasının dayatmalarına karşı milli bir heyecanla bağımsızlık mücadelesi veren Türk milletinin direniş ve mücadelesinin, Bulgaristan tarafından da desteklenmesinin en büyük sebebi, Sevri sorgulayan bir duruma gelince, Bulgaristan'ın imzaladığı Sevr niteliğinde Neuilly anlaşması'nın da sorgulanabileceği olmasıydı.⁴⁴⁴

Lozan Barış görüşmelerinin 22 Kasım 1922'de yapılan oturumunda, Bulgaristan temsilcisi Stanboliyski Bulgaristan'ın Ege denizine çıkış hakkı üzerinde durmuştur. Bu görüş Mustafa Kemal'in direktifleriyle İsmet İnönü tarafından da desteklenmiştir.⁴⁴⁵

8.3.4. 1923–1944 Arası Dönem

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, topraklarını güvence altında tutmak için, barış ortamı ve statükonun korunması yönünde politikalar izlemekteydi. Fakat Bulgaristan, kaybettiği toprakları yeniden elde etme arayışındaydı. 1934 Şubatında bir araya gelen Balkan ülkelerinden, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında karşılıklı toprak bütünlüğünün garantisi ve savunma antlaşması imzalandı. Statükodan rahatsız olan Bulgaristan ise bu antanta katılmayı reddetmiştir. Böylece Bulgaristan, diğer Balkan ülkeleri ve Türkiye için bir tehdit durumuna gelmiştir. İkinci Dünya Savaşına Almanya yanında giren Bulgaristan, Türk büyükelçisine,

⁴⁴² Oral Sander, "Turkish- Bulgarian Relations" **Foreign Policy Institute**, 1986, Cilt 12, No:3-4, s.11

⁴⁴³ Richard J. Crampton, **Bulgaria, 1878–1918 A History, East European Monographs**, Boulder, New York, 1983, s.452

⁴⁴⁴ Pars Tuğlacı, **Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1984, s. 126

Almanya tarafında savaşa girmelerine rağmen, Türk-Bulgar saldırmazlık anlaşmasının hala geçerli olduğu konusunda güvence vermiştir.⁴⁴⁶

8.3.5. Bulgaristan'da Komünist Dönem, Türkiye-Bulgaristan İlişkileri

Almanya'nın Sovyetlere saldırmasının ardından, Sovyetler de Almanya'nın müttefiki Bulgaristan'a girmiştir. 1947'nin sonuna kadar ülkede kalan kızıl ordu ve sonrasında Sovyet etkisi devam etmiş, Bulgaristan Sovyet Bloğunda yer almıştır. Türkiye ise karşı blokta yer almıştır. Sovyetler ve ABD'nin dış politikasına göre Bulgaristan ve Türkiye ilişkileri şekillenmiştir.

Bulgar devleti, 1948'de istihbarat faaliyeti sürdürdüğü gerekçesiyle Türk ataşesini sınır dışı etmiş, Türkiye'nin de Sofya elçiliğini kapatıp, Bulgar askeri ataşesini sınır dışı etmesiyle iki ülke arasında kriz çıkmıştır.

1949 yılında tutum değiştiren Bulgaristan, göç etmek isteyen Türklere daha kolay pasaport vermiştir.⁴⁴⁷ Bu dönemde tarımda kolektifleşme dolayısıyla toprakları elinden alınan Türkler göç ediyorlardı. Aynı zamanda Bulgarlar, Türklere baskı yapıyor, okullarını kapatıp, camilerine el koyuyorlardı.

1950–51 yıllarında iki ülke arasında önemli bir kriz meydana gelmiştir. Bulgar hükümeti Türkiye'ye 250.000 Türk'ün 3 ay içinde Türkiye'ye gönderileceğini bildirmiş, 2 ayda 150.000 Türk, Bulgaristan'dan zorunlu göç etmiştir. Daha sonra Türkiye, sınırını kapatmak zorunda kalmıştır.⁴⁴⁸ Bu uygulamanın arka planında, yönünü batıya dönen Türkiye'ye karşı, Sovyetler Birliğinin Bulgaristan üzerinden baskı yapmak istemesi yatmaktadır.

⁴⁴⁵ Sibel Turan, "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenlerin Işığında.....", s.300

⁴⁴⁶ Richard J. Crampton, **Bulgaria, 1878–1918 A History**,s.124–125

⁴⁴⁷ Bilal Şimşir, **Bulgaristan Türkleri (1878–1915)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1986, s.217

⁴⁴⁸ Pars Tuğlacı, **Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri**, s.133–134

İleriki yıllarda nispeten yumuşayan ilişkilerde 1956'da Bulgaristan, Türk azınlığın göçü ile alakalı görüşmeyi önermiş fakat Türkiye, güven duymadığı için bu öneriyi reddetmiştir.

ABD ve Sovyetlerin tutumu ve dış politikaları iki ülke ilişkilerini yakından etkilemiştir. 1974'te Kıbrıs'a Türk harekâtının ardından ABD'nin Türkiye'ye silah ambargo koymasından dolayı Türkiye, Bulgaristan'la ilişkilerini geliştirmiş, ekonomik anlamda işbirliğine gidilmiş, Türk azınlık üzerindeki baskılar da azaltılmıştır. 1975'de ise iki ülke arasında iyi komşuluk deklarasyonu imzalanmıştır.

8.3.6. 80'li Yıllar İki Ülke Arası Kriz Dönemi Ve Azınlık Sorunu

Bulgaristan'ın statüsü belirlenirken, 1878 Berlin anlaşmasıyla Bulgaristan, ülkedeki Türk azınlığın haklarını koruyacağı taahhüdünü vermişti. Balkan savaşları sonrasında masaya getirilen konuyla, Eylül 1913 tarihinde Bulgaristan'da kalan Türk azınlığın hakları tekrar kabul edilmiştir. Daha sonra 1919 Neuilly anlaşmasıyla Bulgaristan'da azınlıkların hakları tanınmıştır. 1925'te yapılan iki ülke arasında karşılıklı azınlıkların durumu konusunda garantiler getirilmiştir.⁴⁴⁹

Balkanlarda en büyük Türk nüfusunun olduğu ülke konumunda olan Bulgaristan'da Türkler Bulgarlardan sonra en fazla nüfusa sahip etnik unsuru oluşturmaktaydılar. Sosyalist tek ulus devleti kurma politikasında olan ülkede 1956'da başa gelen Jivkov yönetimiyle azınlıklara uygulanan baskılar iyice artmıştır. Zorla isim değiştirme uygulamasına gidilen ülkede, 1960–76 yılları arasında 200.000 Müslüman Pomak'ın isimleri değiştirilmiş, oruç, sünnet gibi dini uygulamalar yasaklanmıştır. Aynı dönemde 100.000 Türkün isimleri değiştirilmiştir.

Türklerin kamuoyuna açık yerlerde Türkçe konuşmaları ve geleneksel Türk kıyafetlerinin giyilmesinin yasaklanması, asimile yolundaki ilk adımlar olmuştur. 1984–1985 arasında Türklerin isimleri zorla Bulgar isimleriyle değiştirilmiş ve

⁴⁴⁹ Oral Sander, "Turkish-Bulgarian Relations", s. 12

Türkler gönüllü değiştirdikleri yönünde forma imza atmaya zorlanmışlardır.⁴⁵⁰ Bulgar yönetimi ülkedeki Türkleri, Osmanlı döneminde zorla Türk yapılan Bulgarlar olarak nitelendirmiş ve ülkede Türk olmadığını dile getirmiştir.⁴⁵¹

Özellikle 1984'ten sonra Bulgarlaştırma kampanyası hızlanmıştır. Önce güney, sonra kuzey bölgelerinde yürütülen bu hareketle, polis ve askerlerin çevirdiği Türk köylerine giren görevliler, Türk evlerine girip, zorla yeni isimleri kabul ettiklerini gösteren belgeyi imzalatmışlardır. Müslüman ibadethanelerinin kimi yıkılmış, kimi camiler kapanmış ve müzeye çevrilmiştir. Dini kısıtlamalardan biri de sünnettir. Sünneti engellemek için evlere baskınlar yapılmış, sünnet edilen çocuğun ailesi ve sünnet eden doktor tutuklanmış, beş yıla kadar hapis cezaları verilmiştir.⁴⁵² Bulgaristan Türkleri yapılan baskıları protesto etmişler, fakat gösteriler şiddetle bastırılıp sağ kalanlar belene esir kampına gönderilmiştir.

Türkiye ise asimle olaylarına karşı geç tepki vermiştir. 22 Şubat 1985'te Bulgar büyükelçisine nota vermiştir. Konunun derhal bakanlar nezdinde ele alınmasını istemiştir.⁴⁵³

1989 Şubatında Bulgar hükümeti isteyen kişilerin başka ülkelere göç edebileceklerini duyurmasının ardında birçok Türk zorla, hiçbir mal varlığını almadan ve kendilerine tazminat ödenmeden sınır dışı etmiştir. 1989 yılı Haziran-Ağustos arasında göç eden 300.000'den fazla Türk'ten ancak 154.000'i geri dönebilmiştir.⁴⁵⁴

Bulgaristan'ın Türklerine karşı yapılan asimle hareketi, Mladev'un, Jivkov'u deviren darbesiyle son bulmuş, yeni yönetim Türk azınlığa karşı daha ılımlı politika izleyerek, Türkiye'den dönen Türklerin evlerini geri vermiş ve hapse atılan Türkleri

⁴⁵⁰ Kemal Kirişçi, "Refugees of Turkish Origin: Coerced Immigrants to Turkey, since 1945", **International Migration**, 1996, Cilt 34, no: 3, s.392

⁴⁵¹ Refik Korkud, **Bulgar Yönetimi ve Tarihi Yalan**, Ankara, Türkiye Fikir Ajansı, 1986, s. 28

⁴⁵² Hugh Poulton, **The Balkans: Minorities and States in Conflict**, Minority Rights Publications, 1991, s.131-136

⁴⁵³ Ömer E. Lütem, **Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989**, cilt 1, 1983-1985, ASAM Yayınları, Ankara, 2000, s.239-240

⁴⁵⁴ Birgül Demirtaş Coşkun, **Bulgaristan'la Yeni Dönem**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s. 32-33

serbest bırakmıştır. Böylece dünyada İkinci Dünya Savaşından sonra yaşanan en büyük göç hareketi ⁴⁵⁵ son bulmuş ve Türk- Bulgar ilişkileri düzelmiştir.

8.3.7. Jivkov Dönemi Sonrası Türk-Bulgar İlişkileri

Jivkov Sonrasında Bulgaristan hükümetinin Türklere karşı uyguladığı siyasette yumuşama olmuştur. Asimle politikasına son veren Bulgaristan aynı zamanda Türkiye ile ilişkileri de geliştirme yoluna gitmiştir. Haziran 1990'da yapılan ilk demokratik seçimlere, çoğunluğu Türklere oluşan Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) de katılmış ve parlamentoda 23 koltuk kazanmıştır.

Doğu Bloğunun çökmesiyle Balkanlarda yaşanan rejim ve anlayış değişikliği ya da Doğu Bloğunda yer alan devletlerde iktidarların değişmesi, Türkiye'nin Balkan devletleriyle ve dolayısıyla Bulgaristan'la ilişkilerini doğrudan etkilemiştir.⁴⁵⁶

İki ülke arasında artan siyasi, ekonomik ve askeri ziyaretler ile güven artırıcı işbirliği görüşmeleri yapılmıştır. Aralık 1990'da Güven artırıcı önlemler konusunda anlaşmaya varılmıştır. Türk askeri yetkililer Bulgaristan askeri birlik ve tesisleri ziyaret etmişlerdir. 1991 Aralığında askeri yetkililer arasında büyük tatbikatlardan haberdar edilme konusunda bir pakt imzalanmıştır.

Ekim 1991'de yapılan erken seçimlerde HÖH 24 koltuk kazanmıştır. Ardından Türk dışişleri bakanı 1992'de ülkeyi ziyaret etmiştir.

Bosna Savaşı sırasında Türkiye'nin izlediği siyasete katılan Bulgaristan, bu konuda Türkiye ile işbirliğine gitmiş ve Bosna Hersek'in bağımsızlığının tanınmasını istemiştir.

SSCB ve dolayısıyla Doğu Bloğu'nun dağılmasıyla yalnız kalan Bulgaristan, Türkiye'nin de içinde bulunduğu kurum ve örgütlere yönelmiştir.⁴⁵⁷ Aynı zamanda eski Yugoslavya'da çıkan savaş bölgedeki devletlerin güvenlik ve savunmalarını

⁴⁵⁵ Darina Vasileva, 'Bulgarian Turkish Emigration and Return', **International Migration Review**, Cilt 26, No:2, 1992, s.342

⁴⁵⁶ Mustafa Türkeş, "Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Balkanlar Faktörü ve Yeni Eğilimler" **Türkiye ve Avrupa** (yay. hz. Atilla Eralp, İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s. 323-324

⁴⁵⁷ Kamuran Reçber, "Avrupa Savubma ve Güvenlik Perspektifinde Türkiye-Bulgaristan İlişkileri", **Balkanlardaki Türk Kültürünün Dünü, Bugünü, yarını**, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2002, s.238

işbirliği düzeyinde güvence altına almaları konusunda önemli etki yapmıştır.⁴⁵⁸ NATO'ya üye olan Türkiye, Bulgaristan'ın da NATO'ya üye olması konusunda çalışmalarına destek vermiştir. Türkiye açısından da bakılacak olursa, Bulgaristan ve Romanya gibi devletlerin NATO'ya üyeliklerinin desteklenmesi ve kulis çalışmalarının yapılması, Türkiye'nin Balkanlardaki etkinliğini arttıracak bir adımdır.⁴⁵⁹ Bulgaristan, Ağustos 1990 tarihinde NATO nezdinde büyükelçi atamıştır.⁴⁶⁰ 1994'de ise NATO'nun Barış için ortaklık programını imzalamıştır. NATO'ya üyelik için resmi başvurusunu da 1997'de yapmıştır.

Türk-Bulgar ilişkilerinde kuşkusuz en önemli faktör Bulgaristan nüfusunun yüzde 10'unu oluşturan Türk azınlığın durumudur. Asimle çalışmaları bu ilişkileri çok kötü yönde etkilemiştir. Ancak, Temmuz 1997'de Bulgaristan Cumhurbaşkanı Stoyanov Türkiye'yi ziyaret etmiş ve bu ziyaretinde, Türk azınlığa karşı uygulanan asimle politikasından dolayı özür dilemiştir. Başbakan Kostov komünist rejimin Bulgaristan Türklerine katliam yaptıklarını vurgulamıştır.

Jivkov sonrası iki ülke arasındaki ilişkiler gayet iyi seyretmiş, fakat arada bazı sıkıntılar olmuştur. Mesela Eylül 2000 tarihinde, Türkiye'nin Burgaz başkonsolosu Beyza Üntuna'nın, Bulgar iç siyasetine müdahale suçlamasıyla istenmeyen adam ilan edilmesi sıkıntı oluşturmuştur.

Sonuç olarak, Türk-Bulgar ilişkileri, yaşanan tüm sıkıntılardan sonra, Türk azınlığın durumunu iyileştirilmesi ve ilişkilerin geliştirilmesi ile, azınlık sorunlarının başlıca mesele oluşturduğu Balkan ülkeleri için örnek bir model oluşturmuştur.

8.4. Türk-Yunan İlişkileri

Aynı coğrafyada yüzyıllar boyu birlikte yaşamış, kültür etkileşiminde bulunmuş iki halkın çok iyi seviyede ilişkilerinin olmasını beklemek ebetteki beklenmektedir. 376 yıl Türk egemenliğinde yaşayan Yunanlılar, elbette ki Türklerden her bakımdan etkilenmişlerdir. Türkiye ile Yunanistan, 1920'lerden beri

⁴⁵⁸ Nadezhda Mihailova, "Güneydoğu Avrupada Güvenlik ve Bulgaristan'ın NATO Entegrasyonuna İlişkin Politikası, **NATO Dergisi**, No:1, Bahar 1998, s. 6-9

⁴⁵⁹ Kamuran Reçber, "Avrupa Savubma ve Güvenlik Perspektifinde, s.248

⁴⁶⁰ Birgül Demirtaş-Coşkun, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde..... s.247

savaşmamış olmaları ve 1952'den beri aynı ittifakta yer almalarına rağmen ilişkileri sürekli gergin geçmiş iki ülkedir.

8.4.1. Yunanistan'ın Bağımsızlığını Kazanması Ve Türkiye Aleyhine Büyümesi

1789 Fransız ihtilalinin getirdiği milliyetçilik fikirleri, Osmanlı İmparatorluğunun da gerileme döneminde olmasının ivme kazandırıcı bir unsur olmasıyla, tüm Osmanlı coğrafyasında etkisini göstermeye başladı. Avrupa devletleri, Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Balkanlardaki azınlıkları kıışkırtmak için her fırsatı değerlendirmişlerdir.

Yunanlılar özellikle desteklenen bir topluluktu. Sadece Rusya değil, İngiltere ve diğer Avrupa devletleri de Yunanlıları desteklemektelerdi. Yunan İsyanı, Navarin'de İngiltere, Fransa ve Rusya'nın askeri desteğini aldı.⁴⁶¹ 16 Kasım 1829'da imzalanan Londra Protokolü ile üç büyük devlet Yunanlıları himayeleri altına aldılar. Yunanistan, büyük ölçüde Avrupa devletlerinin Osmanlı devletine karşı politikalarının bir yan ürünü olarak doğmuştur ve doğduğu andan itibaren kendini himaye eden İngiltere, Fransa ve Rusya'ya bağlı olduğunu fark etmiştir.⁴⁶² 1828 Osmanlı-Rus savaşından bitkin çıkmış Osmanlı için, büyük devletler himayesinde kurulan Yunan Prenslğine yapılacak bir şey yoktu. Yunanistan'ın bağımsızlığı 24 Nisan 1830'da Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmiştir. Yunanlılar, Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığına kazanan ilk topluluk olmuşlardır.

Kuruluşundan itibaren Megalo İdea felsefesi ile "Büyük Yunanistan" düşüncesindeki Yunanistan, bütün dış politikasını Osmanlı Devletinden toprak kopartarak büyümek üzerine kurup, yayılmacı bir politikayla Osmanlı Devleti aleyhine sürekli genişlemiştir.⁴⁶³ 1864'te İngiltere, Osmanlı devletine ait olan fakat İngiliz işgalinde bulunan 2260 km²'lik Yedi Ada'yı Yunanistan'a bırakmıştır. 1877 Osmanlı Rus savaşı sonrasında toplanan Berlin kongresi sonucunda, Yunanistan'a

⁴⁶¹ Sina Akşin, Factors Put Forward to Explain Independence Movements in The Balkans, **Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanların Dünü, Bu günü ve Sorunları**, Ankara, 1999. s.42

⁴⁶² T. A. Couloumbis, "Defining Greek Foreign Policy Objectives", Couloumbis ve Iatrides (EDS.), **Greek-American Relations**, A Critical Review, New York, 1980, s.21

⁴⁶³ Şükrü S. Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri, (1821–1993)**, Ankara, 1993, s.30

1881’de, Girit adası dışında 13.500 km² toprak verildi. 1897 yılındaki Osmanlı-Yunan savaşında Yunanistan yenilmiş, fakat Rusya’nın araya girmesiyle Yunanistan’ın lehine sınır düzeltmeleri yapılmıştır.

1912–1913 Balkan savaşları sonucunda Yunanistan, Osmanlı Devletinden 55.000 km² toprak aldı. Ege adaları ve Girit, Yunanistan’ın oldu. I. Dünya savaşı sonunda kazanan devletlerin paylaşım pazarlıklarının yapıldığı Paris Barış Konferansında, Yunanistan’da Anadolu’dan hak iddia etmiştir. İngiltere’nin yardımıyla girdikleri Anadolu’da yaptıkları Türk-Yunan savaşlarında büyük hezimet yaşamışlardır. Bu yenilgi “Küçük Asya Felaketi- Mikrosiatiki Katastrofi” olarak adlandırılmıştır.

1923 Lozan Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasında kara sınırları, Ege adalarının durumu ve silahsızlandırılması, karasularının genişliği, patrikhanenin statüsü, azınlıkların korunması gibi tüm sorunlarda genel bir mutabakata varılmış olmasına rağmen, nüfus mübadelesi, 1930’a kadar iki ülke arasında en büyük sorunu teşkil etmiştir. 1920’lerde konu, yeniden irdelendiğinde gene sorunlar çıktı. İstanbul ve Batı Trakya’da kalacakların kimler olacağı, kimlerin mübadeleye tabi olmayacağı ve patrik atanması sorunu, çözülemedi. Fakat iki ülke liderleri Atatürk ve Elefteryos Venizelos, dış konjektürün de etkisiyle bu hassas durumu, sürtüşme değil uzlaşma yönüne çekebilmişlerdir.⁴⁶⁴

8.4.2. 1930–1960 Arası Dönem İlişkileri

İki ülke arasında 1930’lardan 1960’lara kadar olan dönemde iyi ilişkiler görülmektedir. 1930’da Atatürk ve Yunan Başbakanı Venizelos karşılıklı bir dostluk anlaşması yapmasıyla ilişkiler bir miktar düzelmiş ve bu düzelme 1950’lere dek sürmüştür. Bu uzlaşma döneminin ürünleri olarak, siyasi ekonomik ve güvenlik alanında birçok ikili anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalarla, birçok konu çözüme kavuşturulmuştur.⁴⁶⁵ Dünya konjektürü bu durumda önemli rol oynamıştır. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ile dünyada oluşan durgunluktan sonra, yeni bir hareketli

⁴⁶⁴ Faruk Sönmezoğlu, “Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Kıbrıs”, **Değişen Dünya ve Türkiye’nin Dış Politika Gündemi**, ed. Murat Metinsoy, Mustafa Eroğlu, İstanbul, 2004, s. 133

dönem yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemde Türkiye ve Yunanistan'ı işbirliğine iten temel sebep bölge devletlerinden İtalya ve Bulgaristan'ın yayılmacı politikalar izlemeleridir. I. Dünya savaşı sonuçlarından memnun olmayan Almanya, İtalya, Japonya ve Bulgaristan yeni değişiklikler istemektelerdi. Özellikle Bulgaristan, Balkanlarda bazı değişiklikler yapılması gerektiğini yüksek sesle vurgulamaktaydı. Bulgaristan'ın izlediği revizyonist politikalar, Türk yöneticilerini endişelendirmekteydi. Yunanistan da, Bulgaristan karşısında Türk dostluğuna ihtiyaç duymaktaydı.⁴⁶⁶ Bu durumda en büyük tehdit Batı Trakya'dan dolayı, Yunanistan üzerindediydi. Bundan başka Yunanistan o yıllarda içte de çalkantılı bir dönem geçirmekteydi. Bu durumda Yunanistan, mecburi olarak Türkiye'ye yaklaşmış ve ilişkilerini düzeltme ihtiyacı duymuştur. Yerleşik (Etablis) sorunu halledilmiş 1934 yılında ise Balkan Antantı kurularak güvenlik ve işbirliği konularında mutabakata varılmıştır.

Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye 9 Şubat 1934'te Atina'da Balkan Antantını kuran anlaşmayı imzaladılar. Bu paktla, ilgili ülkeler kendilerinin bütün Balkan sınırlarının güvenliğini karşılıklı olarak dışardan bir saldırıya karşı güvence altına alıyorlardı.⁴⁶⁷

Venezelos ile İnönü arasında imzalanan Ankara antlaşması ile ilişkiler oldukça iyi bir seviyeye gelmiştir. Hatta bu süreçte Montrö Boğazlar sözleşmesinde Yunanistan'ın Türkiye'ye destek vermesi söz konusudur.⁴⁶⁸

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ilişkilerin iyi gitmesinin arka planında önemli gelişmeler yatmaktaydı. 1946'dan itibaren Yunanistan'da yaşanan iç savaş sebebiyle Yunanistan, komşusuyla gerilim yaşayamazdı. Bu gerilim ülke için çok büyük zarar getirebilirdi. Artan Sovyet baskısı ise, iki ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır. Türkiye de bu Sovyet baskından dolayı dış ilişkilerinde dostane bir tutum sergilemekteydi. Bu tehdit karşısında ortak kaderi paylaşan iki ülke 1947'den sonra

⁴⁶⁵ Tözün Bahçeli, "Türkiye'nin Yunanistan Politikası", **Türkiye'nin Yeni Dünyası, Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri**, Alan Makovsky, Sabri Sayarı, İstanbul, 2000, s.181

⁴⁶⁶ Şükrü S. Gürel, "Türk Dış Politikası 1919-1945" **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İstanbul, 1982, S. 523

⁴⁶⁷ Şükrü S. Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan.....**, s.44

⁴⁶⁸ Faruk Sönmezoğlu, "Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Kıbrıs", s.132

ABD yardımlarından yararlanmış, 1948'de Avrupa Konseyine, 1952'de NATO'ya birlikte alınmışlardır.

Dış politikada ve güvenlik konusunda her iki ülkenin de önceliği artık Sovyetler Birliği olmuş ve bu tehdide karşı aynı safa gelmişlerdir. Bu iyi ilişkiler 1954'te Balkan Paketi'nin kurulmasında sebep olmuştur. 9 Ağustos 1954'te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında, Bled'de Balkan İttifakı imzalanmıştır. Fakat Sovyet tehdidi, 1953'te Stalin'in ölümünden sonra büyük ölçüde yumuşarken ülkeler dış politikalarını tekrar milli kaygılara yöneltmeye başlamışlardır. Bu bağlamda Yunanistan kamuoyunda Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını öngören Enosis düşüncesi işlenmiştir. Kıbrıs iki ülke ilişkilerini geren unsur haline gelmiştir. Bu gerginlik 1955'te meydana gelen 6-7 Eylül olaylarında iyice tırmanmıştır. 1959 yılında Londra-Zürich anlaşmaları gerilim biraz azaltmıştır.

8.4.3. 1960'lardan 90'lara İlişkiler (1963-96 Arası Dönem)

1963'de Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak çabaları iki ülke arasındaki tansiyonu yükseltmiştir. Özellikle Yunanistan'da 1967'de Albaylar Cuntasının başa gelmesiyle görülen Megali İdea anlayışındaki dış politika, iki ülke ilişkilerini çok olumsuz etkilemiştir. Rumların taşkınlıkları ve başlattığı iç savaş Türkiye'de büyük tepki çekmiştir. Rumların yaptıklarına daha fazla seyirci kalamayan Türkiye, 1974'te tercihini askeri harekât yapmakta kullanılmıştır. Bu harekât sonucunda Yunanistan'da başarısız olan cunta devrilip Cumhuriyet ilan edilmiştir.

1974 Türk harekâtından sonra NATO'dan çıkan Yunanistan, artık aynı askeri safta olmamanın getirdiği serbesti ile Türkiye'ye karşı daha olumsuz askeri politikalar izlemiştir. Türkiye'ye karşı Meriç boyunda 4. Kolordu kurulmuş, adalar silahlandırılmış, ABD'deki Rum lobisinin baskısıyla Türkiye'ye silah ambargosu uygulamıştır. 1976'da fazlaca gerilen ilişkilerde savaş rüzgârları esmiştir. 1980'de ise Türkiye, kendisine ağır bir darbe vurarak, Yunanistan'ın NATO'ya dönüşünü, karşılığında bir bedel istemeden kabul etmiştir.⁴⁶⁹ Türkiye'nin bu girişimi ile bir yumuşama beklenmesine rağmen, 1981'de iktidar olan Andreas Papandreu'nun

Türkiye'ye karşı gerilim tırmandırıcı politikaları ilişkileri gergin tutmuştur. 1987'de ise tekrar savaş çanları çalmıştır. Kıta sahanlığı sebebiyle de ilişkiler gerilmiştir. Yunanistan'ın Ege'de Taşoz adası yakınlarında, petrol arama ruhsatını vermesi üzerine, Türkiye'nin de karşı atakla tartışmalı bölgelerde petrol arama ruhsatı verip araştırmaya gemiler göndermesi üzerine iki ülke orduları dikkatli beklemeye başladı. Bu gerilimde, tarafların geri adım atmasıyla muhtemel bir savaş önlenmiştir. Taraflar arasında Avrupa Topluluğu'na girmenin de getirdiği kaygıyla, Davos'ta görüşmeler yapılmış fakat beklenen neticeler alınamamıştır.

1990 sonrasında Doğu Bloğu'nun dağılması ile tüm dünyada, özellikle Balkanlarda değişim başlamıştır. Sovyet tehdidinin bertaraf olmasından sonra Yunanistan ve Türkiye ilişkilerinin de dünyada görülen yumuşama eğiliminde olması beklenmekteydi. Bu beklentiye bir de Andreas Papandreu'lu PASOK, yerine Yunanistan'da iktidara Konstantin Mitçotakis'in Yeni Demokrasi Hareketi'nin gelmesi eklenince, ilişkilerin düzelme beklentisi artmıştır. Fakat beklenen olmamıştır. Yunanistan, AT'den Türkiye'ye gelecek yardımı engellemiş, Ege adaları sorununu tekrar gündeme getirmiş ve Türkiye tarafından PKK'ya yardım yaptığı yönünde ciddi eleştirilere maruz kalmıştır.

1990 sonrası dönemde Türkiye'nin Balkanlara ilgisi Yunanistan'ı rahatsız etmiştir. Özellikle 1993 sonrası Türkiye'nin Balkan politikasını tehdit olarak gören Yunanistan, tüm dünyanın karşı çıktığı savaşta Sırları desteklemiştir. 1993'te iktidara tekrar gelen PASOK ile, ilişkilerdeki gerilim aynen devam etmiştir.

Türkiye'nin Balkan politikaları ile tarihi ve kültürel bağlarının olduğu Müslüman Balkan devletleriyle yakınlaşmasını tehdit olarak gören Yunanistan, kendisini "İslami Çember"⁴⁷⁰ e alınmak istendiğini dile getirmiştir. Türkiye'nin Yunanistan'a karşı bir İslami pakt kurma çabasında olduğu vurgulanmıştır.⁴⁷¹ Türkiye ise Balkanlarda yürütülen politikaların din eksenli olmadığını savunmuştur.

⁴⁶⁹ Doç. Dr. Süha Bölükbaşı, Türkiye'nin Yakınındaki Avrupa ile İlişkileri; **Avrasya Dosyası** cilt:4, sayı 1-2, Ankara, 1998, s.23

⁴⁷⁰ Coufoudakis V., "Grek Foreign Policy in, pp. 26-41, p. 31.

⁴⁷¹ Athanassopoulou E. "Turkey and the Balkans: The View from Athens" in **The International Spectator**, vol. XXIX NO.4 Oct-Dec. 1994, pp. 55. 64.

Nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olmasına rağmen, Türkiye'nin laik bir ülke olduğu vurgulanmıştır.

Türkiye'nin Arnavutluk ve Makedonya ile yakınlaşması, Yunanistan tarafından endişe ile takip edilmiştir. Türk-Yunan gerginliği birçok alanda devam etmiştir. 1995'te Yunan Meclisi, 1982 Birleşmiş Milletler deniz konvansiyonunu onamış, Türkiye ise imzalamamıştır. Cevabi olarak, 8 Haziran'da TBMM, Türk menfaatlerini korumak için gerekli durumda asker kullanma yetkisini vermiştir.⁴⁷² Daha önce Yunanistan'ın deniz sınırlarını 12 mile çıkarmasının "casus belli"(savaş ilanı) sayacağını açıklayan Türk devletinin bu tavrı Yunan tarafında dikkatlice izlenmeye başlanmıştır.

Ocak 1996'da iki ülke arasındaki gerilim tırmanmış, Kardak (Yunancası IMIA) kayalıklarının statüsünden dolayı savaş durumuna gelinmiştir. Fakat ABD araya girerek iki ülkeyi Madrid'te görüşmeye zorlamıştır.

8.4.4. 1996 Sonrası Dönem İlişkileri

1995 sonrasında Yunanistan'ın iç politika, dış politika ve ekonomi anlayışında büyük değişimler görüldü. Oluşturulan yeni strateji, eskisi gibi gerilim üzerine değil, iyi ilişkiler ve ekonomik gelişme üzerineydi. Yunanistan sadece Türkiye'yle değil, problemli ilişki içinde olduğu tüm komşularıyla ilişkilerini düzeltme yoluna gitmeye başlamıştır.

Türkiye ile iyi ilişkiler eğilimine giren Yunanistan, önce iki ülke ilişkilerinde önemli bir sorun teşkil eden Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskıyı kaldırdı. Bölgedeki Türk halk üzerinde olan baskılar Yunanistan'ı zor duruma sokmaktaydı. Bu konuda zor durumda kalmamak için iyileştirmeler yapıldı. Gelişen ikili ilişkilerde önemli bir safha ise 1997 yılında Yunanistan'ın, Türkiye'nin Avrupa birliğine girmesini desteklediği açıklamasıdır. Bu yönde, Türkiye'ye karşı uygulanan vetoların bir kısmını kaldırmışlardır.

1997 yılında görülen önemli bir olay iki devlet ilişkileri için kriz oluşturacak nitelikteydi. Türk ordusuna karşı yıllarca silahlı mücadele eden PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan Kenya’da yakalanmıştı. Fakat ilginç nokta, üzerinde Yunan pasaportu olmasıydı. Yunanistan için suçüstü yakalanmaydı bu olay. Başbakan Kostas Simitis aralarında 3 bakanın da olduğu görevliler hakkında dava açtı. Yunanistan’ın yeni uygulamaya koyduğu iyi işbirliği stratejisi ve Avrupa Birliği normları bakımından, bu olay çok yıpratıcı sonuçlar doğurabilirdi. Türkiye, Yunanistan’ı teröre destek vermekle suçlayıp uluslararası inceleme komisyonu kurulmasını talep edebilirdi. Bu durum Yunanistan’ın imajı açısından da yıpratıcı bir sonuç doğuracaktı. Fakat durum beklenildiği gibi olmadı. Hatta tersine ilişkiler daha da iyi gitmeye başladı. 2001 yılında oluşturulan Yunanistan askeri doktrininde, Türkiye’nin adı tehdit listesinden çıkarılarak, silahsızlanma ve dostluk mesajları verilmeye başlandı.

8.4.5. Yunanistan’ın Türkiye Politikasının Değişmesi

Yunanistan’ın 1990 yılına kadar uyguladığı gerilime dayanan politikalar bir yerde kilitlenmiştir. Bu durum Avrupa’daki imajını büyük oranda zedelemiştir. Bu ülkenin, Devlet eliyle terörü desteklediği ortaya çıkmıştır. Makedonya’nın bağımsızlığı konusunda, Avrupa görüşüyle ters düşmüştür. Bosna savaşında, Sırpıları destekleyen tek batı devleti olmuş ve ambargoyu delmiştir. Yunanistan, aynı zamanda insan hakları yönünden batının normlarına uymamaktaydı.

Yunanistan özellikle 1990 sonrasında sadece Türkiye’ye karşı dış politikasında değil genel dış politikasında da yeni bir anlayışa gitmiştir. 1990 sonrası Balkanlar için ciddi değişim yılları olmuştur. Sovyet rejiminin yıkılmasıyla oluşan yeni durumda eski Doğu Bloğu ülkeleri, saflarını belirleme durumundaydılar. Avrupa, bu ülkelerin döndükleri yön oldu. Bu durumda Yunanistan, oluşan yeni dengelerde Eski Doğu Bloğu ülkeleri gibi çevre ülkesi değil de merkezi ülke olma gayretindeydi. Bu sebeple iç ve dış politikasında önemli değişiklikler yaptı. İç sorunları ve yolsuzluk probleminin üzerine daha sıkı gitmeye başlandı, ekonomisini düzeltmek için tedbirler

⁴⁷² Papocosma, S.V., “More Than Rocks: The Aegean’s Discordant Legacy” in **Mediterranean Quarterly**, Fall 1996, vol.7, no.4, pp.75-96. p. 93

aldı, çok eleştirildiği Batı Trakya Türklerin durumunda iyileştirmeler yaptı ve buna bağlı olarak dış politikasında da aktif yeni anlayışa geçildi.

Türkiye ilişkileri açısından Yunanistan'ın Euro'ya geçme çabaları da önemlidir. Euro'ya geçiş için Avrupa birliğinin şart koştuğu bir takım ekonomik istikrar durumunun yakalanması gerekiyordu. Yunanistan büyük önlemler alarak, bu durumu sağlamak için gayret sarf etmekteydi. Fakat ekonomik istikrar için en büyük engel Türk tehdidine karşı savunma harcamalarıydı. Savunma harcamalarını kısmanın şartı ise Türkiye ile iyi ilişkilere girilmesi ve Türkiye'nin tehdit olarak görülmemesiydi. Bu yolda 2001 yılında Yunanistan, savunma harcamalarında kısıntı yapılacağı ve 4. kolordunun kaldırılabilceğini açıkladı. Bu durumda hem ekonomisi düzelecek, hem de barış mesajları vererek imajını düzelterekti. Eğer Türk tarafı silahsızlanma çağrılarına olumsuz cevap verirse bu güne kadar olan gerilimde de Türkiye tarafının sorumlu olduğu düşüncesi hâkim olacaktı. Sonuçta Türkiye'nin Yunanistan'dan başka sorunları olduğu açıklamasıyla silahsızlanmayı kabul etmesiyle Yunanistan, imajı açısından ciddi kazanım elde etmiştir.

Hiç şüphesiz Türkiye'de 17 Ağustos ve Yunanistan'da 7 Eylül depremleri iki halkın beklenmeyen tepkilerini doğurmuştur.⁴⁷³ Bu olumlu tepki ile iki halk birbirine yakınlaşmış ve insani yardımda örnek tablo sergilemişlerdir. Deprem sonrası haftalarda, Türk ve Yunan medyasında vatandaşların, sivil toplum kuruluşlarının ve yetkililerin yardımları, dostluk mesajları yoğun olarak işlendi. Akabinde Yunanistan'da deprem olunca, Türkiye'nin Yunanlı mağdurlara acilen yardım göndermesi de durumu iyileştirdi.⁴⁷⁴

28 Şubat 2000'de Türk-Yunan AB komitesi ilk kez toplandı ve birçok konuda karşılıklı anlaşmalar yapıldı. Ankara'da Ocak 2000, Atina'da Şubat 2000 de dışişleri bakanları tarafından dokuz anlaşma imzalanmıştır. Bunlar: 1. Gümrük İdaresinde işbirliği 2. Ekonomik işbirliği. 3. Turizm İşbirliği. 4. Çevre Korumada işbirliği. 5. Turizmde işbirliği. 6. Deniz taşımacılığı. 7. Bilim ve Teknoloji. 8. Kültürel işbirliği.

⁴⁷³ Alexis Heraclides, Yunan-Türk Yumuşaması (1999-...) : Bir İlk İnceleme; Türkiye-Yunanistan, Birgül Demirtaş Coşkun, E. Kurubaş, **Eski Sorunlar Yeni Anlayışlar**, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s. 42

⁴⁷⁴ Tözün Bahçeli, "Türkiye'nin Yunanistan.....", s.180

9. Suçla, özellikle terörle, örgütlü suçla, yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı ve yasalara aykırı göçle⁴⁷⁵ işbirliğidir.

Hukuki alanda yapılan iyi ilişki düzenlemeleri aynı zamanda askeri alanda da görülmüştür. Anti personel kara mayınlarını yasaklayan Ottawa, “Anti-Personel Kara Mayınlarının Kullanımının, Depolanmasının, Üretimini ve Transferinin Yasaklanması ve Yok edilmesi Konvansiyonu” çerçevesinde Türk-Yunan sınırında bulunan iki ülke mayınlarının sökülüp yok edilmesi ile ilgili konularda fikir birliğine varılmıştır.

İki ülke arasındaki ilişkilerin yumuşamasıyla, ticaret önemli oranda artmıştır. İki ülke işadamları bir araya gelmiş Türk-Yunan, Yunan-Türk İş Konseyleri kurulmuştur. Yeni anlayışa geçildikten sonra, iyi ilişkilerin, ticaretin ve yatırımların önemli oranda geliştirdiği görülmektedir. Buna bir örnek olarak, 1999’da iki ülke arasındaki yatırımın 2,4 milyon dolarken, 2000’de yüzde 775 artıp 14,7 milyon dolar olması gösterilebilir. İki ülke kamuoylarında da karşılıklı bakışlarda iyi niyet havası esmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye ve Yunanistan, geçmişteki yaşanmış pek çok olumsuz duruma karşın, gerilime karşın, yıllardır savaşmaksızın durumu devam ettirebilmişlerdir. Özellikle dış politika anlayışlarının değiştiği ve “deprem Diplomasisi” olarak adlandırılan deprem sonrası iyi ilişkiler iki ülke ilişkileri açısından olumlu sonuçlar vermiştir. Gelecekte de problemler tam olarak çözülemese de dostluk havasının devam edeceği beklenmektedir.

8.5. Arnavutluk-Türkiye İlişkileri

8.5.1. Osmanlı Dönemi İlişkiler

Uzun ve dostane ilişkileri olan iki milletin ilişkileri 1383’te bölgeye doğru akınlar yapan Türk akıncılarının harekâtlarıyla başlamıştır. 1383’de Türk akıncıları tarafından sıkıştırılan Valona (Avlonya) prensi, Venedik Cumhuriyeti himayesine

⁴⁷⁵ Alexis Heraclides, “Yunan-Türk Yumuşaması”, s. 46

girmeye mecbur olmuştu. Bunun akabinde Osmanlıların Arnavutluk üzerindeki ikinci harekâtı, 1385'te Şarl Topia ile II. Balsa arasındaki mücadeleye sırasındadır. Avlonya, Berat, Kanina taraflarına sahip olan Balşalar, Şarl Topia'yı Draç şehrinde kısıtırlar ve o da Türkleri imdada çağırır. Bu tarihte Manastır civarındaki Çandarlı Halil Hayrettin Paşa kuvvetleri Oziri'yi almakla meşguldü. Draç prensi Şarl Topia, Arnavutluğun en kuvvetli prensi II. Balşa'ya karşı savaşında kendisine yardım etmek üzere Venediklilere güvenemeyerek Türk ordusunu yardımına çağırmıştı; çünkü Balşa, Şarl'ın elinden Draç limanını almış bulunuyordu.

Hayrettin Paşa, prens Topia'nın davetini fırsat bilerek hemen Elbasan (Bassania) dağlarını aşp Balşa ile karşılaşmak üzere güneye döndü. Güney Arnavutluk'taki Devol (Voyussa) nehrinin sol sahilinde Balsa ile karşılaştı ve savaşı kazandı. II. Draç prensi de bu sayede memleketine tekrar sahip oldu. Osmanlı tarihleri bu sefere Karlı-ili hareketi derler.

Bu seferden sonra Osmanlılar, Narda körfezine kadar sokuldular ve hatta geçici bir müddet için Selanik de alındı. 1389'da Kroya ile İskenderiye (İşkodra) Türklerin eline geçti, Avrupalılarla uğraşırken, büyük deniz gücü olan Venedik Cumhuriyetini provake etmemek için bu şehirler tekrar Venediklilere bırakmıştır.

Arnavutluğun feodal hali ve mücadelesi Türk fethini kolaylaştırmış ve Türkler, bunlar arasındaki husumet ve mücadelelerden yararlanmışlardır. Bundan başka, Osmanlı fethi sırasında dışardan da buralara yardım ihtimali çok zordu. Çünkü Venedikliler, siyasî menfaatlerinden dolayı Osmanlılarla bozuşmak istemiyorlardı. Aynı zamanda, Arnavutluğun zaafından istifade ile bazı mühim yerleri de işgal ediyorlardı. Raguzalı'lar da ekonomik vaziyet sebebiyle Osmanlı ilerleyişine aldirmiyorlardı. İşte bu ümitsiz vaziyet içinde Orta Arnavutluk'ta, Topia ailesinden Andre Topia, Arnavutluğun ortalarında yerleşmiş olan Türklere hücum ederek 1432'de geçici bir galibiyet yaşadktan sonra mücadele devam etti. Ardından da uzun seneler İskender Bey'le uğraşıldı. Böylece, 1383'de başlayan müdahale ve sonra fetih hareketi nihayet 1467 senesinde tamamlanabildi.

Önceleri direnen ve 1517 yılına kadar çete savaşlarına sürdüren Arnavutlar 1517'den 1912 yılına kadar uzun süre Osmanlı İmparatorluğunda barış içinde ve en sorunsuz şekilde yaşamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğunda, İstanbul'un Fethiyle başlayan Türk unsurları doğrudan devlet yönetimine almama hareketi, Çandarlı Halil'in görevden uzaklaştırılıp yerine devşirme Zağanos Paşa'nın sadrazam yapılması ile başlamıştır. Bu tarihten sonra bir gelenek haline gelen önemli görevlere devşirme kökenli olanların getirilmesi uygulaması devam etmiştir.

Uygulanan devşirme politikasıyla, Türk siyasi hayatına devşirmelerin etkisi damgasını vurmuştur. Bu alanda en çok söz sahibi, Arnavut kökenliler olmuştur. Balkanlardan çıkan sadrazamlara bakıldığında 33 Arnavut sadrazama karşın, 12 Boşnak, 1 Hersek, 1 Dalmaçyalı, 1 Yunan, 5 Hırvat, 1 Bulgar, 1 Pomak ve 1 Sırp sadrazam mevcuttur.⁴⁷⁶ Bu da göstermektedir ki Arnavutlar, çoğunun da Müslüman olması sebebiyle, Osmanlı yönetiminde ayrıcalıklı yere sahip olmuşlardır.

Osmanlılar, Arnavutlara karşı derin muhabbet beslemiş, birçok Arnavut'u yönetimde görevlendirmişlerdir. Devletin en sorunsuz bölgelerinden olan Arnavutluk'tan 33 tane sadrazam çıkmasında⁴⁷⁷ bu muhabbetin payı vardır. Arnavut halk da, Türk olmamalarına rağmen Osmanlılardan çok fazla etkilenmişlerdir. Osmanlı ilerlemesinde gayret sarf etmişlerdir.⁴⁷⁸

8.5.2. Arnavutluk'un bağımsızlığı ve Bağımsızlık Sonrası İlişkiler

1913 Londra Konferansıyla Arnavutluk'un bağımsızlığı tanınarak sınırları tespit edilmiştir. Burada bulunan 6 Avrupa devletinin kararıyla Yunanistan, işgal ettiği Arnavut topraklarından çekilmesinin karşılığı olarak Limni, Midilli, Sakız, Sisam gibi Ege adalarını topraklarına katmıştır. Osmanlı; Arnavutluk'un bağımsızlığı

⁴⁷⁶ Orhan Koloğlu, **Osmanlı Döneminde...** s.66

⁴⁷⁷ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, c.2, s. 125-128

⁴⁷⁸ Nesip Kaçı, Arnavutluk Atatürk'ü Nasıl Değerlendiriyor, **Atatürk'ün Ölümünün 50. yılı Sempozyumu**, 1998- Ankara, s.54

için Anadolu'nun dibindeki adalardan feragat edilmiştir.⁴⁷⁹ Arnavutlar da Balkan savaşları döneminde, Sırp'ların kışkırtmalarına ve Osmanlıya karşı savaşa davet edilmelerine rağmen, bu çağrılara olumsuz cevap vermiş, hatta Balkan ülkeleri karşısında Osmanlı ile omuz omuza savaşmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti daha kurulmadan tarihi ve kültürel bağların getirdiği duygusal bağlar kurulmuştur.⁴⁸⁰

Arnavutluk, bağımsızlığını ilan ettiği 1912 yılından itibaren, yaklaşık 10 yıl içerde karışıklık ve dışarıda da tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı Devleti için de kritik olan bu yıllarda Arnavutluğa gerekli yardım yapılamamış, Arnavutlukta bir Osmanlı elçiliği kurulup, diplomatik ilişkilere başlanamamıştır. Buna mukabil İstanbul'da da bir Arnavut elçiliği kurulamamıştı.

Türkiye ile Arnavutluk arasındaki diplomatik ilişkiler, Mustafa Kemal Atatürk zamanında kurulmuştur. Büyük düşünür ve iyi bir stratejist olan Atatürk, daha kurtuluş savaşı yıllarında Arnavutluğa Albay Selahattin Saip Bey başkanlığında askeri heyet göndermiş ve bu heyet ülkede sekiz ay görev yapmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun sona ermesi ile bağımsızlığını ilan eden Arnavutlar, Türkiye ile bağlarını kopartmamışlar, muhabbetleri devam etmiştir. Bunun bir göstergesi olarak 15 Aralık 1923'te iki ülke arasında "Ebedi Dostluk ve İşbirliği" antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile beş asırdır süregelen dostluk ve iyi ilişkilerin devamının istendiği belirtilmiştir.⁴⁸¹

Ahmet Zogu, başa geçtikten sonra, Türkiye'yle iyi ilişkiler kurmak istemiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Atatürk'ün cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından samimi şekilde kutlama telgrafi çekmiştir. 1925 yılında Cumhurbaşkanı olan Zogu, Mustafa Kemal'e Türkçe olarak dostluk mesajı yollamıştır. Atatürk de bu sıcak kutlamaya aynı sıcaklıkta dostluk mesajı yüklü mektubuyla cevap vermiştir.

⁴⁷⁹ Bilal N. Şimşir, **Türkiye-Arnavutluk İlişkileri (1985-1988)**, ASAM yayınları, Ankara, 2001, s.15

⁴⁸⁰ İlhan Uzgel, "Kosova Politics of Nationalism and The Question of International Intervention, **Turkish Review of Balkan Studies**, Annual 98/99, İstanbul, 1999, s.209

⁴⁸¹ Türel Yılmaz, "Türkiye Arnavutluk İlişkileri (1990 Sonrası) **Türk Hukuk Dünyası**, S.2.Ankara, 2000, s.3

Arnavutluk'un Avlonya şehrinde, 24 Temmuz 1925 tarihinde Türkiye konsoloslugu açıldı. Sonrasında 1926 yılında ise Tiran'da bir Elçilik açıldı. Elçi Tahir Lütfi Atatürk'ün güven mektubunu Zogo'ya sundu. Akabinde ise 13 Mart 1926'da ilk Arnavutluk Ankara Elçisi Rauf Fitzo güven mektubunu Atatürk'e sunmuştur.

Kurulan iyi ilişkiler Ahmet Zogo'nun kendisini 1 Eylül 1928 günü kral ilan etmesiyle, eski sıcaklığını kaybetmiştir. 3 Ekim 1928'de Ankara'ya çağrılan Tiran elçisi Tahir Lütfi Bey bir daha geri gönderilmedi. Türkiye, Arnavutluk'la 6 yıl süren bir dönemde ilişkilerini dondurmuş oldu. Türkiye tarafından Zogu'nun cumhuriyetten çıkıp krallığını ilan etmesi tasvip edilmemiştir. Atatürk Zogu'nun krallık ilan etmesini eleştirmiş, Türk basınında sert açıklamalar yapılmıştır. Bunun üzerine iyice gerilen ilişkilere, Arnavutluk hükümetinin bütçeyi bahane edip Ankara büyükelçiliğini kapatması ve Türk gazetecilerin Arnavutluk'a girmesinin yasaklanması da eklenince tansiyon iyice artmıştır.

Neredeyse kopma noktasına gelen iki ülke ilişkilerindeki gerginlik, 3 yıl kadar devam etti. Gerginliğe son noktayı Atatürk koymuştur. 20 Ekim 1931'de İstanbul'da toplanan II. Balkan Konferansına katılan delegeler arasında Arnavutluk delegesi de vardı. Daha sonra Ankara'ya giden delegeleri kabul eden Atatürk, tüm delegelerin devlet başkanlarına olduğu gibi Arnavutluk kralı Zago'ya da bir telgraf göndermiştir. Akabinde iki ülke arasında buzlar erimiştir. Fakat karşılıklı geri çekilen elçilerin yerlerine gönderilmesi zaman almıştır.

Türk ve Arnavutluk yaklaşımları biraz da uluslararası durumdan kaynaklanmıştı. 1930'lu yıllar, Türkiye için Lozan'da ertelenen sorunların çözümü ve yaklaşan savaştan kaçınmak için önlemler aramayla geçmiştir. Bu önlemlerden en önemlisi, Balkan Paketi'nin kurulmasıydı. Türkiye ile Balkan ülkeleri, karşılıklı olarak saldırmazlık ve dostluk anlaşmaları imzalamışlardır.⁴⁸² Gelişen ilişkiler sonucu, 9 Şubat 1934'te Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında Balkan Paketi imzalandı. Revizyonist, Bulgaristan ve Arnavutluk, bu anlaşmanın

⁴⁸² Fahir Armaoğlu, **20. yy.Siyasi Tarihi**, c. I-II, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991, s.338

dışında kalmışlardır.⁴⁸³ Arnavutluk o dönemde İtalya'nın nüfuzu altındaydı. Dış politikasında da İtalya'nın etkisi gözlenmekteydi.

Balkan Paketi'nin imzalanmasının akabinde Atatürk, Arnavutluk'a verdiği önemi göstermek demek olan genel sekreteri Ruşen Eşref'i Tiran büyükelçiliğine atamıştır. Eşref, 15 Nisan günü güven mektubunu Kral Zogo'ya sunmuştur.

Arnavutluk, bu dönemde İtalyan yanlısı dış politika izlemekteydi. Oluşan dostluk havası bu sebepten tam manasıyla solunamıyordu. Bu duruma ek olarak bir de 1936 yılında, Kral Zogo'nun kız kardeşinin, Sultan II. Abdulhamit'in oğlu prens Abit'le evlenmesi duyulunca, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti tarafından büyük tepki geldi. Yıkılan saltanatın varisi ile yapılan bu evlilik, Atatürkçü cumhuriyet için hakaret olarak addedildi. Mevcut Tiran büyükelçisi Yakup Kadri Karaosmanoğlu, geri çekildi. Buna karşılık kral Zogo'da Ankara büyükelçisini geri çekti.

7 Nisan 1939'da Arnavutluk, İtalyan kuvvetlerince işgal edildi. Bu durumda Arnavutluk'la ilişkiler en alt seviyede kaldı. Arnavutluk'un işgali Türkiye için güvenlik politikalarını yeniden gözden geçirmesine sebep olmuştur.

8.5.3. İkinci Dünya savaşı ve Enver Hoca Dönemi İlişkileri

Arnavutluk-Türkiye ilişkileri Zago'nun krallığını ilan etmesiyle bozulmuştu. Komünizmin Arnavutluk'ta hâkim olması ve Enver Hoca önderliğinde Komünist bir devletin kurulması, Arnavutluk-Türkiye ilişkilerini kopma durumuna getirmiştir.⁴⁸⁴ Bu durumda Türkiye ve Arnavutluk iki rakip bloğun üyesi durumundaydılar.

Türkiye yönünü Batıya dönerek, batı ile ilişkilerini kuvvetlendirmiştir. İki ülke, farklı kutupta olmalarına rağmen, bloklar arası sürtüşmelerde ilişkiler daha kötüye gitmemiştir. Her zamanki olağan konumu devam etmiştir. Bunun da sebebi, ortak tarih ve kültür geçmişinin halklar üzerinde etkisine bağlanmaktadır. Zaman zaman ilişkilerin gerildiği görülsede hiçbir zaman koparılmamıştır.

⁴⁸³ Fahir Armaoğlu, 20. yy. Siyasi Tarihi...s.339

⁴⁸⁴ Oktay Göktaş, **Balkanların Anahtar Ülkesi Arnavutluk**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995, s. 105

1965 yılında BM.'de Kıbrıs konusunda oylama yapılırken, Arnavutluk'un sosyalist olmasına rağmen Türkiye lehine oy kullanması, Türkiye tarafından memnuniyetle karşılanmış, ilişkilerde yumuşama havasına girilmiştir.

1960'lı yıllarda iki ülke arasında yapılan ticari anlaşmalar, ilişkileri arttırmıştır. 4–11 Eylül 1968'de, Ferruh Bozbeyli başkanlığında bir parlamento heyeti Arnavutluk'a ziyaret gezisi düzenlemiş, buna iade olarak, 6–12 Mayıs'ta Arnavutluk Parlamento heyeti Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

8.5.4. Komünizm Sonrası Türk-Arnavutluk İlişkileri

Soğuk Savaş'tan ekonomisi en zayıf çıkan Avrupa devleti Arnavutluk olmuştur. Komünizmin iflası ile sosyalizmden, demokrasiye geçiş çabaları sancılı olmuştur. Ekonomisi zaten zayıf olan ülkede siyasi ve ekonomik sorunlar önemli noktaya ulaştı. Aynı zamanda Kosova sorunu, Makedonya'daki Arnavut azınlığın durumu, Yunanistan'la yaşanan Kuzey Epir sorunu ve Arnavutluk'tan Yunanistan'a gerçekleşen yasadışı göçler, ülkenin uluslararası alanda sıkıntıları olmuştur. Yunanistan'la sorunlu ilişkileri olan Türkiye için de Arnavutluk doğal bir müttefikti.

Komünizmin etkisinde olan Arnavutluk ve Türkiye ilişkilerinin mesafeli olması, 1980 yılına kadar devam etti. 1980 yılında ticari ve işbirliği anlaşmaları imzalandı. Komünizmin iflas edişi ve demokrasiye geçişle birlikte iki ülke arasındaki ilişkiler de hızla gelişti. Sali Berisha, batıya açılma kararında olduklarını ve bu açılımda ABD, İslam dünyası ve özellikle Türkiye'nin yardımına güvendiklerini açıkladı. 1985 yılından itibaren Arnavutluğun başına geçen Ramiz Alia ülkenin kalkınması için Türkiye'ye yaklaşmış, Türkiye de gerekli yardım için hemen harekete geçmiştir. Komünizmin yıkılması ve Yugoslavya'nın parçalanması iki ülkenin stratejik çıkarları arasındaki uyuşmayı ortaya çıkarmıştır.⁴⁸⁵ Aynı zamanda iki ülke arasında ciddi bir sorunun bulunmayışı da ilişkilerin gelişmesine hız kazandırmıştır.

⁴⁸⁵ Leo Tindemans (Bşkn), **Barışa Çağrı, Uluslararası.....** s.157

Mayıs 1992’de Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, Arnavutluk’u ziyaret etti. Bu ziyarette zor günler geçiren ülkeye, Türkiye’nin yapacağı yardımlar ele alındı. Türkiye’nin Arnavutluk’a ekonomik yardımlar yapacağı açıklandı. Türkiye, karşılıksız yardımın yanı sıra kredi açarak ve insani yardımda bulunarak, önemli yardımlarda bulunmuştur. Aynı zamanda Arnavutluk’un, milletlerarası kuruluşlara ve Avrupa kuruluşlarına katılması desteklenmiştir. Devlet ve diplomatik yardımların yanı sıra, Arnavut öğrencileri, Türkiye’ye getirilerek öğrenim görmeleri sağlanmıştır. Arnavutluk’un BM genel toplantısı sırasında, Kıbrıs konusunda Türkiye’ye destek vermesi iki ülkenin daha da yakınlaşmasını sağlamıştır.⁴⁸⁶

Sali Berisha’nın devlet başkanlığı döneminde Arnavutluk-Türkiye ilişkileri ivme kazanmıştır. Batıya açılmak isteyen Arnavutluk için Berisha Türkiye desteğine güvendiğini açıklamıştır.⁴⁸⁷

Karadeniz Ekonomik İşbirliği teşkilatına Türkiye ve Arnavutluk kurucu üye olarak katılmışlardır. Bu organizasyonla karşılıklı ekonomik ilişkileri geliştirmişlerdir. Bunun yanında Türk Eksimbankından, Arnavutluğa ciddi miktarda yardımlar yapılmıştır. Örneğin, Türk Eksimbankından 1991 ve 1992’de Arnavutluğa yapılan yardım 13,87 Amerikan dolarıdır.⁴⁸⁸

Türkiye ve Arnavutluk arasında diğer uluslar arası proje, Doğu-Batı karayolu projesidir. Bu projede Türkiye ve Arnavutluktan başka iki Balkan ülkesi de vardır. Bunlar Makedonya ve Bulgaristan’dır. Bu dört Balkan devleti 1995 Ekiminde bir protokol imzalamışlardır.⁴⁸⁹ Bu projede yol, Arnavutluk’tan Makedonya’ya, Bulgaristan’dan İstanbul’a gitmektedir. Bölgede ana yol yapılması ile ilgili ülkelerin daha kolay ulaşımı sağlanarak, işbirliğinin daha da artması hedeflenmektedir. Bu projenin sonunda Türkiye, ilgili ülke pazarlarına daha kolay girebilecek ve Arnavutluk, Kosova ve Makedonya ile daha yakın ilişkiler sağlanabilecekti. Bu proje ile aynı zamanda Yugoslavya’ya girilmeden, Batı Avrupa’ya ulaşılabilinecekti.⁴⁹⁰

⁴⁸⁶ Mehmet Gönlübol vd., **Olaylarla Türk Dış.....**, s. 533-534

⁴⁸⁷ Yılmaz, Türel ”**Türkiye Arnavutluk İlişkileri (1990 Sonrası).....**,s.7

⁴⁸⁸ **Arnavutluk Ülke Raporu**, T. C Dışişleri Bak. TİKA Yayınları, No: 18, Ankara, Haz. 1995, s.82

⁴⁸⁹ Milliyet, 25 Ekim 1995

İki ülke arasında birçok alanda karşılıklı anlaşmalar yapılmıştır. Bunların çoğu, soğuk savaş sonrasında yüksek devlet yöneticilerinin, başkanların, karşılıklı yaptıkları ziyaretlerden doğmuştur. 29 Temmuz 1992’de Savunma ve İşbirliği anlaşması imzalanmıştır.⁴⁹¹ Bu anlaşma iki ülke arasında bir dizi askeri eğitim ve bilimsel çalışma alanındaki anlaşmaların başlangıcıdır. Aynı zamanda ticaret bilgi paylaşımı, ulaşım, turizm, haberleşme, tarım, bankacılık, gümrük ve vergiler hakkında, 1992 Temmuzunda protokol imzalanmıştır. Bu protokoller iki ülke arasındaki ilişkilerin çok boyutluluğunu göstermektedir. Bu anlaşmadan bir ay kadar sonra bir Türk savaş gemisi Arnavutluk’taki Draç limanını ziyaret ederek bu ülkenin güvenliği konusunda destek mesajını vermiştir.

Yugoslavya karışıklıkları devam ederken, iki ülke arasında çok önemli bir savunma anlaşması imzalanmıştır. Arnavutluk savunma bakanı Zuhulali, Ankara seyahatinde, Bosna Hersek’te başlayan çatışmanın, Kosova’ya sıçrama ihtimali olduğunu ve bu durumda Türkiye’den destek beklediklerini dile getirdi. Bu destek isteğine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Arnavutluğun zor günlerinde yanında olunacağı mesajıyla karşılık vermiştir. Türkiye, Arnavutluk’un askeri yönden isteklerine hep olumlu cevap vererek, ülkedeki subay ve askerlerin eğitimi için gereken desteği verdi. Bunun yanında Arnavutluk asker ve komando birliklerinin Türkiye’de eğitilmesi sağlandı.

Türkiye, Arnavutluk’un NATO ve İKÖ (İslam Konferansı Örgütü)’ye üye olmasını desteklediğini açıklamasının ardından, 1992 yılında Arnavutluk, İKÖ’ye üye oldu.⁴⁹²

Arnavutluk devlet başkanı Sali Berisha, 4 Nisan 1994’te Türkiye’ye ziyarette bulundu.⁴⁹³ Bu ziyarette mevcut Türk yardımlarının devam etmesi istenerek, Kosova sorununun barışçıl yollarla çözülmesi konusunda Türkiye’den yardım beklendiği belirtildi.⁴⁹⁴ Türk tarafı da Arnavutluk’a her platformda destek verildiğini, NATO’ya girme konusunda da destek verildiğini açıkladı. Arnavutluk için çok önem arz eden,

⁴⁹⁰ Kamil Mehmet Büyükçolak, “War of Projects: Turkish-Greek Rivalry in the Balkans in the Post Cold War Period, **Turkish Review of Balkan Studies**, Annual 98/99, İstanbul, 1999, s.133–134

⁴⁹¹ Foreign Broadcast Information Service, (FBIS-WEU), 30 July 1992

⁴⁹² İlhan Uzgel “Türkiye ve Balkanlar: İstikrarın Sağlanmasında Türkiyenin Rolü” s.98

⁴⁹³ Turkish Daily News, 5 April 1994

iki milyondan fazla Arnavut'un yaşadığı Kosova konusunda Arnavutluk'a destek sözü verildi. Fakat bu bölge için hedefin otonomi olması gerektiği, bağımsızlık durumunda bu durumun problemler oluşturacağı da vurgulanmıştır.⁴⁹⁵

Türk-Arnavut ilişkilerindeki sıcaklık ve yoğunluk, yerini daha sonraları gevşemeye başlamıştır. Bunda 1995 yılında, Yunanistan'ın Arnavutluğa karşı politikasını değiştirmesi önemli rol oynamıştır. Bu yılda AB'nin Arnavutluğa yapacağı yardıma Yunan vetosunun kalkması ve karşılıklı ziyaretler iki ülke arasındaki buzları eritmiştir. İki ülke ilişkileri kısa sürede gelişti ve yakınlaştı. Taraflar, karşılıklı sorunlarını yatıştırma yoluna gitmişlerdir. Yunanistan tehdidinden dolayı iyice Türkiye'ye yanaşan Arnavutluk'un, Yunanistan yakınlaşmasından sonra, Türkiye ile ilişkilerini eskisi kadar sıcak olmamıştır.

Yunanistan, Arnavutlukta sosyal olaylardan patlak veren krizin ardından yapılan erken seçimleri dikkatli izlemiştir. Bu seçimlerde Fatos Nano'ya mali yardımlarda bulunarak kendine bağlamayı başarmıştır.

Karşılıklı ilişkiler sonraki yıllarda da devam etmiştir. 1 Nisan 1996'da Tiran'da Balkanların güvenliği konusunda yapılan görüşmeler sırasında birlikte güvenlik durumlarını görüşmüşlerdir. Bu konferansta Dayton antlaşmasından sonra Balkanların güvenliği ve NATO'nun durumu görüşülmekteydi. Katılımcılar, Arnavutluk, Türkiye, Makedonya, İtalya, Bulgaristan ve ABD'dir.⁴⁹⁶

Kardeşlik ilişkileri çerçevesinde 1997'de Arnavutluk'ta sosyal kriz yaşandığında Türkiye, 1992 krizinde yaptığı gibi insani yardım göndermiştir. Fakat bu yardımda eskisi kadar şevkli olunmamıştır. Türkiye, aynı zamanda Birleşmiş Milletlerin öncülüğünde yapılan oluşumda da yer almıştır.

11 Nisan 1999 tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Arnavutluk'a ziyarette bulunmuş ve bu ziyarette Türkiye'nin Kosova konusundaki hassasiyeti

⁴⁹⁴ Yılmaz, Türel "Türkiye Arnavutluk İlişkileri (1990 Sonrası)..... s.6

⁴⁹⁵ Turkish Daily News, 5 April 1994

⁴⁹⁶ Turkish Daily News, 2 April 1994

vurgulanmıştır. Arnavut yetkililer de mülteciler konusunda bilgi vererek, yapılan yardımlardan dolayı teşekkür etmişlerdir.

12 Şubat 2000'de “Güneydoğu Avrupa Ülkeleri (GDAÜ) Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesine iki ülke başkanları katılıp “Güneydoğu Avrupa'da İyi Komşuluk İlişkileri, İstikrar ve İşbirliği Şartı” na ortak imza atmışlardır.

28–29 Şubat 2000'de ise Başbakan Bülent Ecevit Arnavutluk başkanının resmi davetine icabet edip bu ülkeye resmi ziyarette bulunmuştur. Ardından 10 Mayıs 2000 tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel bir çalışma ziyaretinde bulunmuştur.

8.5.5. Türk Dış Politikası Ve Arnavutluk

Uzun tarihi geçmişi ve dostluğu bulunan Balkan ülkeleri ve Türkiye'nin iyi ilişkileri önemlidir. Özellikle de duygusal ve din bağları olan Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova ve Arnavutluk'la ilişkiler hem halklar arasında hem de devletlerarasında daha bir önem taşımaktadır. Bölgeye açılmak isteyen Türkiye için kültürel ve tarihi bağları olan, Osmanlı geçmişi⁴⁹⁷ olan Arnavutluk'la iyi ilişkiler kurulması öncelik teşkil eder. Türkiye ile Arnavutluk arasında bu bağların yanı sıra, ikili ilişkilerde bir problemlerinin olmaması nedeniyle, iki ülke doğal müttefikler olarak kabul edilmiştir. Özellikle Komünizm sisteminin yıkılmasından sonra demokrasiye geçilmesiyle Arnavutluk'un, Avrupa'da nüfusun çoğunluğu Müslüman olan, Türkiye gibi laik demokrasi ile yönetilen bir ülke haline gelmesiyle, bağlar daha da artmıştır. 3.5 milyon civarında nüfusuna ilaveten, Balkanlara dağılmış 3 milyondan fazla Arnavut'un olması (3,3 milyon⁴⁹⁸) Arnavutluk'un önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Türk siyasetinde tüm hükümetler, Balkanlar ve Balkanlardaki Türk ve Müslüman toplumun korunması ve kollanması yönünde fikir birliği içindedirler. Balkanlarda ciddi bir güç olma çabasındaki Türkiye için %70'i Müslüman olan Arnavutluk, çok önemlidir. Bu açıdan gerek Arnavutluk'la olan ilişkiler, gerekse

⁴⁹⁷ Poulton H. “Playing the Kinship Cards- in The Balkans” **in Transition**. 14 June 1996, vol. 2 no. 12 pp.16–20, p.16

diğer Balkan ülkeleriyle olan ilişkiler Türkiye'nin Arnavutluğa ve bölgeye verdiği stratejik önemin ürünüdür.⁴⁹⁹

Türkiye'nin Arnavutluk ilişkilerine önem vermesinin diğer sebeplerinden biri, ülkenin bunalım dönemlerinde, bölge istikrarı ve düzeni için kritik öneme sahip olduğunun görülmesidir. Bölgenin güvenliği ile yakından ilgilenen Türkiye için Arnavutluk'un istikrarlı olması, ekonomik ve her bakımdan gelişmesi, Balkanlardaki istikrarın sağlanması yönünde önem arz etmektedir.

Arnavutluk-Türkiye ilişkilerinde, Batılı devletlerin ve ABD'nin Balkan politikası da yakından takip edilmelidir. Mesela, soğuk savaş sonrası dönemde Türkiye-Arnavutluk yakınlaşması desteklenmiştir. Laik demokratik Türkiye'nin genç Arnavutluk için iyi bir örnek olduğu savunulmuştur. ABD görüşüne göre Türkiye'nin coğrafi konumu ve tarihi bağları, Türk tesiri için kolaylaştırıcı rol oynamaktadır.⁵⁰⁰

Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki gerginlikte, Arnavutluk, Türkiye'ye daha da ihtiyaç duymuş ve iki ülke daha da yaklaşmıştır. Arnavutluk ve Türkiye'nin ittifakından Yunanistan rahatsızlık duymaktadır. Bu durumda, iki ülke toprakları arasında kalacak olan Yunanistan kendisini kısaç altında hissetmektedir. Yunanistan, özellikle 1994 yılının ortalarında Yunanistan-Arnavutluk ilişkilerinin gerginleşmesi ile yönünü daha çok Türkiye'ye dönen Arnavutluğun durumundan rahatsızlığını dile getirmiştir.

Sonuç olarak Arnavutluk, Türkiye'nin Balkan politikalarında önemli temel bir unsur, vazgeçilmez bir müttefik olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk-Arnavut ilişkileri, dalgalanmalara rağmen güçlü bir temel üzerindedir. Tarihsel, duygusal ve kültürel bağları çok kuvvetli olan iki ülke sadece bu bağlardan dolayı müttefik değillerdir. Aynı zamanda Stratejik olarak ortak kaygıları, iki ülkenin ileride de müttefikliğinin devam edeceğinin göstergesidir. Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinde, diğer bir önemli etken de, Yunanistan'ın durumudur. Arnavutluk konusunda Türkiye,

⁴⁹⁸ Birgül Demirtaş Coşkun, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlar'da Arnavut Sorunu", Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), **Balkan Diplomasisi**, Ankara, ASAM yayınları, 2001, s.67.

⁴⁹⁹ Leo Tindermans, **Barışa Çağrı: Uluslar arası Komisyon'un** , s.166

⁵⁰⁰ Glenny M. "Heading Of War in the Southern Balkans" in **Foreign Affairs**, May-June 1995, vol. 74 no.3 pp. 98-108, p.105

Yunanistan'la rekabet etmesi gerekmektedir. İki ülke ilişkilerinin geleceği açısından Arnavutluk azınlığın durumu önemli olacaktır. Balkanlarda istikrar arayan Türkiye için, Arnavutluk sorununun tırmanması gelecekteki ilişkilerin bozulması için bir sebep olabilir. Türkiye'deki Arnavut lobisi Kosova konusunda daha aktif politikalar uygulanması isteğiyle baskı yapmaktadırlar. Türkiye ise ilişkilerini bozmadan dış politikası gereği tüm devletlerin toprak bütünlüğüne saygılı olması anlayışını uygulamaya devam etmiştir.

8.6 Diğer Balkan Ülkeleriyle İlişkiler

8.6.1. Türkiye-Romanya İlişkileri

1990 öncesi Komünizmle idare edilen Romanya ve Türkiye farklı kutuplarda olduklarından karşılıklı ilişkileri fazla olmamıştır. Fakat 1990 sonrasında Komünizmin yıkılmasıyla, serbest piyasa ekonomisine geçen Romanya, yakınında komşusu olan Türkiye ile iyi ilişkilere girmiştir. 1990 sonrası özellikle ekonomik alanda ikili ilişkiler yoğunlaşmıştır. Romanya pazarına açılan Türk işadamları önemli miktarda yatırımlar yapmışlardır. Romanya'daki Türk azınlık sayıca çok fazla değildir. Fakat Türkiye'nin ilgisi sadece Türk azınlığa değil, Hıristiyan Ortodoks Türk olan Gagavuzlar ve Tatarlara karşı da mevcuttur. Fakat bu ilgi Romanya devletince bir tehdit olarak değil, ilişkilerin arttırıcı bir unsur olarak görüldüğü bildirilmektedir. Romanya'da;

Osmanlı Türkleri : 29.533 (1992)
 Tatar Türkleri : 24.649 (1992)
 Gagavuz Türkleri : 1300 aile (tahmini) olarak Türk nüfusu bulunmaktadır.

Soydaş kaynaklar tarafından da Türk ve Türk Tatar nüfusunun toplam 90.000 dolayında olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ülkede bulunan Türk vatandaşlarının sayısı 15.000 olarak tahmin edilmektedir. Bunlardan 7.000'i yasal oturma iznine sahiptir.⁵⁰¹

⁵⁰¹ Mustafa Kerimoğlu, Romanya, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Haziran, 2004, s.10

Romanya, Türk vatandaşlarına karşı vize uygulaması yapılmayan dünyanın altı ülkesinden biridir. Karşılıklı Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.

8.6.2. Türkiye-Bosna-Hersek İlişkileri

Bosna-Hersek bağımsızlığını kazanma girişimi ciddi bir uluslararası krizle gündeme gelmiştir. Bosna savaşının ve krizinin yaşandığı dönemde bu olay Türk dış politikası için en önemli mesele haline gelmiştir. Türk kamuoyu Bosna-Hersek krizini yakından takip etmiş ve çok büyük ilgi göstermiştir. Her ne kadar Bosnalıların Türk olmamalarına rağmen, Müslüman olmaları, bu ilgiyi getirmiştir. Tarihi, kültürel bağların yanı sıra din bağı önemli faktör durumundaydı. Türkiye'nin o yıllarda Balkanlarda aktif politika izlemesi de, bu krizin bir getirisidir.

Türkiye Bosna-Hersek'i daha ilk baştan, savaş başlamadan, 6 Şubat 1992'de tanımıştır. Savaşın başlamasıyla da Türkiye, tüm etkinliğini savaşı sona erdirmeye ve Bosnalıları refaha kavuşturma için sarf etmiştir. Uluslararası toplumu duruma müdahale etmesi doğrultusunda çağrılar yapmış ve her platformda bunu dile getirmiştir.

Türkiye Bosna savaşına tek taraflı müdahaleyi hiçbir zaman düşünmemiş fakat yapılan uluslararası müdahalelerde görev almıştır. Türk denizaltı ve firkateynleri NATO-BAB (Batı Avrupa Birliği) tarafından Adriyatik'te, Temmuz 1992'den Ekim 1996'ya kadar, BM silah ambargosunu sağlamak amacıyla görev almışlardır. 18 Türk F-16'sı ise Bosna-Hersek'te uçuşa yasak bölgeyi denetlemek için Deny Flight harekâtında görev almışlardır. Türk kuvvetleri, ayrıca BM barışı koruma gücü UNPROFOR'a bir tugayla katılmıştır. Bu askeri varlığını daha sonra IFOR (Implementation Force) ve SFOR (Stabilization Force) kuvvetlerinde de devam ettirmiştir.

Türkiye Bosna Hersek'i desteklemeye devam etmektedir. Savaşın başladığından beri Uluslar arası toplumu müdahaleye çağırarak Türkiye, sonuçta müdahaleden memnun olmuştur. Fakat savaş sonrası varılan Dayton barışı'nın

aradaki meseleleri tamamen çözmediğini, durumun hala hassas ve kırılgan olduğunun bilincinde bir politika izlenmektedir.

8.6.3. Türkiye-Sırbistan İlişkileri

Türkiye ve Eski Yugoslavya'nın arasında iyi ilişkiler mevcuttu. Fakat Yugoslavya karışıp, dağılmaya yüz tuttuğunda, Türkiye'nin, 17 Ocak 1992'de eski federe devletlerden, Slovenya, Makedonya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'i tanıma eğiliminde olduğunu açıklamasıyla ilişkiler gerildi. Yugoslavya'nın dağıldığını gözlemleyen Türkiye, 6 Şubat 1992'de eğilimini pratiğe geçirdi. Yugoslav hükümeti ise ikna edemediği Ankara'dan büyükelçisini geri çekti.

Savaş sırasında Bosna-Hersek yanında yer alan Türkiye ile Sırbistan'ın ilişkileri gerildi. Miloseviç'in şahsında ilişkilerin zaten iyi olması da beklenemezdi. Türkiye; Sırbistan'la ilişkilerini çok gerilse de, koparmayı hiç düşünmedi. Yapılan savaşta Sırp karşıtı kamuoyu baskısına rağmen, Sırp halkı ve hükümetinin farklı olduğu, savaşın Sırp hükümetinin suçu olduğunun savunulması, ilişkilerin koparılmaması gayretindedir. Türk-Sırp ilişkilerinin koparılmamasının bir başka etkeni ise Türkiye'nin Avrupa ticaretinin önemli oranda Yugoslavya üzerinden yapılmasıdır.

Diğer taraftan Kosova sorununda ise Türkiye Bosna krizinde olduğu kadar aktif bir politika izlememiştir. 1989'da Kosova krizi ortaya çıktığında Sırbistan'la ilişkilerin tekrar gerileceği öngörülmüştür. Türkiye, Kosova sorununu bir insan hakları sorunu olarak görmüş, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden feragat edilmeksizin konunun adil ve kalıcı şekilde çözüme kavuşturulmasının beklendiğini dile getirmiştir.

Türkiye ve Sırbistan ilişkileri Yugoslavya'nın dağılması sürecinde çok sınırlı olmuş, fakat Dayton anlaşmasından sonra durum normalleşmeye hazır hale gelmiştir. Anlaşmadan sonra Türkiye ve Sırbistan, diplomatik ilişkilerini büyükelçilik seviyesine çıkarıp ilişkileri normal hale getirmişlerdir. Fakat bu normalleşmeye bir engel olan 1988 Martında patlak veren Kosova savaşı ile ilişkileri yeniden germiştir.

Türkiye Bosna savaşında olduğu kadar aktif siyaset izlemese de, 24 Mart 1989 tarihinde başlayan NATO hava harekâtlarında ve Yugoslavya'ya karşı yapılan tüm NATO harekâtlarında yer almıştır. Sınırlarını Kosovalı mültecilere açan Türkiye, bölgeye insani yardım da yapmıştır.

Kosova harekâtlarından sonra tekrar normalleşme sürecine giren iki ülke ilişkileri günümüzde iyi şekilde devam etmektedir.

8.6.4. Türkiye-Hırvatistan İlişkileri

Yugoslavya'dan ayrılan Hırvatistan, sancılı bağımsızlık arama mücadelesinde Türkiye'ye yaklaştı. Bağımsızlık mücadelelerinde Türkiye'den destek istendi. Türkiye ise 1992'de Hırvatistan'ı tanımasıyla bu ilişkiler daha da sıcak halde seyretti.

Türkiye, Bosna savaşı sırasında Boşnaklarla Hırvatlar arasında arabuluculuk yapmaya çalıştı. Bunda da başarılı oldu. Türkiye hem 1993 Kasımında Hırvatlarla Boşnakların ateşkesinde, hem de 1994'te Boşnak-Hırvat Federasyonunun kurulmasını sağlayan Washington anlaşmasında arabuluculuk yapmıştır.

Bosna savaşı sonrasında gelişen ilişkilerde özellikle üst düzey ziyaretler önemli olmuştur. Hırvatistan'ın NATO'ya girmesini destekleme açıklamaları yapan Türkiye için Hırvatistan'la iyi ilişkiler önemlidir. Fakat bu ikili ilişkilerde önemli bir etken, Bosna-Hersek-Hırvatistan ilişkileridir.

8.6.5. Türkiye -Slovenya İlişkileri

Balkanlar'da Türkiye'nin uzak komşusu olan Slovenya ile doğrudan bir bağ olmadığından ilişkiler diğer Balkan ülkeleriyle olduğu kadar yoğun olmamıştır. Slovenya ile 1992'de diplomatik ilişki kurup, 1993'te büyükelçilik açan Türkiye, bu tarihten sonra Slovenya ile ilişkilerine önem vermiştir. NATO üyesi olan Türkiye, Slovenya'nın NATO'ya üyeliği için önemli bir kapı olmuştur. Bu yolda destek

istenmiştir. Slovenya, bulunduğu konum itibariyle Türkiye için ayrı bir önem arz etmektedir. Türkiye'nin Avrupa'ya yaptığı ihracatta geçiş yolu üzerindedir.

8.6.6. Türkiye-Makedonya ilişkileri

Makedonya 1991 Eylülünde bağımsızlığını ilanından sonra Türkiye ile sıcak ilişkilere girmiştir. Bağımsızlık ilanından hemen sonra, Yunanistan'la Makedonya arasındaki önemli krize rağmen Türkiye, Makedonya'yı Şubat 1992'de tanımıştır. Türkiye bu ülkeyi yalnız tanımakla kalmamış, ilk büyükelçilik açan devlet olmuştur.

Makedonya'nın bağımsızlığına Yunanistan'ın yoğun muhalefeti her alanda kendini göstermiştir. Uluslar arası platformda her tür baskıyla bu ülkeyi bunaltan Yunanistan karşısında Türkiye, Makedonya'nın en büyük müttefiki haline gelmiştir. Uluslararası platformlarda Makedonya bağımsızlığı desteklenirken, her türlü ekonomik ve insani yardım da sağlanmıştır.

İki ülke arasında, 1995 yılına kadar sürekli artan sıcak ilişkiler görülmektedir. Bu tarihe kadar, otuza yakın ikili anlaşmalar yapılmıştır. Askeri anlaşmalar, işbirliği anlaşmaları, komşuluk ve iyi ilişkiler anlaşmaları yapılmıştır. Fakat 1995 yılından sonra Makedonya ve Yunanistan ilişkilerinin yakınlaşması ile, Türk-Makedon ilişkileri eski düzeyinde olmamıştır. Yunanistan Makedonya'yı "Former Yugoslav Republic of Macedonia" olarak tanımıştır. (FYROM).

1999 Nisanında 200.000'den fazla Kosovalının Makedonya'ya sığınması ile Makedonya'nın istikrarını tehdit etmesiyle, Türkiye'nin, 20.000 mülteci almayı önermesi ile iki ülke ilişkileri açısından diğer olumlu bir dönemi oluşturmuştur.

Makedonya'da 77.000 Türkün varlığı ise iki ülke ilişkileri açısından önemli bir durumdur. Ülkedeki Türklerin durumu diğer ülkelerdekilerin durumundan daha da iyi olmasına rağmen, istikrarsızlık döneminde ciddi problem yaşayacakları muhtemeldir. Türkiye açısından istikrarlı bir Makedonya, Balkan barışı için büyük önem taşımaktadır.

9. BALKAN JEPOLİTİĞİ VE TÜRKİYE İÇİN SENARYOLAR

9.1. Jeopolitik ve Strateji

“Coğrafya uluslar arası ilişkilerde en temel unsurdur, zira en kalıcı olan odur.
Bakanlar gelir ve gider; hatta diktatörler bile ölür, ama dağlar yerinde kalır”

Nicholas J. Spykman⁵⁰²

Strateji kelimesi kökü çok eskiye giden bir kelimedir. Yunan generali Strategos’un adıyla özdeşleşen bu kelime, savaşta sonuca varmak için atılan adımlar olarak açıklanır. “Stratos Ago” kelimesinden kaynaklandığı tahmini mevcuttur. Stratos, ordu; ago ise orduyu kullanma, sevk ve idare sanatı olarak yer etmiştir.⁵⁰³ Latince de ise yol- çizgi manasındadır.⁵⁰⁴

Stratejinin çeşitli açıklamaları mevcuttur. Türk Stratejik Etüdler Dairesi’ne göre, milli kaynakların, milli gayelere erişilmesi için verimli şekilde kullanılmasıdır.⁵⁰⁵ Bir başka görüşte ise “Strateji, bu günün koşullarında alınmış kararlarla gelecekte gerçekleşmesi istenen herhangi siyasal, ekonomik veya toplumsal amaçlar arasındaki bağlantıyı kuran vasıtalarıdır.”⁵⁰⁶

Jeopolitik terimini kelime anlamı itibariyle”arz politikası, Dünya Politikası” demektir. Geniş açıklamasını yapmak gerekirse; bir milletin, milletler topluluğunun (ittifaklar gibi) ya da bir bölgenin, mevcut coğrafi platform üzerinde, değişmeyen unsurları (Dünya üzerindeki yeri, coğrafi karakteri, arazisi ...) ve değişen unsurları (sosyo-kültürel yapı, ekonomik politik ve askeri değerleri) dikkate alarak güç değerlendirmesi yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç merkezlerini, bölgedeki güçleri inceleyen, değerlendiren, hedefleri ve hedefe ulaşma şart ve

⁵⁰² Nicolas J. Spykman, *America’s Strategy in World Politics*, 1942, p.41

⁵⁰³ Ertan Köse, *Yunanistan ve Bitmeyen Kin*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.361

⁵⁰⁴ Mustafa Özel, *Stratejik yönetim ve Liderlik*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1994, s.6

⁵⁰⁵ Gamze Kona, *Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 146

aşamalarını araştıran, belirleyen bir bilimdir.⁵⁰⁷ Daha öz olarak Jeopolitik, günümüzde ve gelecekte tüm güç unsurlarının coğrafi platform ve verilerle politikaya verdiği yönü belirler. Yani jeopolitik, coğrafya'nın siyasi olarak yorumudur.⁵⁰⁸

Jeopolitikte asıl amaç coğrafyadan başka diğer bilimlerden de yararlanarak, geleceğe ilişkin çıkarımlar yapmaktır. Jeopolitik görüş olmadan, geçmişin, günümüzün ve gelecekte olması muhtemel olayların açıklaması mümkün olamaz.

Jeopolitik, yalnızca coğrafya olarak algılanmamalıdır. İngiltere'nin Jeopolitiği sadece denizlerle çevrili bir ada devleti olmasına bağlanmamalıdır. İngiltere topraklarına Avrupa'dan gelen milletlerin, bölgeye yerleşme çabaları, bu çabalar içinde yerli halkla mücadeleleri ve ortak oluşturdukları mücadele tarihi jeopolitik değerlendirmelerde önemli unsurdur. Aynı şekilde Türkiye, jeopolitik olarak değerlendirilirken Roma, Bizans, Osmanlı İmparatorluklarının tarihi ve birikimi dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır.⁵⁰⁹

Stratejide belirleyici üç temel öge zaman, mekân ve kuvvet, jeopolitik unsurların da başında gelir. Stratejide mekân unsuru, jeopolitiğin coğrafi (değişmeyen) ve beşeri (değişken) unsurunun karşılığıdır. Her ikisinde de verilen düşünceleri aktif kılan zamandır.⁵¹⁰

Jeopolitik; geleceğin, (fütürizm) özellikle Politik geleceğin en önemli unsurlarından biridir. Sağlam Jeopolitik değerlendirmeler, jeopolitiğin coğrafi ve sosyal yanlarını özenle ele alan yorumlar, geleceği aydınlatır.⁵¹¹

Türkiye'nin jeopolitik konumu ve durumuna bakıldığında, mevcut tüm jeopolitik kuramlar açısından büyük önem taşıdığı açıktır. Kara Hâkimiyet Teorisi,

⁵⁰⁶ Servet Cömert, **Jeopolitik, Jeostrateji ve Strateji**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2000, s. 134-138

⁵⁰⁷ Suat İlhan, **Dünya Yeniden Kuruluyor, Jeopolitik ve Jeokültür Tartışmaları**, İstanbul, 1999, s.19

⁵⁰⁸ Yılmaz Tezkan, M. Murat Taşar, **Dünden bugüne Jeopolitik**, İstanbul, 2002 s. 15

⁵⁰⁹ Yılmaz Tezkan, M. Murat Taşar, **Dünden ...s. 15**

⁵¹⁰ Hakan Emanet, **Deniz Hâkimiyetinden Dünya Hâkimiyetine Giden Yolda Türk Boğazları**, İstanbul,2003, s.28

⁵¹¹ Suat İlhan, **Türklerin Jeopolitiği ve Avrasyacılık**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2005, s.25

Deniz Hâkimiyet Teorisi, Kenar Kuşak Teorisi, Hava Hâkimiyet Teorisi ve günümüzdeki anlayışlar açısından incelenecek olursa tüm bu bakışlarda Türkiye büyük önem arz etmektedir. Balkanlar da, tüm bu teorilerde önemli yer etmektedir.

Türkiye'nin Jeopolitik ve Jeostratejik ilgi alanı bakımından, Balkanlar büyük önem taşımaktadır.

9.2. Türkiye'nin Balkanlar Stratejileri ve Senaryolar

Türkiye'nin Avrupa'ya olan kapısı olan Balkanlar, tarihi, kültürel ve duygusal bağlarının olduğu stratejik bir bölgedir. Aynı zamanda bir Balkan ülkesi olan Türkiye'nin Balkanlarda, Meriç nehrine kadar toprağı mevcuttur. 500 yıldan fazla süre Balkanların neredeyse tamamının Türk kontrolünde olması, her bölgesine Türk kültürünün sinmesine sebep olmuştur.

500 yıl sonra Osmanlı'nın bölgeden çekilmesi ile Balkanlardan, Anadolu yönüne birçok kez göçler olmuştur. Fakat tüm Türkler bölgeyi terk etmemiştir. Hala önemli miktarda Türk bölgede yaşamaktadır. Hem geçmiş itibariyle hem de Anadolu'ya yerleşen göçmen Türklerin akrabaları olması itibariyle bölgeyi terk etmeyen Evlad-ı Fatihan'lar arasında akrabalık ve sıkı duygusal bağlar vardır. Türkiye'de Balkan kökenlilerin, nüfusun beşte birini oluşturduğu⁵¹² düşünülürse bu bağların kuvvetliliği daha iyi anlaşılır.

70 milyon civarında nüfusu bulunan Balkanların, 12 milyonu azınlık statüsündeki Türkler ve Türkçe konuşan Müslüman ile Hıristiyan topluluklarıdır.⁵¹³ Bunlar, Türkler, Boşnaklar, Pomaklar, Torbeşler, Gök oğuzlar, Peçenekler, Kumuklar, Uzlar, Bar Türkleri, Tatar Türkleridir. Bu sebepten Balkanlardaki değişimler, ideolojik gelişmeler, bölgede Türk-Müslüman azınlığa karşı yapılan uygulamalar Türkiye'yi öncelikle ilgilendirmektedir.

⁵¹² Şule Kut, "Turkey in The Post Communist Balkans: Between Activism and Self Restraint", *Turkish Review of Balkan Studies*, C.3 (1996/1997), s. 42

⁵¹³ Cihat Özönder, Halim Çavuşçu, "Batı Trakya...", s.1800

Bölgedeki karışık etnik yapı, her an problemler doğuracak niteliktedir. Balkanlarda istikrar isteyen ve uyguladığı politikalarla bunu gösteren Türkiye açısından Balkan devletleriyle ilişkiler çok önemlidir. Günümüzde Türkiye'nin hedefi, Balkan devletlerinin tümüyle iyi ilişkiler kurmaktır.

Bir Balkan ülkesi olan Türkiye'nin bölgede meydana gelebilecek değişiklere kayıtsız kalması düşünülemez. Oluşan değişikliklerin Türkiye üzerine etkisi, mevcut tarihi, kültürel, akrabalık ve stratejik bağlardan kaynaklanmaktadır.

Bölgede 1990 sonrası yaşanan gelişmelere bakılırsa, Türkiye'nin aktif rol oynadığı göze çarpmaktadır. Türkiye, Bosna-Hersek ve Kosova krizlerinde doğrudan müdahil olarak bölgeye ilgisini göstermiştir. Balkanlar, gelecekte de Türkiye için önemini devam ettirecektir. Türkiye, bölgede ekonomik ve kültürel açılımlar yapmalıdır. Bunu yaparken de bölgenin AB nüfuzuna kaydığı göz önüne alınarak ABD ile dengelenmelidir.

9.2.1. İyimser Senaryolar

9.2.1.1. Kısa Vadede İyimser Senaryolar (2008)

Türkiye soğuk savaş sonrası yakaladığı hava ile bölge üzerinde aktif rol oynamaya başlamıştır. Özellikle Bosna krizinde, şartların da zorlamasıyla aktif Balkan politikası izleyen Türkiye, 1995 sonrası bu hareketliliğini ve etkisini devam ettirememiştir. Ancak Balkanlara yeniden önem veren ve stratejiler oluşturan Türkiye bölgeyi tekrar etüd edip, aktif politikalar izlemektedir.

Kısa vadede Balkanlara yeniden açılımın yapılması için, Bosna, Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya ve Romanya ile ilişkilerin sağlam ve sıkı olması, Türkiye'ye önemli puan kazandırmıştır. Bulgaristan'da, yüksek oranda Türk azınlığın bulunması ve Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin (HÖH) önemli bir politik güç haline gelmesi, ikili ilişkiler bakımından olumlu bir etkidir. Arnavutluk'la olan tarihi ve kültürel bağlar, Bosna-Hersek'in Müslüman yapısı, tarihi ve duygusal yakınlığı, Makedonya'nın bağımsızlığından itibaren en büyük müttefikinin ve ilk

başkonsolosluk açan ülkenin Türkiye olması, aynı zamanda her uluslararası platformda Makedonya'nın desteklenmesi, Romanya ile olan mevcut ekonomik işbirliği ve iyi dostluk münasebetleri, kısa vadede bu ülkelerle ilişkileri arttıran önemli unsurlardandır.

Türk işadamlarının ve sermayesinin bu ülkelerde yatırımlarının arttırılması ekonomik yakınlaşmanın yanı sıra politik yakınlaşmayı da beraberinde getirmektedir.

9.2.1.2. Orta Vadede İyimser Senaryolar (20015)

Orta Vadede ise Türkiye, Balkan ülkeleriyle ilişkilerinin geliştirilmesi için daha çok çaba sarf etmiştir. Balkan ülkeleriyle her alanda girilen sağlam işbirlikleri Türkiye'yi, bölgede etkin bir konuma ulaştırmıştır. Balkanlarda mevcut olan güven eksikliği ve ülkeler arası problemlerin oluşu, tüm ülkeler için güven tesis edilme isteğini meydana getirmiştir. Güven artırıcı politikalar için en etkili yol olarak ekonomik ve ticari ilişkiler kurulup, bu ilişkilerin kuvvetlendirme politikasına yönelen Türkiye, bölgede başat rol üstlenmiştir.

Bölgeyle ilgili mevcut KEİ gibi projeler kuvvetlendirilmiş, aynı zamanda yeni ekonomik işbirliği modellerinin kurulması çalışmaları planlanmıştır. AB genişlerken, AB içine giremeyecek ülkelere sunulacak fırsatların bu ülkeleri kazanmak için önemli olduğunu düşünen Türkiye, yeni açılımlarla bu ülkeleri kazanma yoluna girmiştir. Bu doğrultuda aynı zamanda uygulama yönü kolay, turizm, denizcilik ve ulaştırma gibi alanlarda ortak projeler oluşturulmuştur.

Ekonomik açılımın yanı sıra kültürel açılım da sağlanmış, köklü tarihi ilişkiler vurgulanarak, ilgili alanda ortak projeler hazırlanıp, çalışmalar yapılmıştır.

Enerji alanında sıkıntılar yaşayan Türkiye, bu ihtiyacını gidermek için Nükleer Santral kurma kararı almıştır. Bu karar doğrultusunda, ilk nükleer santral, 2013 yılında devreye sokulmuştur. Akabinde, yeni santraller için ihaleler açılmıştır.

Denizciliğe önem veren Türkiye'de 2008 yılı itibariyle bir denizcilik bakanlığı oluşturulmuş, bu bakanlık, uzun süre ihmal edilmiş bir alanı yeniden aktif kullanmak

için önemli hamleler yapmıştır. Ulaşım ve taşımacılık, bu alana kaydırılmıştır. Büyük bir deniz ticaret filosu kuran Türkiye, Akdeniz’de de büyük ticaret filosu kurmuş, Balkan ülkeleriyle, Ege ve Adriyatik yoluyla daha sıkı ilişkilere girilmiştir.

2020 yılı itibarıyla, güçlü ve caydırıcı bir TSK, yalnız insan sayısı bakımından değil, modernize edilmiş yapısıyla da dikkat çekmektedir. Zorunlu askerlik kaldırılarak profesyonel askerliğe geçilmiştir. Güçlü bir milli savunma sanayi oluşturulmuş, gerekli teçhizatlar, milli savunma sanayi tarafından (ASELSAN, HAVELSAN..) yapılmaya başlanmış, tüm dünyaya ve Balkan ülkelerine silah ve teknoloji ihracına başlanmıştır. Askeri yönden güçlü olan Türkiye bu alanda Balkanlarda üstün olduğunu hissettirmektedir.

AB’ye üye olan Türkiye genç nüfusu ile hızlı bir yükselme trendine girmiş, ekonomisi düzelmiştir. Balkanlarda Yunanistan’ın Türkiye’ye karşı en önemli kozu AB üyesi olma kartıyla yaptığı hamleler engellenmiş, AB imkânlarını da arkasına alan Türkiye’nin Balkan ülkeleriyle daha rahat ilişki kurması sağlanmıştır

Türkiye’nin varisi olduğu Osmanlı mirası bölgede hâkim olarak kendini göstermektedir. Fakat özellikle Osmanlı eserleri katledilmekte, yıkılıp, yok edilmektedir. Bu alanda çalışmalar yapılmış, Osmanlı eserleri korunmaya alınmış, restore edilmiş ve eskisi gibi sosyal hayatın içinde yer alması sağlanmıştır.

9.2.1.3. Uzun Vadede İyimser Senaryolar (2030)

Uzun vadede ise, 2030 yılında Türkiye’nin bölge ülkeleri açısından bir amiral gemisi olması sağlanmıştır. Bu da güçlü bir Türkiye ile olmuştur. Güçlü bir Türkiye, çevresi için çekim merkezi olmuştur. Bölgede güçlü olma, Türkiye’nin ekonomik ve kültürel alanda bölgeye iyice yerleşmesi, ekonomik ve siyasi ittifaklarla sağlanmıştır. Bölge ülkelerinde yaşayan Türk ve Müslümanlarla bağlar sıkı tutulmuştur. Mevcut Türk ve Müslüman varlığı, Türkiye’nin çıkarları konusunda bilinçlendirilmiştir. Bölge ülkelerinin çoğunluğunun Avrupa Birliğine alınacağı düşünülürse, Avrupa kapısının bu ülkelere yapılan yatırımlarla açılacağını düşünen Türkiye, ilgili ülkelerde önemli yatırımlar yapmıştır.

2020 yılında AB'ye giren Türkiye, 10 yıldır AB ülkesidir. AB'ye girmiş olan Türkiye, AB'nin karar alma mercii olan ülkeleri konumuna yükselmiştir. Güçlü ekonomisi ve genç nüfusu ile AB ye yeni hava kazandırmıştır ve aktif bir rol oynamaktadır. Balkanlardaki ülkeler için lider bir ülke konumuna gelen Türkiye, bölge ülkeleriyle her alanda işbirliği içinde olup, ticari, askeri ve kültürel ürünlerini ihraç etmektedir.

Diğer yönden de bakılacak olursa, 2020 yılına gelindiğinde Türkiye, Avrupa Birliğine alınmayacağını açık olarak anlamıştır. AB'ye alınmayacağını kesin olarak anlaşılan Türkiye, 2010 yılından itibaren bu ihtimale karşı hazırlanmış ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleriyle işbirliği alternatifleri üzerine çalışmaya başlamıştır. 2020 yılına gelince Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile her alanda anlaşmalar imzalayan, ortak ekonomik ve kültürel programlar yapan Türkiye Cumhuriyeti, Türk Cumhuriyetlerinin önderi konumuna gelmiştir.

Türkiye'nin, Türk Cumhuriyetleri ile olan işbirliği ve ekonomik ittifakı, 2030 yılı itibarıyla Balkan ülkeleri için de cazip hale gelmiştir. Başta Arnavutluk ve Bosna-Hersek olmak üzere, diğer Balkan ülkeleri de bu ittifakta yerlerini almışlardır.

2020 yılında Profesyonel orduya geçen TSK, 2010 yılından sonra özel önem verdiği Milli savunma Sanayini tam olarak kurmuş, kendi ihtiyacını karşıladığı gibi, 2030 yılında, Balkan ülkeleri ve diğer ülkelere teknolojisini ihraç eder konuma ulaşmıştır.

2030 yılında, Türkiye kurduğu nükleer enerji santralleriyle, enerji problemini çözmüş, Balkanlara enerji ihraç etmeye başlamıştır. Enerji sorununu çözen Türkiye aynı zamanda teknolojik bir güç haline gelmiştir. Özellikle genetik, nanoteknoloji ve moleküler biyoloji alanlarında cazibe merkezi olmuştur.

Eğitim alanında da güçlü yatırımlar yapan Türkiye, köklü üniversitelerini modernize etmiş, eğitim ve kültür merkezi haline gelmiştir. Bünyesinde açılan yeni üniversitelere ilaveten Balkan ülkelerinde de okullar ve üniversiteler açılmış; bu okullarda Türkçe öğrenim yapılarak, Türkçe'nin ortak bir dil haline getirilmesi sağlanmıştır. Bölgedeki eğitim kurumlarının her yıl binlerce öğrenciyi Türkiye'ye

getirmesiyle, Türkiye prestijini artmış ve Balkan ülkeleriyle ilişkiler kuvvetlenmiştir..

Balkanlarda mevcut 12 milyon Türk azınlık için bağları kuvvetlendirecek projeler uygulanmış; televizyonlar, radyolar, kültür merkezleri, sosyal kuruluşlar, tiyatrolar, bankalar ve hastaneler kurulmuştur.

9.2.2. Kötümser Senaryolar

9.2.2.1. Kısa Vadede Kötümser Senaryolar (2008)

Kısa vadede, hali hazırdaki Avrupa Birliği içindeki Yunanistan'ın AB imkânlarını kullanarak bölgeye nüfuz etmesi, Ortodoks Sırbistan'ın Yunanistan'la işbirliğine giderek bölgenin AB nüfuzuna kayması, Türkiye açısından kötümser senaryolardır.

Türkiye, soğuk savaşın sona ermesinden sonra Balkanlara yönelik aktif politikalar izleyerek, bölgede önemli rol oynamıştır. Fakat özellikle 1995 sonrası Türkiye'nin bölgede aktif rol oynaması engellenmiş, yaşatılan ekonomik krizlerle ülke açmazla sürüklenmiştir. Kabuğuna çekilmeye mecbur kalan Türkiye'nin içinde peş peşe ekonomik krizler yaşatılmış ve ülke bir türlü belini doğrultamamıştır.

AB'ye adaylık sürecinde, ülkenin geleceği konusunda hassas değerler ifade eden konular (azınlık hakları, ana dilde eğitim, yabancıların ülkede mal varlığı edinmeleri...) üzerinde ısrar eden AB kriterleri aynen kabul edilmiş; bu da ülke içinde kırılmalara yol açmıştır.

Bilimsel ve teknolojik açıdan geri kalmışlık devam etmiş, bu alanda bilgi teknolojilerinin ithal yolla elde edilmesine devam edilmiştir.

TSK'nın modernizasyonu yönünde kararlar alınmış, ancak mevcut ekonomik şartlarda bunun mümkün olmayacağı kararı ile nicelik üstünlük yönünde, kalabalık insani unsurdan oluşan TSK oluşumu anlayışı devam etmiştir.

AB'ye giremeyen Türkiye'nin karşısında, elinde AB kartı olan Yunanistan Balkanlarda rahatça nüfuzunu oluşturmuş, bu ülkeler için örnek teşkil etmeye başlamıştır. AB, Yunanistan'ın her alanda destekçisi olmuş, kıta sahanlığı ve Kıbrıs konularında gerilen ilişkiler savaş konumuna kadar gitmiş ancak AB, mevcut savaşta Yunanistan tarafında olacağını alenen açıklamıştır.

9.2.2.2.Orta Vade Kötümser Senaryolar (2015)

Orta vadede, Balkanlarda ekonomik politikalar izleyen Yunanistan'ın etkisi artmış ve Yunanistan, Makedonya üzerinde hâkim pozisyona gelmiştir. Bu durumda aleyhine oluşabilecek ittifaklar Türkiye için sorun teşkil etmektedir. Balkanlarda mevcut Osmanlı kültür mirasının katledilmesinin ve yok edilmesinin devamında, bölgede mevcut Türk izleri azaltılmış ve Türkiye'nin bölgedeki etkisi de azalmıştır.

AB, katılım kriterleri olarak Kıbrıs sorunu ve Yunanistan'la itilafların çözülmesini istemiştir. GKRY'nin AB ye üye olması sonucu, Türkiye'nin limanlarını ve hava alanlarını kullanması konusunda baskı yapılmış, Türkiye de bu baskıya boyun eğmek zorunda kalmıştır. Yine bu doğrultuda, Kıbrıs konusunun çözüme kavuşması için, Türkiye'nin adadaki askeri varlığının geri çekilmesi istenmiş, adadaki askeri varlığını çeken Türkiye, aynı zamanda garantörlük hakkını da kaybetmiştir.

Ekonomik bakımından güçlü olamayan Türkiye, yolsuzlukların da üzerine gidemeyerek, sürekli ekonomik krizlere açık halde varlığını devam ettirmektedir. Enerji alanında ise nükleer santralleri kuramayarak, Balkan ülkelerinden enerji alarak, dışa bağımlılığını devam ettirmektedir.

Ekonomide istenen gelişmeyi bir türlü yakalayamayan Türkiye'nin kişi başına düşen milli gelirini, 4000–4500 dolar seviyesinin üzerine çıkarılamamıştır. Aynı şekilde gelir dağılımı da dengesizliğini korumaktadır. 2020 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin en büyük derdi yolsuzluk olmuştur. Yolsuzlukla mücadele adına ülkede birçok komisyonlar kurulmuş, fakat istenilen sonuçlar elde edilememiştir.

Türkiye için geçmiş yıllarda büyük problem teşkil eden PKK sorunu, 2020 yılına gelindiğinde önemli ölçüde siyasi bir sorun haline gelmiştir. Dış güçlerden beslenen PKK, siyasallaşmasını tamamlayarak bölücü söylemlerini parlamentoya taşımıştır. ABD işgalinde olan Irak'ta Kürt bölgeleriyle birleşilip, Kürt devletinin kurulması yönünde çalışmalar sürmektedir.

ABD'nin Irak'a Türkiye üzerinden girme izni olan 1 Mart 2004 tarihli tezkereyi, Türkiye'nin TBMM'de kabul etmemesinden beri gergin olan Türk-ABD ilişkileri, ABD'nin Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasına izin vermesiyle iyice gerilmiştir. Kopma noktasına gelen ilişkilere ek olarak ABD, Balkanlarda Türkiye yerine Yunanistan'ı desteklemiş ve ön plana çıkmasını sağlamıştır.

AB'nin Balkanlara yönelik politikalarının uygulayıcısı konumda olan Yunanistan, Balkan ülkeleri üzerinde önemli nüfuz sağlamıştır. Bu ülkelere yapılan yardımlar Yunanistan eli ile yapıldığından, Yunanistan bu durumu politik bir çıkara dönüştürmüş ve bu ülkelerin dış politikalarına yön verici duruma gelmiştir. Bu durumda Balkan ülkelerinin Türkiye ile olan ilişkileri kısıtlanmış, Türkiye'nin Balkanlardan soyutlanması yönünde adımlar atılmıştır.

9.2.2.3. Uzun Vade Kötümser Senaryolar (2030)

Uzun vadede, Balkan ülkeleri, AB içine dâhil edilerek, nüfuzuna alınmıştır. Oluşan bu AB içinde Türkiye'nin olmadığı düşünülürse, Türkiye'nin Balkanlarda aktif rol oynamasını engellenmiş ve ülke kuşatılmıştır.

Askeri gücüne güvenen Türkiye, profesyonel askerliğe bir türlü geçememiş, yeterli ekonomik desteği alamayan Türk Savunma Sanayi iflas etmiş, TSK her yönüyle dışa bağımlı bir ordu haline gelmiştir.

Türkiye'nin AB'ye girişi ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Bu yönde birçok tavizi veren Türkiye, liman ve hava sahasını GKRY'ne açmış, Kıbrıs'tan askerlerini çekmiş, garantör haklarının bittiğini kabul etmiştir. Fakat buna rağmen AB'ye giremeyeceğini anlayan Türkiye, bu sefer yüzünü Orta Asya Türk devletleri ve doğuya dönmüştür. Ancak Türkiye'nin, bu yönde köklü politikaları ve çalışmaları

olmadığından, bu yaklaşım başarı oluşturamamıştır. Dış politika her anlamda kaosa dönmüş, Türkiye küçük bir bölgesel güç haline gelmiştir. Bu doğrultuda, Balkanlar üzerine politikalar üretilmemiş ve Balkanlardan tamamen soyutlanılmıştır.

Balkan ülkelerinde bulunan Türk ve Müslüman nüfusa ilişkin, hiçbir çalışma yapmayan Türkiye, buradaki prestijini ve etkisini kaybetmiştir. Bölgeden Türkiye'ye doğru oluşan göç hareketi tersine dönmüş, Gerek kaçak yollarla, gerekse de akrabalık bağlarıyla büyük oranda Türk bölgeye göçmüş ve oralara yerleşmiştir.

2030 yılına gelindiğinde Türkiye bir türlü istenen refaha kavuşamamıştır. Kişi başına düşen milli gelir 5000 doların üzerine çıkamamıştır. Ülkede yolsuzluk en önemli sorunlardan biri olarak devam etmiştir.

Günümüzde Balkanlarda mevcut çatışmasız ortamın aynen süreceği şüphelidir. Uzun vadede Balkanların tamamını kapsayacak bir savaşın çıkma ihtimali mevcuttur. Balkan ülkeleri arasındaki ihtilaflar devam etmektedir ve birçok sorun hala çözüme kavuşturulamamıştır. Sırbistan'ın; Kosova, Makedonya, Bosna-Hersek ve Arnavutluk'la ihtilafı, Arnavutluk'un; Yunanistan ve Sırbistan'la ihtilafı, Yunanistan'ın, Makedonya ve Türkiye ile olan ihtilafları bölgesel bir savaşın patlak vermesine sebep olabilecek sorunlardır. Bu durumda Türk dış politikası, Balkanlarda meydana gelebilecek çatışma senaryolarını iyi etüd etmelidir.

10. SONUÇ

Balkanlar, Avrupa, Asya ve Afrika arasında geçiş koridoru olması sebebiyle tarihin her devrinde ilgi alanı olmuş ve sayısız kereler istilalara uğramıştır. Bu istilaların ve geçişlerin etkisiyle bölgede oluşan kalıcı nüfus, milletler mozaigi halini almıştır. Bu durum itibariyle zengin bir kültürel unsur oluşmuş olsa da, bölgenin her yerine dağılmış farklı kimlikteki insanlar, her an kışkırtılmaya ve problem oluşturmaya müsait bir tablo oluşturmuşlardır.

Bölge, tam manasıyla Osmanlı döneminde, Osmanlı Barışı altında yaşamıştır. Uzun süren Osmanlı hükümlanlığında, bölgenin her yerine Osmanlı kültür ve medeniyeti, Osmanlı sistemi, Osmanlı dili, kültürü sinmiştir. Sonucunda, uzun süreli bir huzur ortamı yaşanmıştır. Hatta Timur'un 1402'de Yıldırım Bayezit'i yenmesiyle dağılma sürecine giren Osmanlı Devletine karşı bölgede önemli bir ayrılıkçı hareket ve isyan olmamış, hatta birliğin yeniden kurulması desteklenmiştir.

Balkanlılar Osmanlı devlet yönetiminde en önemli makamlara gelebilmişlerdir. Osmanlı sadrazamları büyük oranda Balkanlılardan seçilmiştir.

Osmanlı sonrası karışan, karıştırılan bölge, koskoca Dünya savaşına yol açacak bir fitil görevi üstlenmiş ve kıvılcım buradan çakılmıştır. İkinci Dünya Savaşında da bölge, işgallere maruz kalmıştır. Soğuk savaş döneminin konjektürü gereği gerilimle ayakta duran bölge, soğuk savaş sonrası, Bosna ve Kosova olayları, aynı zamanda mevcut Epir, Makedonya, Transilvanya ve Dobruca ihtilaflarıyla, hala ciddi problemlere ve genel savaşlara yol açabilecek potansiyele sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Balkanlarda mevcut milletlerin neredeyse her birinin "büyük" olma yolunda hülyalarının mevcut olması, milliyetçiliklerini hala canlı tutmaktadır. Bölgede milliyetçiliği besleyen en büyük faktörlerden biri devlet ve millet sınırlarının birbirleriyle kesişmemesidir.

Türkiye, bir Balkan ülkesi olması, bölgeyle tarihi, kültürel ve stratejik bağlarının olması sebebiyle bölgeyle daha da ilgilidir. Özellikle Soğuk savaş sonrası şartların itim kuvvetiyle, Bosna ve Kosova savaşlarında aktif rol oynamış, Balkan

gerçeğini yeniden keşfetmiştir. Özellikle Bosna-Hersek, Makedonya ve Arnavutluk'la yakın ilişkileri, ittifak anlaşmaları, Türkiye'yi bölgede etkili bir aktör konumuna yükseltmiştir. Bu politikalarından rahatsız olan Yunanistan ise Sırbistan ile ittifaka yönelmiştir.

Türkiye'yi bölge gelişmelerini yakından takip etmeye iten başka bir unsur da, bölgedeki Türk ve Müslüman halkın varlığıdır. Yaklaşık 600 yıl bölgeyi yönetmiş ve damgasını vurmuş Türk varlığının ardından günümüzde de bu varlığın kalıntısı mevcuttur. Bu halkın yüzü Türkiye'ye dönüktür. Sadece yüzü dönük olmamakla beraber, Türkiye'de göçler yoluyla önemli oranda akrabaları yaşamaktadır. Tarihi ve kültürel bağların yanında bir de duygusal bağları eklersek, Balkanlar'ın Türkiye açısından önemini daha berrak görebiliriz.

Balkanların güvenliği, Türkiye için büyük önem arz etmektedir. Çıkabilecek en ufak kıvılcımın çok büyük savaflara yol açabileceği açıktır. Böyle bir durumda ülkenin bu ateşin dışında kalması zor olacaktır. Balkan siyasetine bakılınca Türkiye'nin bu yönde siyaset izlediği görülmektedir. KEİ gibi işbirliği örgütünün kurulmasına öncülük etmiş, tüm Balkan devletleriyle Dostluk ve iyi işbirliği anlaşmaları imzalamış, her alanda bölge ülkelerine yardımda bulunmuş ve sıcak ilişkiler tesis etmiştir.

1995 sonrası bölge ülkelerine ilişkin politikalarını değiştiren, AB rüzgârını da arkasına alıp, ikili sorunları donduran Yunanistan'ın, Balkanlar üzerine daha fazla eğildiği gözlenmektedir. Bölge ülkelerine AB yardımları, Yunanistan eliyle yapılmakta ve Yunan şirketleri önemli oranda yaptığı yatırımlarla, ülkeye Balkanlarda nüfuz şansı doğurmaktadır. Balkanlarda sadece bölgesel güçler değil, büyük güçler de nüfuz peşindedirler. ABD, Almanya, Rusya gibi devletlerin bölgeye ilişkin farklı planları mevcuttur.

Büyük ve etkili bir güç olma yönünde ilerleyen Türkiye için Balkanlar önemli bir coğrafyadır. Bölgede sağlanacak nüfuz, Türkiye'nin Ortadoğu, Kafkasya, Orta Asya bölgelerindeki politikalarını olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- 1 - Ahmad, Feroz, Modern Türkiye'nin Oluşumu, çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1995.
- 2 - Akçura, Yusuf, Osmanlı Devletinin Dağılma Devri (18. ve 19. asırlarda), TTK Yayınları, Maarif matbaası, İstanbul, 1940.
- 3 - Akgönenç, Oya, New Balances in The Balkans After The Bosnian Crisis, Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanların Dünü, Bu günü ve Sorunları, Ankara, 1999.
- 4 - Alexandrov, V. A Contemporary World History 1917–1945, Progress, Moscova, 1986.
- 5- Aklan, Haluk, Türkiye-Yunanistan, Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar, ASAM Yay., Ankara, 2002.
- 6 - Almond Mark, The Rise and Fall of Nicholae and Elena Ceausescu, London, 1992.
- 7 - Alpan, Necip, Tarihin Işığında Arnavutluk'un Bağımsızlığı, Ankara,1982.
- 8 - Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, 1995.
- 9 - Ancel, Jacque, Balkan Kavimleri ve Milletleri, İstanbul, 1932.
- 10 - Armaoğlu, Fahir, 19. yy. Siyasi Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- 11 - Armaoğlu, Fahir H. Siyasi Tarih, 1789–1960, Sevinç Matbaası, Ankara,1973.
- 12 - Armaoğlu, Fahir, 20.yy'ın Siyasi Tarihi C.II, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1992.
- 13 - Arnavutluk Ülke Raporu, T. C Dışişleri Bak. TİKA Yayınları, No: 18, Ankara, Haz. 1995
- 14 - Aydın, Mahir, Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına, İstanbul, 1996.
- 15 - Ayman, Gülden, Neo Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç, Tehdit ve İttifaklar, SAEMK, Ankara, 2001.
- 16 - Balkan Harbi (1912–1913), 1. cilt, Genelkurmay Basımevi, Ankara,1993.
- 17 - Baltacıoğlu, Tuna, Bilinmeyen Yolları ve Yönleri ile Yugoslavya, İstanbul, 1970.

- 18 - Banac, Ivo, *The National Question*, London, 1984.
- 19 - Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Mühime Defteri, nr. 961. nr. 111–113
- 20 - Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, TTK Basımevi. Ankara, 1983
- 21 - Bayur, Y.H, *Türk İnkılabı Tarihi*, Ankara, 1940
- 22 - Beckh, Katrin, *Von den Balkankriegon zum Ersten Weltkrieg*, Munich, 1996.
- 23 - Bets, R.R, *Central and South East Europe, 1945–48* London and New York, Royal Institute of International Affairs, 1950
- 24 - Biberaj, Elez j, *Albania in Transition: The Rocky Road to Democracy*, US, Westview Press, 1999.
- 25 - Bosna Dayanışma Grubu; *Sancak ve Kosova Raporu*, İstanbul, 1993.
- 26 - Bozbor, Nuray, *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Ulusçuluğunun Gelişimi*, Boyut Matbaacılık, İstanbul: 1997.
- 27 - Braudel, Fernand, *Akdeniz c.2*, İmge Kitabevi, Ankara: 1993
- 28 - *Büyük Ansiklopedi*, İstanbul, 1990, c. XIII.
- 29 - Caferoğlu A., *Eski Uygur Sözlüğü*, İstanbul, 1968.
- 30 - Carer, Francis, W, *An Historical Geography of the Balkans*, London: Academic Pres
- 31 - Carter, Francis, W, *An Historical Geography of the Balkans*, London: Academic Pres, 1977
- 32 - Cassavetti D.J., *Hellas and The Balkan Wars*, London, 1914.
- 33 - Castellan, Georges, *Balkanların Tarihi*, Milliyet yayınları, İstanbul; 1993.
- 34 - Castellan, Georges, *History of the Balkans*; New York: Colombia Universty Press; 1992
- 35 - Cezar Mustafa, Mithat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi, C. 1*, İstanbul, Şehir Matbaası, 1957.
- 36 - Chekrezi, Constantine A., *Albania Past and Present*, Mc. Millan, New York, 1919, reissued Arno Pres, New York, 1971.
- 37 - CIA- *The World Factbook – Greece*, 01 Ağustos 2004
- 38 - CIA, *The World Factbook*, Albania, 1995.
- 39 - Clogg, Richard, *A Short History of Modern Greece*, 2nd edition, Cambridge: 1986.
- 40 - Clogg, Richard, *Greece 1981–1989: The Populist Decade*, New York, St. Martin's 1993

- 41 - Clogg, Richard, Modern Yunanistan Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- 42 - Colonel Lt. Sir Reginald Rankin Bt., The İner History of the Balkan War, Vol. 2, London: Lane John the Bodley head Ltd., 1930
- 43 - Coşkun, Birgül Demirtaş Bulgaristan'la Yeni Dönem, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- 44 - Cömert, Servet, Jeopolitik, Jeostrateji ve Strateji, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2000.
- 45 - Crampton Richard, Bulgaria 1878–1918: A History, Boulder, Col, 1983.
- 46 - Crnobrnja Mihailo, The Yugoslav Drama, London, 1994.
- 47 - Danişmend, İsmail Hamdi, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Türkiye Yayınevi, İstanbul,1971.
- 48 - Davidson, Roderic H., Reform in the Ottoman Empire,1856–1876, Princeton, NJ,1963
- 49 - Davutoğlu, Ahmet, Stratejik Derinlik, İstanbul, 2001.
- 50 - Dedijer, Vladimir et al. History of Yugoslavia, Trans. Kordija Kueder, New York. Mc Graw Hill, 1975.
- 51 - Dilan, Hasan Berke, Atatürk Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası, İstanbul,1988.
- 52 - Djilas, Aleksa, The Conqusted Country, Harvard Uni. Pres, Cambridge, 1991.
- 53 - Domaç, İ. Zeki, 1965–1966 Öğrenim Yılı Lisans Tezi, İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 1966
- 54 - East, Roger and Pontin, Jolyon, Revolution and Change in Central and Eastern Europe, London: Pinter. Longworth, Philip, 1997
- 55 - Emanet, Hakan, Deniz Hâkimiyetinden Dünya Hâkimiyetine Giden Yolda Türk Boğazları, İstanbul, 2003.
- 56 - Eralp, Atilla, Türkiye ve AB, İmge Yayınları, 1997.
- 57 - Esther Singleton; Turkey and the Balkan States; New York: Dodd, Mean and Company; 1908.
- 58 - Evans, Thammy, Macedonia, Connecticut, 2004.
- 59 - Fischer, Mary Allen, Niholae Ceausescu: A Study in Political Leadership, (Boulder, 1989).
- 60 - Fischer, Stephen -Galati, Man, State and Society in East European History, New York: Praeger Publishers, 1970.
- 61 - Fraser, John Foster Pictures from the Balkans, Cassell and Company Ltd., London, New York, Toronto and Melbourne, 1912.

- 62 - Frasheri Kristo, The History of Albania, Tirana, 1964.
- 63 - George, W. The Balkans in Transition, Princeton, Van Nostrand, 1963.
- 64 - Georgescu Vlad, The Romanians, A History, Columbus, Ohio, 1991
- 65 - Giurescu, Constantin C., Chronollogical History of Romania, Bucharest, 1972.
- 66 - Gibbons, H.A, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu (Çev. Ragıp Hulusi), İstanbul, 1928.
- 67 - Glenny, Misha, The Fall of Yugoslavia, Penguin Books, New York, 1994.
- 68 - Glenny, Misha, Balkanlar 1804–1999, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul: 2001.
- 69 - Göktaş, Oktay, Balkanların Anahtar Ülkesi Arnavutluk, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995
- 70 - Gönlübol, M., Sar, Cem, Olaylarla Türk Dış Politikası, (1919-1973), SBF Yayını, Ankara, 1974.
- 71 - Gönlübol, Mehmet Olaylarla Türk Dış Politikası, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996
- 72 - Gönlübol, Mehmet A.Şükrü Esmer, vd., Olaylarla Türk Dış Politikası, Genişletilmiş 7. Baskı, Alkım Kitabevi, İstanbul, 1989
- 73 - Grimes, Barbara F., ed. Ethnologue: Languages of the World, Twelfth edition, 1992
- 74 - Gürel, Şükrü S., Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan ilişkileri,(1828-1993), Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993.
- 75 - Hall Richard C, The Balkan Wars, 1912–1913, London and New York, 2000.
- 76 - Hak, Türk Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, HAK Basımevi, İstanbul, 2001
- 77 - Hall, Richard C The Balkan Wars, 1912–1913, London and New York, 2000
- 78 - Handbook of Bulgarian Army, 1909, Armies of Balkan States, War Office, London, 1915.
- 79 - Haumant Emile, Yugoslavya'nın Oluşumu, Paris, 1930.
- 80 - Hoffman, George, Young, Nationalism and War in the Near East, Oxford, 1915.
- 81 - Hoffman, George W. The Balkans in Transition, Princeton, Van Nostrand, 1963
- 82 - İleri, Suphi Nuri, Siyasi Tarih, İstanbul: Güneş Matbaası, 1940.
- 83 - İlhan, Suat, Dünya Yeniden Kuruluyor, Jeopolitik ve Jeokültür Tartışmaları, İstanbul, 1999.

- 84 - İlhan, Suat, Türklerin Jeopolitiği ve Avrasyacılık, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2005.
- 85 - INAF, The Republic of Macedonia, (Rising Sun in The Balkan) İstanbul, 1993.
- 86 - İnalçık, Halil, Tanzimat ve Bulgar Meselesi, Ankara, 1943.
- 87 - İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1988.
- 88 - Jankovic, Branimir, The Balkans in International Relations, translated by Margot and Basko Milosavljevic, Mc. Millan, London, 1998
- 89 - Jelavich, Charles and Barbara, The Balkans, Engle Wood Cliffs, p.3, Prentice-Hall, New Jersey, 1965.
- 90 - Jelavich Barbara, History of The Balkans, 20th Century, c.2, Cambridge University Press, 1999.
- 91 - Jelavich, Barbara, History of The Balkans, V.2, Cambridge University Press, Cambridge 1991.
- 92 - Jelavich, Charles and Barbara The Balkans, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1965.
- 93 - Jelavich, Charles-Barbara, The Balkans, Aspectrum, New Jersey, 1965.
- 94 - Jelavich, Charles and Barbara eds. The Balkans in Transition,: Essays on the Development of Balkan Life and Politics, since eighteenth Century, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1963.
- 95 - Jovan Pavlovski, Misel Pavlovski, Facts About Macedonia, Skopje, 2004.
- 96 - Kafesoğlu İ., Eski Türk Dini, Ankara,1980.
- 97 - Kafesoğlu İ. Türk Milli Kültürü, Chapter "Social Structure", İstanbul 1983.
- 98 - Kafesoğlu, İbrahim, Origins of Bulgars, Institute for The Study of Turkish Culture, Ankara, 1986.
- 99 - Kalaycıoğlu, Ersin, Balkanlarda milliyetçilik ve siyasi yaşam:1918–1939, İki Dünya Arasında Avrupa ve Balkanlar: İdeolojiler ve Uluslararası Politika, Aybay yayımları, İstanbul, 1994.
- 100 - Kaltchas N., Introduction to the Constitutional History of Greece, New York, 1940.
- 101 - Karal, Enver Z. Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri, Cilt IV, Ankara, TTK Yay. 4. Baskı, 1998.
- 102 - Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, C.5, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- 103 - Karatay, Osman Kosova, Kanlı Ova, İstanbul, 1998.

- 104 - Karpat, Kemal H. (der.), Turkish Foreign Policy: Some Introductory Remarksin Turkish Foreign Policy, Madison, Wisconsin, 1996
- 105 - Keagan, John Savaş Sanatı, Sabah Yayınları, İstanbul, 1998
- 106 - Kerney, Robert J., Yugoslavia, Berkeley, Uni. Of California Pres, 1949.
- 107 - Kertesz, Stephen D., The United States and Eastern Europe , New Jersey : Prentice-Hall,inc., Englewood Cliffs, 1991
- 108 - Kocabaş, Süleyman, Balkanlarda Panislavizm, Vatan Yayınları, İstanbul, 1986.
- 109 - Kona, Gamze, Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- 110 - Korkud, Refik, Bulgar Yönetimi ve Tarihi Yalan, Ankara, Türkiye Fikir Ajansı,1986.
- 111 - Kösieh, Dragos D., The Land and people of the Balkans: Albania, Bulgaria, Romania, Yugoslavia, Philadelphia: Lippincott, 1962.
- 112 - Köse, Ertan, Yunanistan ve Bitmeyen Kin, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- 113 - Külçe, Süleyman, Osmanlı Tarihinde Arnavutlar ve Arnavutluk, İzmir, 1944.
- 114 - Küpeli, Yusuf, Tarihin İzinde Balkanlar ve ABD, Ankara: Öncü Kitap, 2000.
- 115 - Lampe John R, Yugoslavia as History, Cambridge Universty Pres, Cambridge, 1996
- 116 - Larrabee, Lesser, Ian, F. Stehen, Zanini, Michele, Vlachos, Katia, Greece's New Geopolitics, RAND,2001
- 117 - Letvtchenko, M.V., Bizans, Milliyet Yayınları, 1979
- 118 - Logoreci, Anton, The Albanians, London, Victor Gollancz Ltd.1977.
- 119 - Lungu, Dov B,. Romania and The Great Powers, 1933–1940, Durham, 1989.
- 120 - Lütem, Ömer E.- Birgül Demirtaş Coşkun, Balkan Diplomasisi, ASAM yayınları, Ankara, 2001.
- 121 - Lütem, Ömer E., Türk-Bulgar İlişkileri 1983–1989, cilt 1,1983–1985, ASAM Yayınları, Ankara, 2000.
- 122 - Makedonya, Harp Akedemileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.
- 123 - Maksudoğlu, Mehmet, Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Tarihi 1299–1922, İstanbul, 1999.
- 124 - Marek, Krystyna, Identity and Continuity of States in International law, Geneva, 1954.
- 125 - Marmallaku, Ramadan, Albania and the Albanians, London: 1975.

- 126 - Milivojevic Makro, Wounded Eagle, Albania's Fight for Survival, Institute for European Defence and Strategic Studies, London, 1992,
- 127 - Miranda Vickers, Between Serb and Albanian, A history of Kosovo, London, 1998.
- 128 - Mufassal Osmanlı Tarihi: Fatih'in Bosna Seferi, Şehir Matbaası, C. 1.istanbul 1957,
- 129 - Nobirdali, Bedri Selim, Çağdaş Bir Önder Tito, Çağdaş Bir Ülke Yugoslavya, İstanbul, 1977.
- 130 - Norris, David A., In the Wake of the Balkan Myth, St. Martin's process INC., New York, 1999
- 131 - Nye, Joseph, Yunanistan ve Balkanlar: Bir Fırsat Anı, Yunan Paradoksu, çev. Bülent Tanatar, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999.
- 132 - Ortaylı, İlber, Balkanlar ve Türkiye'nin bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu, Aralık 1998
- 133 - Ostrogorsky, George, Bizans Devleti Tarihi, çev. Fikret Işıktan, Ankara: Türk Tarih Basımevi, 1999.
- 134 - Ozankaya, Yücel, Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İsyancıları, Ankara, 1983.
- 135 - Ögel Bahareddin, Türk Kültürünün Gelişme Çağları, İstanbul, 1988.
- 136 - Özel, Mustafa Stratejik yönetim ve Liderlik, İz Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- 137 - Pano, Nicholas C, "Albania",1992
- 138 - Pavlovski, Jovan, Pavlovski, Misel, Facts About Macedonia, Skopje, 2004
- 139 - Pfaff, William, The Absence of Empire, The New Yorker, August 10, 1992
- 140 - Piekalkiewicz, Janusz, Krieg auf dem Balkan, 1940–1945, Münih, 1984.
- 141 - Pitcher D.E., An Historical Geography of the Otoman Empire, (From earliest times to the end of sixteenth century), Lieden, 1972
- 142 - Plasari Ndreçi, 'Strategy and Tactics of the Albanian Party of Labour in the National Liberation War', Naim Frasher, Tirane, 1966
- 143 - Poulton, Hugh, The Balkans: Minorities and States in Conflict, Londra, Minority Rights Publications, 1994.
- 144 - Prifti Peter R., Socialist Albania since 1944: Domestic and Foreign Developments, Cambridge, 1978.
- 145 - Puto Arben and Stefanaq Polo, The History of Albania, from its origin to the present day, London: Boston and Henley, 1981.
- 146 - Radin, A. Michael, IMRO and Macedonian Question, Üsküp, 1993

- 147 - Raymond Zickel and Walter R. Iwaskiw, Albania, A Country Study, Washington, 1992.
- 148 - Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük, İstanbul, 1968
- 149 - Ridgeway James, Yugoslavya's Ethnic Nightmare, Lawrance Hill Boks, Chicago, 1995.
- 150 - Rizaj, Skender Kosova ans Albanians Yesterday, Today and Tomorrow, Prishtina, 1992, s. 102
- 151 - Roderic, H. Davidson, Reform in the Ottoman Empire, 1856–1876, Princeton, NJ, 1963.
- 152 - Romania, Directory 1997, Bucharest, 1997.
- 153 - Ross, Colin, Im Balkan krieg, Munich, 1913.
- 154 - Sander, Oral Türkiye'nin Dış Politikası, İmge Kitabevi, Ankara, 1989.
- 155 - Schurman Jacop Gould, The Balkan Wars 1912–1913, Princeton: Princeton Universty Pres, 1914
- 156 - Schevill, Ferdinand A History of Balkans, From the Earliest Times to the Present Day, Dorset Pres, New York, 1995.
- 157 - Shaw, Stanford J. and Ezel Kural Shaw, History of The Otoman Empire and Modern Turkey, vol 1. Cambridge: Cambridge Universty Pres, 1976, 1977
- 158 - Shea, John, Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation, North Carolina, McFarland & Company, 1997.
- 159 - Shirer, William L, Nazi İmparatorluğu, Çev. Rasim Güran Ağaoğlu, İstanbul, 1968. c.2.
- 160 - Singleton Esther, Turkey and the Balkan States, New York: Dodd, Mead and Company, 1908
- 161 - Skender Rizaj, Kosova ans Albanians Yesterday, Today and Tomorrow, Prishtina, 1992.
- 162 - Smith, Michael Llewellyn, Ionian Vision: Greece in Asia Minor 1919–1922, Londra, 1923.
- 163 - Soysal, İsmail, 1934 ve 1954 Balkan Paktları, Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar, ed. Mustafa Bereketli, İstanbul, 1999.
- 164 - Soysal, İsmail - Kut, Şule Dağılan Yugoslavya ve Bosna Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990–1996. İstanbul: OBIV-ISIS, 1997
- 165 - Spykman, Nicolas J. ,America's Strategy in World Pollitics, 1942.

- 166 - Stavrianos, L.S. The Balkans since 1453, New York: Holt, Rinehard and Winston, 1958.
- 167 - Stoianovich, T., A study in Balkan Civilization,(Bonzoï Studies in History), New York,1967.
- 168 - Sudetic, Charles, Albania, A Country Study, ed.Raymond Zickel, Walter R Iwaskiw, 1992
- 169 - Şimşir, Bilal N., Türkiye-Arnavutluk İlişkileri (1985–1988), ASAM yayınları, Ankara, 2001.
- 170 - Şimşir, Bilal, Bulgaristan Türkleri (1878–1915), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.
- 171 - Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük, İstanbul, 1968
- 172 - Tektaş, Nazım, Osmanlı 1, Çadırdan Saraya, Burak yayınevi, İstanbul, 1999.
- 173 - Temel Britannica, Baş editör, James Somerville, İstanbul, 1992, c.19.
- 174 - Tezel, Yahya s. Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923–1950), Ankara, Yurt Yayınevi, 1986.
- 175 - Tezkan, Yılmaz, Taşar, M. Murat, Dünden bugüne Jeopolitik, İstanbul, 2002
- 176 - Thaden, Edward, Russia and the Balkan Alliance of 1912, Univerty Park, Pennsylvania, 1965.
- 177 - Thammy Evans, Macedonia, Connecticut, 2004.
- 178 - Tindemans, Leo (Bşkn), Barışa Çağrı, Uluslararası Komisyonun Balkanlar Hakkındaki Raporu, (çev.) Özden Arıkan, Sabah Kitapları, İstanbul, 1998.
- 179 - Todorov, N, The Balkan City, 1400–1900, Seattle, 1983.
- 180 - Touraine, Mariso, Altüst olan Dünya, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997.
- 181 - Tuğlacı, Pars, Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri, Cem Yayınevi, İstanbul, 1984.
- 182 - Turan, Ömer, The Turkish Minority in Bulgaria, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.
- 183 - Türk Ansiklopedisi, Milli eğt. Basımevi, c.33, Ankara,1984.
- 184 - Türkeş, Mustafa ve İlhan Uzgel (Der.), Türkiye'nin Komşuları, İmge, Ankara, 2002
- 185 - Türsan, Nureddin, Yunan Sorunu, Ankara, 1987.
- 186 - Uzgel, İlhan, Balkanlarda Yeni Gelişmeler ve Makedonya Sorunu, Nisan 1992
- 187 - Uzunçarşılı, İ. Hakkı Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, c.2
- 188 - Ülger, İrfan Kaya, Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990'lı Yıllar, 21. yy.da Türk Dış Politikası, Ankara, Ocak 2004.

- 189 - Ülger, İrfan Kaya “Sırlara Göre Kosova Sorunu” Avrasya Dosyası, cilt 3, Sonbahar1996
- 190 - Vambery A., Der Ursprung der Mayyaren, Leipzig, 1982.
- 191 - Vasilev, A.A.. Bizans İmparatorluğu Tarihi 1,İstanbul: 1943.
- 192 - Vickers, Miranda, Between Serb and Albanian, A History of Kosovo, London, 1998.
- 193 - Vickers, Miranda, James Pettifer, From Anarchy to a Balkan Identity, Albania, London, 1997.
- 194 - Vryonis, S., The Byzantine Legacy and Otoman Forms, Dumbarton Oaks Papers, No: 23-24, Washington DC., 1969.
- 195 - Vryonis, S., The decline of medieval Hellenism in Asia Minor and the process of Islamization from the eleventh through the fifteenth century, Berkeley, California, 1971.
- 196 - Vucunich, Wayne S., Conteporary Yugoslavia, Berkeley, op. 3–282, Uni. Of California Pres, 1969.
- 197 - Watson, Hugh Seton, Eastern Europe Between The Wars 1918–194, Cambridge: At the University Pres, 1946.
- 198 - Yeni Hayat Ansiklopedisi, Doğan Kardeş Yayinlari, 6. Cild, İstanbul, 1979
- 199 - Yeni Rehber ans., İstanbul,1994.
- 200 - Yeni Türk Ansiklopedisi, Baş Redaktor, Ayvaz Gökdemir, Ötüken Yayınları, c.12, İstanbul, 1985,
- 201 - Yerasimos, Stefanos, Milliyetler ve Sınırlar, Çev. : Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.
- 202 - Yılmaz, Türel ”Türkiye Arnavutluk İlişkileri (1990 Sonrası) Türk Hukuk Dünyası, S.2.Ankara, 2000
- 203 - Yunanistan Beyaz Kitabı 2000, bölüm 3,2
- 204 - Yücel Yaşar, “Balkanlarda Türk Yerleşmesi ve Sonuçları” Bulgaristan’da Türk Varlığı I, Ankara, 1987.
- 205 - Yüksel, Mustafa, Türkiye, Yunanistan ve Avrupa Topluluğu, İstanbul, 1988.
- 206 - Zickel, Raymond, Walter R. Iwaskiw, Albania: A Country Study, Washington, 1994.

MAKALELER

- 1 - Akça, İzzet, “Balkanlardaki Gelişmelerin Türkiye’nin Dünya Dengesindeki Yerine Etkileri”, 5. Askeri Tarih Semineri Bildirirleri -2, Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açından Türkiye, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997
- 2 - Akgönenç, Oya, “New Balances in The Balkans After The Bosnian Crisis,” Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanların Dünü, Bu günü ve Sorunları, Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1999.
- 3 - Akgönenç, Oya, Mughisuddin, “İkinci Dünya Savaşından Bu Yana Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye”, 5. Askeri Tarih Bildirileri Semineri-1, Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açından Türkiye, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1996
- 4 - Akşin Sina, Melek Fırat, “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar, Balkanlar, OBİV yayınları, İstanbul,1993
- 5 - Akşin, Sina, “Factors Put Forward to Explain Independence Movements In The Balkans”, Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanolojinin Dünü, Bugünü ve Sorunları, Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1999
- 6 - Aktar, Yücel, “Osmanlı Devletinin Kısa Sürede Kuruluşu ve Balkanlara Kısa Sürede egemen Oluştaki Başarısının Nedenleri”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı 263, 1977, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara
- 7 - Aktepe Münir, “Osmanlıların Rumelide İlk fethettikleri Çimpe Kal’ası”, İÜEF Tarih Dergisi, Sayı:2, İstanbul, 1950.
- 8 - “Albania: State of the Nation”, ICG, Balkans Report No. 111, 2001
- 9 - Athanassopoulou, E. “Turkey and the Balkans: The View from Athens” in The International Spectator, vol. XXIX NO.4 Oct-Dec. 1994
- 10 - Aydın, Mahir, “ Arşiv Belgeleriyle Makedonya’da Bulgar Çete Faaliyetleri”, Osmanlı Araştırmaları, IX, 1989
- 11 - Aydın, Mahir, “Prenslikten Krallığa Büyük Bulgaristan”, Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar, ed. Mustafa Bereketli, İstanbul: Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, 1999
- 12 - Baharçipek, Abdulkadir, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye’nin Balkanlar Politikası,1980–2003”, Türkiye’nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları, ed. Turgut Göksu, H.Hüseyin Çevik, vd. İstanbul,2003

- 13 - Bahçeli, Tözün, “Türkiye’nin Yunanistan Politikası”, Türkiye’nin Yeni Dünyası, Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri, Alan Makovsky, Sabri Sayarı, İstanbul, 2000
- 14 - Balic, Smail, “Bosnian Muslims: Historical Background and Present Conflicts”, Balkans, A Mirror of the New International Order, ed. Güney Göksu Edoğan, Kemal Saybaşılı, İstanbul, 1995
- 15 - Bakariç, Vladimir “Gerçeği gören ve Gelişim Yolunu Gösteren Önder”, Der. Beyto Nobirdali, Bedri Selim, Çağdaş Bir Önder Tito, Çağdaş Bir Ülke Yugoslavya, İstanbul, 1977,
- 16 - Banac, Ivo, “Nationalism in Serbia”, Balkans, A Mirror of the New International Order, ed. Güney Göksu Edoğan, Kemal Saybaşılı, İstanbul, 1995
- 17 - Barkan, Ömer Lütfü, “Rumeli’nin İskânı İçin Yapılan Sürgünler”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 13, 1950
- 18 - Barkan, Ömer Lütfü, “Osmanlı İmparatorluğunda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler,” İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 11.13.16 (1949–1951).
- 19 - Barkan, O., “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, Türkiyat Mecmuası, İstanbul, 1952-1953.
- 20 - Basil, Kondis , “The Greek Minority in Albania”, Lawrence A. Tritle (der.), Balkan Currents: Studies in the History, Culture and Society of a Divided Land, Los Angeles, Loyola Marymount University, 1998
- 21 - Baştav Şerif, “Osmanlı İmparatorluğunun Yeniden Kuruluşunda Rumeli’nin Katkısı”, 9. Türk Tarih Kongresi, (Ankara 5–9 Eylül 1990) Kongreye Sunulan Bildiriler, Cilt 3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994.
- 22 - Baydar, Nazif “Balkanlar’dan Göç”, Yeni Türkiye, sayı 16, Temmuz-Ağustos, 1997
- 23 - Beydilli K., “Küçük Kaynarca’dan Yıkılışa”, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, Osmanlı Devleti Tarihi, C.1, İstanbul, 1999
- 24 - Beydilli, Kemal, “Balkanlarda Dönüm Noktası 93 Bozgunu ve Sonrası”, Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar, ed. Mustafa Bereketli, İstanbul: Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, 1999.
- 25 - Bora, Tanıl, “Turkish National Identity, Turkish Nationalism”, Balkans, A Mirror of The New International Order, ed.by Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşılı, İstanbul, 1995

- 26 - Bölükbaşı, Süha, “Türkiye’nin Yakınındaki Avrupa ile İlişkileri”; Avrasya Dosyası cilt:4, sayı 1–2, Ankara, 1998
- 27 - Büyükçolak, Kamil Mehmet, “War of Projects: Turkish-Greek Rivalry in the Balkans in the Post Cold War Period, Turkish Review of Balkan Studies, Annual 98/99, İstanbul, 1999
- 28 - Chernishev, Albert S., “Balkans and Russia”, ed. Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşılı, Balkans a Mirror of the New International Order, Marmara Universty Department of International Relations, İstanbul, 1996
- 29 - Clarke J.F, “Father Paisii and Bulgarian History” Teachers of History, (ed.) H.S Hughes, Cornell Universty Press, 1954
- 30 - Clogg, Richard, “Greece and The Balkans in 1990’s” Harry Psomiades, Stavros Thomadakis (Ed.), Greece The New Europe and The Changing International Order, New York, Pella, 1993
- 31 - Coşkun, Birgül Demirtaş, “Arnavutluk’un Dış Politikası ve Balkanlar’da Arnavut Sorunu”, Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun (der.), Balkan Diplomasisi, Ankara, ASAM yayınları, 2001
- 32 - Coşkun, Birgül, Demirtaş “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan’ın Dış Politikası”, Balkan Diplomasisi, ASAM, Ankara, 2000
- 33 - Coufoudakis, V., “Grek Foreign Policy in the Post-Cold War Era: Issues and Challenges” in Mediterranean Quarterly, vol.7 no. 3, Summer 1996.
- 34 - Couloumbis, T. A., “Defining Greek Foreign Policy Objectives”, Couloumbis ve Iatrides (EDS.), Greek-American Relations, A Critical Review, New York, 1980
- 35 - Crampton, Richard J, “Bulgaria, 1878–1918 A History”, East European Monographs, Boulder, New York, 1983
- 36 - Curuvija, Slavko, Torov, Ivan, “The March to War (1980–1990)”, ed. Jasminka Udovicki, James Ridgeway, Yugoslavya’s Ethnic Nightmare, Lawrance Hill Boks, Chicago, 1995
- 37 - Cyrill, Falls, “The Balkan Wars, 1912–1913”, History Today, 13: 9, Sept.: 1963.
- 38 - Danopoulos ve Chopani, “Albanian Nationalism and Prospects for Greeter Albania” in: Constantine P. Danopoulos and Kostas G. Messas (eds.) Crises in the Balkans, WestviewPress, 1997
- 39 - Duffy, Terence, “Albania: Beyond the Hoxha Legacy”, Kostecki, Zukrowska, Goralczyk (der), Transformations of Post-Communist States, Londra, Macmillan Press Ltd, 2000

- 40 - Edward A. Freeman, "The Otoman Turks"; Ester Singleton, Turkey and the Balkan States (As described by great writers), New York: Dodd, Mead Company, 1908.
- 41 - Emerson, Philip, "The Geography of Current Events- The Balkan War", Journal of Geography, 11, 1912/1913
- 42 - Falls, Cyrill, "The Balkan Wars, 1912–1913", History Today, 13: 9(1963: Sept.)
- 43 - Feher, G., "Turko-Bulgar, Macar ve Bunlara Akraba Milletlerin Kültürü, (Culture of Turco-Bulgar, Magyar and Related Nations", Minutes of II nd Congress of Turkish History, 1937, 1943
- 44 - Fırat, Melek, "Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikasının Yeniden Biçimleniş Süreci", Türkeş Mustafa ve İlhan Uzgel (Der.), Türkiye'nin Komşuları, İmge, Ankara, 2002
- 45 - Fichev, Ivan, "Balkanskata voina 1912–1913", Preshivelitsi, Blezzhki dokumenti, Sofia, 1941.
- 46 - Foreign Broadcast Information Service, (FBIS-WEU), 30 July 1992
- 47 - Freeman, Edward A., "The Otoman Turks" Ester Singleton, Turkey and the Balkan States (As described by great writers), New York: Dodd, Mead Company, 1908.
- 48 - Gencer, Özcan, , "Türk Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim: Balkanlar Örneği, Kemal Saybaşılı ve Özcan Gencer (Der.), Yeni Balkanlar Eski Sorunlar, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1997.
- 49 - Glenny, M. "Heading Of f War in the Southern Balkans" in Foreign Affairs, vol. 74 no.3, May-June 1995.
- 50 - Graham, Cameron, Jennifer Khor, "National Notations: Former Yugoslavia", Peace Keeping and International Relations, Cilt: XXIV, No: 5, Sept/Oct 1995.
- 51 - Gürel, Şükrü S. "Türk Dış Politikası 1919–1945" Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul, 1982
- 52 - Gürkan, İhsan, "Balkanlar ve Türkiye", Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
- 53 - Gürkan, İhsan, "II. Dünya Savaşı Sonrası Balkanlar", Balkanlar, OBİV Yayınları, İstanbul 1993.
- 54 - Gürkan, İhsan, "Türkiye Açısından Balkan Konusunun Çeşitli Boyutları", Balkanlar Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul, 1993.

- 55 - Gürsoy Cevat R., Yugoslavya, Türk Ansiklopedisi, Cilt 32, Ankara, Meb Basımevi, 1984.
- 56 - Hagen, William W. "The Balkans Lethal Nationalism" Foreign Affairs, cilt 78. no: 4., 1994.
- 57 - Hall, Derek, "Albanian Identity and Balkan Roles", Derek Hall, Darrick Danta (der.), Reconstructing the Balkans: A Geography of the New Southeast Europe, New York, Wiley John & Sons, 1996.
- 58 - Head C, "On the Date of Justinian II's Restoration", Byzantion, XXXIX, 1970.
- 59 - Helmreich, E.C. "Eastern Europe in the World History", Man, State and Society in East European History, Stephen Fischer-Galati, New York: Praeger Publishers, 1970.
- 60 - Heraclides, Alexis, "Yunan-Türk Yumuşaması (1999-...) : Bir İlk İnceleme; Türkiye-Yunanistan", Birgül Demirtaş Coşkun, E. Kurubaş, Eski Sorunlar Yeni Anlayışlar, ASAM Yayınları, Ankara, 2002.
- 61 - Hitchens, Marilyn Griox "Germany, Russia and the Balkans Prelude to Nazi Soviet Non-Agression Pact, by Margo and Basko Milosavljevic, Macmillan, London, 1998.
- 62 - Höpken, Wolfgang, "Political Culture in the Balkan States During the İnterwar Period, Balkans", A Mirror of the New İnternational Order, ed.by Güney Göksu Özdoğan- Kemal Saybaşılı, İstanbul, 1995.
- 63 - Huey, Louis Kostanick, "Balkan Demographic trends and population heartlands, ", Aspects of the Balkans, ed.by Henrik Birnbaum and Sperus Urgonis, Mouton, 1972.
- 64 - Hunter, Shireen 'Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture' The International Spectator, Cilt XXXIV, No:1, Ocak-Mart 1999.
- 65 - Jovanovic, Branka Prpa, "The Making of Yugoslavia" (1830-1945), ed. Jasminka Udovicki, James Ridgeway, Yugoslavya's Ethnic Nightmare, Lawrance Hill Boks, Chicago, 1995.
- 66 - İnalçık, Halil, "Arnavutluk'ta Osmanlı Hâkimiyetinin yerleşmesi ve İskender Bey İsyasının Menşei", Fatih ve İstanbul, c.1 sayı 2, İstanbul, 1953.
- 67 - İnalçık, Halil, "Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğu'na: 15. Asırda Rumelide Hıristiyan Sipahiler ve Meşeleri", Melanges Fuad Köprülü, İstanbul, 1953.

- 68 - İnalçık, Halil, “Otoman Methods of Conquest”, *Stadia Islamica* 3, 1954.
- 69 - İnalçık, Halil, “The Otoman decline and its effects upon the Reaya”, *Aspects of the Balkans*, ed.by Henrik Birnbaum and Sperus Urganis, Mouton, 1972.
- 70 - İnalçık, Halil, “Türkler ve Balkanlar”, *Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları*, İstanbul, 1993.
- 71 - İnalçık, Halil, “Mirasın anlamı: Osmanlı Örneği, Derleyen Carl Brown, İmparatorluk Mirası”, *Balkanlarda ve Ortadoğu’da Osmanlı Damgası*, İstanbul, 2000.
- 72 - İnalçık, Halil, “Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar”, *Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanolojinin Dünü, Bugünü ve Sorunları*, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, 1999.
- 73 - Jovanovic, Branka Prpa-, “The Making of Yugoslavia (1830–1945)”, ed. Jasminka Udovicki, James Ridgeway, *Yugoslavya’s Ethnic Nightmare*, Lawrence Hill Boks, Chicago, 1995.
- 74 - Kaçi, Nesip, “Arnavutluk Atatürk’ü Nasıl Değerlendiriyor”, *Atatürk’ün Ölümünün 50. yılı Sempozyumu*, Ankara,1998.
- 75 - Kahramanyol, Mustafa, “Balkanlarda Müslümanların Dünü, Bugünü ve Yarını”, *Yeni Türkiye–3, Türk Dış Politikası Özel Sayısı*, Ankara, 1995.
- 76 - Kahramanyol, Mustafa “Balkanlar ve Türkiye, Türkiye’nin Varolma Şartları” *Yeni Türkiye Cumhuriyeti Özel Sayısı*, cilt 4, no:23–24, Eylül-Aralık, 1998.
- 77 - Kandas, Thanasis, “Greek Security Concerns”, Kosta Tsipis (der.), *Common Security Regimes in the Balkans*, New York, East European Monographs, Boulder, 1996.
- 78 - Karaosmanoğlu, Ali “Balkanlar’ın Nükleer Silahlardan Arındırılması ve Türkiye”, *Dış Politika*, Ankara, Şubat 1994.
- 79 - Kirişçi, Kemal “Refugees of Turkish Origin: Coerced Immigrants to Turkey, since 1945”, *International Migration*, Cilt 34, no: 3,1996.
- 80 - Kirişçi, Kemal ‘The End of the Cold War and Changes in Turkish Foreign Policy Behaviour’, *Foreign Policy*, Cilt XVII, No:3–4, 1993.
- 81 - Koloğlu, Orhan, “Osmanlı Döneminde Balkanlar” (1391–1918), *Balkanlar*, OBIV Yayınları, İstanbul, 1993.
- 82 - Kondis, Basil “The Greek Minority in Albania”, Lawrence A. Tritle (der.), *Balkan Currents: Studies in the History, Culture and Society of a Divided Land*, Los Angeles, Loyola Marymount University, 1998.

- 83 - Kostanick, Huey Louis, "Balkan Demographic trends and population heartlands", *Aspects of the Balkans*, ed.by Henrik Birnbaum and Sperus Urgonis, Mouton, 1972.
- 84 - Kranidiotis ,Yannos, "Greece and Co-operation Among The South-East European Countries", Thesis, Cilt 1., No:3, Sonbahar 1997
- 85 - Kullashi, Muhammet "The Kosovo Problem and The Disintegration of Yugoslavia", *Balkans, A Mirror of The New International Order*, ed.by Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşılı, İstanbul, 1995.
- 86 - Kut, Şule, "Turkey in The Post Communist Balkans: Between Activism and Self Restraint", *Turkish Review of Balkan Studies*, C.3, 1996/1997.
- 87 - Kut, Şule, "Türkiye'nin Balkanlar Politikası", *Türkiye'nin Yeni Dünyası: Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri*, Alan Makovsky, Sabri Sayarı (der.), Bursa, Alfa Yayınları, 2002.
- 88 - Küçük, Cevdet, "Balkan Savaşları", *İslam Ansiklopedisi*, cilt 5, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992.
- 89 - Lani Remzi, Fabian Schmidt, "Albanian Foreign Policy Between Geography and History", *The International Spectator*, Cilt 33, Sayı 2, Nisan-Haziran 1998.
- 90 - Lika, Lulzim, "Albania's Ethnic Greeks Want Self-Rule", Reuters, 28 Ekim 1993.
- 91 - Luan, Omari, 'The Constitutional Changes and The Authonomy of Kosova', *The Truth on Kosova*, ed. Kristaq Prifti, Lefter Nasi, Luan Omari vd. Tirana, 1993.
- 92 - Luebbert, G.M "Social Foundations of Political Order in İnterwar Europe" *World Politics* vol. 39, 1986.
- 93 - Manço Yasemin Dobra-, "Albanian Democracy takes root amidst controversy, Regional Conflict and uncertainties", *Turkish Review of Balkan Studies*, annual 1916/97 3. ISIS, İstanbul, 1997.
- 94 - Manea, Mihai, "Soğuk Savaştan Günümüze Romanya Diplomasisi", *Balkan Diplomasisi*, ASAM, Ankara 2001
- 95 - Mihailova, Nadezhda, "Güneydoğu Avrupada Güvenlik ve Bulgaristan'ın NATO Entegrasyonuna İlişkin Politikası", *NATO Dergisi*, No:1, Bahar ,1998
- 96 - Mortimer, Edward "Continent of Conflict" *Financial Times*, 29 Temmuz 1992.
- 97 - Mutlu, Avni, *Balkan Savaşından Çıkarılan Dersler*, *Askeri Tarih Bülteni*, yıl 10, Sayı 18, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1985.

- 98 - National Archives, Washington DC, War Collage Division, General Correspondence, 1912–1920, Records Group 165–5964–3, Binbaşı T. Bentley Mott'un raporu, 28 Temmuz 1910.
- 99 - Nikova, Ekaterina, "Changing Bulgaria In The Changing Balkans", Balkans, A Mirror of The New International Order, ed.by Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşı, İstanbul, 1995.
- 100 - Omari, Luan, "The Constitutional Changes and The Authonomy of Kosova", The Truth on Kosova, ed. Kristaq Prifti, Lefter Nasi, Luan Omari vd. Tirana, 1993.
- 101 - Oran, B. , "Türkiye'nin Balkan ve Kafkas Politikası", SBF Dergisi, cilt: 50, No:1–2, Ocak-Haziran 1995.
- 102 - Özyayın, A. Taha "Bulgaristan'da Türk-İslam Eserleri, Vakıflar Dergisi, S. 17, Ankara, 1983.
- 103 - Özcan, Gencer "Türk Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim: Balkanlar Örneği, Kemal Saybaşı ve Özcan Gencer (Der.), Yeni Balkanlar Eski Sorunlar, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1997.
- 104 - Özer, E. "Concept and Prospects of BSEC" in Foreign Policy Review, vol. XX., No: 1-2, 1996.
- 105 - Özönder, Cihat, Halim Çavuşçu, "Batı Trakya Türk Azınlığı", Yeni Türkiye, sayı 16, Temmuz-Ağustos, 1997.
- 106 - Papocosma, S.V., "More Than Rocks: The Aegean's Discordant Legacy" in Mediterranean Quarterly, vol.7, no.4,Fall 1996.
- 107 - Pfaff,William, "The Absence of Empire", The New Yorker, August 10, 1992.
- 108 - Plasari Ndreçi, 'Strategy and Tactics of the Albanian Party of Labour in the National Liberation War', Naim Frasherri, Tirane, 1966.
- 109 - Poulton H. "Playing the Kinship Cards- in The Balkans" in Transition. vol. 2 no. 12, 14 June 1996.
- 110 - Prifti , Kristaq, Marenglen Verli "Aspects of the economic situation of Kosova (1980-1989)", The Truth on Kosova, ed. Kristaq Prifti, Lefter Nasi, Luan Omari vd., Tirana, 1993.
- 111 - Pulaha, Selami "The Albanians in Kosova in the 12th-18th centuries", The Truth on Kosova, ed. Kristaq Prifti, Lefter Nasi, Luan Omari vd., Tirana, 1993.
- 112 - Reçber, Kamuran "Avrupa Savunma ve Güvenlik Perspektifinde Türkiye-Bulgaristan İlişkileri", Balkanlardaki Türk Kültürünün Dünü, Bugünü, yarını, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2002.

- 113 - Sander O, "The Balkan and Black Sea Cooperation, SBF Dergisi, Cilt 49, sayı 3-4, 1994.
- 114 - Sander O, "Turkey and the Organization for Black Sea Economic Cooperation" in K. H. Karpat (ed.) Turkish Foreign Policy: Recent Developments Madison, Wis.: University of Wisconsin Press, 1996.
- 115 - Sander, Oral "Turkish Foreign Policy: Forces of Continuity and of Change, Turkish Review Quartely Digest, Cilt 7,Kış, 1993.
- 116 - Sander, Oral "Turkish-Bulgarian Relations", Foreign Policy Institute, Cilt 12, No:3-4, 1986,
- 117 - Sevim, Sezai, "Türklerin Rumeliye İlk Geçişleri ve İskân Faaliyetleri", Balkanlarda Türk Kültürünün Dünü-Bugünü-Yarını, Yayına Hazırlayan Dr. Hasan Basri Öcalan, Bursa, 2002.
- 118 - Skiotis, Dennis N. "Ali Pasha's last gamble", Hellenism and the Grek war of liberation, (1881-1830): Continuity and Change, Diamandouros, Selanik: 1976.
- 119 - Smith, Helena, "Old Tensions Rekindled in Albania", The Guardian, 29 Ekim 1993.
- 120 - Soysal, İsmail, "Günümüzde Balkanlar ve Türkiye'nin Tutumu (1989-1992)", Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
- 121 - Sönmezoğlu, Faruk "Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Kıbrıs", Değişen Dünya ve Türkiye'nin Dış Politika Gündemi, ed. Murat Metinsoy, Mustafa Eroğlu, İstanbul, 2004.
- 122 - St. Danev, "Kabinetüt D-r. St Danev 1901-1903 godina", Rodina III 4, 1994.
- 123 - Sullivan M. "Mending Relations with Greece" in Transition, vol. 1, no te 21,25 August 1995.
- 124 - Tepavac Mikro, "Tito's Yugoslavia", ed. Jasminka Udovicki, James Ridgeway, Yugoslavya's Ethnic Nightmare, Lawrance Hill Boks, Chicago, 1995.
- 125 - The War in the Balkan Peninsula, Royal United Service Institution, Joyrnal, 57 part 1, Jan/June, 1913.
- 126 - Tokay, Gül, "Makedonya Sorunu, Berlin'den Bükreş'e 1878-1913," Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar, ed. Mustafa Bereketli, İstanbul: Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, 1999.
- 127 - Tsardanidis Charalambos, Evangelos Karafokatis, "Greece's Economic Diplomacy Towards the Balkan Countries", Perceptions, cilt V, No. 3 September-November 2002.

- 128 - Tsouderos, Virginia, "Greek Policy and the Yugoslav Turmoil", *Mediterranean Quarterly*, Cilt IV, No: 2 Bahar 1993.
- 129 - Turan, Sibel, "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenlerin Işığında Türk-Bulgar İlişkilerinin Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme 1923–2004", *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Bildiriler*, Osmangazi Üniversitesi, İstanbul, 2005.
- 130 - Türkiye Stratejik Araştırmalar ve Eğitim Merkezleri (TÜRKSAM), *Türk Tarihi Dergisi*, *Türk Tarihi Dergisi (TTD)*, sayı 38, Mart, 2000.
- 131 - Türel, Yılmaz, "Türkiye Arnavutluk İlişkileri (1990 Sonrası)" *Türk Hukuk Dünyası*, S.2.Ankara, 2000.
- 132 - Türkeş, Mustafa "Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Balkanlar Faktörü ve Yeni Eğilimler", *Türkiye ve Avrupa (yay. hz.) Atilla Eralp, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.*
- 133 - Udovicki Jasminka, "The Rise and Fall of the Balkan Idea", ed. Jasminka Udovicki, Ridgeway James, *Yugoslavya's Ethnic Nightmare*, Lawrance Hill Boks, Chicago, 1995.
- 134 - Uryonis Speros, "Religious Changes and patterns in the Balkans, 14th- 16th centuries", *Aspects of the Balkans*, ed.by Henrik Birnbaum and Sperus Urganis, Mouton, 1972.
- 135 - Uzgel, İlhan , "Doksanlarda Türkiye için Rekabet ve Bir İşbirliği Alanı Olarak Balkanlar", Gencel, Özkan ve Şule Kut (Der.), *En Uzun On Yıl*, İstanbul,2000.
- 136 - Uzgel, İlhan, "Balkanlarla İlişkiler", Baskın ORAN (ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bu güne Olaylar, Bölgeler, Yorumlar*, Cilt. II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.
- 137 - Uzgel, İlhan, "Kosova Politics of Nationalism and The Question of International Intervention", *Turkish Review of Balkan Studies*, Annual 98/99, İstanbul, 1999.
- 138 - Uzgel, İlhan "Türkiye ve Balkanlar: İstikrarın Sağlanmasında Türkiye'nin Rolü", *Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası*, ed. Barry Rubin, Kemal Kirişçi, İstanbul, 2002.
- 139 - Ülger, İrfan Kaya "Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990'lı yıllar, *Türk Dış Politikası*, (ed.) İdris Bal, Noel Yayınları, Ankara, 2004.
- 140 - Ülger, İrfan Kaya "Sırlara Göre Kosova Sorunu" *Avrasya Dosyası*, cilt 3, Sonbahar, 1996.
- 141 - Ünal, Hasan "Arnavutluk İyice Yunanistan'a Kayıyor", *Zaman*, 9 Ocak 1998

- 142 - Ünal, Hasan “Balkanlarda Son Askeri ve Siyasi Durum–1” Yeni Türkiye Dış Politika Özel Sayısı, cilt 1, No.3, Mart-Nisan, 1995.
- 143 - Ünal, Hasan “Balkanlarda Arnavur Sorunu”, Avrasya Dosyası, İlkbahar-Yaz, sayı:1–2, 1998.
- 144 - Uryonis, Speros, “ Religious Changes and patterns in the Balkans, 14th- 16th centuries”, Aspects of the Balkans, ed.by Henrik Birnbaum and Sperus Urganis, Mouton, 1972.
- 145 - Vasileva, Darina ‘Bulgarian Turkish Emigration and Return’, International Migration Review, Cilt 26, No:2, 1992.
- 146 - Veremis, Thanos, “A Greek View of Balkan Developments”, Kevin Featherstone, Kostas Ifantis (Der.), Greece in a Changing Europe, Manchester University, Manchester-New York, 1996.
- 147 - Vryonis, S. “The Byzantine Legacy and Otoman Forms”, Dumbarton Oaks Papers, No: 23-24, Washington DC., 1969.
- 148 - Wittek, P.: “Yazıdji Oghlu on Christian Turks...” Bulletin of the School of Oriental African Studies, Saltukname Metni. Fahir İZ: Saltukname I-VII. Harvard Uni. Pres. Printed Office, 1976. Zikreden Kaynak Halil İnalçık: “Türkler ve Balkanlar” Balkanlar Semineri, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, İstanbul, 1993.
- 149 - Yasemee, F.A.K. “Nationality in the Balkans: The Case of Macedonians”, Balkans, A Mirror of the New International Order, ed. Güney Göksu Edoğan, Kemal Saybaşı, İstanbul, 1995.
- 150 - Yücel, Yaşar “Balkanlarda Türk Yerleşmesi ve Sonuçları” Bulgaristan’da Türk Varlığı I, Ankara, 1987.
- 151 - Zachariadis Nickolaos, “Is the Former Yugoslavia Republic of Macenonia a Security Threat to Greece” , Mediterranean Quarterly, Cilt VI, No: 1, Kış 1994.

GAZETELER

1 - Birlik Gazetesi, Üsküp, 14 Mart 1995

2 - Milliyet, 25 Ekim 1995

3 - Turkish Daily News, 2 April 1994

4 - Turkish Daily News, 5 April 1994

5 - Zaman, 9 Ocak 1998

6 - The Guardian, 29 Ekim 1993

7 - Financial Times, 29 Temmuz 1992

WEB SAYFALARI

- 1 - http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040109_yunanistan_rehber.shtml
- 2 - www.cia.gov/publications/factbook/geos/al.html
- 3 - http://europa.eu.int/comm/external_relations/
- 4 - <http://nic2.hawaii.net/ethnolog/eth.cgi/Greece>
- 5 - http://lgi.osi.hu/country_datasheet.php?id=42
- 6 - http://www.balkantimes.com/html2/turkish/country_info_bulgaria.htm#geography#geography
- 7 - http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/01/040109_yunanistan_rehber.shtml
- 8 - <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/hr.html>
- 9 - <http://www.mfa.gr>
- 10 - www.rand.org
- 11 - <http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Bosna%20Hersek.doc>
- 12 - <http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc>
- 13 - <http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Romanya.doc>
- 14 - <http://www.smileinternational.org/gif/Map-Balkans-WR.gif>

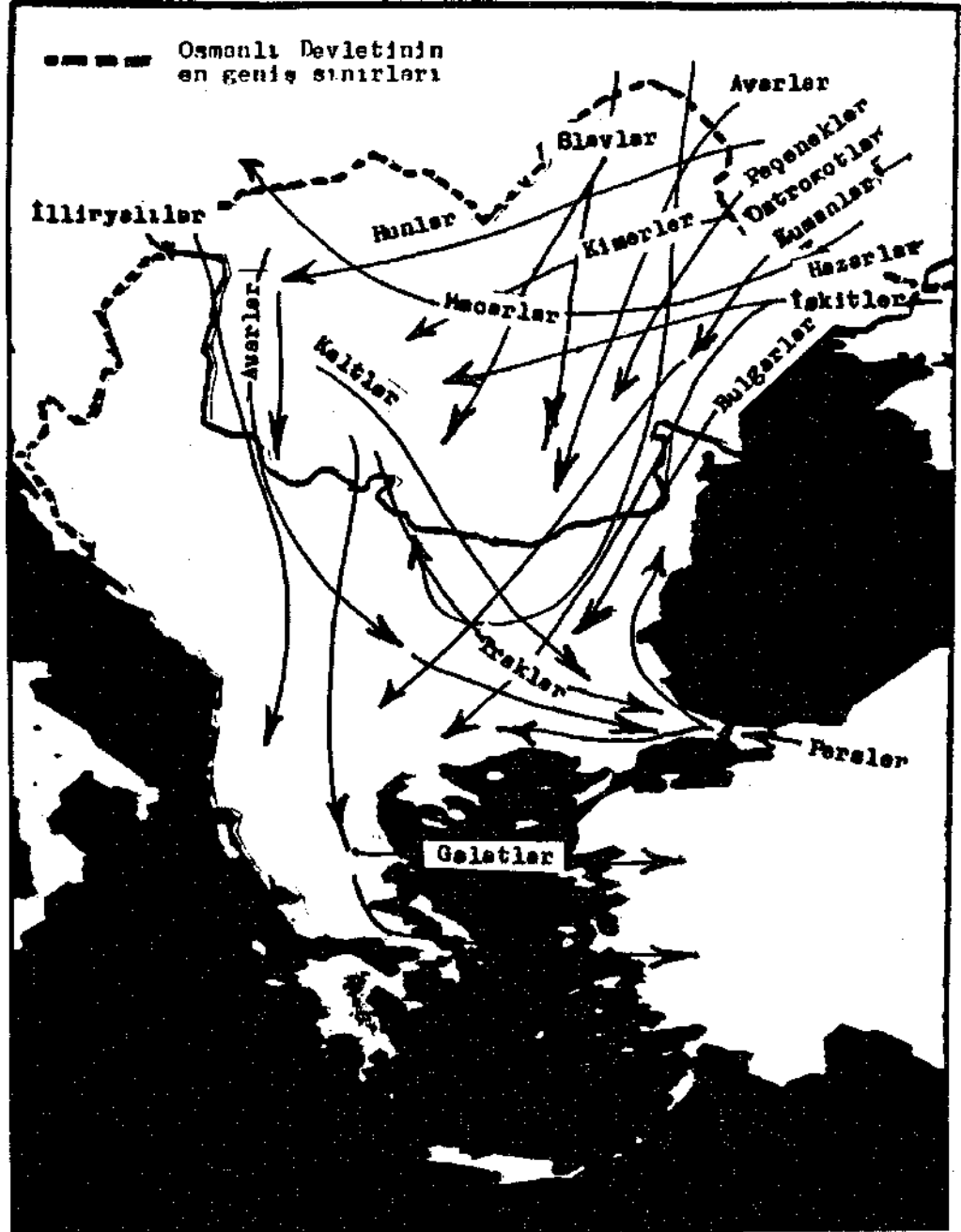
ÖZGEÇMİŞ

1977 İstanbul doğumluyum. İlk ve Orta öğrenimimi İstanbul'da tamamladıktan sonra 1994 yılında lisans öğrenimi için Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde girdim. 2000 yılında bu bölümden mezun oldum. Yüksek Lisans Eğitimimi Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Milli Güvenlik Stratejileri bölümünde 2006 yılında tamamladım.

Hala Milli Eğitim Bakanlığında Müdür Yardımcısı görevinde meslek hayatımı devam ettirmekteyim.

EKLER

EK 1

BALKANLAR- GÖÇ YOLLARI⁵¹⁴

⁵¹⁴ Orhan Koloğlu, Osmanlı Döneminde Balkanlar, OBİV Yayınları, İstanbul, 1993, s.47

EK 2

BALKANLARDAN GÖÇLER

Sadece 1877–1878 harbinden 1896’ya kadar çoğunluğu Balkanlardan olmak üzere Anadolu’ya 1.015.015 kişi göç etmiştir. Göçler: 1877–1878 harbinde 1 milyondan fazla, 1880’de 200.000, Balkan Harbine kadar yılda 5–6 bin, Balkan Harbi sonu 440.000, 1923–1960 arası 1.204.205 (374.478 Bulgaristan’dan, 12.351 Romanya’dan, 269.101 Yugoslavya’dan, 407.788 Yunanistan’dan, 2.128 Türkistan’dan, 16.993 sığınan diğer Türkler) 1960–1980 arası 130.000 Bulgaristan’dan, 36.808 Yugoslavya’dan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Batı Trakya’dan 20.000, 1972’de Bulgaristan’dan 300.000 kişi göç etmiştir⁵¹⁵

⁵¹⁵ Nazif Baydar, “Balkanlar’dan Göç”, **Yeni Türkiye**, sayı 16.,s.1767

EK 3

Atatürk Döneminde Türkiye İle Balkan Ülkeleri Arasında İmzalanmış Olan Başlıca Anlaşmalar (1923–1938)⁵¹⁶

- 1923: Türkiye-Yunanistan Ahali Mübadelesine Dair Anlaşma
- 1923: Türkiye-Yunanistan Sivil Tutukluların ve Savaş Esirlerinin Mübadelesine Dair Anlaşma
- 1923: Lozan Barış Antlaşması ve ekleri
- 1923: Türkiye-Arnavutluk Dostluk Antlaşması
- 1923: Türkiye-Arnavutluk Tabiiyet Anlaşması ve İkamet (Oturma) Sözleşmesi
- 1925: Türkiye-Bulgaristan Dostluk Antlaşması ve İkamet (Oturma) Sözleşmesi
- 1925: Türkiye-Yugoslavya Barış ve Dostluk Antlaşması
- 1927: Türkiye-Arnavutluk Konsolosluk Sözleşmesi
- 1927: Türkiye-Bulgaristan Ticari Modüs Vivendi
- 1928: Türkiye-Bulgaristan Ticaret ve Seyrisefain (Deniz Ulaştırma) Antlaşması
- 1928: Türkiye-Romanya Ticari Modüs Vivendi
- 1929: Türkiye-Bulgaristan Tarafsızlık, Uzlaşma, Adli Çözüm ve Hakemlik Antlaşması
- 1929: Türkiye-Romanya İkamet, Ticaret ve Seyrisefain (Deniz Ulaştırması) Antlaşması
- 1930: Türkiye-Bulgaristan Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması
- 1930: Türkiye-Yunanistan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Antlaşması
- 1930: Türkiye-Yunanistan İkamet Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması
- 1930: Türk-Yunan Bahri Kuvvetlerin Tahdişdi Protokolü (30 Ekim 1930 Tarihli Dostluk Bitaraflık, Uzlaşma ve Hakem Muahedenamesine Ek).
- 1933: Türkiye-Yunanistan Samimi Antlaşma Paktı
- 1933: Türkiye-Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaşma Antlaşması

- 1933: Türkiye-Romanya Ticaret Sözleşmesi
- 1933: Türkiye-Yugoslavya Dostluk, Saldırmazlık, Adli Yardımlaşma, Hakemlik ve Uzlaşma Antlaşması
- 1933: Türkiye-Yugoslavya Mitekabil Mutalebatın Tesfiyesine Mütteallik İtilafname
- 1933: Türkiye-Bulgaristan Baytarî (Veteriner) Sözleşmesi
- 1933: Türkiye-Bulgaristan Ödeme (Tediyleri Tanzim eden) Anlaşması
- 1934: Türkiye-Yugoslavya Ticaret Anlaşması
- 1934: Türkiye-Yunanistan Kliring Anlaşması
- 1934: Meriç Nehrinin İki Sahilinde Su Tesisatının Düzenlenmesine Dair Türkiye-Yunanistan İlamnamesi
- 1935: Türkiye-Yunanistan Kliring Anlaşması
- 1935: Türkiye-Romanya Ticaret ve Kliring Sözleşmesi
- 1935: Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan PTT İdareleri arasında Posta ve Telekomünikasyon Alanında Birlikte Çalışma İçin Özel Uzlaşma
- 1936: Türkiye, Çekoslovakya, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan PTT Servisleri Arasında İşbirliği İçin Özel Düzenleme
- 1936: Dobruca Türklerinin Göçüyle İlgili Türkiye-Romanya Anlaşması
- 1936: Türkiye-Yugoslavya İkamet Sözleşmesi
- 1936: Türkiye-Yugoslavya Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması
- 1937: Türkiye-Yunanistan Kaçakçılığının Men ve Takibi Mukavelenamesi (Sözleşmesi)
- 1938: Balkan Paktı Devletleri İle Bulgaristan Arasında Antlaşma
- 1938: Türkiye-Yunanistan Arasında
- 1935 Kliring Anlaşmasına Ek Protokol
- 1938: Türk-Yunan Anlaşması
- 1938: Türkiye-Romanya Ticaret ve Tediye (Ödeme) Anlaşması

⁵¹⁶ Bilal Şimşir, “Balkanlar ve Türkiye”, **Balkanlardaki Türk Kültürünün Dünü Bugünü, Yarını**, Bursa 2002, s.39-40

EK 4

Balkanlara Açılış Dönemi 1352–1450 Arası Balkanlarda İnşa Edilen Osmanlı Eserleri⁵¹⁷

Orhan Bey Döneminde,

Bolayır-: 1 cami, 1 türbe

Ezine- 1 cami, 1 zaviye, 1 türbe

Ferecik- 1 cami

Filibe- 1 köprü

Malkara- 1 cami

Olarak toplam sekiz eser yapılmıştır. 4 cami, 2 türbe, 1 zaviye (misafirhane), 1 köprü.

I. Murat Döneminde,

Edirne- 3 cami, 1 hamam, 1 imarethane (aşevi), 1 saray

Filibe- 1 cami

Gelibolu- 1 cami, 1 saray

İpsala- 1 cami

İştıp- 1 cami, 1 medrese

Niş- 1 cami

Siroz- 1 cami, 1 hamam, 1 kervansaray

Olarak toplam 9 cami, 2 saray, 2 hamam, 1 imarethane, 1 medrese ve 1 kervansaray inşa edilmiştir.

Yıldırım Bayezıt Döneminde,

Dimetoka- 1 saray, 1 medrese, 2 hamam, 2 zaviye (aşevi)

Drama- 1 cami

Edirne- 4 cami, 1 imaret, 1 kervansaray, 2 hamam

⁵¹⁷ Sezai Sevim, “Türklerin Rumeliye İlk Geçişler ve İskan Faaliyetleri”, **Balkanlardaki Türk Kültürünün Dünü, Bugünü, Yarını**, Bursa,2002 s.47-49

Eskizağra- 1 hamam

Ezine- 1 mescit, 1 hamam,

Gümölcine- 1 mescit, 1 imaret, 1 hamam

Niğbolu- 1 cami

Poyracık- 1 cami, 1 hamam

Serez- 1 zaviye (aşevi), 1 imaret

Silistre- 1 cami

Tırnova- 1 cami

Vize- 1 zaviye

Toplam 11 mescit cami, 8 hamam, 1 saray, 4 zaviye, 3 imarethane, 1 medrese, 1 kervansaray olarak 29 eser inşa edilmiştir.

Celebi Mehmet Döneminde,

Dimetoka- 2 cami Edirne- 6 cami, 1 bedesten, 1 zaviye Gelibolu- 2 cami Karaferye- 2 cami Kesriye- 1 cami Toplam 13 cami, 1 bedesten, 1 zaviye olarak 15 eser inşa edilmiştir.

II. Murat Döneminde,

Çirmen- 1 cami, 1 hamam, 1 zaviye

Dimetoka- 1 cami

Edirne- 46 cami, 8 medrese, 9 hamam, 7 han, 2 mektep, 5 imaret, 3 türbe, 1 tekke

Filibe- 1 cami, 1 medrese, 1 imaret, 1 türbe

Gelibolu- 10 cami, 1 medrese, 5 hamam, 6 han, 1 zaviye, 1 imaret, 3 türbe

Hasköy- 1 cami, 1 hamam, 1 imaret, 1 kervansaray

Galya- 1 han

İncik- 1 cami, 1 hamam

Karlova-1 cami

Yenive Zağra- 3 cami, 1 hamam, 1 mektep

Kayapa- 1 zaviye

Kızdalık- 2 medrese, 1 1 hamam, 1 kervansaray, 2 cami

Kilisecik- 1 cami

Kosova- 1 cami

Malkara- 1 cami, 2 medrese, 2 hamam, 1 han, 1 imaret, 1 kervansaray

Yarbolu- 1 hamam
Manastır- 1 cami, 1 medrese, 1 imaret
Niğbolu- 1 cami
Selanik- 1 cami
Tırhala- 3 cami, 2 zaviye, 1 mektep
Serez- 1 hamam
Uzunköprü- 1 cami
Üsküp–2 cami, 1 medrese, 2 hamam, 1 han
Vidin- 1 cami, 1 hamam
Vize- 1 cami

Toplam 80 cami (46 Edirne), 26 hamam (9 Edirne), 20 medrese, 10 imarethane, 6 zaviye-tekke, 19 han-kervansaray, 7 türbe olarak 168 eser inşa edilmiştir.

Orhan Gazi- 8, I. Murat- 16, Yıldırım Bayezıt- 29, Çelebi Mehmet–15, II. Murat- 168 olmak üzere toplam 236 eser inşa edilmiştir. Tüm zamanlarda 3 bin küsur (3399) dur.

EK 5

BALKANLAR⁵¹⁸

⁵¹⁸ <http://www.smileinternational.org/gif/Map-Balkans-WR.gif>